T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
AFET YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

YANSIZLIK VE BAĞIMSIZLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İNSANİ YARDIMA İLİŞKİN KAMU YÖNETİMİ VE SİVİL TOPLUMUN ALGISI

Ertuğrul USTA

Danışman
Prof.Dr. Gökhan TENİKLER

2025

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AFET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
AFET YÖNETİMİ PROGRAMI
DOKTORA TEZİ

YANSIZLIK VE BAĞIMSIZLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İNSANİ YARDIMA İLİŞKİN KAMU YÖNETİMİ VE SİVİL TOPLUMUN ALGISI

Ertuğrul USTA

Danışman
Prof.Dr. Gökhan TENİKLER

İZMİR - 2025

DOKTORA
TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite	: Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı	: Ertuğrul USTA
Öğrenci No	: 2019800976
Tez Başlığı	: Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye' de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı
Savunma Tarihi	: 17/09/2025
Danışmanı	: Prof.Dr.Gökhan TENİKLER

JÜRİ ÜYELERİ

Ünvanı, Adı, Soyadı	**Üniversitesi**	**İmza**
Prof.Dr.Gökhan TENİKLER	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr.Yunus Emre ÖZER	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr. İstem KÖYMEN	-Dokuz Eylül Üniversitesi	
Prof.Dr. Ali EKŞİ	-Ege Üniversitesi	
Doç.Dr. Mümin POLAT	-Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	

Ertuğrul USTA tarafından hazırlanmış ve sunulmuş olan bu tez savunmada başarılı bulunarak oy birliği( ) / oy çokluğu( ) ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erhan DEMİRELİ
Müdür

YEMİN METNİ

Doktora Tezi olarak sunduğum "Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10.10.2025

Ertuğrul USTA

ÖZET

Doktora Tezi

Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı

Ertuğrul USTA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Afet Yönetimi Anabilim Dalı
Afet Yönetimi Programı

"Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı" başlığı altında, insani yardım alanındaki temel prensiplerin kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşları (STK) temsilcileri tarafından nasıl algılandığını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Türkiye'deki insani yardım ekosistemine özgü dinamikleri anlamayı hedefleyen bu çalışma, her iki aktör grubunun prensip tanımları, uygulama pratikleri ve karşılaştıkları zorluklar arasındaki belirgin farklılıkları nicel verilerle ortaya koymuştur.

Araştırma bulguları, kamu yönetimi temsilcilerinin yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini ulusal mevzuat ve stratejik hedeflerle daha çok ilişkilendirirken, STK'ların bu ilkeleri uluslararası insancıl hukuk ve evrensel değerler çerçevesinde daha mutlak ve tavizsiz yorumladığını göstermiştir. Kamu için dış politika ve ülkeler arası iş birliği gibi motivasyonlar öne çıkarken, STK'lar için birincil motivasyonun "ihtiyacı karşılama" olduğu belirlenmiştir. Finansal bağımlılık ve siyasi baskılar, özellikle STK'lar için bağımsızlığı tehdit eden önemli zorluklar olarak algılanmıştır.

Tez, bu algı farklılıklarını ilgili literatürle tartışarak, devletin insani yardım alanındaki rolü ve ilkelerin bağlamsal yorumlanması gibi küresel tartışmalara Türkiye örneği üzerinden katkı sağlamıştır. Ortaya çıkan bulgular, insani yardım alanında faaliyet gösteren aktörler arasında diyalog, ortak eğitim ve STK'ların özerkliğini güçlendirici mekanizmaların önemini vurgulayarak,

daha şeffaf ve ilkeli bir insani yardım ekosistemi için somut öneriler sunmaktadır. Bu çalışma, Türkiye'nin insani yardım kapasitesinin geliştirilmesi ve uluslararası standartlarla uyumun artırılması adına değerli bir zemin sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsani Yardım, Yansızlık, Bağımsızlık.

ABSTRACT

Doctoral Thesis

Doctor of Philosophy (PhD)

Perception of the Public Administration and Civil Society Regarding Humanitarian Aid in Türkiye within the Context of Neutrality and Independence Principles

Ertuğrul USTA

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Depertment of Disaster Management

Disaster Management Program

Under the title "The Perception of Public Administration and Civil Society Regarding Humanitarian Aid in Turkey Within the Framework of the Principles of Neutrality and Independence," this study comparatively examines how fundamental principles in the field of humanitarian aid are perceived by representatives of public administration and civil society organizations (CSOs). Aiming to understand the dynamics specific to Turkey's humanitarian aid ecosystem, the research reveals significant differences between these two actor groups in their definitions of principles, implementation practices, and the challenges they face, supported by quantitative data.

The findings indicate that public administration representatives tend to associate the principles of neutrality and independence more with national legislation and strategic objectives, whereas CSOs interpret these principles in a more absolute and uncompromising manner within the framework of international humanitarian law and universal values. While motivations such as foreign policy and inter-state cooperation predominate for public actors, meeting the needs of affected populations emerges as the primary motivation for CSOs. Financial dependency and political pressures are perceived as major challenges threatening independence, especially for CSOs.

By discussing these perceptual differences in relation to the relevant literature, the thesis contributes to global debates on the state's role in humanitarian aid and the contextual interpretation of principles, providing a Turkish case perspective. The resulting findings emphasize the importance of dialogue, joint training, and mechanisms that strengthen the autonomy of CSOs among actors operating in the humanitarian aid sector, offering concrete recommendations for a more transparent and principled humanitarian aid ecosystem. This study establishes a valuable foundation for enhancing Turkey's humanitarian aid capacity and increasing alignment with international standards.

Keywords: Humanitarian, Neutrality, Independence

YANSIZLIK VE BAĞIMSIZLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İNSANİ YARDIMA İLİŞKİN KAMU YÖNETİMİ VE SİVİL TOPLUMUN ALGISI

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLOLAR LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xviii
EKLER LİSTESİ	xvii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

1.1. YARDIM, YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA	4
1.2. HÜMANİZM VE İNSANCILLIK	8
1.3. İNSANİ YARDIM	10
1.4. ACİL YARDIM	11
1.5. KALKINMA YARDIMI	13
1.6. İNSANİ YARDIMA DAİR KÜRESEL VERİLER	15

İKİNCİ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM TARİHİ

2.1.19. YÜZYIL ÖNCESİ DÖNEM İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI	47
2.2.19.YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI	47
2.3.20. YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI	49

2.4.21.YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI 60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM MODELLERİ

3.1. İNSANİ YARDIMDA DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM 65
3.2. DUNANTİST YAKLAŞIM 70
3.3. WİLSONİST YAKLAŞIM 76
3.4. İNANÇ TEMELLİ YAKLAŞIM 83
3.5. İHTİYAÇ ODAKLI / HAK ODAKLI İNSANİ YARDIM 97
3.6.İNSANİ DİRENİŞ 101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM İLKELERİ

4.1. İNSANİ YARDIM İLKELERİNE GİRİŞ 105
4.2. İLKELER TARİHİ VE DAYANAK NOKTALARI 107
4.3. İLKELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ 116
4.4. KÜRESEL İNSANİ YARDIM İLKELERİ 121
4.4.1. İnsancıllık 121
4.4.2. Tarafsızlık 127
4.4.3. Yansızlık 137
4.4.4. Bağımsızlık 159
4.4.4.1. Kızılhaç ve Kızılay Bağımsızlığı 168
4.4.4.2. Kamu Kurumlarının Bağımsızlığı 171
4.4.4.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Bağımsızlığı 172
4.4.4.4. BM Bağımsızlığı 174
4.4.4.5. Bağımsızlık Konusunda Karşılaşılan Zorluklar 183
4.5. SİYASET, İLKELER VE GÜNÜMÜZDE İNSANİ YARDIM 184

BEŞİNCİ BÖLÜM

KURUMSAL AKTÖRLERİN İNSANİ YARDIM İLKELERİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ 190

5.1.1. Araştırmanın Genel Amacı 190

5.1.2. Araştırmanın Özel Amaçları ve Araştırma Soruları 190

5.1.3. Araştırmanın Önemi 190

5.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ 191

5.3. ARAŞTIRMANIN YERİ VE ZAMANI 192

5.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ 192

5.4.1. Araştırmanın Evreni 192

5.4.2. Araştırmanın Örneklemi ve Örnekleme Yöntemi 193

5.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI 195

5.5.1. Anket Formunun Yapısı ve İçeriği 195

5.5.2. Demografik Bilgiler 197

5.5.3. Anket Formunun Geliştirilmesi ve Geçerlilik Güvenirlik Süreci 198

5.6. VERİLERİN TOPLANMASI 198

5.7. VERİLERİN ANALİZİ 199

5.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI 200

5.9. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNLERİ 201

5.10. BULGULAR 203

5.11. TARTIŞMA 274

SONUÇ 274

KAYNAKÇA 285

EKLER

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ACLED	Silahlı Çatışma Yeri ve Olay Veri Projesi (Council on Foreign Relations, The Armed Conflict Location & Event Data Project)
ACT	Actalliance
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AKUT	Arama Kurtarma Derneği
ARA	Amerikan Yardım İdaresi (American Relief Administration)
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
BKH	Binyıl Kalkınma Hedefleri
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CAFOD	Katolik Uluslararası Kalkınma Yardım Kuruluşu (Catholic International Development Charity)
CBPF	Ülke Tabanlı Ortak Fonlar (Country-Based Pooled Funds)
CDI	Uluslararası Çatışma Dinamikleri (Conflict Dynamics International)
CERF	Merkezi Acil Durum Müdahale Fonu (Central Emergency Response Fund)
DAC	Kalkınma Yardım Komitesi (Development Assistance Committee)
DAG	Kalkınma Yardım Grubu (Development Assistance Group)
DFID	Uluslararası Kalkınma Birimi (Department for International Development)
DKC	Demokratik Kongo Cumhuriyeti
FDFA	İsviçre Federal Dışişleri Bakanlığı (Federal Department of Foreign Affairs)
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
IASC	Kurumlararası Daimî Komiteyi (The Inter Agency Standing Committee)
ICRC	Uluslararası Kızılhaç Komitesi (International Committee of the Red Cross)

ICVA	Uluslararası Gönüllü Kuruluşlar Konseyi (International Council of Voluntarty Agencies)
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu (International Federation Red Cross and Red Crescent)
IOM	Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
IPC	Entegre Gıda Güvenliği Aşama Sınıflandırması (Integrated Food Security Phase Classification)
IRO	Uluslararası Mülteci Örgütü (International Refugee Organisation)
IRU	Uluslararası Yardım Birliği (International Relief Union)
IRW	Dünya Çapında İnsani Yardım (Islamic Relief Worldwide)
İHH	İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı
İTK	İnanç Temelli Kuruluş
LWF	Lutheran Dünya Federasyonu (The Lutheran World Federation)
MSF	Sınır Tanımayan Doktorlar **(**Médecins Sans Frontières)
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization)
NPA	Norveç Halk Yardımı (Norwegian People's Aid)
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development)
OXFAM	Oxford Kıtlık Yardım Komitesi (Oxford Committee for Famine Relief)
RKY	Resmi Kalkınma Yardımı
SCF	Çocukları Kurtarın Fonu
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UKAID	Birleşik Krallık Yardımı (United Kingdom Aid)
UN-CMCoor.	Birleşmiş Milletler Sivil-Askeri Koordinasyon (United Nations Humanitarian Civil-Military Coordination)
UNDAC	Birleşmiş Milletler Afet Değerlendirme ve Koordinasyon (United Nations Disaster Assessment and Coordination)
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Program)
UNDRR	Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi (United Nations Office for Disaster Risk Reduction)

UNEP	Birleşmiş Milletler Çevre Programı (United Nations Environment Programme)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNOCHA	Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi (United Nation Office for the Coordination of Humanitarian Affairs)
UNRRA	Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (United Nations Relief and Rehabilitation Administration)
WCC	Dünya Kiliseler Konseyi (World Council of Churches)
WFP	Dünya Gıda Programı **(**World Food Program)

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: İnsani Yardımda 2021 Sonuçları s. 18
Tablo 2: 2021 Yılında İhtiyaçları En az Karşılanan Ülkeler s. 22
Tablo 3: Katılımcıların Yurt İçi veya Yurt Dışı Saha Deneyimi Frekans Analizi s. 203
Tablo 4: Kuruluşların Faaliyet Öncelikleri Frekans Analizi s. 204
Tablo 5: Bağımsızlık İlkesine Uygun Çalışma" Görüşü Frekans Analizi s. 206
Tablo 6: Bağımsızlık İlkesi Algısının Kurum Tipine Göre Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 207
Tablo 7: "Yansızlık İlkesine Uygun Çalışma" Görüşü Frekans Analizi s. 208
Tablo 8: Yansızlık İlkesi Algısının Kurum Tipine Göre Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 209
Tablo 9: Kuruluşların Tanımlanmış İlkeleri Olup Olmadığına İlişkin Frekans Analizi s. 210
Tablo 10: Kurumsal Araçlarda Bağımsızlık İlkesine İlişkin Düzenlemeler Bulunma Durumu Frekans Analizi s. 211
Tablo 11: Kurumsal Araçlarda Yansızlık İlkesine İlişkin Düzenlemeler Bulunma Durumu s. 213
Tablo 12: Operasyonel Faaliyetlerin Temel Motivasyon Kaynakları Frekans Analizi s. 216
Tablo 13: Kurum Tipine Göre Motivasyon Kaynaklarının Karşılaştırılması (Ki-Kare Testi) s. 217
Tablo 14: Operasyon Kararı Alma Süreçleri Frekans Analizi s. 220
Tablo 15: Hissedilen Baskı Düzeylerine İlişkin Frekans Dağılımı s. 221
Tablo 16: Kurum Tipine Göre Dışsal Baskı Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 222
Tablo 17: Kuruluşların Bağımsız Karar Alabilme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı s. 224
Tablo 18: Kurum Tipine Göre Bağımsız Karar Alma Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 224
Tablo 19: İnsani Yardım Kaynaklarına İlişkin Frekans Dağılımı s. 227

Tablo 20: Bağışçı Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı s. 228
Tablo 21: Kurum Tipine Göre Bağışçı Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 229
Tablo 22: Finansal Bağımsızlık Prosedürlerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı s. 230
Tablo 23: Kurum Tipine Göre Bağımsızlık Prosedürleri Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 231
Tablo 24: Devlet Bütçesinin Bağımsızlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı s. 232
Tablo 25: Kurum Tipine Göre Devlet Bütçesinin Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 233
Tablo 26: Devlet Bütçesinin Yansızlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı s. 234
Tablo 27: Kurum Tipine Göre Devlet Bütçesinin Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi) s. 235
Tablo 28: Finansal Hesap Verebilirlik Mekanizmasının Varlığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı s. 236
Tablo 29: Finansal Hesap Verebilirlik Mekanizmalarının Frekans Dağılımı s. 237
Tablo 30: İnsani Yardım İlkeleri Eğitim Programının Varlığına İlişkin Frekans Analizi s. 239
Tablo 31: Eğitim Programı Varlığı Kruskal-Wallis Test Sonuçları s. 240
Tablo 32: Kruskal-Wallis İkili Karşılaştırma Sonuçları s. 240
Tablo 33: Çalışma İlkeleri Eğitim Programının Varlığına İlişkin Frekans Dağılımı s. 241
Tablo 34: Dış Paydaşlardan Görüş Alma Eğilimine İlişkin Frekans Dağılımı s. 242
Tablo 35: Kurum Türüne Göre Dış Paydaş Görüş Alma Eğilimi Kruskal-Wallis Testi Sonuçları s. 243
Tablo 36: Kruskal-Wallis İkili Karşılaştırma Sonuçları s. 243
Tablo 37: İç veya Dış Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin Frekans Dağılımı s. 244
Tablo 38: Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları s. 245

Tablo 39: Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin İkili Karşılaştırma Sonuçları s. 245
Tablo 40: İlkelerin Denetimine İlişkin Frekans Dağılımı s. 246
Tablo 41: İlkelerin Denetimine İlişkin Algıda Kurumsal Farklılık Kruskal-Wallis Testi Sonuçları s. 247
Tablo 42: Denetim Konularında Kurumsal Farklılıklar Kruskal-Wallis Testi Sonuçları s. 247
Tablo 43: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkelerinin Etkisi Frekans Dağılımı s. 249
Tablo 44: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkelerinin Etkisi Kruskal-Wallis Test Sonuçları s. 249
Tablo 45: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkeleri Memnuniyet Analizi s. 250
Tablo 46: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkeleri Memnuniyeti Kruskal-Wallis Test Sonuçları s. 251
Tablo 47: Kamu Kurumlarının Yansızlık Algısı Genel Analiz s. 252
Tablo 48: Kurumlara Göre Kruskal-Wallis Testi s. 253
Tablo 49: Kamu Kurumlarının Bağımsızlık Algısı Genel Analiz s. 254
Tablo 50: Kurumlara Göre Kruskal-Wallis Test Sonuçları s. 255
Tablo 51: Sivil Toplum Kuruluşlarının Yansızlık Algısı Genel Analiz s. 256
Tablo 52: Kurumlara Göre Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 256
Tablo 53: Sivil Toplum Kuruluşlarının Bağımsızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz s. 258
Tablo 54: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 259
Tablo 55: Özel Kuruluşların Yansızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz s. 260
Tablo 56: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 261
Tablo 57: Özel Kuruluşların Bağımsızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz s. 262
Tablo 58: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 263
Tablo 59: Devlet Organlarıyla İlişkinin Bağımsızlığa Etkisi Algısı Genel Analiz s. 264
Tablo 60: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 265
Tablo 61: Devlet İlişkilerinin Yansızlığa Etkisi Algısı s. 266
Tablo 62: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis) s. 266
Tablo 63: İlkelerin Etkinliği İçin Öneriler Genel Analizi s. 268

Tablo 64: İlkelerin Uygulanmasındaki Zorluklar Genel Analizi s. 270
Tablo 65: Katılımcıların Kurumsal Dağılımı s. 273

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: 2021 Yılı Genel Özeti s. 19
Şekil 2: 2017-2021 Yılları Arasında Hükümetler ve AB Kurumlar ile Özel Kuruluşların Yaptığı Yardım Miktarları s. 20
Şekil 3: 2012-2021 Yılları Arasında Toplam İnsani Yardım İhtiyacının Karşılanma Oranları s. 21
Şekil 4: 2021 Yılı Uluslararası İnsani Yardımlara En Fazla Katkı Yapan Kamu Bağışçıları s. 23
Şekil 5: GSMH'ye Göre En Çok Uluslararası Yardım Yapan İlk 9 Ülke s. 25
Şekil 6: En Büyük Uluslararası İnsani Yardım Alıcısı 10 Ülke s. 26
Şekil 7: Kriz Seviyesi, Nedenleri ve İhtiyaç Sahibi İnsanlar s. 27
Şekil 8: 2019-2021 Yılları Arasında İhtiyaç Sahibi İnsan Sayısı s. 30
Şekil 9: Dünya Çatışma Haritası-1 s. 31
Şekil 10: Dünya Çatışma Haritası-2 s. 32
Şekil 11: Dünya Çatışma Haritası-3 s. 32
Şekil 12: Dünya Çatışma Haritası-4 s. 33
Şekil 13: Krizlerin Bölgelere Göre Dağılımı s. 35
Şekil 14: Dünya Akut Gıda Güvensizliği Haritası s. 35
Şekil 15: IPC Akut Gıda Güvensizliği Ölçeği s. 36
Şekil 16: 1991-2021 Yılları Arasında Küresel Düzeyde Zorla Yerinden Edilme Sayıları s. 37
Şekil 17: 2021 Yılında Menşei Ülkesine Göre Sınır Dışında Yerinden Edilme Sayı ve 2020''ye Göre Artış-Azalış Oranları s. 39
Şekil 18: En Çok Mülteciye Ev Sahipliği Yapan Ülkeler s. 40
Şekil 19: 2018-2021 Yılları Arasında Cinsiyete Dayalı Uluslararası İnsani Yardım Fonları s. 42
Şekil 20: 2018-2021 Yılları Arasında Cinsiyete Dayalı Şiddet Gereksinimleri ve Karşılanma Düzeyleri s. 43
Şekil 21: 2021 Yılında Cinsiyete Dayalı Finansmanda En Büyük 10 Bağışçı s. 44
Şekil 22: 2021 Yılında Cinsiyete Dayalı Finansmanda En Büyük 10 Alıcı Ülke s. 45
Şekil 23: İnsani Yardım Modelleri s. 70

Şekil 24: Pictet Piramidi s. 120
Şekil 25: İnsani Yardımda Erişim Süreci s. 145
Şekil 26: 2022'de Temel Öncelikli Alanlardaki Harcamalar s. 178
Şekil 27: 2022-2024 Yılları Arasında Birleşmiş Milletler Bütçesine En Çok Katkıda Bulunan 10 Ülke s. 179
Şekil 28: İnsani Yardım Aktörlerinin 2023 Yılında Toplam İnsani Yardım Bütçesindeki Katkı Oranları s. 179

EKLER LİSTESİ

EK 1: Anket ek s. 1
EK 2: Dokuz Eylül Üniversitesi Etik Kurul İzni ek s. 10

GİRİŞ

İnsani yardım, doğal afetler, silahlı çatışmalar, salgın hastalıklar ve diğer insan kaynaklı kriz durumlarında, insanlığın temel ihtiyaçlarını karşılamak, acil insani gereksinimleri gidermek ve insan onurunu korumak maksadıyla yürütülen evrensel bir faaliyettir. Bu geniş kapsamlı müdahalelerin temelini, 1965 yılında Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi tarafından belirlenen ve küresel insani yardım topluluğu tarafından benimsenen yansızlık ve bağımsızlık gibi temel ilkeler oluşturur (Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi, 1965). Yansızlık ilkesi, yardımların yalnızca ihtiyaca göre, herhangi bir ayrımcılık gözetmeksizin dağıtılmasını zorunlu kılarken; bağımsızlık ilkesi, insani yardım aktörlerinin siyasi, ekonomik, askeri ve diğer dış etkenlerden bağımsız hareket etmesini, operasyonlarını sadece insani gereksinimlere dayalı olarak planlamasını ve yürütmesini güvence altına alır (IFRC, 1999). Bu ilkeler, insani yardımın kriz bölgelerinde kabul edilebilirliğini, sahaya erişimini, operasyonel etkinliğini ve en savunmasız kesimlere ulaşabilmesini sağlamada merkezi bir rol üstlenmektedir (UNOCHA, 2012).

Türkiye, jeopolitik konumu gereği, hem kendi içinde meydana gelen doğal afetler hem de bölgesel çatışmalar ile siyasi istikrarsızlıklar nedeniyle ortaya çıkan büyük ölçekli göç hareketleri gibi insani krizlere sıklıkla maruz kalmaktadır. Bu durum, ülkeyi yoğun ve karmaşık insani yardım operasyonlarının yürütüldüğü kritik bir merkez haline getirmiştir. Ülke içindeki çok sayıda kamu kurumu ve sivil toplum kuruluşu, ulusal ve uluslararası paydaşlarla iş birliği içinde insani yardım faaliyetlerini yürütmektedir. Ancak, insani yardım ekosistemi, 20. yüzyıl ortalarındaki oluşum koşullarından bu yana küresel düzeyde önemli dönüşümler geçirmiştir; uluslararası ilişkilerdeki değişimler, insani krizlerin niteliğindeki farklılaşma, finansman modellerindeki çeşitlenme ve sahaya yeni aktörlerin (özellikle özel sektör ve devlet destekli STK'lar) dahil olması gibi faktörler, insani yardım ilkelerinin günümüz koşullarındaki güncelliğini, esnekliğini ve uygulanabilirliğini sorgulatır hale getirmiştir. Bu bağlamda, başlangıçta belirlenen ilkelerin, değişen dünya düzeni ve insani yardım dinamikleri karşısında hala tam anlamıyla doğasına uygun olup olmadığı veya küçük revizyonlara ihtiyaç duyup duymadığı kritik bir araştırma alanı olarak belirginleşmektedir.

Akademik literatürde insani yardımın temel ilkelerinin teorik ve kavramsal boyutları geniş bir şekilde ele alınmışken, bu ilkelerin sahadaki yansımaları, farklı aktörler (özellikle kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşları) tarafından nasıl algılandığı, uygulandığı veya bu uygulamalar sırasında karşılaşılan zorluklar üzerine yapılan ampirik çalışmaların sınırlı olduğu gözlemlenmektedir. Özellikle Türkiye gibi karmaşık bir insani yardım ortamına sahip bir ülkede, insani yardımın temelini oluşturan yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin, sahadaki kilit aktörler olan kamu yönetimi ve sivil toplum temsilcileri tarafından nasıl algılandığına dair bütüncül ve derinlemesine bir araştırmanın bulunmaması önemli bir boşluktur. Bu araştırma, tam da bu boşluğu doldurmayı ve insani yardım ilkelerinin güncel koşullardaki uygulanabilirliğine ilişkin özgün bir perspektif sunmayı hedeflemektedir.

Bu doktora tezi, yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri bağlamında Türkiye'de insani yardıma ilişkin kamu yönetimi ve sivil toplumun algısını çok boyutlu bir yaklaşımla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, söz konusu ilkelerin teorik alt yapısını ele alırken, aynı zamanda bu ilkelerin Türkiye'deki insani yardım aktörleri tarafından güncel bağlamda nasıl yorumlandığını, sahada nasıl uygulandığını ve bu süreçte karşılaşılan algısal veya operasyonel zorlukları derinlemesine analiz edecektir. Araştırma, elde edilecek bulgular ışığında, Türkiye'deki insani yardım ekosisteminin daha şeffaf, hesap verebilir ve uluslararası insani yardım normlarına daha uyumlu bir yapıya kavuşması için somut politika önerileri sunmayı hedeflemektedir. Böylelikle, hem akademik literatüre özgün bir katkı sağlanacak hem de sahada görev yapan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları için pratik çıkarımlar sunulacaktır.

Bu tez, Giriş bölümünün ardından beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci Bölüm insani yardımın tanımı, kapsamı, tarihi gelişimi, insani eylemin temel prensipleri, ilişkili temel kavramları ve insani yardıma dair küresel istatistikler gibi konuları detaylı bir şekilde ele alırken; onu takip eden İkinci Bölüm insani yardımın tarihsel süreç içerisindeki evrimine, önemli dönüm noktalarına, kurumların ve ilkelerin ortaya çıkışına küresel ve ulusal bağlamda odaklanacaktır. Üçüncü insani yardımın farklı uygulama modellerini uluslararası örnekler üzerinden analiz ederken; tezin odak noktasını oluşturan Dördüncü Bölüm yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini kavramsal derinliği, uluslararası normlardaki yeri ve güncel tartışmalar bağlamında detaylı olarak inceleyecektir. Son olarak, Beşinci Bölüm araştırmanın ampirik kısmı olan alan

araştırmasının metodolojisini, bulguların analizini ve yorumlanmasını sunarak çalışmayı tamamlayacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM VE İLİŞKİLİ KAVRAMLAR

1.1. YARDIM, YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA

Yardım, yardımlaşma, insani yardım, dayanışma, sosyal yardım, kalkınma yardımları… Birbirine yakın, fakat farklı anlamlar taşıyan bu kavramların hepsinin odak noktasını "yardım" kelimesi oluşturmaktadır. Bu sebeple ilk olarak yardım kavramının derinlemesine incelenmesi gerekmektedir.

Günümüzde organizasyonel anlamda çok farklı aktörleri içinde barındırsa da bir yardım faaliyeti içerisinde temelde iki aktör bulunmaktadır. Bu iki aktör verici-alıcı, veren-alan, bağışlayıcı-faydalanıcı-yararlanıcı vb. gibi farklı isimlerle anılabilir. İsimler değişse de bu iki aktörün arasında, bir kişi, aile, grup veya toplumun ihtiyacı veya o ihtiyacı yaratan durumlar değişmemektedir. Bu durumlar başta yardıma muhtaç olan, sosyo-ekonomik nedenlerle asgari hayat standartlarını karşılayamayan (Akyıldız, 2018) anlamına gelen yoksulluk olmak üzere doğal ve insan kaynaklı afetler olabilmektedir. Yardım faaliyetini ve yardıma olan ihtiyacı ortaya çıkaran bu durumlar ise insanlık tarihi kadar eskidir. Çünkü genel olarak yoksulluk veya deprem, sel, fırtına ve özellikle çatışma ve savaş ortamları tarihten günümüze kadar dünyanın çeşitli bölgelerinde ve ülkelerinde hep devam etmiştir. Yaşanan bu durumlar, kişi, grup, topluluk veya toplumlar arası dayanışma ve yardımlaşma ortamını tetiklemektedir. Dayanışma; birey veya grupların kendi arasında, ortak bir amaç için geliştirdikleri yardımlaşma, iş birliği, ortak tutum ve bağlılık anlamına gelmektedir (Seyyar, 2007), (Zastrow, 2013). Herhangi bir çıkar veya karşılık beklemeksizin başkası ile ilgili fedakârlık yapma eğilimi hem kendisi hem diğerinin iyilik halini gözetme durumu anlamına gelen "diğerkamlık" (Doğan, 2016) kavramından doğan yardımlaşma ise sosyal bilimlerde prososyal bir davranış olarak çıkmaktadır. Prososyal davranış ise toplum veya birey yararına yapılan her türlü faaliyettir (Ayten, 2009).

Yardımlaşma ve dayanışma ile kişi ve gruplar arasında etkileşim olmakta ve ilişkiler gelişmekte, birlik ve beraberlik ortamı oluşabilmekte ve sosyal bağlar güçlenmektedir. Yardımın hangi tarafında olmasından bağımsız olarak tüm taraflar yardımlaşma ve dayanışma ortamından daha iyi ayrılmaktadır. Bunun nedeni yardımı

sunan tarafın sosyal ve psikolojik kazanımlar elde etmesi, birey veya grup olarak toplumsal bir sorumluluğu yerine getirmesi, yardımı alan tarafın ise ihtiyacının karşılanması, fark edilme duygusunun gelişmesi ve bu durumun verdiği güven duygusunu yaşamasıdır (Baycar, 2019). Sosyal bilimler alanında makro teorilere bakıldığında yardımlaşma ve dayanışma kavramlarının bireyler ve toplumlar için gerekliliğinin altı çizilmekte, bu kavramlardan yoksun olmanın ise psikolojik ve fizyolojik problemler ve gruplar arası sosyal bağların zayıflaması gibi yeni sorun alanları yaratabileceği belirtilmektedir (Baycar, 2019). Durkheim yardımlaşma ve dayanışma ortamının olmadığı toplumların iskelet yapısında mahrum olduğunu belirtmektedir (Sorokin, 1994).

Yardım faaliyetleri veya yardımlaşma ve dayanışma ortamları tarihsel süreç boyunca değişim göstermiştir. Yardım, yardımlaşma ve dayanışma uygulamalarının şekil almasında ve yönteminin değişim göstermesinde dünya tarihini de etkileyen önemli olaylar ve devrimler bulunmaktadır. Ayrıca toplumların sahip oldukları inanç ve değerler sisteminin ve bu devrimlerin neden olduğu toplumsal yaşam biçiminin, yardım biçimini etkilediği görülmektedir. Örneğin Türk toplumunun yardım tarihi incelendiğinde genel anlamda 3 aşamadan oluştuğu; ilk Türklerin yardım faaliyetlerinin daha çok güç ve otoritenin bir göstergesi ve aracı olarak kullanıldığı, sonrasında İslamiyet'in kabulü ile ortaya çıkan sosyal yardım faaliyetleri ve modern çağda şekillenen yardım uygulamalarının olduğu görülmektedir (Akyıldız, 2018). Türk tarihinin en eski kaynaklarından Dede Kokut Destanında ilk Türk topluluklarında en çok mal dağıtan ve yoksul doyuran üzerinde yapılan bir beylik tanımı bulunmaktadır (Türkdoğan, 1997). Ayrıca bu dönemde fakirleri ağırlamak için hayratlar ve toylar, yoksullar ve yolcular için barınaklar, misafirhaneler, toylarda aş, giyim ve eşya yardımları, düğün, doğum ve ölüm yardım ve törenleri olduğu görülmektedir (Yazılıtaş, 2002).

Türklerde İslamiyet'in kabulü ile yardım, dayanışma ve yardımlaşma kavramlarının amaç, ilke, yöntem ve sunum biçiminde değişimin olduğu gözlemlenmektedir. İslam yaklaşımı ile zekât, sadaka, fakiri gözetmenin İslam'ın genel şartlarından olması ve bu eylemlerin ayet ve hadislerle desteklenmesi Türk toplumunda yardım anlayışının değişmesine neden olmuştur (T.C. Anadolu Üniversitesi, 2018). Söz konusu dönem içerisinde özellikle Selçuklu ve Osmanlı

dönemlerinde, bugün içinde bulunduğu toplumun asgari yaşam düzeyine göre dezavantaja sahip bireylere yönelik yardımlar olarak tanımlanan sosyal yardım uygulamalarının zaviyeler, imarethaneler, vakıflar, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, darüşşifa, darülaceze gibi kurumlar ve oluşumlar aracılığıyla yapıldığı görülmektedir (Baykara, 2000). Günümüzde ise yardım ve sosyal yardım uygulamalarının demokrasi anlayışıyla şekillenen sosyal devlet olmanın bir gereği olarak daha organize, sistemli, standartları olan kurumlar veya sivil toplum kuruluşları aracılığıyla yapıldığı görülmektedir.

Yardım ve dayanışma kavramlarının dünya ölçeğinde gelişiminde ise 18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan Fransız Devrimi ve Sanayi Devriminin net bir etkisi bulunmaktadır. İnsanlığın kaderini değiştiren bu iki olay neticesinde imparatorluklar yıkılmış, yeni devletler ortaya çıkmış, sanayileşme başlamış, sanayileşme etkisiyle köy-kent arası göç hareketlilikleri yaşanmış, yeni iş alanları oluşmuş, özetle siyasi ve sosyo-ekonomik alanlarda çok sayıda yeniliğin alt yapısı oluşmuş ve modern çağ başlamıştır. Tarihin yönünü değiştiren Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi'nin getirdiği yenilikler beraberinde yeni sosyal sınıflar, göçün getirdiği problemler, nüfus artışları, kentleşme, suç oranlarında artış gibi birçok sorun alanını beraberinde getirmiştir (Tuna&Yalçıntaş, 2011). Neden-sonuç ilişkisi içerisinde sorunlar, çözüm çalışmalarını yoğunlaştırmış ve hak, demokrasi, laiklik, iş yaşamı, sendika, sosyal güvenlik vb. kavramlar daha çok duyulur hale gelmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda siyasi, sosyo-ekonomik, kültürel anlamda toplum genelini kapsayan hizmet ve yardım çalışmaları anayasal düzeyde ve kanunlar ile ele alınmaya başlamış ve günümüz sosyal yardım politikalarının temel taşları atılmıştır.

18. ve 19. yüzyıllarda yaşanan gelişmeler ve devrimler yeni dünya düzeninin tetikleyicisi niteliği taşımaktadır. Sonrasında değişen siyasi, ekonomik, sosyal düzen ve küreselleşme ile birlikte iki farklı toplum türü ortaya çıkmıştır. Sosyal bilimciler tarafından toplulukçu-bireyselci ve geleneksel-modern olarak adlandırılan toplum türlerinin yardım ve dayanışma alanı temelden bağlantısı bulunmaktadır. Toplulukçu toplumlarda yardımlaşma ve dayanışma kavramlarının ve başkasına yardım etme eğiliminin bireyselci toplumlara göre daha ön planda olduğu görülmektedir (Franzoi, 2000). Bu noktada Parekh, bireyciliğin liberalizmin bir sonucu olduğunu, toplulukçu toplumların ise bireyselci toplumların karşıtı olarak ortaya çıktığını; liberalizmin

özgürlük, özerklik, eleştirellik gibi kavramları öne çıkarırken dayanışma, eşitlik gibi kavramları ikinci plana attığını ve insanı, topluluğuna ve aidiyet hissine yabancılaştırdığını belirtmektedir (Şan, 2005). Diğer taraftan geleneksel (kırsal) toplumlarda bireylerin yakın ilişki içerisinde olmasından kaynaklı dayanışma ve yardımlaşma ağlarının kuvvetli olduğu, fakat modern toplumlarda ise kent yaşamının getirisi olarak bireylerin içinde bulunmuş olduğu topluma yabancılaşması ve yalnızlaşması ile yardımlaşma ve dayanışma ortamları organik olarak bulunan geleneksel toplumların aksine mekanik olarak kurumlar ve sivil toplum kuruluşları ve hayır kurumları aracılığıyla sağlanmaktadır (Baycar, 2019).

Yardım, yardımlaşma ve dayanışma kavramlarının incelendiği ve temellendirilmeye çalışıldığı bu başlık altında söz konusu kavramların hayata geçmesinin bir diğer nedeni ise inanç sistemleri ve dini değerlerdir. Neredeyse tüm dinlerde yardım davranışı, birliktelik, zorluklar karşısında yardımlaşma, muhtaç kişinin yanında olma gibi tavsiyeler bulunmaktadır. Örnek olarak Kuran-ı Kerim'de insanlara kötülük yapmamak, iyilik yapmak üzerine çeşitli ayetler bulunmaktadır. Eski ve Yeni Ahit'te yine dayanışma ve başkalarına iyilik yapma, birlik olma kavramları sıkça geçmektedir. Diğer taraftan semavi dinler dışında diğer dinlerde de iyilik, merhamet, empati, ahlaki değerler kavramlarına yer verilmiştir (Baycar, 2019). Durkheim ise insanların kurallara uyumlu bir biçimde yaşamasını kolektif bilince bağlarken, kolektif bilince dinin kaynaklık ettiğini ve dinin toplumsal birlik ve dayanışma ortamının oluşmasına pozitif bir katkı yaptığını belirtmektedir. Bacon ise dinin toplumu oluşturan bireylerin birbirine bağlanmasında kuvvetli bir değerler bütünü olduğu vurgulamaktadır (Akyüz, 2008).

Sonuç olarak kendi gücünü ve imkanını, başka biri için kullanma (TDK, 2022) anlamına gelen yardım kavramı, tarih boyunca insan hayatının içinde olmuş ve gerek yoksulluk karşısında gerekse afetler gibi insanın doğa ile mücadelesinde ihtiyacın karşılanması aşamasında ortaya çıkan bir kavramdır. İnsanların zorluklar karşısında birlikte olma ihtiyacı yardımlaşma ve dayanışma gibi toplu hareket etmeyi gerektiren kavramları zorunlu kılmıştır. Daha çok kutsal kitapların üzerinde durduğu ve neredeyse tüm dinlerin altını çizdiği yardım ve ilişkili kavramlar, dünya tarihinde yeri ve önemi büyük olan Fransız Devrimi ve Sanayi Devriminin etkileriyle şekil değiştirmiş, sonrasında oluşan yeni sorun alanları ile mücadele etmek için daha

profesyonel ve organize edilmiş, yasal metinlerle garanti altına alınmış bir alana dönüşmüştür. Yardım kavramı ile ilişkili olarak bir sonraki başlık altında ise araştırmanın ana odak noktası insani yardım kavramı incelenmiştir.

1.2. HÜMANİZM VE İNSANCILLIK

İnsani yardım ile ilgili literatür incelendiğinde hümanizm, insancıllık ve insani yardım kavramları ile sık sık karşılaşılmakta fakat aralarındaki ayrıma dair net bir çizgi bulunamamaktadır. Hatta çoğu kaynakta insancıllığın hümanizmin Türkçe karşılığı olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Kavramlar arasındaki ayrımın yeterince işlenememiş olması ise söz konusu kavramların aynı payda içerisinde ele alınması ve ortak bazı fikirler taşımasıdır.

Hümanizm kavramının ortaya çıkışı incelendiğinde, taşıdığı anlam bakımından dönemler arasında farklılık gösterse de ilk çağ ve orta çağdan günümüze kadar uzandığını söylemek mümkündür. Ortaya çıkış dönemlerinde Hristiyanlıktan beslenen hümanizmin izlerine, Roma Cumhuriyetinde Cicero'nun Humanitas kavramında (Köçer, 2020) Antik Yunan'da Miletuslu Thales ve Colophon'lu Xenophanes düşünce yapısında, ortaçağ filozoflarından Augustinus'nun insan ve tanrı arasında ki ilişkiyi betimleme aşamasında, 15 yy.'da klasik İtalyan edebiyatında, 16 yy. Avrupa'sında ve insan odaklı düşünce yapısına evrilme dönemi olan Rönesans döneminde rastlamak mümkündür (Harris, 1972, akt. Kadıoğlu, 2011).

Hümanizm literatürü incelendiğinde taşıdığı anlam bakamından farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Felsefi ve bilimsel bir temeli olan hümanizm "insan merkezcilik" olarak tanımlanırken, doğa üstü güçlerin varlığına değil etik bir bakış açısıyla seküler bir hayat çizgisini ve otorite karşısında insani özgürleştirme çabasını içermektedir. Ayrıca kimi kaynaklarda genel bir kanı olan insani diğer tüm canlılardan üstün olduğu düşüncesini reddeder. Amacı hayatı daha iyi bir noktaya getirmek, daha iyi şeyler yapmaya odaklanmak olan hümanizm, insanın potansiyeline inanır. (Wikipedia, 2022). Esin, hümanizmi tanımlarken kâinatı insanın varlığı üzerinden açıklamakta ve insanı merkeze koymaktadır. İnsan ile kâinat arasındaki ilişki hümanizmin doğasıdır (Esin, 1964). Sinanoğlu'na göre ise hümanizm insanın içsel yapısı ile dış yaşamın realitesi arasındaki savaşımın sonudur (Sinanoğlu, 1986, akt.

Kadıoğlu, 2011). Mrs. Simms hümanizmin insanın kendini geliştirmesine yardımcı olan ve buna değer veren bir fikir olarak ifade eder (Harris, 1972, akt. Kadıoğlu, 2011).

Hümanizmin felsefi bir kavram olarak derinliğinin sebebi kaynağının insan olmasıdır. İnsan kavramı ise tarih boyunca birçok düşünür tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. İnsana olan bakış farklılığı ise hümanizmi eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesine sebep olmuştur. Hümanizm eleştirisi noktasında Yuval N. Harari ve Costas Douzinas'ın görüşlerine yer vermek gerekmektedir. Harari hümanizmi insanlığa tapınan bir din olarak görmektedir. Harari'ye göre Hümanizm homo sapiensin kutsallığını ve diğer tüm canlılardan farklı olduğunu, onların varlık nedeninin insan türüne fayda sağlamak olduğunu öne sürmektedir. Harari'nin bu bakış açısının kaynağı ise biyoloji ve tıp alanındaki gelişmelerin insanında diğer canlılar gibi hormonlar, genler ve sinapslar ile yönlendirildiği ve bu nedenle insanın özerk olma, özgür olma ve kendi olma halinin mümkün olmadığını düşünmesidir (Harari, 2015). Bu noktada Harari'ye Harun Tepe'nin getirmiş olduğu eleştiri ise insan Harari'nin dediği gibi hormonlarca yönetilen bir varlık ise bunun iradeyi ortadan kaldıracağı ve bunun bir çıktısı olarak başta hukuk ve siyaset olmak üzere birçok alanda değişikliklerin yapılması gerekeceğidir. Diğer taraftan Costas Douzinas ise hümanizm tanımlamasında yine insandan yola çıkmış ve insan kavramının modern zamanlarda türetilen bir kavram olduğunu öne sürmüştür. İnsan tanımlamasında tarihsel bir inceleme yapan Douzinas Atina ve Roma'da yurttaşların barbarların insan türünün bir üyesi olmadıklarını, ayrıca Hıristiyan teolojisinin Paulusçu perspektifinde Yunan ve Yahudilerin yok sayıldığını, insan ve insan olmayan sınıflandırmasında "özgür insan ve köle" kavramlarının kullanıldığını öne sürmektedir (Douzinas, 2017). Hümanist düşünür Pico della Mirandola diğer canlıların yanında sadece insanın kendi yapısını belirleme imkânı olduğunu, bu özelliği ile insanın diğer canlılardan ayrıldığını düşünmektedir (Craven, 1981 akt. Davies, 2001). Hümanizm temel noktası insan kavramının bu ayırt edici özelliğinin onu kâinatın merkezine taşımasıdır. Bu nokta hümanizmin insan-merkezcilik olarak ifade edilmesini sağlamaktadır (Tepe, 2019).

- Çoğu kaynakta hümanizm ile eş anlamlı olarak kullanılan insancıllık ise temelde ortak kavramları içinde barındırsa da bazı noktalarda birbirinden ayrılabilmektedir. Bir fikir akımı ve düşünce yapısı olan hümanizm karşısında insancıllık daha modern bir kavram olarak ortaya çıkmış ve savaşlarda zarar gören

sivillere yönelik yardım anlayışıyla kendini göstermiştir. Savaşların daha insani olması ve sivillere yardım edilmesi gerektiğini savunan insancıllık zamanla, içinde merhameti barındıran sivil toplum hareketlerine ve büyük organizasyonlara dönüşmüştür. Bir düşünce akımı olan hümanizm insan olan her alanda var olurken, insancıllık ise daha çok ihtiyacı karşılamaya odaklanan yardım faaliyetleri ile sınırlı olması bakımından etki alanının daha dar olduğu düşünülmektedir. Ayrıca daha insani savaş şartlarını destekleyen insancıllık Uluslararası İnsancıl Hukuk'unda doğmasına sebep olmuştur. Tüm bu sebeplerden kaynaklı, bünyesinde daha çok yardım faaliyetlerini barındıran ve uygulamaya dönük olan yapısı ile insancıllık, insani yardım kavramına da oldukça yakın bir kavram olarak değerlendirilmektedir.

1.3. İNSANİ YARDIM

İnsani yardım geçmişten bugüne tartışılagelmiştir. Günümüzde özellikle hangi yardımın insani yardım olduğu, yardımın insani yardım olabilmesi için hangi şartları taşıması gerektiği, insani yardımın kapsamının ne olduğu ne zaman başlaması ve bitmesi gerektiği gibi konular üzerinde derin tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmaların sebebine odaklanıldığında insani yardımın tarih boyunca yöntem ve şekil bakımından değişim göstermesi, insani yardım adına yakın tarihe kadar net standartların olmaması ve bu sebeple insani yardım aktörlerinin kendine has uygulamalar geliştirmesi gibi konular karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca insani yardımın uygulama sahası olan insan yapımı ve doğa kaynaklı afetler ve krizlerin değişen yapısı, her krizin birbirinden farklı olması veya etki alanının değişim göstermesi, afet ve krizlerin gerçekleştiği bölgelerin siyasi, sosyokültürel ekonomik yapılarının birbirinden farklı olması insani yardımın uygulama şeklinde standart bir yapı olmasının önüne geçmektedir. Tüm bu gerekçeler ile birlikte düşünüldüğünde insani yardım alanının derinliği ve üzerinde uzlaşıya varılmış bir tanımının olmaması anlaşılabilmektedir. Yine de tarihsel süreçte giderek artan sayıda yaşanan afetler ve savaşlar, insani yardım üzerine çalışan organizasyonları ortaya çıkarmış ve bu sayede insani yardımın tanımı ve kapsamı da netleşmeye başlamıştır.

İnsani yardım kuruluşları bölümünde de değinilecek olan ve uluslararası insani yardım sisteminin çatı kuruluşu olma niteliği taşıyan Birleşmiş Milletler 'in 14 Aralık

1971 tarihli 2816 (XXVI) sayılı Genel Kurul kararına göre insani yardım insan kaynaklı ve doğal afetlerde temel olarak hayat kurtarmaya ve acıyı hafifletmeye odaklanan, bunu yaparken insan onurunu korumaya çalışan faaliyetleri içeren kavramdır (BM Genel Kurul 1991).

Avrupa Birliği, Avrupa İnsani Yardım Mutabakatında ise insani yardım; insan onurunun korunarak insanın hayatını kurtaran, acı çekmesini önleyen veya azaltan, acil durumlarda ihtiyaç temelli olarak yürütülen yardımlar olarak tanımlanmaktadır (Avrupa Komisyonu, 2007).

Türkiye'de afet ve acil durumlardan sorumlu kuruluş olarak görev yapan AFAD' ın Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğüne göre ise insani yardım doğa ve insan kaynaklı afetler sonucunda oluşan ihtiyaçlar için siyasi, ekonomik ve askeri bir amaç gözetmeksizin yapılan arama kurtarma, sağlık, beslenme, barınma vb. yardımları tanımlamaktadır (AFAD, 2022).

Yukarıda yer alan tanımlamalardaki ortak noktalar ve anahtar sözcükler, insan ve doğa kaynaklı afetler, hayatı korumak, acıyı hafifletmek ve insanlık onurudur. İnsani yardım kavramının derinliği sağlayan, literatürde ve pratikte tartışmalara sebep olan kısmı ise nasıl sunulması gerektiği ile ilgilidir. Afetlerde insanların acısını dindirecek ve onları koruyacak her yardım insani yardım mıdır, yardım yaparken insan onuru nasıl korunur, insani yardım afetlerin hangi aşamasından başlayıp, ne zamana kadar sürer gibi pek çok soru cevapsız kalmaktadır. Bu sebeple araştırmanın ilerleyen bölümlerinde bu sorulara cevap aranmış ve kavramsal çerçevenin son kısmın da kapsamlı insani yardım tanımı yapılmıştır. Diğer taraftan insani yardım teoride ve pratikte acil yardım ve kalkınma yardımları ile karıştırılmaktadır. Sonraki başlıkta bu karmaşıklığı gidermek adına acil yardım ve kalkınma yardımı tanımlamalarına yer verilmiştir.

1.4. ACİL YARDIM

İnsani yardım kavramına yakın bir diğer kavram ise acil yardımdır. Her ne kadar benzer anlamlarda kullanılsa da acil yardım bazı yönleri ile insani yardımdan ayrılmaktadır. Afet ve acil durumlardan hemen sonra yürütülen acil ve hayati ihtiyaçların karşılanması faaliyetleri acil yardımların kapsamına girmektedir

(Kadıoğlu, 2008). Örnek olarak ilk yardım, arama kurtarma, salgın hastalıkları önleme, ulaştırma, defin hizmetleri vb. gibi afet ve acil durumlardan sonra, durumun yarattığı ilk şokun en az zararla atlatılabilmesini amaçlayan faaliyetlerdir. Acil yardımın diğer insani yardım veya kalkınma yardımları gibi yardım türlerinden ayrıldığı nokta ise tepkiselliğidir. Yaşanan acil durumun büyüklüğüne ve verdiği zarara göre değişmekle beraber orta ve uzun vadeli yardımlar acil yardımın kapsamına girmemektedir. Bu sebeple acil yardıma kısa dönemli bir faaliyet açıklaması getirilebilmektedir. Acil yardımın etkili olabilmesindeki en önemli kriter hızlı olmasıdır.

Yaşanan afetlerin sonrasında insani ihtiyaçların kapsamı değişebilmektedir. Kimi afetlerden sonra kısa dönemli yardımlarla ihtiyaçlar karşılanabilir ve afetten önceki duruma hızlı bir geçiş sağlanabilirken, kimi afetlerden sonra eskiye dönüş kısa dönemli acil yardımlar ile gerçekleştirilememektedir. Bilhassa savaş ve çatışma durumlarının kronik bir afete dönüşme ve etkisi yıllar boyunca sürecek uzun dönemli bir krize dönüşme ihtimali bulunmaktadır. Yaşanan krizin verdiği zarara göre, müdahale ve yardım çalışmalarının kısa, orta ve uzun vadeli olarak yapılandırılması gerekebilmektedir. Acil yardım afetten hemen sonrasını kapsayan ve acil ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan bir kapsama sahip olduğundan dolayı, orta ve uzun vadeli yardım programları ile entegrasyonu çok önemlidir. Afet ve acil durumlar her zaman standart hizmetlerin sırası ile sunulabildiği ortamlar olmayabilir. Bu nedenle kimi zaman kısa, orta ve uzun vadeli yardım türlerinin iç içe geçmiş halde sunulması da gerekebilmektedir. Örneğin yıllar boyu süren savaş ve çatışma ortamları veya yavaş gelişen afetler olarak nitelendirilen iklim krizi veya kıtlık gibi afetlerde, normalde kısa dönemli olarak planlanan acil yardımlara olan ihtiyaç uzun dönem bitmeyebilir veya orta ve uzun vadeli yardım programlarının bu tip bölgelerde yürütülmesinin zorluğundan dolayı, kurum ve kuruluşlar acil yardım programlarının sürekliliğini sağlayabilir. Bunun sebebi ise acil yardıma olan ihtiyacın bitmemesi, orta ve uzun vadeli programların yapılandırılamaması ve yardım kurum ve kuruluşlarının daha kolay planlanabilen acil yardım programlarını gerçekleştirmesi olarak değerlendirilebilir.

1.5. KALKINMA YARDIMI

Literatürde geçen yardım türlerinden ve insani yardım ile ilişkilendirilen bir diğer kavram ise kalkınma yardımlarıdır. II. Dünya Savaşının ardından uluslararası düzende meydana gelen değişimler ve yoğunlaşan küreselleşme ile birlikte az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler ortaya çıkmış, küresel sorunlara küresel yaklaşımların gerekliliği oluşmuş ve yaşanan sorunların ortak gündem ile ele alınarak (Üçkuş&Kendirci, 2012), kolektif bir yaklaşımın sergilenmesine olan ihtiyaç artmıştır (Kulaklıkaya, 2008). Bu aşamada devletlerin dış politika hedeflerine ulaşmak amacıyla diğer devlet ve devlet dışı kuruluşlarıyla kurduğu siyasi, ekonomik, kültürel, sosyal ve askeri tüm ilişkileri içeren ilişki anlamına gelen diplomasi kavramı gelişmiştir. Diplomasinin farklı türleri olmakla beraber genel olarak devletlerin dış politika amaçlarına ve hedeflerine ulaşmak ve onları korumak anlamında kullanılan kamu diplomasisi ve diğer ülkelerdeki kriz ve afet zamanlarında kullanılan ve zarar gören toplumlara yönelik olarak sunulan yardımlar anlamında gelen insani diplomasi kavramlarını içinde barındırmaktadır. Temel olarak felaketlere daha merhametli yaklaşım sergileyerek hayat kurtarmak, iyileşmeyi sağlamak ve destekte bulunmak amaçlarını taşıyan insani diplomasi ise kalkınma yardımlarını bir araç olarak kullanmaktadır (Kızılay, 2021).

Kalkınma yardımı gelişmiş veya kalkınmış ülkelerden gelişmekte olan ülkelere, kalkınmaları amacıyla yapılan kaynak transferi olarak tanımlanabilmektedir (İpek&Karagöl, 2020). Kalkınma yardımları, toplumların veya ülkelerin kalkınmalarını çoğunlukla ekonomik göstergelerin iyileşmesine bağlamaktadır. Bu nedenle kalkınma yardımlarının temel amaçları yoksulluğun azaltılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve adaletli bir ekonomik sistem yaratmaktadır (Üçkuş&Kendirci, 2012).

Kalkınma yardımları teorik olarak temelini Rostow'un Aşamalı Kalkınma Yaklaşımı'ndan almaktadır. Bu yaklaşım ülkelerin kalkınmasını beş aşamanın başarılı bir şekilde tamamlamasına bağlamaktadır. Bu aşamalar tarımsal faaliyetleri ekonominin temeli olarak adlandıran geleneksel toplum, altyapı ve sosyo-kültürel değerlerin şekillendiği kalkışa geçiş aşaması, imalat sektörünün ve sanayinin işlendiği kalkış aşaması, ağır imalat sanayii ve yüksek teknolojik gelişmelerle üretime başlanan olgunlaşma aşaması ve son olarak söz konusu ülkenin merkez ülke olduğu, etrafındaki

ülkelere üstünlük kurmaya başladığı, sosyal refah seviyesinin yükseldiği ve diğer ülkelere destek olmaya başladığı tüketim aşamasıdır (Alagöz, 2004).

Kalkınma yardımlarının tarihine baktığımızda ilk uygulamaların 1940'lı yıllarda ve özellikle II. Dünya Savaşının bitmesiyle gerçekleştiği söylenebilmektedir. II. Dünya Savaşının bitmesi yeni ülkelerin kurulmasını sağlamış ve bağımsızlığına kavuşan ülkeler kalkınabilmek için güçlü iktisat politikalarına ihtiyaç duymuştur. Bunun için gerekli olan rehber ihtiyacı ise kalkınma ekonomisini yaratmıştır. Kalkınma ekonomisinin temelinde ekonomik kalkınma bulunmaktadır. Söz konusu tarihlerde kalkınmak isteyen ülkeler gelirlerinin büyük bir kısmını yatırıma ayırmak için tasarruf yapmaya yönelmişlerdi. Fakat tasarruf yapmak için yeterinde yapılanamayan ülkelerin, gelişmiş ülkelerden yaptığı dış yardım ile ihtiyacı karşılama çabası ilk kalkınma yardımı uygulamaları arasındadır (Üçkuş&Kendirci, 2012). Bu kapsamda ABD, II. Dünya Savaşı sebebiyle neredeyse çökmüş durumda olan özellikle Batı Avrupa ülkelerinin ekonomilerine destek olmak amacıyla Marshall Yardım Programını devreye sokmuştur. Bu yardım programı aracılığıyla ABD söz konusu ülkelerin ekonomik işlevselliğini harekete geçirerek küresel ticareti yeniden ayağa kaldırmayı amaçlamıştır. ABD'nin Marshall Yardım Programı ile canlanmaya başlayan Avrupa ekonomileri, yine ABD Başkanı Harry Truman tarafından sunulan ve Truman Doktrini adı verilen yeni bir yardım programı ile bu sefer alıcı değil donör olarak kalkınma yardımları tarihinde kendine yer bulmuştur (McMichael, 2012). ABD'nin Marshall Yardım programı ve Truman Doktrini ile yapmış olduğu hamlelerin altında küresel bir tehlike haline gelerek dünya için bir risk oluşturan komünizme engel olmak, özellikle Avrupa ülkelerini II. Dünya Savaşı sonrasında yeniden etkin hale getirerek küresel ölçekte bir ittifak kurmak amaçlarının olduğu söylenebilmektedir. (İpek&Karagöl, 2020). 1960 yılına gelindiğinde dış yardımlar ve kalkınma yardımları Development Assistance Group'un (DAG) kurulması ile daha kurumsal ve organize bir hal almıştır. Yardım sunan ülkelerin, iş birliğini geliştirmek amacıyla kurulan grup 1961 yılında ise Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü (OECD) organizasyonu altına girmiş ve Development Assistance Committee (DAC) adını almıştır. Günümüzde de işlevselliğini koruyan komitenin amaçları, yardım veren ülkeler arasında iş birliğini geliştirmek ve yardımların etkinliğinin artırılması için gerekli plan, program ve projelerin geliştirilmesidir (Üçkuş&Kendirci, 2012). DAC

ise dış yardımı devlet, idari birimler veya resmî kurumlarca ekonomik kalkınma ve refah seviyesinin geliştirilmesi için gelişmekte olan diğer ülkelere, sivil toplum kuruluşlarına veya uluslararası organizasyonlara en az %25'i hibe olarak sunulan resmi kalkınma yardımlarıdır (OECD, 2008).

Kalkınma yardımlarının ortaya çıktığı 1940'lı yıllardan itibaren günümüze kadar yaşanan büyük afetler, savaşlar veya kriz durumları ve bu durumların sebep olduğu kalkınma sorunlarına karşılık giderek artan sayıda donör ve faydalanıcı ülkenin sistem içerisinde yer alması, dış yardım türlerinin niceliksek olarak artmasını sağlarken diğer taraftan yardımın etkinliği konusu gündeme getirmeye başlamıştır. Bu sebeple Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 2000 yılında faydalanıcı ve alıcı ülkelerin uyumlu bir şekilde çalışabilmesi amacıyla Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) belirlemiştir. Söz konusu hedefler az gelişmiş ve gelişmemiş ülkelerin kalkılabilmesini sağlamak amacıyla fakirliğin azaltılması, eğitim, sağlık, cinsiyet eşitliği, çevrenin korunması gibi 17 hedeften oluşmaktadır (UN, 2000). 2002 yılında ise BKH'nin geliştirilmesi ve fakirliğin azaltılması, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınma hedefleriyle Monterry Konsesüsü karara bağlanmış, bu kapsamda alıcı ve donör ülkelere bazı sorumluluklar verilmiştir. Konsensüse göre yardıma ihtiyaç duyan ülkeler kendi kalkınma sorunlarının sorumluluklarını alırken, gelişmiş donör ülkeler ise Gayri Safi Milli Hasıla'larının %0,7'sini Resmi Kalkınma Yardımı (RKY) olarak ayırma taahhüdünde bulunmuşlardır (UN, 2002). 2005 yılında ise dış yardımların etkinliğinin artırılmasına yönelik Paris Deklarasyonu yayınlanmıştır. Deklarasyon donörler arasında iş birliği ve koordinasyonun geliştirilmesi, donör ve alıcı ülke uyumu ve kalkınma ile ilgili problemlerin alıcı ülkeler tarafından sahiplenilmesi yönünde ilkeleri ortaya çıkarmıştır (OECD, 2005).

1.6. İNSANİ YARDIMA DAİR KÜRESEL VERİLER

Araştırmanın bu bölümünde insani yardım alanına dair son yıllara yansıyan istatistiklere yer verilmiştir. Bölüme ışık tutan istatistikler konusunda genel olarak BM ve bağlı kuruluşları, uluslararası insani yardım ve araştırma kurum ve kuruluşları tarafından her yıl yayınlanan raporlardan yararlanılmıştır.

Yayınlanan rakam, rapor ve istatistiklere bakıldığında 2022 yılının insani yardım alanı için daha önceki yıllara kıyasla daha zor geçtiği anlaşılabilmektedir. Geçtiğimiz iki yılda yaşanan Covid-19 Pandemisi, iklim değişikliği ve etkileri, çatışmaların sayısının artması ve daha fazla sayıda ülkenin uzun süreli krizleri yaşamaya başlaması insani yardım sisteminin daha önce olmadığı kadar zorlanmasına sebep olmuştur. Yaşanan krizlerin artması sisteminin finansal yapısını da etkilemiş, küresel ekonomik gelişmeler, Rusya-Ukrayna savaşının yakıt ve gıda sektörü üzerindeki olumsuz etkisi ile birleşince insani yardım ekosistemi var olan ihtiyaçların karşılanması hususunda zorlanmaya başlamıştır. Bu konu istatistiklere de yansımış, insani yardıma olan talep ve bu durumun yarattığı maliyet artarken, insani yardım sunulmasına imkân sağlayan bağışçıların veya yapılan ulusal-uluslararası yardım miktarlarının stabil kaldığı görülebilmektedir.

Yapılan raporlamalar ve istatistikler uzun süreli krizlerin giderek normalleştiğini ortaya çıkarıyor. 2021 yılında uzun süreli kriz veya afetlerin kronik hale gelmesi olarak da tanımlanabilen durumları yaşayan ülke sayısının 36'ya yükseldiğini görmekteyiz. Söz konusu 36 ülke 2021 yılında tüm dünyada insani yardıma ihtiyacı olan insanların %74 'üne ev sahipliği yapmaktadır (Development Initiatives, 2022). Ülkelerin kendi içinde veya uluslararası anlamda yapılan kalkınma bütçesinin acil yardım ve insani yardıma ayrılması, kısa vadeli ihtiyaçları karşılarken, uzun vadede krizlerin önüne geçememekte, ülkelerin krizleri normalleştirmesine ve kalkınamamasına neden olmaktadır

2020 yılında başlayıp 2021 yılında etkisini şiddetli bir biçimde göstermeye devam eden Covid-19 pandemisi ve bu durum ile mücadeleye ayrılan tüm kaynaklar, dünya genelinde yaşanan diğer krizlerin görülmemesine, ihtiyaçların ertelenmesine, yardım operasyonlarının karmaşık hale gelmesine neden olmuştur. Bu sebeple 2021 yılında, karşılanamayan insani ihtiyaçların oranlarının arttığı gözlemlenmektedir.

BM'nin 2022 Küresel İnsan Yardıma Genel Bakış raporuna göre 2021 yılında insani yardıma ihtiyacı olan kişi sayısı 250 milyondu. Aynı veri Kalkınma Girişimlerinin Küresel 2022 İnsani Yardım Raporuna göre ise 306 milyon olarak kayıtlara geçmiştir. Bu sayı 2019 yılından (Covid-19 öncesi) yaklaşık olarak 90 milyon daha fazla kişinin yardıma ihtiyacı olduğu anlamına gelmektedir. Yardıma ihtiyacı olan insanların yaklaşık %50'si sadece 9 ülkede yaşamaktadır.

İklim değişikliği tüm dünya için tehdit unsuru olmaya devam etmektedir. Yayınlanan raporlarda iklim değişikliğinin var olan krizleri daha da şiddetlendirdiği, risklerin artması noktasında itici bir güç olduğunu göstermektedir. 2021 yılı için insani yardıma ihtiyacı olan insanların yarısı iklim değişikliğine karşı daha yüksek kırılganlık seviyesine sahip olan ülkelerde yaşıyordu. İklim değişikliği ve sebebi olduğu krizler birçok insan üzerinde olumsuz etkilerini artırmaya devam ediyor. 2020 yılı içerisinde 15 ülkede aşırı iklim olayları sebebiyle 16 milyon kişi gıda krizi yaşadı. Gıda krizleri ise kadın ve çocuklara yönelik şiddet ve sömürüyü arttırdı. 2021 yılı için ise iklim değişikliği, kıtlığın temel sebebi olarak çatışmalardan sonra gelen madde oldu (UNOCHA, 2022).

İklim değişikliği, sosyoekonomik kırılganlık ve yüksek yoğunluklu çatışmaların bir bölgede yaşanması ve bu üç unsurun kesişmesi ise telafisi çok güç, müdahalesi çok daha katmanlı, uzun vadeli krizlerin yaşanmasına sebep olmaktadır. İnsani yardıma ihtiyacı olan insanların %39'u, yani 119,9 milyon insan bu üç unsuru aynı anda yaşayan ülkelerde yaşamaktadır. Aynı zamanda yarıma ihtiyacı olan insanların %71'i yüksek yoğunluklu çatışmaların gerçekleştiği ülkelerde yaşamaktadır (Development Initiatives, 2022). Bu veri bizlere savaş ve çatışmaların ülkelerin yardıma ihtiyaç duyar pozisyona gelmesi hususundaki önemine işaret etmektedir.

Gıda güvensizliği, gıda krizleri ve kıtlık verileri de 2021 yılında artmaya devam etmiştir. Covid-19 ve Rusya-Ukrayna krizinin de etkisiyle gıda güvensizliği yaşayan insan sayısı 2020/2021 döneminde 160,4 milyon kişiye ulaşmıştır. Bu sayı bir önceki döneme göre üçte bir oranında bir artış anlamına gelmektedir (Development Initiatives, 2022).

2021 yılında ülkelerde yaşanan çatışma ve savaş durumları, ekonomik krizler, iklim değişikliği etkileri gibi sebeplerden dolayı ülke içinde ve ülke dışına yaşanan göç hareketleri ve zorla yerinden edilme sayıları artmaya devam etmiştir. Küresel İnsani Yardım Raporu 2022 yılı verilerine göre 2021 yılında 86,3 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Bu rakam 2020'ye göre %5 daha fazladır. Sadece Rusya Ukrayna savaşından kaynaklı olarak şu ana kadar 12,8 milyon Ukraynalı ülkelerini terk etmek durumunda kalmıştır (Development Initiatives, 2022). 2021 yılı rakamlarına göre dünya nüfusunun %1'inden fazlası yerinden edilmiş nüfusu tanımlamaktadır. Bu nüfusun %42'sini ise çocuklar oluşturmaktadır (UNOCHA, 2022).

İnsani yardım sistemi finansal açıdan zorluklarla karşılaşmaya devam etmekte, bu durum istatistiklere de yansımaktadır. 2022 Küresel İnsani Yardım Raporuna göre 2021 yılında toplam uluslararası yardımlar 31,3 milyar dolara ulaşmıştır. Bu rakam 2020 yılına göre 0,8 milyar dolar daha fazla olmasına rağmen bu alana ayrılan kaynağın büyüme hızı durma seviyesine gelmiştir (Development Initiatives, 2022). BM Küresel İnsani Yardım Raporuna göre ise 2021 yılında insani yardıma ayrılan bütçe 17 Milyar dolardır. Fakat rapora göre ayrılan bu bütçe toplam ihtiyacın %46'sı karşılanabilmiştir (UNOCHA, 2022).

İnsani yardım sistemine en büyük yükü getiren olayların başında gelen çatışma ve savaşların sivil nüfus üzerindeki etkisi büyüktür. Yüksek yoğunluklu çatışma yaşayan ülkelerde bu durumdan en çok etkilenen kesim ise dezavantajlı gruplardır. Özellikle kadınlar ve çocuklar çatışma durumlarında yüksek cinsiyet odaklı şiddeti riski altındadır. Yüksek güvenlik tehlikesi yaratan bu ortamlar insani yardım çalışanları içinde büyük bir risk oluşturmaktadır. 2020 yılında 117 insani yardım çalışanı kendi ülkelerinde öldürülmüştür (UNOCHA, 2022).

Araştırmanın bu bölümünde insani yardım sisteminde son yıllarda yaşananlara ilişkin genel bir girişin akabinde gıda güvensizliği ve açlık, yoksulluk, cinsiyete dayalı şiddet, göç, eğitim, Covid-19, İklim değişikliği, insani yardım bütçesi, etkilenen kişi sayıları vb. spesifik konular tablo ve grafikler eşliğinde değerlendirilmiştir.

Tablo 1: İnsani Yardımda 2021 Sonuçları

Yardıma İhtiyaç Duyan İnsan Sayısı	250 Milyon
Hedeflenen İnsan Sayısı	174 Milyon
Bütçe Gereksinimi	37.7 Milyar $
Karşılanan Bütçe Miktarı	17.2 Milyar $
Karşılanan Bütçe Yüzdesi	% 46

Kaynak: UNOCHA, 2022: 64.

Tablo 1'de BM İnsani Yardım Raporu 2021'e göre 2021 yılı içerisinde 250 milyon insanın insani yardıma ihtiyaç duyduğu, bu sayının 174 milyonuna ulaşılmasının hedeflendiği, bunun için bütçe gereksiniminin 37.7 milyar $ olduğu fakat sadece 17.2 milyar $ (%46) ulaşılabildiği raporlanmıştır. Küresel İnsani Yardım

2021 Raporuna göre 2021 yılı için ihtiyaç sahibi insan sayısı 306 milyon olarak belirtilmiştir. Küresel İnsani Yardım 2021 Raporu 2021 yılını Şekil 1'de ki gibi özetlemiştir.

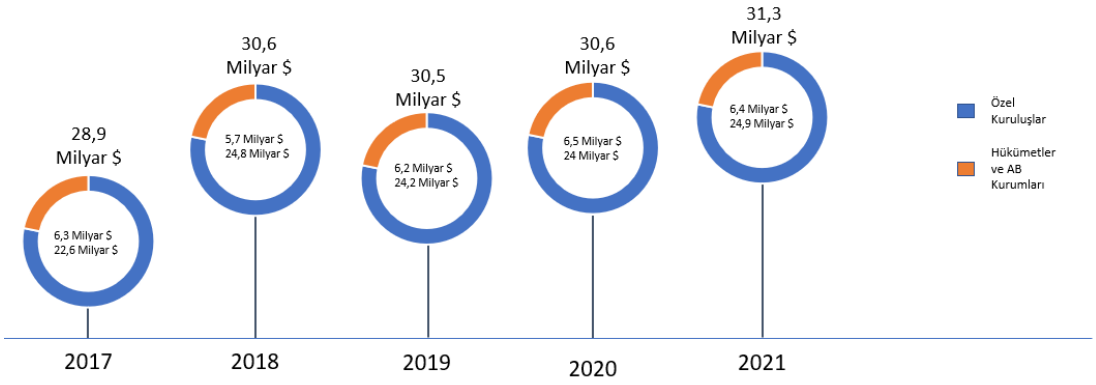
Şekil 1: 2021 Yılı Genel Özeti

Kaynak: Development Initiatives, 2022:11

Kalkınma Girişimlerinin 2022 Küresel İnsani Yardım Raporuna göre 202 yılında 306 milyon insan yardıma ihtiyaç duyarken bu sayının yaklaşık yarısı (155,9 milyon insan) sadece 9 ülkede yaşamaktadır. Rapor yardıma ihtiyaç duyan insanların %74'ünün uzun süreli kriz yaşayan ülkelerde yaşadığının altını çizmektedir. Ayrıca iklim değişikliği, çatışmalar ve kıtlık ile hızlanan göç hareketleri 2021 istatistiklerine de yansımış ve bu yıl içinde 86,3 milyon insan zorla yerinden edilmiştir. Kıtlık yaşayan ülke sayısı artarken gıda güvensizliği yaşayan insan sayısı 2021 yılı içerisinde 160,4 milyon kişiye ulaşmıştır. Diğer taraftan iklim değişikliği olumsuz etkileri artmıştır. Rapor 153 milyon kişinin iklim değişikliğine karşı kırılgan olduğunu vurgulamıştır. 2020 yılında ortaya çıkan Covid-19 pandemisine karşı 2021 yılında aşılanma oranının %26 kaldığı belirtilmiştir.

Şekil 2: 2017-2021 Yılları Arasında Hükümetler ve AB Kurumlar ile Özel Kuruluşların Yaptığı Yardım Miktarları

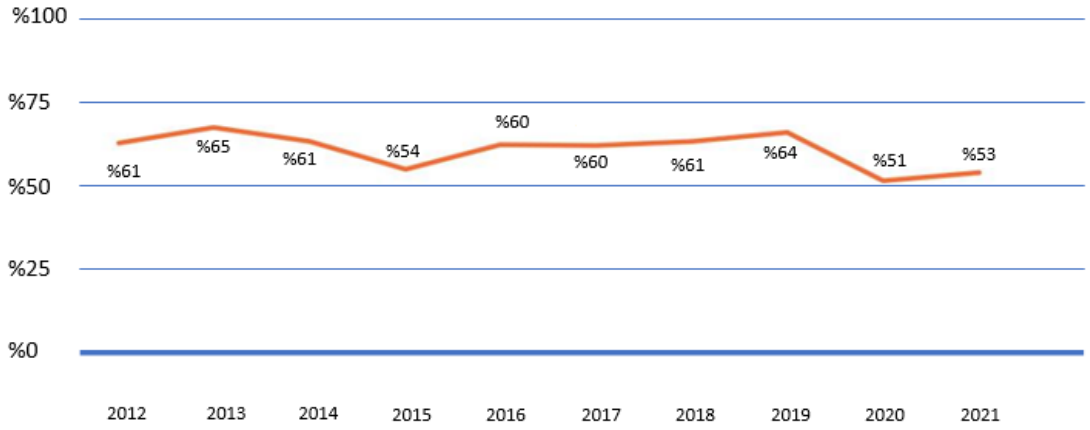

Kaynak: Development Initiatives, 2022:12

2021 yılında kamu ve özel sektörden insani yardıma ayrılan bütçe bir önceki yıla göre %2.5 artarak 31,3 Milyar dolar seviyesine ulaşmıştır. 2012-2018 arası dönemle karşılaştırıldığında 2018-2021 yılları arasındaki büyüme hızının yavaşladığı anlaşılmaktadır. 2012-2018 yılları arasında kamu ve özel sektör tarafından insani yardıma ayrılan bütçe her yıl ortalama %10 artarken 2018-2021 yılları arasında bu oran %2,5'luk bir artış göstermiştir. 2021 yılında kamu gücünün sektöre ayırdığı bütçe (24,9 Milyar $) toplam yardımın %79'unu oluşturmaktaydı. Bu bir önceki yıla göre 0,9 milyar $ artışı ifade etmektedir. DAC (Development Assistance Committee) üyeleri değerlendirildiğinde, üyelerin resmi kalkınma yardımlarının (RKY) 2021'de, 2020 ye göre % 3,3 artış ile 5,3 Milyar $'a ulaştığı görülmektedir. Fakat bu artışın çoğunlukla aşı yardımlarından kaynaklandığı, Covid-19 kapsamındaki yardımlar hariç tutulduğunda yardımların reel olarak %0,6 büyüdüğü anlaşılmaktadır.

2021 yılı içerisinde yapılan toplam uluslararası insani yardımların akabinde akıllara yapılan yardımların ihtiyacın ne kadarını karşıladığı sorusu gelmektedir. Şekil 3 2012-2021 yılları arasında yapılan yardımların ihtiyacı ne oranda karşıladığını yıllara göre sunmaktadır.

Şekil 3: 2012-2021 Yılları Arasında Toplam İnsani Yardım İhtiyacının Karşılanma Oranları

Kaynak: Development Initiatives, 2022:36

Şekil 3'te 2012-2021 yılları arasında toplam uluslararası insani yardımın, ihtiyaçları karşılama oranları yansıtılmaya çalışılmıştır. BM tarafından koordine edilen ülkelerin yardım çağrıları veya başvuruları sayısı her yıl artmakta fakat çağrıları karşılamak için finansman yeterliliği konusunda yetersizlikler ön plana çıkmaktadır. Bu tabloya rağmen geçtiğimiz 10 yılda uluslararası yardımlar ihtiyacın yarısından fazlasını karşılamaya başarmıştır. 2020 yılında Covid-19 Pandemisi sebebiyle ülkelerin BM tarafından koordine edilen uluslararası yardım çağrısına çıkma sayısı ve yardımı karşılama noktasındaki finans gereksinimi rekor seviyeye ulaşmış ve yapılan çağrıların sadece %51'i karşılanabilmişti. Karşılanamayan 19,1 Milyar $ bu zamana kadar ki karşılanamayan en yüksek rakamdı. 2021 yılında ise BM, 48 başvuru sahibi ülkenin ihtiyaçlarını karşılamak için 38,4 Milyar dolar gereksinim ortaya çıkarırken bu rakamın %53'ü karşılanabildi. BM'ye yardım çağrısında bulunan ülkelerin çoğu uzun dönemli ve tekrarlayan krizler yaşamaktadır. 2021 yılında başvuru sahibi 67 ülkeden 36'sı arka arkaya en az 5 yıl yardım çağrısında bulunmuştur. Diğer taraftan BM tarafından koordine edilen başvuruların karşılanma oranının geçtiğimiz 10 yıl içerisinde genel olarak yatay bir seyir izlediğini görmekle beraber 2012 yılında karşılanan yardım miktarı ile 2021 yılında karşılanan yardım miktarı arasında dikkate değer bir fark olduğu görülmektedir (2012'de %61, 2021'de %53). Bu oranın düşmesindeki nedenlerin başlıca 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi, Rusya Ukrayna arasındaki gerilim ve uzun dönemli kriz yaşayan ülke sayısının artması olarak

değerlendirilebilir. 2021 yılında ihtiyaçları en az karşılanan ülkeler ise grafik ise aşağıda yer almaktadır.

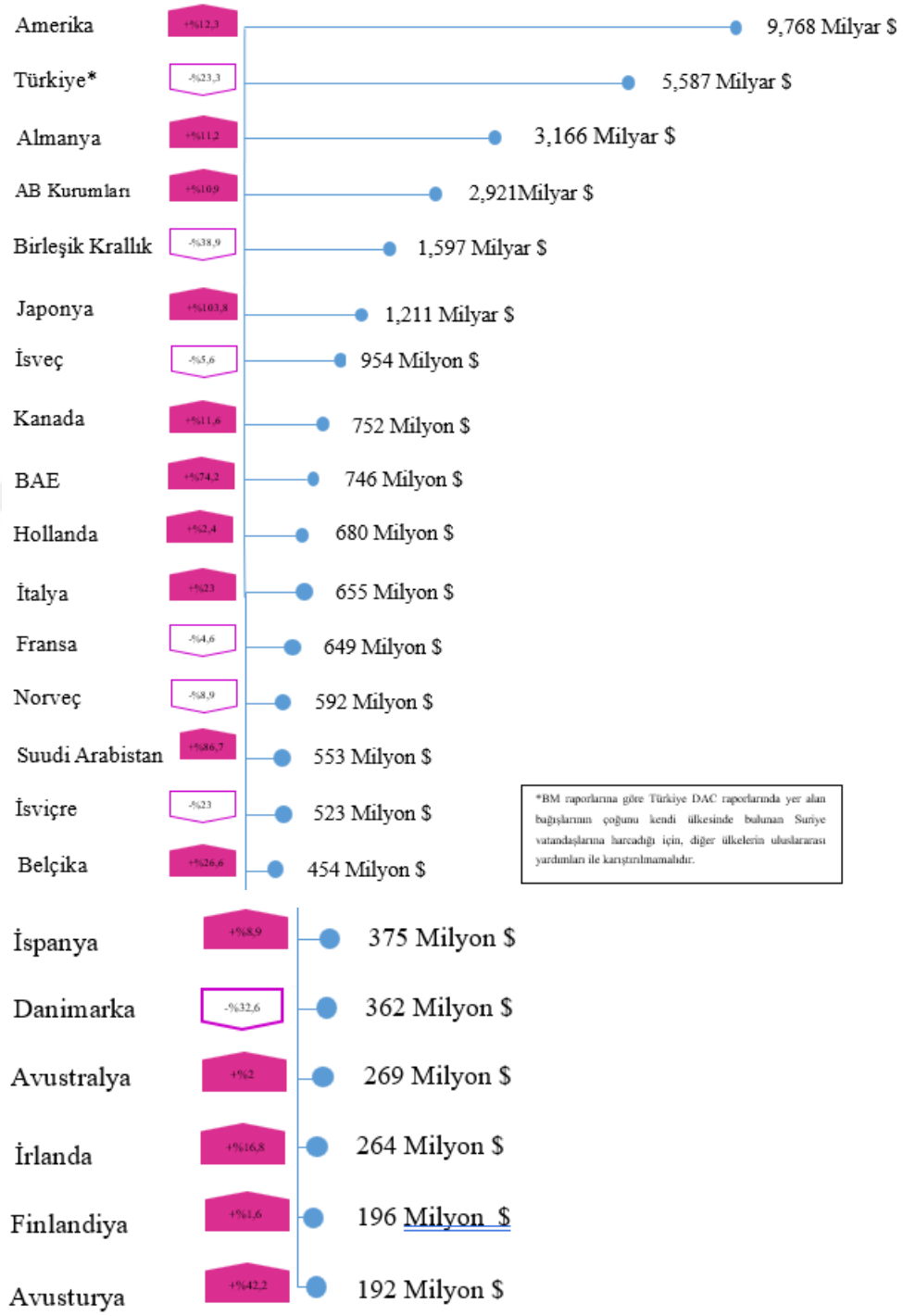
Tablo 2: 2021 Yılında İhtiyaçları En az Karşılanan Ülkeler

Ülke	İhtiyaç (Dolar)	Yardım Miktarı	Karşılama Oranı
Zimbabwe	507 Milyon $	93,9 Milyon $	%19
Haiti	235,6 Milyon $	64,3 Milyon $	%27
Pakistan	332 Milyon $	90,8 Milyon $	%27
Chad	617,5 Milyon $	185,7 Milyon $	%30
DRC	2 Milyar $	713 Milyon $	%36
Sudan	1,9 Milyar $	705,2 Milyon $	%36
Venezuela	708,1 Milyon $	259,6 Milyon $	%37
Mali	563,3 Milyon $	212,4 Milyon $	%38
Niger	523,2 Milyon $	205,6 Milyon $	%39
Burika Faso	607,9 Milyon $	248,7 Milyon $	%41

Kaynak: UNOCHA, 2022:26

Aşağıdaki tabloda ise 2021 yılında uluslararası insani yardım alanında en fazla katkı sunan 20 kamu bağışçısı yer almakta ve aynı zamanda 2020 yılına göre verdikleri katkıların yüzdelik değişimi sunulmaktadır.

Şekil 4: 2021 Yılı Uluslararası İnsani Yardımlara En Fazla Katkı Yapan Kamu Bağışçıları

Kaynak: Development Initiatives, 2022:52

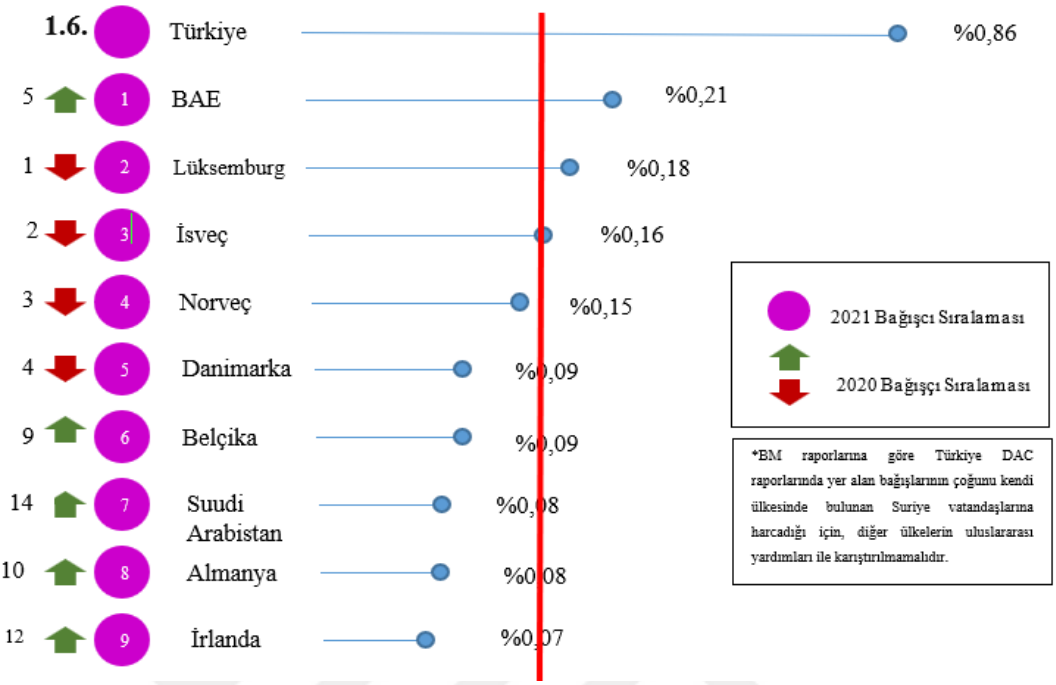
2021 yılında insani yardıma olan kamu bağışçıları miktar ve sıralamalarında önceki yıllar göz önünde bulundurulduğunda büyük bir olmadığı görülmektedir. Bu kapsamda kamu bağışçılarından gelen toplam yardım miktarı 2020'de 23,5 Milyar

dolarken 2021 yılında 24,7 milyar dolara yükselmiştir. 2020'ye göre bağışlar konusunda %10 ve üzerinde artış sağlayan ülkeler Amerika (%12,3), Almanya (%11,2), AB Kurumları (%10,9), Japonya (%103,8), Kanada (%11,6), Birleşik Arap Emirlikleri (%74,2), İtalya (%23), Suudi Arabistan (%86,7), Belçika (%26,6), İrlanda (%16,8), Avusturya'dır (%42,2). Diğer taraftan 2021 yılında yardımların çoğunu yapan en büyük 20 kamu bağışçısı ülke, tüm kamu yardımlarının %97'sini karşılamıştır.

Birleşmiş Milletler raporları ve Şekil 4'ün alındığı Kalkınma Girişimleri raporları insani yardım konusunda Türkiye'ye ayrı bir parantez açmıştır. Son yıllarda insani yardım alanında en büyük bağışçılar sıralamasında en üst sıralarda yer alan Türkiye'nin Development Assistant Committee (DAC)'a yaptığı raporlamalarda yer alan insani yardım bağışlarının çoğunluğunu kendi ülkesinde bulunan Suriye vatandaşları için harcadığı ve bu sebeple ülkelerin diğer ülkelere yaptığı yardımlar ile karşılaştırılmaması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu bilgi ile birleştirildiğinde 2021 yılında en büyük 3 kamu bağışçısı Amerika, Almanya ve yıllar içinde katkılarındaki düşüşe rağmen Birleşik Krallık'tır. Katkıları, yapılan tüm kamu yardımlarının %59'luk bir kısmını oluşturmaktadır. En büyük iki bağışçı Amerika ve Almanya 2020 yılına göre 2021 yılında %10 daha fazla katkı sağlamıştır. 2020 yılına göre yardım miktarının hacmindeki artışta önemli payları olan ülkeler başta Japonya (2020'ye göre %103,8 artış), Birleşik Arap Emirlikler (2020'ye göre %74,2 artış) ve Suudi Arabistan'dır (2020'ye göre %86,7 artış).

Bu noktada bir diğer önemli istatistik ise bağışçı ülkelerin Gayri Safi Milli Hasılalarının (GSMH) ne kadarını insani yardıma ayırdığıdır. Şekil 5'te hacimce çok bağış yapan bazı ülkelerin GSMH'ye göre listeleme yapıldığında ilk 10 ülke arasına giremediği görülmektedir.

Şekil 5: GSMH'ye Göre En Çok Uluslararası Yardım Yapan İlk 9 Ülke

Kaynak: Development Initiatives, 2022:55

İnsani yardım ihtiyaçlarının her yıl artması, ülkeler ve insani yardım sistemine her geçen gün daha fazla yük getirmektedir. Ayrıca söz konusu sistemin dikkate değer bir kısmının birkaç ülkeye bağımlı olması sektör için gizli bir risk unsuru içinde barındırmaktadır.

2021 yılı içerisinde en büyük 20 uluslararası insani yardım bağışçısının üçte biri GSMH'ye göre bir önceki yıldan daha fazla bağışta bulundu. En büyük bağışçı sıralamasından sadece 4 ülkenin GSMH'nin %0,1'inden daha fazla bağışta bulunması ise dikkat çekicidir. Bu ülkeler sırayla BAE (%0,21), Lüksemburg (%0,18), İsveç (%0,16), Norveç'tir (%0,15). Türkiye ise bir önceki şekillerde de belirtildiği üzere GSMH'sinin %0,86'sını bağışlayarak ilk sırayı alsa bile, bu harcamayı ülkesi içindeki Suriyelilere harcadığı için kıyas dışında kalmıştır. Türkiye'nin bir önceki yıl insani yardım harcamaları GSMH'ye göre %1,02 idi. 2021 yılında hacimce en yüksek bağışçı konumunda olan Amerika ise GSMH'ye göre yapılan sıralamada 15. Sırada kalmıştır. Amerika GSMH'sine göre uluslararası insani yardıma %0,04'lük bir katkı sunmuştur. Birleşik Krallık yardım oranları 2020 yılında %0,1'lik oran ile 6. sıradayken, 2021 yılında %0,05'lik oranla 13. Sıraya gerilemiştir. Dikkat çekici bir diğer düşüş ise

Danimarka'dan gelmiş, 2020 yılında GSMH'ye göre %0,15 oranından 2021 yılında %0,09 oranına gerilemiştir. Danimarka bu oran ile beşinci sırada bulunmaktadır. Kriz durumunda olan, risk altında olan veya kriz durumunu yeni atlatmış ülke veya bölgelere yapılan kısa ve uzun vadeli yardımlar yukarıdaki görsellerde yer alan uluslararası insani yardımların yanı sıra, kalkınma, barışın yeniden tesisi ve iklim dirençliliği konularında finans çeşitliliğinin entegrasyonunu zorunlu kılmaktadır. Yardım sisteminin devamlılığı, oransal ve hacimsel olarak büyümesi konusunda ise en büyük sorumluluk en büyük ekonomilere sahip ülkelerdir.

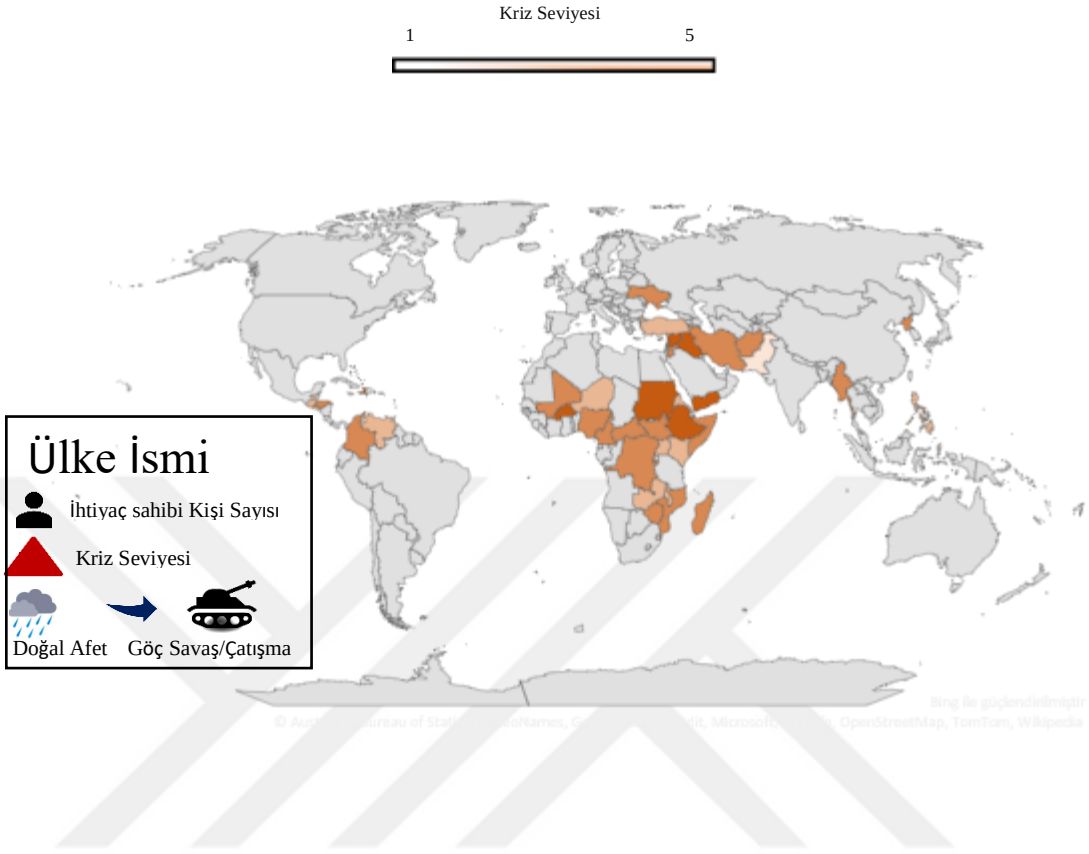
Şekil 6: En Büyük Uluslararası İnsani Yardım Alıcısı 10 Ülke

Kaynak: Development Initiatives, 2022:84

2021 yılında insani yardım ihtiyacı artmaya devam ederken, uzun dönemli krizler normalleşiyor, yüksek yoğunluklu çatışmalar en çok siviller üzerinde etkili olmayı sürdürmektedir. 2021 yılında uzun dönemli kriz yaşayan ülke sayısı 36'ya yükselirken, bu ülkeler ihtiyaç sahibi insanların 4' de üçünü oluşturmaktaydı. Şekil 1.9'da dünya genelinde yaşanan krizleri, nedenlerini, ihtiyaç sahiplerini içeren bir harita yer almaktadır.

Şekil 7: Kriz Seviyesi, Nedenleri ve İhtiyaç Sahibi İnsanlar

Kaynak: Development Initiatives, 2022:22-23.

Şekil 7'de 2021 yılında çatışma, doğal afetler, zorunlu yer değiştirme gibi nedenlerle ülke genelinde en az 1,5 milyon ihtiyaç sahibi olan ülkeler sunulmuştur. Kriz seviyesi Inform Şiddet Endeksi verilerinden alınmıştır. Inform Şiddet Endeksi afetlerin etkisini objektif bir biçimde ölçebilmek için geliştirilmiş bir metottur. Bu metoda göre krizler 5 derecede seviyelendirmektedir (European Commission, 2022). Buna göre 2021 yılı içerisinde 12 ülke çok düşük düzeyde, 22 ülke düşük düzeyde, 19 ülke orta düzeyde 14 ülke yüksek düzeyde kriz yaşamıştır. Şekil 1.9'da ele alınan ve an az 1,5 Milyon ihtiyaç sahibinin olduğu 43 ülkenin 9'u yüksek Inform Şiddet Endeksine göre yüksek düzeyde kriz yaşamaktadır. Bu noktada dikkat çeken ise söz konusu 9 ülkenin 8'inde savaş ve çatışmanın bulunmasıdır. Bu 8 ülkenin 7'sinde aynı zamanda göç hareketleri yaşanmaktadır. Diğer taraftan yüksek seviyede kriz yaşan bu 9 ülkelerin 8'sinde aynı zamanda 2021 yılı içerisinde doğal afetler de yaşanmıştır. Söz konusu 43 ülke içerisinde 4. Seviye orta seviye kriz yaşayan ülke sayısı ise 20'dir. 20 ülke içerisinde 11 ülkede savaş koşulları, 15 ülkede göç hareketleri, 14 ülkede ise doğal afetler yaşanmıştır. 11 ülkede ise hem savaş hem doğal afet hem de göç hareketleri yaşanmıştır. 3. Seviye düşük düzeyde kriz yaşayan ülke sayısı 11'dir. 11 ülkenin 7'sinde savaş, 8'inde doğal afetler, 6'sında göç hareketleri. 6'sında bu 3 durumun hepsi yaşanmıştır.

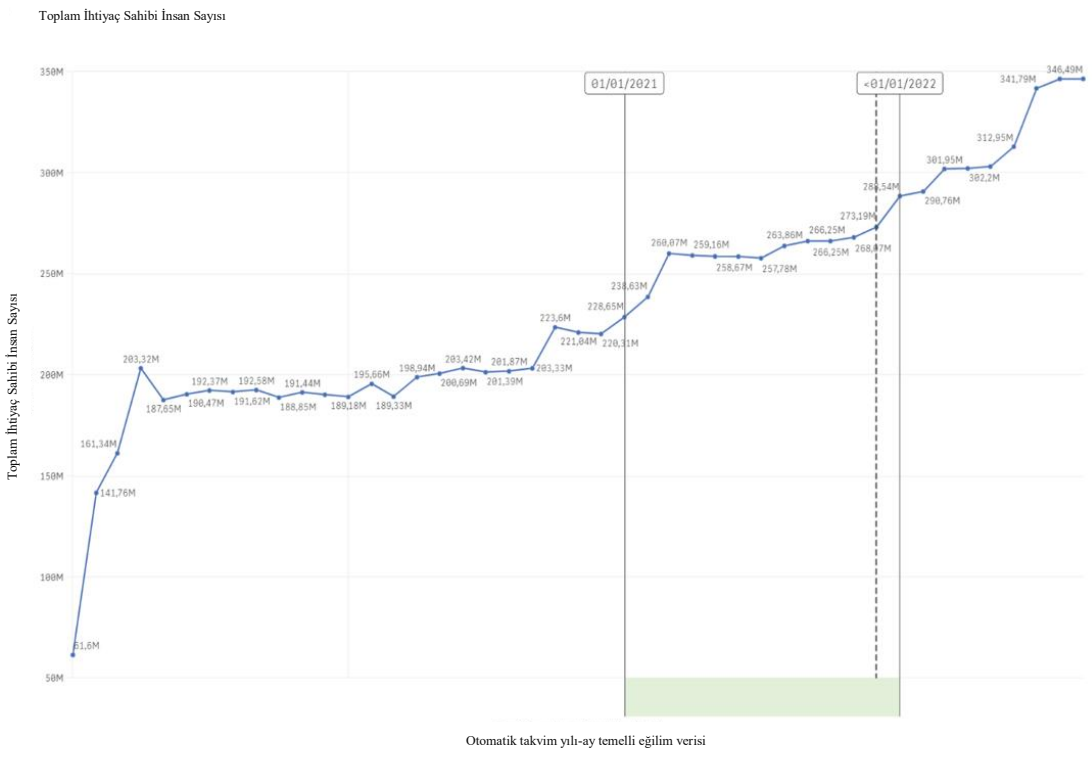
2021 yılında bazı ülkelerin göç hareketleri, doğal afetler ve çatışma durumlarını birlikte yaşamasına benzer bir durum olarak, kesişen riskler olarak adlandırılan yüksek yoğunluklu çatışma, sosyoekonomik kırılganlık ve iklim kırılganlığını birlikte yaşaması durumu önceki yıllara nazaran artarak devam etmiştir. Kalkınma Girişimleri'nin Raporuna göre 2021 yılında 306 milyon yardıma ihtiyaç duyan kişiden 119,9 milyonu bu 3 durumu da yaşamıştır.

Savaşlar, sosyoekonomik kırılganlık ve iklim değişikliğine karşı direncin az olması veya savunmasız olunması durumları, mevcut krizlerin üstesinden gelmek için gerçekleştirilen uzun vadeli çalışma ve planların, itici veya tetikleyici güç potansiyeli taşıdığından dolayı bozulmasına sebep olabilir. 2021 yılında yardıma ihtiyacı olan tüm insanların yarısı (%50) iklim değişikliğine karşı kırılgan bölgelerde yaşıyordu. Bu yıl halihazırda yaşanmaya devam eden krizlerin şiddeti daha da kötüleşmeye devam etti. 2020'de yüksek seviyede şiddet yaşayan sınıfta yer alan ülkelerin sayısı 5'ken 2021'de bu sayı iki kat artarak 10'a yükseldi. 2021 yılında insani yardıma ihtiyaç duyan

insanların %61'i kesişen risk boyutlarını belirleyen 3 durumdan en az 2'sini yaşamaktaydılar. İhtiyacı olan tüm insanların %39'zu ise üç durumu birlikte yaşayan insanların oranıydı. Kesişen riskler içinde yer alan özellikle iklim değişikliğine karşı savunmasızlık ve yüksek yoğunluklu çatışma durumları birbiri üzerinde muazzam etkiler yaratan iki durumdur. Çünkü bu tip çatışma durumları iklim etkilerine karşı yapılmak istenen kalkınma yatırımlarının yer değiştirmesi ve savaşın devam ettirilmesi, savunma veya acil yardım konularına kayabilmektedir. Bu durum ise uzun vadede kırılganlığın daha da derinleşmesi anlamına gelebilir.

İnsani yardıma dayalı literatür incelendiğinde insan eliyle gerçekleştirilen afetlerin, savaşların ve çatışmaların yoğun bir şekilde yardım ihtiyacını ortaya çıkardığı gözlemlenebilmektedir. Bu yoruma Şekil 6 ve 7'den varabilmekteyiz. Bu sebeple bir sonraki veri dünya üzerindeki güncel (06.11.2022 tarihi itibariyle) savaş ve çatışma grafik ve haritaları iki farklı kaynaktan yararlanılarak incelenmeye çalışılmıştır.

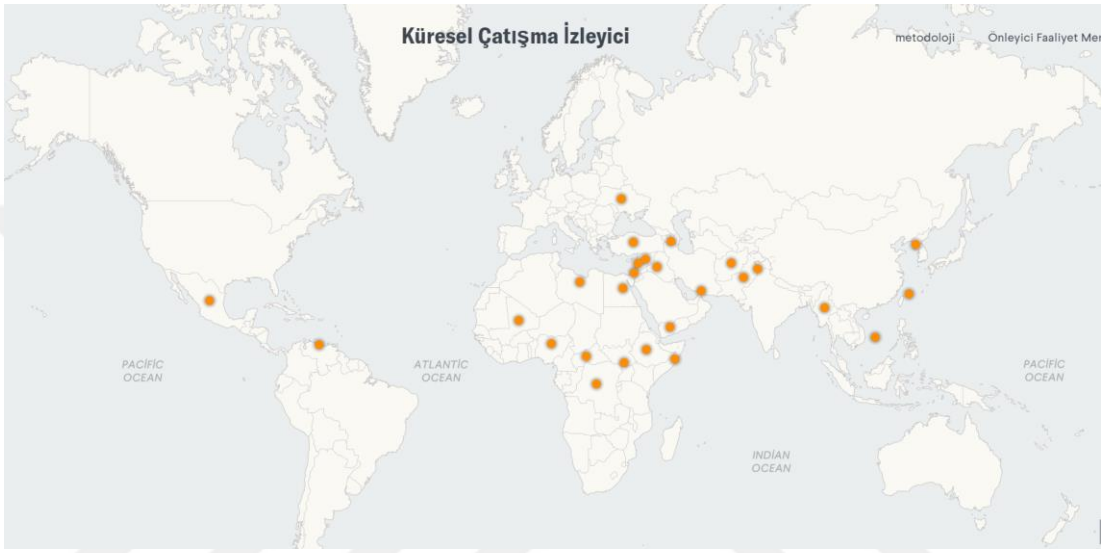
Şekil 8: 2019-2021 Yılları Arasında İhtiyaç Sahibi İnsan Sayısı

Kaynak: EUDRKMC, 2022

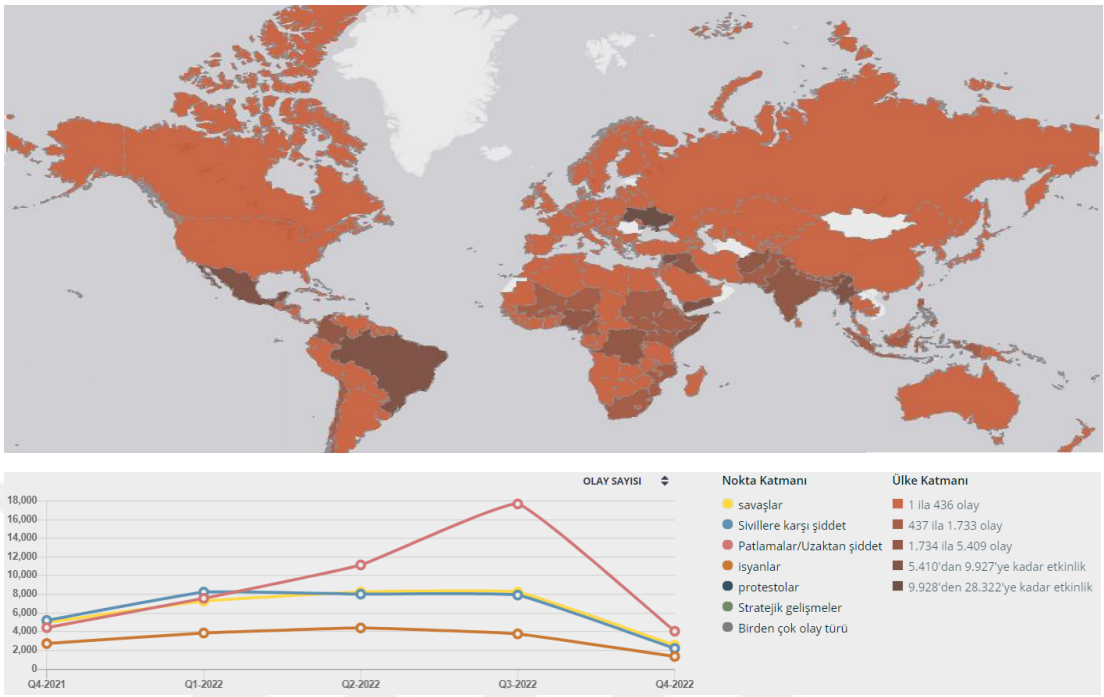
Şekil 8’de 2019-2021 yılları arasında aylık olarak ihtiyaç sahibi insan sayıları gösterilmektedir. Bazı aylar hariç tutulmak üzere, grafiğin tümü göz önünde bulundurulduğunda söz konusu yıllar arasında ihtiyaç sahibi insan sayısında yaklaşık 3 kat artış göze çarpmaktadır.

Şekil 9: Dünya Çatışma Haritası-1

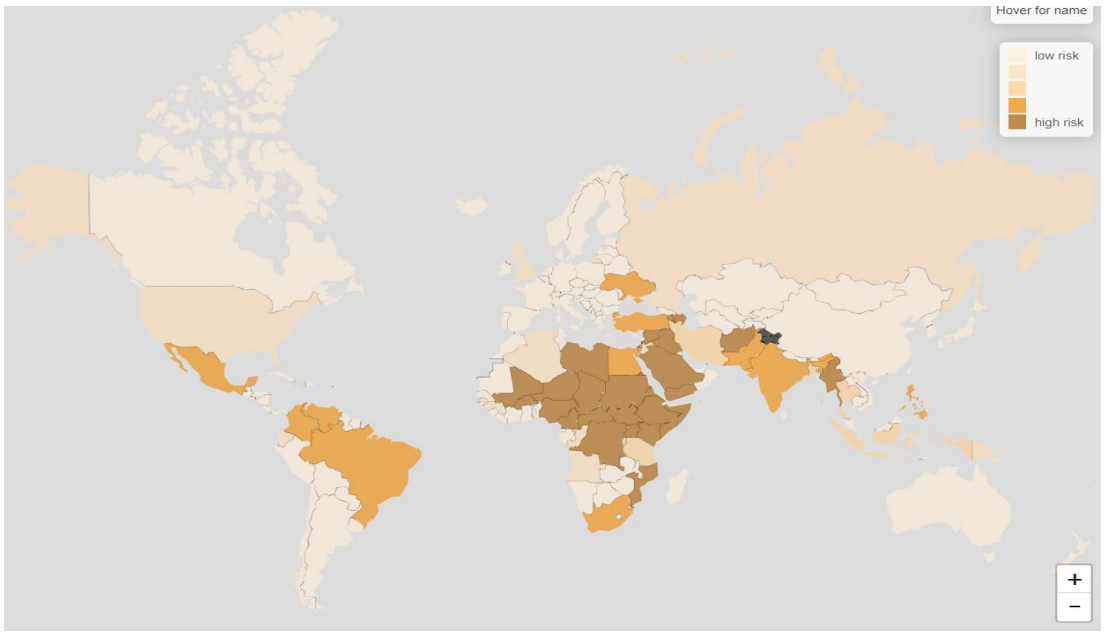
Kaynak: Council on Foreign Relation, 2022

Şekil 10: Dünya Çatışma Haritası-2

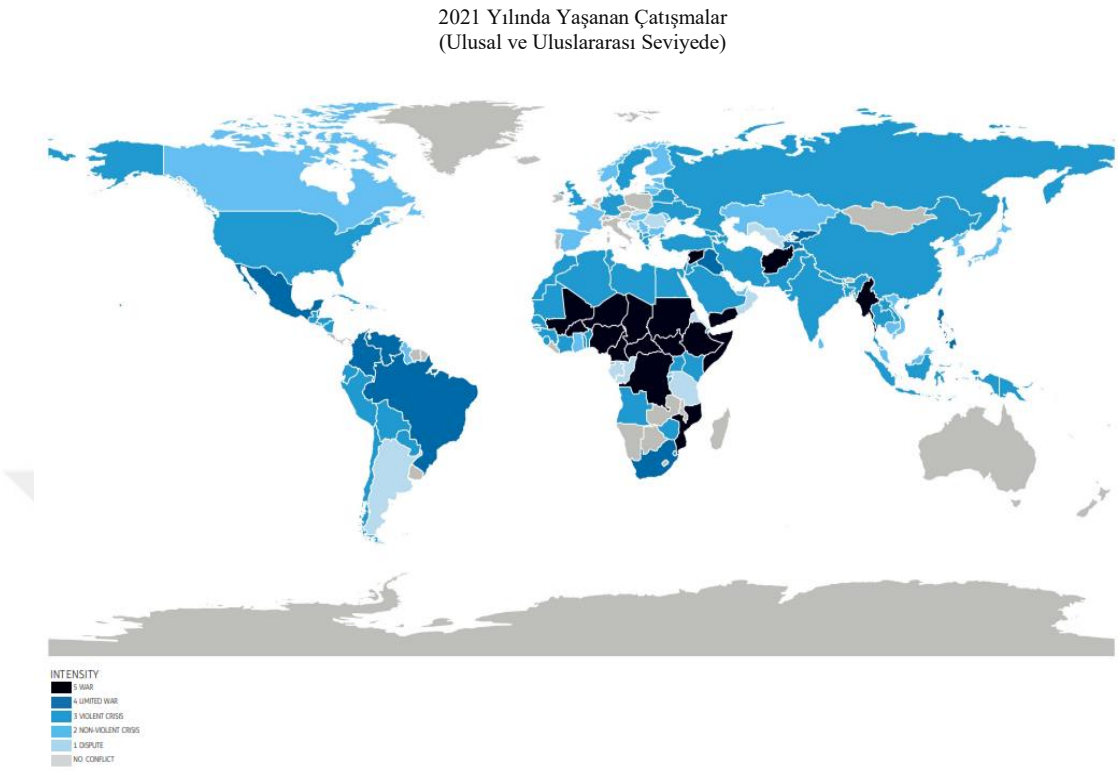
Kaynak: ACLED, 2022

Şekil 11: Dünya Çatışma Haritası-3

Kaynak: EUDRKMC, 2022

Şekil 12: Dünya Çatışma Haritası-4

Kaynak: HIIK, 2022

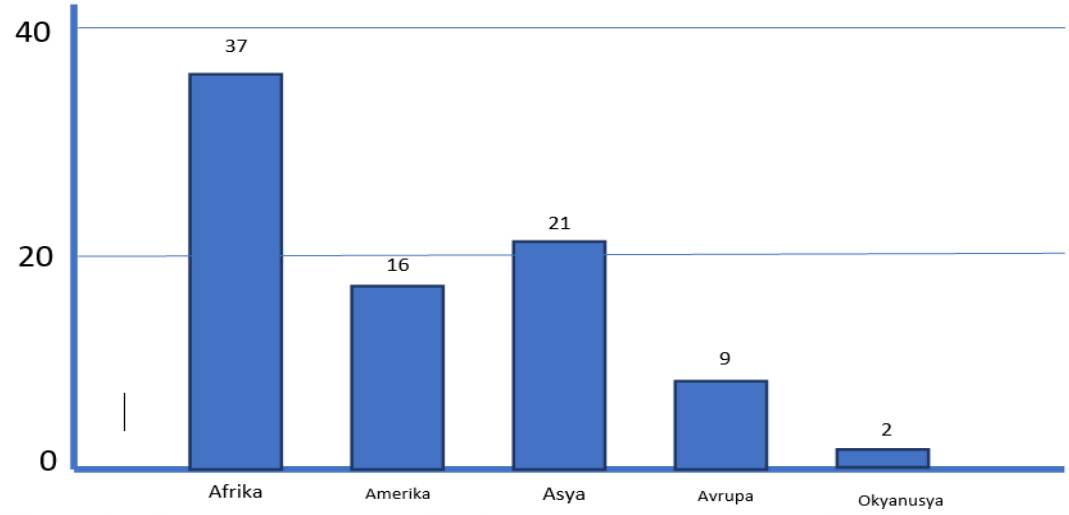
Council on Foreign Relations, The Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED), Avrupa Komisyonu Inform Indeks ve Heideberg Institute for International Conflict Research alınan haritalarda çatışmalar ve insan kaynaklar afet haritalarına, Şekil 11 hariç tutulmak üzere 06.11.2022 tarihlerinde erişim sağlanmıştır. Şekil 11 ise 2021 yılında yaşanan çatışmaları yansıtmaktadır. 2019 yılında dünyada toplamda 358, 220 yılında 359, 2021 yılında ise 355 çatışma yaşanmıştır (HIIK, 2022). ACLED'in savaş, sivillere yönelik saldırı, patlama ve isyan verilerine göre 2022 yılı içinde 06.11.2022 tarihi itibariyle toplamda 123.902 vaka sayısı kaydedilmiş, bu vakalardaki ölüm sayısı ise 14.004'tür (ACLED, 2022). Kalkınma Girişimleri'nin 2021 yılı İnsani Yardım Raporuna göre, yardıma ihtiyaç duyan insanların %71'i yüksek yoğunluklu çatışma içeren ülkelerde yaşamaktadır.

İnsani yardım sistemi yıllar içerisinde hem ekosisteminin güçlenmesi hem de finansal ağlarının gelişmesi ile giderek büyümesine rağmen yeni savaş alanları çıktıkça zorlanmaya ve ihtiyacı karşılama noktasında problemler yaşanmaya devam

etmektedir. Savaş ve çatışmalar sadece yaşandığı coğrafyayı değil, yarattığı göç hareketleri, tedarik zincirine zarar vermesi, ekonomik veriler üzerinde ağır bir yük oluşturması, stratejik anlamda yeni gündemler oluşturması bakımından çevresini de etkileyerek bölgesel bir risk oluşturmaktadır. Çatışmalar sonraki grafiklerde de değinildiği gibi gıda güvensizliği, cinsiyete dayalı şiddet, zorla yerinden edilme verilerini birincil düzeyde etkilerken, barınma alanları, hastaneler, okullar ve alt yapı sistemleri gibi insanların temel düzeyde hizmet aldığı birimler üzerinde de yıkıcı bir etkiye sahiptir. Bu sebeple sivil nüfus üzerindeki korunma riskini artırmaktadır. Savaş ve çatışmalarda kullanılan patlayıcı silahların sivil nüfus üzerindeki olumsuz etkisi kritik düzeydedir. Küresel olarak patlayıcı silahlardan sivillerin zarar görme oranı %88 düzeyindedir (UNOCHA, 2022). Savaşlar dezavantajlı gruplar üzerinde daha fazla etkili olmaktadır. Özellikle çocuklar, kadınlar ve engellilerin savaş ve çatışmalardan olumsuz etkilenme oranlar yüksektir. Çatışmalara bağlı olarak cinsel şiddet vakaları genellikle kadın ve kız çocuklarını etkilemektedir. Hayatta kalanlar ise sosyal yaşam içerisinde çeşitli kısıtlamalar ile karşı karşıya kalmakta, erken yaşta ya da zorla evlilik, kaçırılma, çocuk işçilik, silahlı gruplar içerisinde kullanılma gibi vakalar ile mücadele etmek durumunda kalmaktadır.

Şekil 9,10,11,12 incelendiğinde insan yapımı bir afet olarak literatürde kabul edilen savaş ve çatışmaların daha çok Afrika kıtasında yoğunlaştığı kolayca görülebilmektedir. Bu değerlendirmeyi Avrupa Komisyonu'nun Inform İndeks kaynağı da Şekil 13'te doğrulamaktadır.

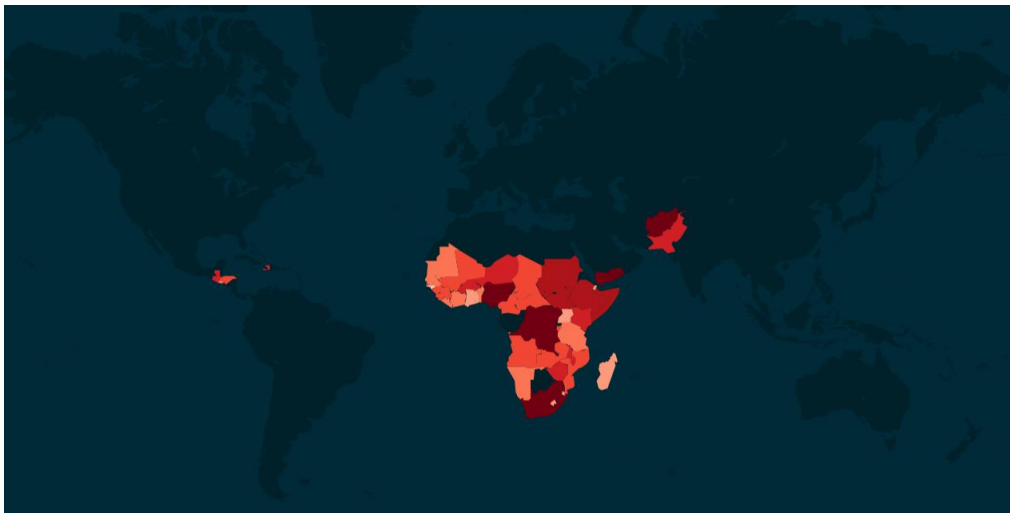
Şekil 13: Krizlerin Bölgelere Göre Dağılımı

Kaynak: EUDRKMC, 2022

İnsan eliyle veya doğal olarak ortaya çıkan felaketlerin veya krizlerin en net çıktılarından bir tanesi de gıdaya erişimde problemlerin yaşanmasıdır. Hali hazırda sosyoekonomik açıdan zayıf, sosyal refah seviyeleri düşük olan ülkelerin ayrıca insan ve doğal kaynaklı afetler ile mücadele etmeye çalışması telafisi güç yaralar açmaktadır. Ayrıca iklim değişikliği de tarım sektörünü olumsuz etkilemekte ve insanların yeterli beslenebilmesi konusunda problemlere yol açmaktadır. Şekil 14'te küresel düzeyde akut düzeyde gıda güvensizliği yaşayan ülkeler yansıtılmıştır.

Şekil 14: Dünya Akut Gıda Güvensizliği Haritası

Kaynak: WFP, 2022

Şekil 14'te Dünya Akut Gıda Güvensizliği Haritasında Integrated Food Security Phase Classification (IPC) oluşturduğu ölçek kullanılmış ve ülkeler 5 seviyede ölçeklendirilmiştir. IPC gıda güvenliği konusunda, karar verme süreçlerini etkilemeye çalışan, hükümetlerin, BM kuruluşlarının, STK'ların ve birlikte çalıştığı, geliştirilen gıda güvensizliği ölçeği ile akut ve kronik durumların etkilerini tespit etmek ve yenilikçi yöntemlerin kullanıldığı, ilk defa 2004 yılında WFP tarafından Somali'de uygulanan çok aktörlü bir girişimdir. IPC temelde ülkelere ve karar vericilere bilimsel ve kanıta dayalı biçimde gıda ve beslenme konularında analizlerini paylaşmak ve bu sayede kısa, orta ve uzun vadede politika geliştirilmesini sağlamaktır (IPC, 2022).IPC'nin geliştirdiği akut gıda güvensizliği ölçeği 5 seviyeden oluşmaktadır;

Şekil 15: IPC Akut Gıda Güvensizliği Ölçeği

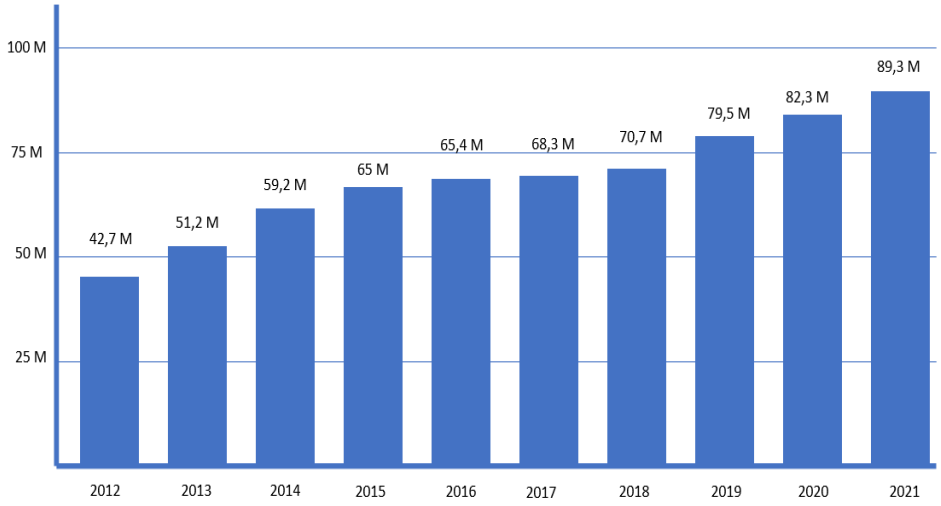
Kaynak: IPC, 2022

IPC'ye göre 2022 yılının Kasım ayındaki güncel rakamlar ise durumun vahametini ortaya çıkarmaktadır. IPC'ye göre 153,93 Milyon insan 3. Aşama veya daha üstünde yaşamakta, 30,19 Milyon kişi 4.aşama yani Acil Durum aşamasında, 540 bin kişi ise felaket aşaması olarak adlandırılan 5. Aşamada hayatını sürdürmeye çalışmaktadır (IPC, 2022). Şekil 14'te yer alan Dünya Akut Gıda Güvensizliği Haritası ve Şekil 15'te yer alan IPC Akut Gıda Güvensizliği ölçeği kesiştirildiğinde 2022 yılının Kasım ayında Somali Seviye 5 Felaket, Afganistan, Yemen, Somali, Yemen,

Güney Sudan, Etiyopya, Kenya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Nijerya, Nijer, Burkina Faso, Angola, Haiti, Seviye 4 Acil Durum, Guetemala, Honduras, Haiti, Güney Afrika, Namibya, Zambiya, Malawi, Mozambik, Madagaskar, Angola, Kongo, Uganda, Kenya, Somali, Etiyopya, Cibuti, Güney Sudan, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kamerun, Nijerya, Nijer, Gine, Senegal, Çad, Yemen, Mali gibi Afrika kıtasının büyük çoğunluğu Seviye 3 Kriz koşulları altında hayatını sürdürme mücadelesi vermektedir.

İnsan ve doğa kaynaklı afetlerin, krizlerin ortaya çıkardığı bir diğer sorun alanı da insanların bulundukları yerleri terk etmek zorunda kalmalarıdır. Çatışma koşulları veya yaşanan doğal afetler sebebiyle insanlar hayatlarını devam ettirebilmek amacıyla ülke içinde veya ülke dışına göç etmeyi tercih edebilmektedir.

Şekil 16: 1991-2021 Yılları Arasında Küresel Düzeyde Zorla Yerinden Edilme Sayıları

Kaynak: UNHCR, 2022

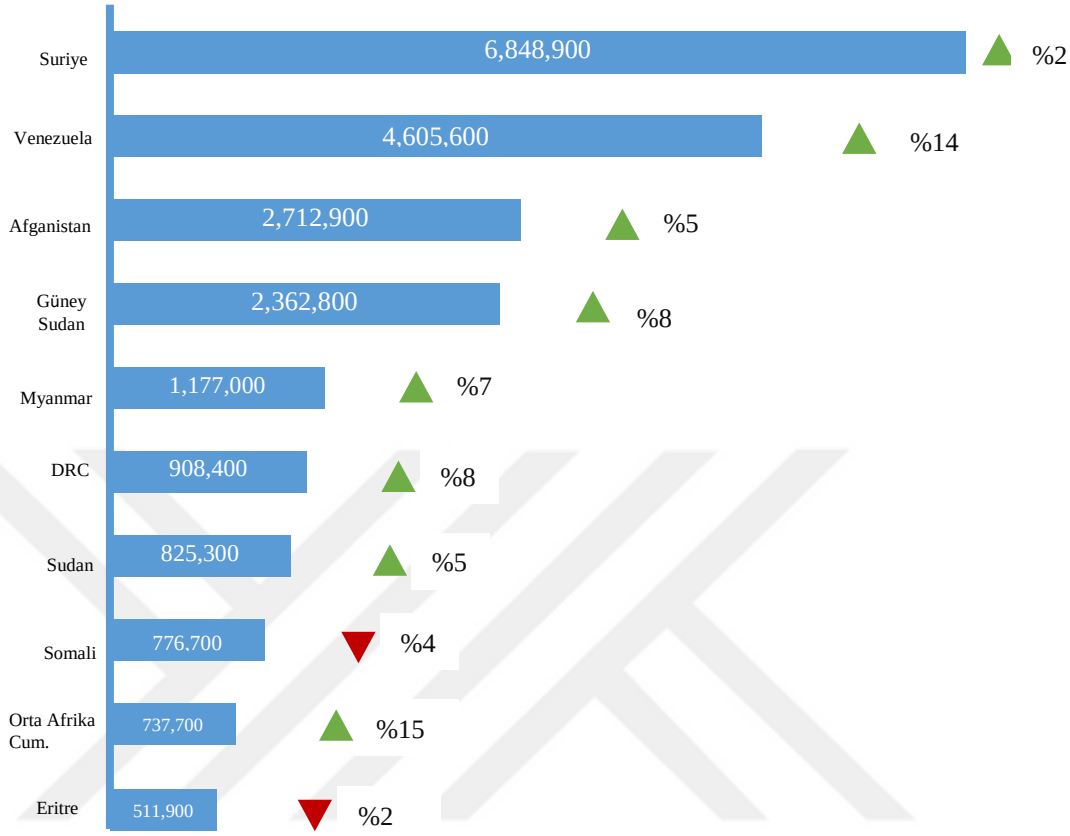
Şekil 16'da görüldüğü üzere insanların çatışma, insan haklarının ihlalleri, zulüm veya doğal afetler sebebiyle ülkelerini terk etmek zorunda kalanların sayısı 2021 yılının sonunda elde edilen verilere göre 89,3 milyona ulaşmıştır. Şekil 1.17'nin bize verdiği kritik mesaj ise ülkelerini veya yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan insanların sayısının 2012'den bu yana hiç düşüş yaşamaması, her yıl artarak devam etmesidir. 2012 yılında 42,7 milyon olan veri 2021 yılının sonunda iki katından fazla artarak 89,3 milyona ulaşmıştır. 2012 yılında 167 kişiden 1'i yerini yerinden edilmişken bu sayı 2021 sonunda 88'de 1'e ulaşmıştır. Yerinden edilme sayılarının

bu kadar artmasındaki en büyük payı çatışmalar alabilir. 2021 yılında Dünya bankasının verilerine göre 850 milyon nüfus barındıran 23 ülkede orta veya yüksek yoğunluklu çatışmalar yaşanmaktaydı. Çatışmalardan etkilenen ülke sayısı 2021 yılında son iki yılın iki katına çıkmıştı. Bu çatışmalardan ise en çok kadınların ve çocukların başını çektiği dezavantajlı gruplar etkilenmekteydi.

2021 Ağustos'unda Taliban'ın Afganistan'da kontrolü ele geçirmesiyle yaşanan olaylar sonucunda 790.000'den fazla kişi ülke içi ve dışında yerlerini terk etti. Etiyopya'da yaşanan çatışmalarda en az 2.5 milyon insan bulundukları bölgeyi terk etti. Burkina Faso'da aşırı yoksulluk sebebiyle yaşanan isyanlar göç hikayeleri ile sonuçlandı. Benzer durum Myanmar'da da yaşanmış, ordunun yönetimi devralması ile birçok kişi ülkelerinden kaçmak zorunda kalmıştır. Venezuela, Demokratik Kongo, Nijerya, Güney Sudan, Sudan, Suriye, Yemen'de ülke içinde yerinde edilen insan sayıları 100 bin ile 500 bin arasında değişti. 2022 yılı raporları henüz yayınlanmamış olsa da Şubat 2022'de patlak veren Rusya Ukrayna savaşı da yakın tarihimizdeki en büyük göç hikayelerini ortaya çıkardı. İki ay içinde yaklaşık 7,5 milyon insanın Ukrayna'yı terk etmesi ile 2. Dünya Savaşından bu yana en büyük ve en hızlı artış gösteren göç durumu olarak kayıtlara geçti.

Daha güvenli, huzurlu bir hayat umuduyla yerlerini terk etmek zorunda kalan insanlar gittikleri bölgede de dezavantajlı konumlarını sürdürmek durumunda kalabilmektedir. Bu konuya bir örnek bir önceki kısımda değinilen gıda güvensizliği konusunda verilebilir. Çünkü 2021 yılında küresel düzeyde yerinden edilmiş insanların %82'si gıda krizi yaşayan ülkelerden gelip, %40 oranında gıda güvensizliği yaşayan ülkelerde kendilerini yer bulmuşlardır. Benzer bir konu Covid-19 aşılanma oranlarında da yaşanmıştır. 2022 mart ayında dünya çapında gerçekleştirilen 10,9 milyon doz aşının sadece %1'i düşük gelirli ülkelerde yapılmıştır (UNDP, 2024).

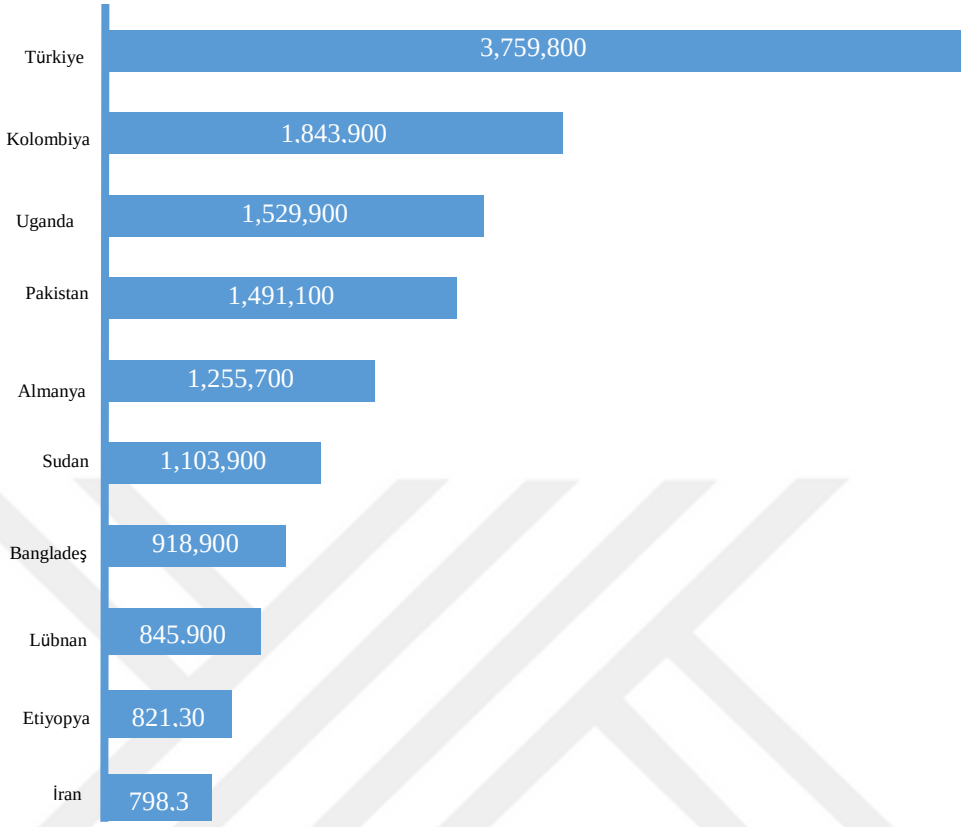
Şekil 17: 2021 Yılında Menşei Ülkesine Göre Sınır Dışında Yerinden Edilme Sayı ve 2020''ye Göre Artış-Azalış Oranları

Kaynak: UNHCR, 2021:17

Şekil 17'de 2021 yılında en fazla zorla yerinden edilme nüfusuna sahip 10 ülke yansıtılmaya çalışılmıştır. Söz konusu on ülkenin Şekil 18'de ki kriz sebepleri incelendiğinde savaş ve çatışma ve iç karışıklıkların ön plana çıktığı rahatlıkla görülebilmektedir.

Şekil 18: En Çok Mülteciye Ev Sahipliği Yapan Ülkeler

Kaynak: UNHCR, 2021: 19

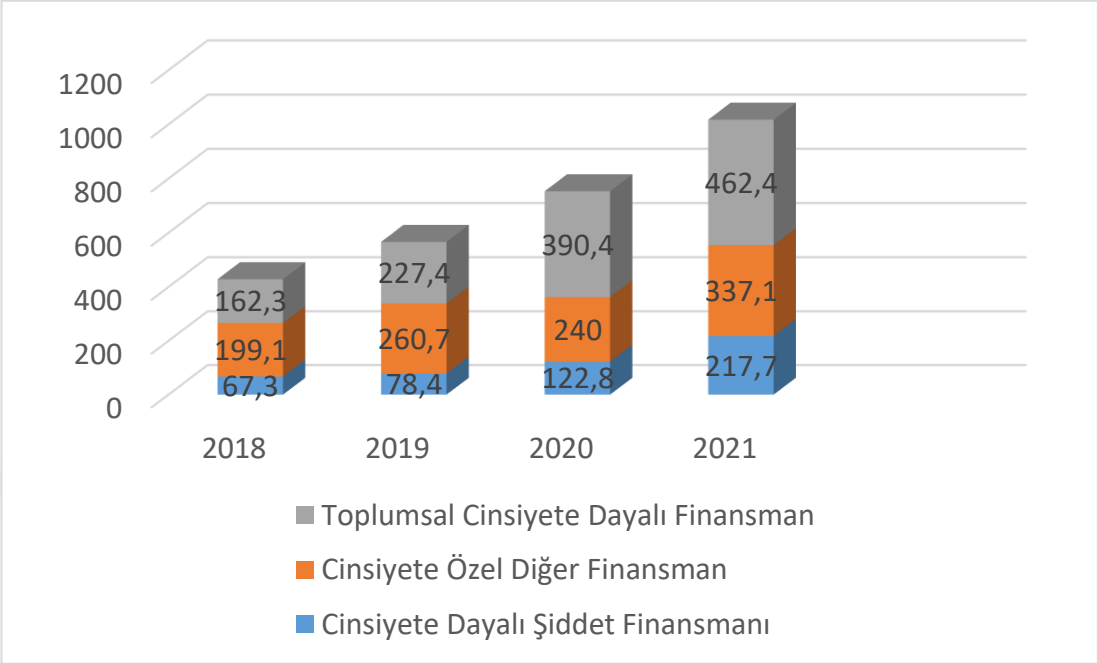
Şekil 18'de 2021 yılında en çok mülteciye ev sahipliği yapan 10 ülke yansıtılmaya çalışılmıştır. İstatistiğin başını 2011 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıklar ile ülkelerini terk etmek zorunda kalan insanlara kapılarını açan Türkiye bulunmaktadır. Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı mülteci sayısı 2021 yılında 3,8 milyona ulaşmıştır. 2021 yılında ülke dışında yerinden edilen toplam nüfusun %69'u yalnızca ilk 5 ülkeden gelmekteydi. Şekil 17 değerlendirmesine benzer olarak, mülteciye ev sahipliği yapan ülkeler göz önüne alındığında bu ülkelerin çoğunluğunun gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeler olduğu, rutin dışı göç hareketlerinden kaynaklı olarak ekstra yük aldığı görülebilmektedir (RAPOR).

Sonuç olarak 2021 yılında yaşanan göç hareketleri ve 2012'den bu yana kaydedilen artış değerlendirildiğinde ülke içi veya ülke dışına yapılan göç hareketinin veya zorla yerinden edilme sorununun 2022 ve sonraki yıllar için dünya gündeminin üst sırlarında yer alması sürpriz olmayacaktır. Savaşların, yüksek yoğunluklu

çatışmaların, felaket düzeyine gelen açlığın, katastrofik düzeyde yaşanmaya başlayan doğal afetlerin, her geçen gün şiddetini artıran iklim krizinin temel nedenleri olduğu göç hareketlerinin edilgeni insanın, bu durumlar karşısında yapabildiği tek şey bulunduğu bölgeyi, hayatını, kültürünü, tarihini terk etmektir. Üstelik krizden kaçmak zorunda kalan insanların (kaçabildikleri taktirde) yeni adresleri de onlar için hayal ettikleri gibi olmayabilmektedir. Dezavantajlı konumlarını yeni adreslerinde de sürdüren mülteciler veya göçmenler azınlık olma ve azınlık olmanın beraberinde getirdiği dezavantajı da üstlenmek durumunda kalmaktadır. Tüm insani yardım literatürünün en başında yer alan insanlık onuru, insan hakları, uluslararası insancıl hukuk gibi konular söz konusu göç ve mültecilik olduğunda göz ardı edilebilen unsurlar olmaktan ileri gidememektedir.

Dezavantajlı gruplar afetlerin, çatışmaların ve diğer kriz durumlarının sebep olduğu yıkımları daha sert bir şekilde yaşayabilmektedir. Özellikle cinsiyete bağlı olarak yaşanan şiddet durumlarının çatışma ortamlarında daha da arttığı gözlemlenebilmektedir. Bu sebeple afet ve çatışma durumlarında denetim mekanizmalarının eksikliği veya yokluğu, sosyoekonomik düzeyin düşüklüğü ve savaş gruplarının baskınlığı gibi nedenlerle yaşanabilen cinsiyete dayalı şiddet vakaları ile ilgili son yıllara dair yapılan veya yapılamayan iş ve işlemlerin verileri bu bölümün son kısmını oluşturmuştur.

Şekil 19: 2018-2021 Yılları Arasında Cinsiyete Dayalı Uluslararası İnsani Yardım Fonları

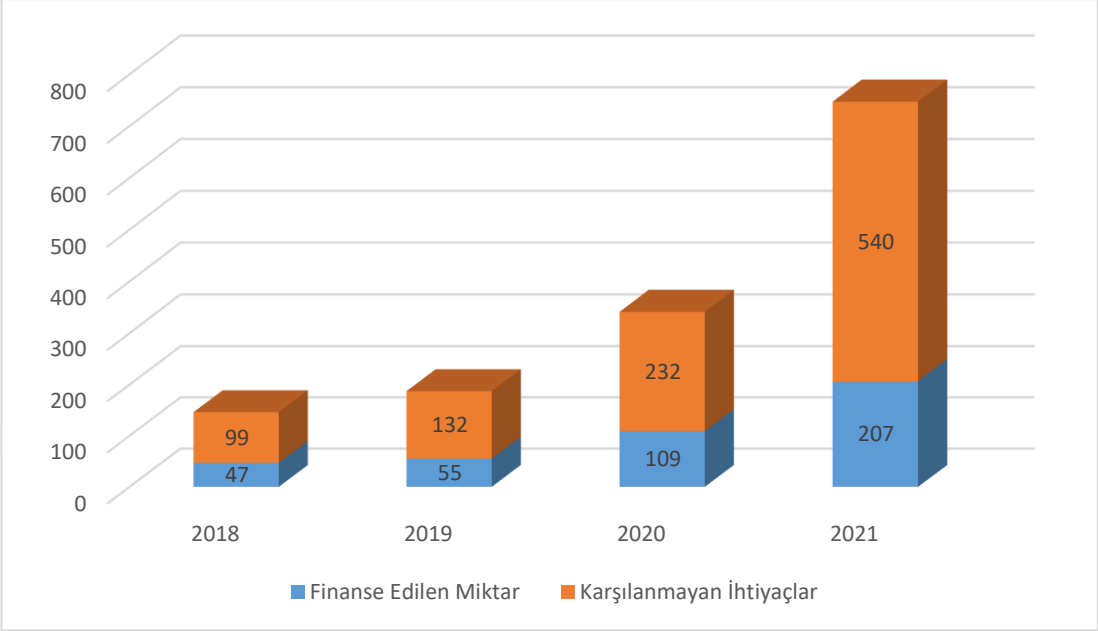
Not: Cinsiyete Özel Finansman toplumsal cinsiyetle ilgili ihtiyaçların ele alınmasına ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesine odaklanan programı belirtir. Toplumsal cinsiyete dayalı finansman ise Farklı toplumsal cinsiyet ihtiyaçlarına atıfta bulunan ancak toplumsal cinsiyetle ilgili ihtiyaçların ana odak noktası olarak görülmediği yardımlardır.

Kaynak: Development Initiatives, 2022:14

Şekil 19, 2018-2021 yılları arasında cinsiyete dayalı olarak yapılan tüm uluslararası insani yardımları göstermektedir. Grafiğe göre 2018 yılından bu yana cinsiyete dayalı olarak yapılan yardım miktarlarında artış olduğu görülmektedir. Kalkınma Girişimlerinin 2022 yılı "Funding for gender-relevant humanitarian response" raporunda özellikle Covid-19 pandemisinin toplumsal cinsiyete dayalı ihtiyaçları arttırdığı, kadınlara ve kız çocuklara yönelik olarak önceki yıllarda yapılan yardım ve hizmetleri olumsuz anlamda etkilediği belirtilmektedir (Devinit.org).

2018 yılı ile karşılaştırıldığında 2021 yılında cinsiyete dayalı olarak yapılan tüm yardımların 2 kattan daha fazla arttığı görülmektedir. 2018'de cinsiyetle ilgili tüm yardımların toplamı 429 milyon dolarken bu rakam 2021 yılında 1.017 milyar dolara yükselmiştir. Cinsiyete özgü finansman ve ve cinsiyete dayalı şiddet finansmanı toplamında ise 2018'den 2021 yılına kadar %108'lik bir artış yaşanmıştır. Cinsiyete özel fonlamanın %85'lik bir bölümü uzun dönem kriz yaşayan ülkelere yapılmaktadır.

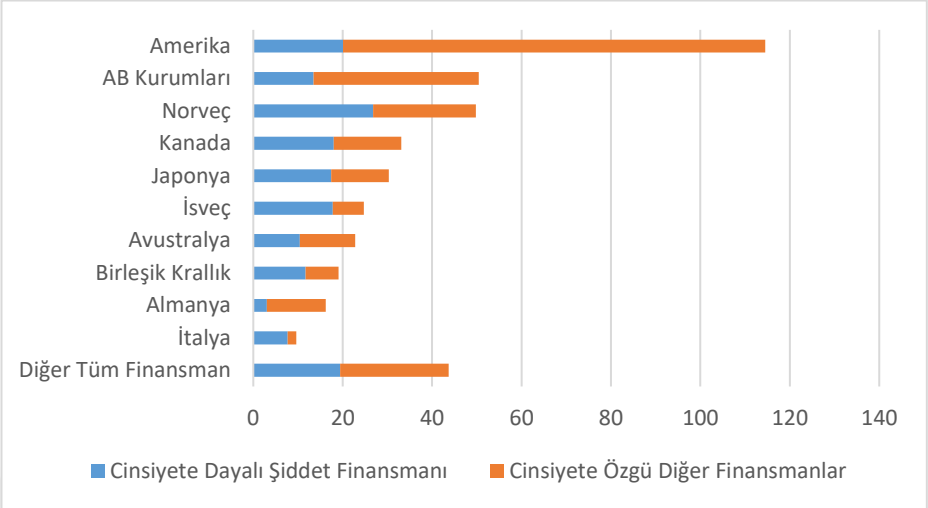
Şekil 20: 2018-2021 Yılları Arasında Cinsiyete Dayalı Şiddet Gereksinimleri ve Karşılanma Düzeyleri

Kaynak: Development Initiatives: 20

2018-2021 yılları arasında cinsiyete dayalı şiddet finansmanı bakıldığında söz konusu yıllar arasında ihtiyacın sürekli arttığı görülmektedir. Var olan ihtiyaca göre ihtiyacın karşılanma düzeylerinde ise dalgalanma olduğu göze çarpmaktadır. 2018 yılında cinsiyete dayalı şiddet için gereksinimlerin %32'si karşılanırken, 2019 yılında %37, 2020 yılında %31, 2021 yılında ise son 4 yılın en düşük düzeyi olan %27 oranında karşılandığı göze çarpmaktadır.

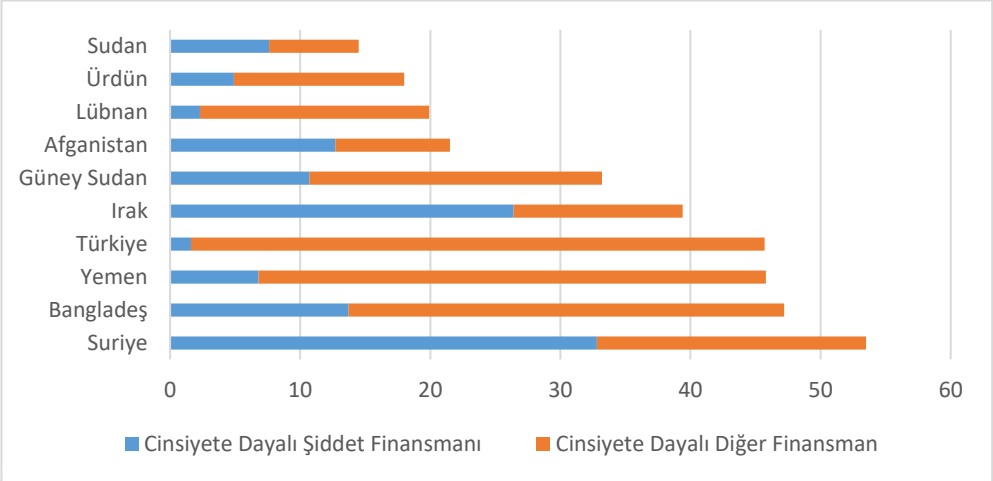
Şekil 21: 2021 Yılında Cinsiyete Dayalı Finansmanda En Büyük 10 Bağışçı

Kaynak: Development Initiatives: 22

Şekil 21'de insani yardım bağlamında 2018-2021 yılları arasında hacimce en çok cinsiyete özel yardım yapan ülkeler gösterilmektedir. Grafiğe göre 2021 yılında bu konuda en çok yardım yapan ülke Amerika'dır. Amerika 2021 yılında toplam cinsiyete özel yardımın %28'ini karşılamıştır. Cinsiyete özel yardımda en büyük bağışçı olan 10 ülke, 2018-2021 yılları arasında yapılan tüm cinsiyete özel yardımların %87'lik bir kısmını karşılarken, bu oran 2021'de %89'a yükselmiştir. 2021 yılında toplam uluslararası insani yardım finansmanının en büyük 2. ve 4. Bağışçıları olan Almanya ve Birleşik Krallık, cinsiyete özel yardım miktarlarını gösteren bu grafikte 8. ve 9. Sırayı almıştır.

Şekil 22: 2021 Yılında Cinsiyete Dayalı Finansmanda En Büyük 10 Alıcı Ülke

Kaynak: Development Initiatives: 25

2021 yılında cinsiyete özel insani yardımın az sayıda ülke üstünde yoğunlaştığı görülmektedir. Listenin ilk üç sırasında yer alan Suriye, Bangladeş ve Yemen tüm yardımların %29'unu almıştır. 2018-2021 yılları arasında ise cinsiyete özel insani yardımın en büyük 10 alıcısı, bu konuda yapılan tüm yardımların %71'ini almaktaydı. Bu konudaki en küçük alıcılar ise Kenya, Burundi ve Ruanda'dır.

İnsan kaynaklı veya doğal kaynaklı afet ve krizlerin yarattığı kayıplar birden fazla alanı ilgilendirmektedir. Bu alanlardan biri de toplumsal cinsiyet alanıdır. Bu tip kriz durumlarında herhangi bir dezavantaja sahip olan birey veya grupların daha fazla zarar gördüğü gözlemlenmekte ve bu durum istatistiklere yansımaktadır. Toplumsal cinsiyete konusu ile ilgili yapılan cinsiyete dayalı yardımlara bakıldığında her yıl bu konudaki gereksinimin arttığı fakat bu gereksinimi karşılama noktasında yapılan yardımların hacimce artmasına rağmen ihtiyaç ile arasındaki farkın açıldığı görülmektedir. Ayrıca yardım alıcısı olan ülkelerin çoğunluğunun diğer insani yardım alanlarında da ihtiyaç sahibi olan ülkeler olduğu bu sebeple bu konunun savaş, çatışma ve afetlerden bağımsız düşünülmemesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İnsanlık onuru adına en önemli konulardan biri olan toplumsal cinsiyet ve cinsiyete dayalı şiddet ile ilgili en ilginç istatistiklerden biri de cinsiyete özel yardım miktarının toplam uluslararası insani yardım bütçesi içindeki payının sadece %3,4 olmasıdır. İhtiyacın bu kadar çok olduğu, yıldan yıla artış gösterdiği, savaş ve çatışmaların insanlar

üzerindeki etkisinin daha yıkıcı olmaya başladığı son yıllarda cinsiyete özel insani yardım miktarının daha da artması sektörün vazgeçilmez bir hedefi olmalıdır.

İKİNCİ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM TARİHİ

Araştırmacılar insani yardım tarihini incelerken, tarihi gelişmeleri farklı biçimlerde ele almıştır. Bu amaçla bazı araştırmacılar sadece birinci ve ikinci dünya savaşlarını ele alırken, bazı araştırmacılar insani yardım tarihini soğuk savaş öncesi ve sonrası dönem olarak incelemiştir. Bu çalışmada kapsayıcı olması bakımından insani yardım tarihi ve onu şekillendiren tüm gelişmeler kronolojik bir sırayla ve yüzyıllık periyotlar halinde ele alınmıştır.

2.1. 19. YÜZYIL ÖNCESİ DÖNEM İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI

19. yüzyıldan önce, insani yardım daha çok dini inanca dayalı olarak yürütülen ve genellikle savaştan ziyade kıtlık, kuraklık ve diğer doğal afetlere tepki olarak yürütülen faaliyetleri içermekteydi. İnsancıllığın tarihsel temellerinin çoğu dini gelenekten gelmiş ve ilk insani yardım çabalarının çoğu dini kuruluşlar tarafından yürütülmüştür. Fedakâr insan davranışı, tüm büyük dinlerde ve felsefelerde uygulanan temel bir ilke olarak var olmuş ve tartışmalı bir şekilde, bir bütün olarak insancıllığın yol gösterici ilkesi haline gelmiştir. Sonrasında eski Yunan ve Roma'da daha çok askerlerin refahına odaklanan ilk savaş yasaları ortaya çıkmıştır. 17.yy.'da Protestanların Katolik Avrupa'dan kaçması sebebiyle ilk mülteci kavramı ortaya çıkmıştır. 18yy.'da ise Portekiz ve Lizbon depremlerine İngiltere ve İspanya'nın yardımı, ilk uluslararası yardım çabalarının örneğini oluşturmuştur (Walker & Maxvell, 2014).

2.2. 19.YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI

19. yüzyıl insani yardımda bugünün temellerin atıldığı yüzyıl olarak tanımlanmaktadır. Bu yüzyılda insani yardıma dair bireysel ve küçük çabalar organize ve kurumsal bir hal almaya başlamıştır. Bu dönüşümü tetikleyen ise demiryolları ve telgrafın gelişimi olmuştur. Keşiflerin alana getirdiği seyahat kolaylığı gibi yenilikler sayesinde hayırseverler ve kurumlar her yere ulaşabiliyordu. Yardımın sadece yardım

olmadığı düşüncesinin temelleri bu dönem atılmaya başlamıştı. (Walker & Maxvell, 2014). 1837 ve 1866 Hint Kıtlığı ve 1845 ve 1849 İrlanda kıtlığına İngilizlerin yaptığı yardımlar İngiliz gücünü korumak, kolonilerin siyasal ve sosyal düzenini sağlamak, kıtlığın bir devrim düşüncesi yaratmasını engellemekti. Bu tecrübeler insani yardımın bir araç olarak kullanılmasına bir örnek oluşturabilirken, diğer taraftan insani yardımın kavramsal çerçevesini de oluşturmaya başlaması bakımından önemlidir. Sonraki yıllarda ise benzer şekilde koloniler insani yardım müdahalesinin gelişmesi için bir laboratuvar görevi görecekti (Davey ve ark., 2013).

Bu yüzyılda ortaya çıkan ve günümüz modern insani yardım anlayışının temellerini atan isimlerden biri de Henry Dunant'tır. Öyle ki insani yardım modellerinde de değineceğimiz üzere insani yardımın nasıl sunulacağına yönelik geliştirilen Dunantist perspektife ismini vermiş ve yaptığı çalışmalardan ve yardım alanına sunduğu katkılardan ötürü Nobel ödülü ile ödüllendirilmiştir. Bu sebeple insani yardım tarihini şekillendiren Dunant'ın hayatına kısa bir göz atmak yerinde olacaktır.

Henry Dunant hayır işlemenin önemli olduğu bir ailede Cenevre'de dünyaya gelmiştir. Ailesi sayesinde küçük yaşlardan itibaren birçok yardım faaliyetine katılmıştır. Bu kültürle yetişen Dunant gençlik yıllarında birkaç arkadaşı ile beraber yardım amaçlı Sadaka Ligi Derneğini kurmuştur. Bu dernek ileriki yıllarda Genç Erkekler Hristiyan Derneğine dönüşecek ve kapsamını oldukça büyütecekti (Morgenstern, 1979). Dunant'ın gençlik yıllarında yaptığı bu girişimler, ona insani yardım alanının kapılarını sonuna kadar açacaktı. 1859 yılında yaşanan olaylar ise insani yardım tarihini kökünden değiştirecek ve günümüzün temelleri bu tarihten itibaren atılmaya başlanacaktı. Dunant ise bunun baş mimarıydı. 1859 yılında Fransız/Sardunya İttifakı orduları ile Avusturya arasındaki savaşa sessiz kalamayan Dunant İtalya'nın Solferino kentine gitmişti. Savaş alanında çok sayıda ölü ve yaralıya şahit olmuş ve onlara yardım için çevre köylerdeki kadınları örgütlemişti. Dunant bu faaliyetleri gerçekleştirirken etkilenen insanlara erişebilmek adına tarafsızlığını ortaya koymuştu ve ihtiyacı olan herkese yardım etmeye gayret göstermişti. Dunant'ın bu bakış açısı, insani yardım faaliyetlerinde günümüzde hala geçerli olan ve önemi artarak devam eden insani yardım ilkelerinin temellerini atmıştı. (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

Dunant Solferino'dan döndüğünde 1862 yılında "A Memory of Solferino" isimli kitabını kaleme aldı. Kitap da savaşın ağır bedelleri ve insani maliyetleri olduğunu, savaşta askerlere yardım etmek için bir oluşum olması gerektiğini vurgulamıştı. Bu sebeple kitap savaşın insani kısmı konusundaki farkındalığı arttırmıştı (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018). 1863'te Cenevre Kamu Refahı Derneği Dunant'ın fikirlerini uygulamak üzere 5 kişilik Uluslararası Yaralılara Yardım Komitesini kurdu. Bu komite aynı yıl 16 ülke temsilcisinin katıldığı büyük bir konferans ile ICRC'yi kurmuştu (Walker & Maxvell, 2014). Bir yıl sonra ise 12 ülke, amacı savaşlarda uyruğu ne olursa olsun, yaralı ve hasta savaşçıların savaş alanından çıkarılması, bakımı ve savaş zamanlarında yardım görevlilerinin korunması olan "Savaş Alanında Ordulardaki Yaralıların Durumunun İyileştirilmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi" ni hazırladı ve resmi olarak yürürlüğe soktu (Brauman, 2017). Ayrıca bu yıl ICRC savaşlarda yaralı askerlere tarafsız biçimde bakım sağlamak için resmi bir yetki de almıştı (Palmieri, 2012).

2.3. 20. YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI

19. yüzyıl boyunca insani yardım alanında çok büyük gelişmeler olmuş ve aktörler yerini sağlamlaştırmaya başlamıştı. 20. yüzyıl ise insani yardım için benzersiz bir dönem olmuştu. Dönemin benzersizliği bu yüzyılın büyük olaylara tanık olmasıydı. İnsani yardım 1. Dünya ve 2. Dünya savaşları, bu iki savaş arası dönemde yaşanan krizler ile sürekli test edilmiştir. Yaşanan savaşlar gelişmiş ve gelişmemiş toplumları, yerinden edilmeleri, mülteci krizlerini ve iç çatışmaları oluşturmuş, be gelişmelere bağlı olarak Birleşmiş Milletler ve bağlı örgütleri oluşmaya başlamıştı.

1.Dünya savaşı öncesinde ICRC'ye bağlı ulusal dernekler kurulmaya başlamıştı. Onlar için ilk ciddi sınav 1. Dünya Savaşıydı. Savaş yılları boyunca ulusal dernekler binlerce kişiye yardım sağlarken 1906 yılında genişletilen Cenevre Sözleşmesine uyulması konusunda savunucu konumdaydı. 1918 yılında savaş bitince Kızılhaç, bu deneyimden sayısız ders çıkardı ve savaş dışındaki rolleri tartışmaya ve tasarlamaya başlamıştı. Artık küresel bir insani yardım hareketinin olması gereklilik haline gelmişti. Savaştan çıkarılan dersler ve sömürgelerin yaşadığı zorluklar özellikle

halk sağlığı ve beslenme alanında titiz çalışmaların yapılmasını gerektiriyordu (Davey ve ark., 2013).

Birinci Dünya Savaşında görece daha sağlam çıkan Amerika, savaştan derin yaralar alan Avrupa ülkelerine yardım etmeye başlamıştı. Bunun bir örneği 1914' de Herbert C. Hoover liderliğinde Belçika'ya yardım için kurulan komisyondu. Bu komisyon daha sonra yetkilerini büyüterek Amerikan Yardım İdaresi'ne (ARA) dönüştü (Walker & Maxvell, 2014).

1919 yılına gelindiğinde Versay Antlaşması ile bugün ki BM'nin temeli sayılan Milletler Cemiyeti kuruldu. Amacı savaşları önlemek ve dünya barışını sağlamaktı. Cemiyet daha sonra etkilenen nüfusu korumak ve mülteci sorunları ile ilgili bağlı örgütler geliştirdi. Bunun ilk örneği olan Uluslararası Yardım Birliği (IRU) hükümetler arası görev yapan ilk girişimdi. (Davey ve ark., 2013).

İki dünya savaşı arasındaki yıllarda ABD liderliğinde Fransa, İngiltere, İtalya ve Japonya Kızılhaç Dernekleri bir araya gelerek Kızılhaç Dernekleri Cemiyetini kurdu. İlk bakışta Milletler Cemiyetinin insani versiyonu olarak görünen bu Cemiyet'in amacı Avrupa'yı yeniden inşa etmekti. ICRC'den bağımsız olarak kurulan Kızılhaç Dernekleri Cemiyeti zamanla ICRC'nin yetkilerine meydan okuyacaktı. 1991 yılına kadar iki birlik arasında devam eden bu ikilem, bu yılda Kızılhaç Dernekleri Cemiyeti'nin Kızılay ve Kızılhaç Dernekleri Federasyonu'na (IFRC) dönüşmesi son buldu. Günümüzde ICRC daha çok savaş ve çatışmalara odaklanırken IFRC ise doğal afetlere odaklanmaktadır (Walker & Maxvell, 2014).

Kızılhaç Dernekleri Birliği, Milletler Cemiyeti'nin kurduğu IRU'nun üyesiydi. Fakat IRU'nun en önemli parçasını Amerikan Yardım İdaresi (ARA) oluşturuyordu. 1921'de Milletler Cemiyeti Rus mültecilere yapılan yardımın denetlenmesi için ilk Milletler Cemiyeti Mülteciler Yüksek Komiserliği pozisyonunu kurdu ve ilk görevi Norveçli kâşif Fridtjof Nansen'e verdi. Nansen o yıl, yaklaşık yarım milyon Rus'u ülkesine geri göndermek için büyük çaba harcadı. O yıllarda Nansen'in katkılarıyla büyüyen birim uluslararası alanda tanınarak mültecilere seyahat özgürlüğü tanıyan Nansen Pasaport 'unu oluşturdu. Mültecilerin korunması konusunda önemli çalışmalara imza atan Nansen'in katkılarıyla Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO) ve sonrasında BM Mülteciler Yüksek Komiserliği kuruldu.

ICRC daha çok savaş ve çatışmalarda askerlere odaklanmaktaydı. Fakat savaşlarda sivillerinde zarar görmesi, sivillere yönelik uygulamaların eksikliğini ortaya çıkardı. 1919'da Almanya ve Avusturya-Macaristan'a uygulanan ablukalar özellikle çocuklar ve ailelerinin yardım ihtiyacının altını çizdi. Bu amaçla çocuklar ve ailelere odaklanan Çocukları Kurtarın Fon'u (SCF) kuruldu. Bu sivil toplum kuruluşu daha çok sivillere odaklanması bakımından insani yardım alanı için bir ilkti. Bu çizgi onu Kızılhaç'tan ayırıyordu. Ayrıca devletlerin tanımasına, finansmanına ve kanununa gerek duymaması ve kendi bağış sistemini oluşturması, onları bağımsızlaştırmıştı. Kısa sürede çok kritik görevler yapan SCF, özellikle çocuklar ve diğer dezavantajlı gruplar için yasa boşluğunu fark etmiş ve Çocuk Hakları Bildirgesini 1924'te yılında oluşturarak BM'de kabul edilmesinde önemli bir rol oynamıştı (Davey ve ark., 2013).

İki büyük Dünya Savaşı arası dönemin zorlu ekonomik koşulları insani yardım için ayrılan fonlarda azalmaya gidilmesine sebep olmuştu. Avrupa'da yükselen faşizm, huzursuzluklara sebep olmaya başlamış, Milletler Cemiyeti 'de bu akıma engel olmakta yetersiz kalmıştı. Bu sebeplerle oluşan 2. Dünya Savaşı insani yardım sektörü için derin etkiler yaratan bir savaş olmuştu. Bu süreçte BM kurulmuş, alanın gelişimine katkı sunan anlaşmalar yapılmış, birçok yeni STK insani yardım alanında faaliyetler yürütmeye başlamıştı. Günümüzün insani yardım sistemi 2.Dünya Savaşı ve soğuk savaşın etkileriyle şekillenmiştir. Yükselen faşizm akımı ICRC içinde bir sorundu. İspanya iç savaşında insani yardıma erişim ile ilgili konularda çalışmalar yapan ve başarılı olan ICRC, Nazi Almanya'sının vahşetine ve engel olamıyordu. Çünkü 1929 yılında savaş esirlerini de içine alacak şekilde yetkileri geliştirilen Cenevre Sözleşmeleri ICRC'nin faaliyet alanını sınırlamaktaydı. Bunun nedeni sözleşmenin sadece uluslararası savaşlar için geçerli olması ve kendi ülkesinde şiddete uğrayan sivil nüfusu kapsamamasıydı. Sonuç olarak ICRC'nin Nazi Almanya'sındaki sivil nüfusu koruma yetkisi yoktu. Bu sebeple ICRC söz konusu yıllarda sivil nüfusu koruyamadıkları için eleştirilmişti (Davey ve ark., 2013).

İkinci Dünya Savaşının ardından ABD Başkanı Roosevelt ve Birleşik Krallık Başkanı Churchill, savaşın sebep olduğu yıkımları iyileştirmek, ekonomik gelişmeyi sağlamak, silahlı çatışmaların çıkmasını önlemek için yeni birliklerin kurulması gerektiğini ifade etmiştiler. Bu noktada kastedilen ise Birleşmiş Milletler (BM), Uluslararası Para Fonu ve Dünya Bankası'ydı. 1944 yılında 50 ülke temsilcisi BM

Şartını oluşturarak BM'yi kurmuş ve 1946 yılında ilk Genel Kurulunu düzenlemişti (Walker & Maxvell, 2014).

BM ilk yıllarında insan hakları odaklı çalışmalarda bulundu. 1949'da Cenevre Sözleşmesini savaş ve iç çatışmalarda sivil nüfusu koruyacak şekilde genişletti. 1948'de yaşam hakkı ve tüm insanların sahip olduğu asgari haklar ile koruma, işkence ve kötü muameleden korunma, seyahat özgürlüğü gibi hakları içeren İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalanması ile beraber krizlerde mülteciler ve sivillere yönelik çabalar da artmış oldu. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin imzalanmasını takiben 1951'de Mülteci Sözleşmesi de imzalandı. Bu sözleşmenin amacı sözleşmeye taraf olan tüm ülkelerde mültecilerin aynı muameleyi görmesini sağlamaktı ve ülkeler için bağlayıcıydı (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan örgütlerden bir diğeri de BM çatışı altında kurulan Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi'ydi (UNRRA). UNRRA'nın amacı savaş sonrasında yardım, rehabilitasyon ve iyileşme için Avrupa çapında yaşayan mültecileri ülkelerine geri göndermekti. Savaş sonrası dönemde Almanya'da birçok insani yardım kampının yönetiminde yer alan UNRRA, çöküntü içerisinde olan Avrupa ekonomisinin düzelebilmesi için büyük miktarlar harcamıştı. Fakat 1947 yılına gelindiğinde UNRRA özellikle komünist rejimi destekleyen nüfusları Doğu Avrupa'ya gönderdiği için yoğun eleştirilere maruz kalınca kapanmak zorunda kalmış ve yerini Uluslararası Mülteci Örgütü'ne (IRO) bırakmıştı (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

BM tarafından 1946 yılında kurulan IRO'nun ilk odak noktası Avrupa'da yaşayan yaklaşık 21 milyon mülteciyi ülkelerine geri göndermek oldu ve 1947-1952 yılları arasında 73 bin kişiyi menşei ülkelerine, 1 milyondan fazla mülteciyi ise üçüncü ülkelere göndermişlerdi (OHCHR, 2022). Fakat etkisini hissettirmeye başlayan soğuk savaş siyaseti nedeniyle örgüte yeterince kaynak ayrılamıyordu. IRO, kökenine bakılmaksızın zulümden kaçan herkesi mülteci olarak tanımlamaktaydı. Mültecilik tanımı bu şekilde yapılınca, IRO'nun kapsamındaki kişi sayısı oldukça artmış ve finansal konularda zorluklar yaşanmaya başlamıştı. Diğer taraftan IRO'nun en büyük bağışçılarından olan ABD'nin Sovyetlerden kaçanları siyasi bir problem olarak görmesi IRO'nun yaptığı mülteci tanımlamasında değişikliğe gitmesine ve hatta

sonrasında kapanıp BMMYK olarak değiştirilmesine sebep olmuştu (Walker & Maxvell, 2014).

1951 yılında BM Mültecilerin Statüsüne İlişkin BM Sözleşmesini kabul etti. Sözleşme ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 'nin (BMMYK) görev alanı dizayn edildi ve bir koordinasyon mekanizması olarak tasarlandı. Öncelikle 1951 öncesinde ülkelerini terk etmek durumunda kalanları ve Avrupalıları kapsayan sözleşme, 1967 yılında kapsamını genişleterek tüm dünyadaki mültecileri içermişti (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

UNRRA kapanmadan önceki son toplantısında Avrupa'da savaştan çıkan Avrupalı çocuklar için fon kurma teklifini BM'ye sunmuştu. Bu teklif 1946'da BM Genel Kurulunda kabul edilerek çocuklar için acil yardım fonunu kurulmuştu. 1953'te ise bu fon Çocuklara Yardım Fonu olarak değişti (UNICEF). Başlangıçta sadece Avrupalı çocuklar için kurulan fon, sonrasında ülkelerde komiteler vasıtasıyla bağış toplayarak tüm dünya çocukları için faaliyet göstermeye başladı. UNICEF kurulduktan sonra afet ve savaş bölgelerinde çocuk odaklı faaliyetler yürüterek operasyonel bir yapıya dönüşmüştü. Bu özelliği UNICEF'i diğer kuruluşlardan ayırmaktaydı. UNICEF 1950'li yıllardan günümüze aşı ve beslenme programları, çocuk koruma ve gelişimi faaliyetleri yürütmektedir. Ayrıca 1989'da 196 ülkede onaylanan Çocuk Hakları Sözleşmesinin kabul edilmesinde UNICEF'in katkısı çok önemli olmuştur (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

1945'te ABD Başkanı Roosevelt savaş sonrası yaşanan gıda krizlerini ele almak üzere bir konferans düzenlemiş ve bu konferans sonucunda Gıda ve Tarım Örgütü kurulmuştu. Bu örgüt 1960'lı yılların başında ABD'de çeşitli gıda yardım projelerini desteklemek üzere fon toplama faaliyetlerine öncülük etmiştir. Sonrasında BM'ye bağlı Dünya Gıda Programı (WFP) açılmış, özel beslenme programları ve gıda programları geliştirmiştir. 1960 ve 1970'li yıllarda Asya, Afrika, Güney Avrupa ve Latin Amerika bölgelerine gıda yardımlarında bulunmuş ve sosyo-ekonomik kalkınma projeleri üretmiştir. Günümüzdeki odak noktası daha çok afetler olan WGP, afet sonrasında yürütülen gıda yardımları ve gıda güvenliği konularında faaliyet yürütmektedir (Walker & Maxvell, 2014).

1950'li yıllarda gıda üzerine çalışan tek örgüt WFP değildi. 2. Dünya Savaşı sonrasında soğuk savaş siyasetinin etkileri özellikle gıda alanında görülmeye

başlamıştı. Fakat yapılan yardımların odağı, ihtiyacı karşılamak yerine, bağışçı olan ülkelerin üretim fazlası mal ve hizmetlerine pazar bulmaktı. Bu sebeple 1954 yılında ABD gıda yardımlarının kalkınmayı teşvik etmesi için Barış İçin Gıda Programını kurmuştur (Davey ve ark., 2013).

2.Dünya Savaşı sonrası dönemde, odak noktaları 3. Dünya ülkeleri olan ve özellikle 1945-1949 yıllarında çoğu ABD merkezli olan çok sayıda STK kurulmuştur. Savaş sonrası dekolonizasyon ile birçok bağımsız ülke ortaya çıkmış ve bu ülkeler yeni kurulan STK'ların gelişimine çok büyük katkılar sunmuştur. Sömürgeci ülkelerin dekolonizasyon süreci ile geri çekilmeye başlaması ve soğuk savaş gerilimlerinin artması ile insani yardım için bir boşluk oluşmuş, bu boşluğu ise yeni kurulan STK'lar doldurmaya başlamıştır. Bu sebeple soğuk savaş yılları insani yardım alanında faaliyet yürüten STK'lar için gerek kurumsal gerek finansal anlamda verimli bir dönem olarak anılmaktadır. Sadece 1960-1969 yılları arasında sadece 289 yeni STK kurulmuştur (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

1960'lardan sonra 20 yıllık bir süreçte yaşanan olaylar insani yardım alanı için çok daha çetin bir dönem olmasına rağmen sektörün büyümesine yardımcı olmuştur. Bu tarihler arasında Kamboçya'da yaşanan soykırım, Vietnam Savaşı, Afrika kıtlığı ve özellikle Biafra savaşı insani yardım tarihinde bir dönüm noktası olmuştur.

1967 yılında Biafra'nın Nijerya'dan ayrılması iç savaşı tetiklemiş bu sebeple binlerce insan hayatını kaybetmişti. Soğuk savaşın yaratmış olduğu gerginlik sebebiyle ise BM bu krize Nijerya'nın iç meselesi olarak bakmış ve tepkisiz kalmayı seçmişti (Davey ve ark., 2013). Nijerya'da tarafların birbirine uyguladıkları kısıtlamalar nedeniyle yetersiz beslenme ortaya çıkmış ve bunun sonucunda yaklaşık 2 milyon insan hayatını kaybetmişti (Walker & Maxvell, 2014). Nijerya bu dönemde ICRC dışında tüm insani yardım kuruluşlarının bölgeye erişimini engellemiş, yapılan uçuşları yasaklamıştı. Nijerya'nın bu tavrı sonucunda ICRC'de tarafsızlık ilkesini çiğnememek adına bölgedeki faaliyetlerini durdurmuştu. ICRC'nin bölgeden çekilmesi her gün 3000 çocuğun ölümüne sebep olan büyük bir boşluk oluşturmuştu (Black, 1992). Oluşan boşluk kısa süre de kilise yardım kuruluşları ve OXFAM, CARE gibi STK'lar ile doldurulmuştu. BM ve ICRC'nin bölgeden çekilmesiyle yarattığı boşlukların STK'lar ile doldurulması, onların önemini bir kez daha vurgulamakla kalmamış, devletlerin iznine gerek kalmaksızın yapılan müdahaleler

gelecek için yeni yardım modelleri üretmiştir. Biafra savaşında gündeme gelip kritik görevler alan STK'lar ise ICRC'nin sıkı sıkıya bağlı olduğu Dunantist felsefenin ötesine geçmiş ve savaşta tepkisiz kalması nedeniyle ICRC'yi yoğun biçimde eleştirmişti. (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

Biafra Savaşı'ndan edinilen deneyim ve çıkarılan dersler insani yardım alanında günümüzde de etkili çalışmaları olan, müdahale odaklı iki ayrı STK'nın oluşumuna katkı sunmuştu. 1968'de yaşanan İrlanda kıtlığı sağlık ve acil yardım odaklı çalışan Concern'in kurulmasına, Biafra Savaşı ise ICRC'de görev yapan, kuruluşunun sessiz tavrına tepkisiz kalamayan ve yoğun bir eleştiri sunan Bernard Kouchner'nin yine insani ilkelere dayalı Sınır Tanımayan Doktorlar'ı (MSF) kurmasını sağlamıştı (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

1975-1979 yılları arasında Vietnam'ın Kamboçya'yı işgal etmesi, Kamboçyalı halkın yerinden edilmesine ve yeni bir mülteci krizine sebep olmuştu. BM bu krizin koordinasyonu için UNİCEF'i görevlendirmişti. Diğer taraftan ICRC ise Biafra'da yaşanan kötü deneyimden kaynaklı müdahaleye öncülük etmek konusunda endişeliydi. Kamboçya olayları ve yaşanan mülteci krizinde koordinasyon mekanizmasındaki eksiklikler sonucunda STK'lardan oluşan yeni bir koalisyon kurularak bölge için yardım kampanyaları başlatmıştı. Bu dönemde BM soğuk savaş siyasetinin de etkisiyle sınırlı bir manevra kabiliyetine sahipken STK'lar ve kurdukları koalisyon daha çevik ve esnek yapısı ile bağımsız biçimde faaliyetler yürüterek BM ve ICRC'ye siyasetin üstesinden nasıl gelineceğine dair işlevsel bir yöntemi de sunmuştu (Walker & Maxvell, 2014).

1970'li yıllara gelindiğinde insani yardım tarihinde dönüm noktalarından biri olan ve sektörün gelişimine katkı sunan başka bir kriz Afrika kıtlığıydı. Sahel ve Horn bölgelerinde yaşanan ve etkisi yıllarca süren kıtlığa karşı insani yardım sektörünün müdahalesi çok büyüktü fakat bölgede yaşanan yolsuzluk, koordinasyonda yaşanan eksiklikler ve yardımların yerele verdiği zararlar sebebiyle eleştirilerin hedefi de olmuştu. Bu sebeple Afrika kıtlığı Biafra savaşı gibi çok büyük dersler çıkarılan diğer bir kriz olarak insani yardım tarihinde yerini almıştır (Davey ve ark., 2013).

1980'lerde soğuk savaşın siyasi etkileri zayıflamış, bu durum dünyada yaşanan krizlere insanların ilgisini artırmıştı. İnsanların yaşanan krizlere tepki seviyesinin artması medyanın da ilgisini bu bölgelere çevirmesine sebep olmuştu. Medyanın

tetikleyici unsur olması özellikle Etiyopya'da yaşanan kıtlık sebebiyle bölgeye olan halk desteğini tarihte görülmeyen bir boyutta büyütmüştü. Televizyonlarda yayınlanan kıtlık, trajik insan görüntüleri ve yaklaşık 1 milyon kişinin hayatını kaybetmesi tüm dünyanın gözünü bölgeye çevirmesini sağlamıştı. Bu ilgi çeşitli yardım toplama kampanyalarıyla bölge için yardım toplanmasını beraberinde getirmişti. Sonuç olarak insani yardım sektörü, farkındalık yaratma, ilginin yönetilmesi ve bağış toplama konularında medyanın gücünü fark etmişti (De Wall, 1991).

Afrika ve Etiyopya'da yaşanan kıtlık sebepleri ve sonuçlarıyla beraber değerlendirildiğinde sadece bir kıtlık veya doğal bir afet olarak değerlendirilmemiş, karmaşık acil durumlar kavramını da ortaya çıkarmıştır. 1990'lı yıllardan itibaren insani yardım alanı daha önce karşılaşmadığı bazı olaylar ile test edilmiştir. Daha önceki yıllarda yaşandığı gibi, insani yardım sektörü kendi başına gelişim gösteren değil, karşılaştığı savaşlar ve afetlerden edindiği dersler ve tecrübelerle büyümeye devam etmiştir. Soğuk savaş güçleri arasındaki gerilimin azalması ile insani yardım aktörleri üzerindeki baskı da azalmıştır. Bir yandan baskının azalması ile rahatlayan ve faaliyet alanını genişleten insani yardım aktörleri 1990'lı yıllardan itibaren çok sayıda sivil ölümlerin meydana geldiği, şiddetin hat safhaya ulaştığı, yerinden edilme sayılarının doruklara ulaştığı olayları yaratan yeni bir savaş türü olan iç çatışma ile tanışmıştır. Öyle ki 1993 yılında kayıt altına alınan 47 savaştan 43'ünü iç savaş oluşturuyordu (Toole, 2000). Yeni bir savaş türü olan iç savaşta sivil nüfusun hedef haline gelmesi, sivil ölüm sayısını oldukça yukarıya taşımıştı. Bu çatışmalardan kaçmaya çalışanların diğer ülkelere gitmesine izin verilmemesi, insanların kendi ülkesi içinde yer değiştirmesine sebep olmuştu. Bu durum ülke içinde yer değiştiren insanların mülteci statüsünde ele alınmamasını ve mültecilik haklarından faydalanamamalarını beraberinde getirmiştir. 1991 yılında başlayan Yugoslavya savaşı, Somali iç savaşı ve kıtlığı ve Ruanda savaşı tüm bu gelişmelere sebep olan ve sonraki yıllarda insani yardım alanında derin etkiler bırakan olaylar olarak tarihte yerlerini almıştır (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

1991 yıllında yılında başlayan Yugoslav savaşları, bölgede etnik düşmanlığın körüklenmesi ile tetiklenmiştir. Tansiyonun yükselmesi Avrupa'da endişeye sebep olmuştu. Bunun nedeni çatışmaların insanları yerlerinden etmesi ve Avrupa'yı tehdit etmesiydi. Yerlerinden olan insanların korunan sınırlar sebebiyle yerlerini

değiştirememesi, insanların mültecilik kapsamında ele alınmamasına sebep olmuştu. Bu nedenle BM mültecileri korumak için sahip olduğu yasal statüyü, yerlerinden olan insanları korumak için değil sadece sınırlı bir yardım sağlamak için kullanabilmişti. (Walker & Maxvell, 2014). Yugoslav savaşları çok sayıda insanın yerinden edilmesine sebep olduğu için BM Güvenlik Konseyi Yugoslav Koruma Gücüne bu insanların korunması için sınırlı bir yetki vermiş, bu yetki sonucunda bazı alanlarda güvenli alanlar oluşturulmuştu. Fakat Koruma Gücünün yetkisinin sınırlı olması, yerel aktörlerle ve savaşın tarafları ile ilişki kuramaması tarihe damga vuracak ve derin izler bırakacak olayların da yaşanmasına sebep olmuştu. Oluşturulan güvenli alanlardan biri olan Srebrenitsa korunamamış ve burada yaklaşık 8000 erkek ve çocuk öldürülmüştü. Diğer taraftan Kosova bölgesinde Sırbistan'ın devam ettiği savaşta NATO, Srebrenitsa'da (Bosna) yaşananların tekrar etmemesi amacıyla hızlı bir müdahale gerçekleştirmişti. NATO'nun bu hızlı müdahalesi Somali ve Ruanda krizleri ile kıyaslandığında Avrupa'nın kendi kıtasında gerçekleşen olaylara müdahale, yardım ve bağış konusunda ne kadar çevik, cömert ve istekli olduğu konusunu akıllara getirmişti (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

1990'larda gerçekleşen ve insani yardım tarihinde önemli etkiler bırakan bir başka durum ise Somali'de yaşanan kıtlık ve iç savaş durumuydu. Somali olaylarından yaklaşık 10 yıl önce Etiyopya'da gerçekleşen benzer olaylarda medyanın ne kadar önemli bir aktör olduğu anlaşılmıştı. Somali kıtlığında medya yine görev başındaydı. Somali'ye gönderilen yardım konvoylarının yağmalandığı ve insanların açlık çektiği görüntüler yayınlanmaktaydı. Bu görüntüler bölgede yaşanan olaylar ile tek başına insani yardım aktörlerinin başa çıkamayacağı, dolayısıyla daha büyük ve organize bir müdahale edilmesi gerekliliği konusunda kamuoyu bilinci ve baskısı yaratıyordu. Sürecin sonunda BM, konvoyların korunması amacıyla bölgeye Barış Gücünü ve ayrıca ABD 1992'de "Umudun Yeniden Doğuşu" operasyon adıyla birliklerini görevlendirmişti. 1993 yılında 24 Pakistanlı Barış Gücü görevlisi ve 18 ABD askerinin yerel milisler tarafından öldürülmesi sonucunda ABD bölgedeki gücünü geri çekmek durumunda kalmıştı. Tüm bu olaylar sebebiyle 90'larda yaşanan Somali iç savaşı ve kıtlığının insani yardım alanına verdiği mesaj ise tarafsızlığı korumanın ne kadar önemli olduğu, tarafsızlığı korumak yerine krize karışmanın telafisi güç zararlar doğurabileceği olmuştu. BM ve ABD'nin güvenirliği zarar görmüştü. Ayrıca karmaşık

acil durumlarda krize müdahale etme konusu gelecek yılların insani yardım metodunu şekillendirecekti (De Wall, 1991).

1994 yılı ise Afrika'nın Ruanda bölgesinde insanlık tarihine geçen bu sebeple yardım tarihine de damgasını vuran olaylar yaşanmıştı. O yıl Ruanda'da yaklaşık 100 gün içerisinde 800.000 insan insanlık dışı bir şekilde katledilmişti. Ruanda, bölgede yaşayan Tutsiler, ılımlı Hutular ve aşırı uç Hutular arasında iç çatışmaya sahne oluyordu. İddialara göre çatışmanın kökeninde etnik bir çekişme ve Tutsi bölgelerinde kalan verimli tarım alanlarının Hutularca ele geçirilme isteği bulunmaktaydı. 2.Dünya savaşının ardından Ruanda yönetimi BM'ye verilmiş, yapılan seçimleri Belçika'nın desteğiyle Hutu Milliyetçisi parti kazanmıştı. İktidara geldikleri andan itibaren ise eski yönetimin bir parçası olduklarını düşündükleri Tutsileri katletmeye başlamışlardı. 100.000'e kadar Tutsi öldürülmüş, yaklaşık 160.000 Tutsi ise komşu Tanzanya ve Uganda'ya sığınmışlardı. Tutsilerin ülke nüfusuna oranı %9 olarak belirlenmişti. Bu sebeple işkencelerle öldürülüyorlar, sürgüne zorlanıyorlardı. Zaman içinde komşu ülkelerdeki kamplara sığınan Tutsiler Ruanda Hükümeti ile mücadeleye başladılarsa da bu durum kalıcı olmamıştı. Ülkenin her yerinde Tutsiler ve ılımlı Hutular fişlenmişti. Ülkenin silah alacak maddi imkânı olmadığı için satırlar, baltalar, sivri uçlu sopalar sipariş edilerek, insanlara bu silahları yakında başlayacak olan böcek avında kullanmaları talimatı verilmişti. Hutu Hükümeti ise olanların farkında olmasına rağmen hiçbir müdahalede bulunmamıştı. 6 Nisan 1994'te kanlı katliam bölgede yapılan anonslarla başlamıştı. ABD, Somali'de yaşadığı hayal kırıklığı ve bölgede öldürülen 10 BM askerini sebep göstererek olaylardan uzak durmayı tercih etmişti. Hutu güçleri ellerine geçen her türlü aletle Tutsileri öldürüyor, maddi imkânı olan Tutsiler sadece acısız bir ölümü tercih edebiliyordu. Hatta bölgede çoğalan cesetlere saldıran köpeklerin sayısı artınca neredeyse tüm köpekler de yok edilmişti. Fransa ve ABD gibi ülkeler ise olayları göz ardı etmekle kalmayıp, BM'nin de tepkisiz kalmasını sağlamak için soykırım tanımını içeren tüm yazıların belgelerden çıkartılmasını istemişlerdi. Tüm bu olaylar, günümüzde hala utanç ile hatırlanan ve insanlık tarihine geçen, yaklaşık 100 günde 800.000 kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Ruanda'da yaşanan olaylar sonrasında uluslararası insani yardım topluluğu krizi değerlendirmiş ve sektörde daha iyi standartların geliştirilmesi, hesap verilebilirliğin artması ve yardım performansının geliştirilmesi konularında fikir birliğine varmıştı

(Wikipedia,2022). Bu gelişmeler, aslında temelleri daha önce atılan Sphere Projesi'nin geniş çapta kabul edilmesini hızlandırmıştı (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

Balkanlar da yaşanan savaşlar, Somali kıtlığı ve iç çatışması ve Ruanda olaylarından insani yardım için yeni sonuçlar çıkmıştı. Bunlardan en önemlisi toplumların sosyal, siyasal, ekonomik düzenini bozan göç hareketlerine sebep olan ve mülteci krizleri yaratan bir surum olan karmaşık acil durumlardı. Yaşanan karmaşık acil durumlar sebebiyle yerinden edilme ve mülteci konuları 20.yüzyılın büyük bir sorunu haline gelmişti (Calhoun, 2008).

1990'larda insani yardım alanında yaşanan bir başka gelişme de ordunun sektörün içine girme çabası ve insani yardım müdahalelerinde giderek artan oranda kullanılmasıydı. Örneğin 1948-1988 yılları arasında BM sadece 5 Barışı Koruma Gücü operasyonu gerçekleştirmişken, bu sayı 1989-1994 yılları arasında 20'ye yükselmiştir. Ordunun insani müdahalelerde kilit bir paydaş olarak kullanımının artması Balkanlar, Somali ve Ruanda örneklerinde de görüldüğü gibi tartışmalara sebep olmuştur. Diğer taraftan Dunantist gelenekten gelen sivil toplum kuruluşları, özellikle ICRC ve MSF gibi büyük kuruluşlar, orduyu savaşan taraflardan biri olarak nitelendirmesinden dolayı, ordu ile iş birliği yapan STK'ları yoğun biçimde eleştirmişlerdir (Brauman, 2017).

1991 yılında BM Genel Kurulu insani yardım alanı için uyulması gereken 3 ilkeyi belirlemiş ve kabul etmişti. 2004 yılında bu ilkelere dördüncüsü de eklenecekti. Sonraki bölümlerde insani ilkelere ayrıntılı biçimde değinileceğinden dolayı bu bölümde ayrıntısına girilmemiştir.

1991 yılında tüm afetlerin, krizlerin ve karmaşık acil durumların koordinasyonu ve insani yardım müdahalesinin gelişimini sağlayabilmek adına BM, Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç, Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ve köklü STK'lar bir araya gelerek Kurumlararası Daimî Komiteyi (IASC) kurdular. IASC'nin odaklandığı ve amaçladığı üç ana konu vardı. Bunlar, uyum ve daha iyi müdahale için politika ve çeşitli araçlar geliştirmek, büyük etkileri olan acil durumlara zamanında müdahale etmek için operasyonel faaliyet yürütmek ve insani ilkelerin uygulanması konusunda savunuculuk yapıp, ortak mesajlar üzerinde çalışmaktı (IASC, 2022).

1997 yılına gelindiğinde, Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç hareketi beraberinde insani yardım faaliyetleri yürüten çok sayıda kuruluş ile beraber Sphere Projesini

geliştirmiştir. Bu proje insan hakları ve insanlık onuru temelinde insani yardımın asgari standartlarını belirleyen, insani yardım ve insan hayatı için dört temel unsur olan sağlık, beslenme, barınma ve su, sanitasyon konularında en asgari düzeyde neler yapılmasına gerektiğine dair rehberlik eden bir proje olup günümüzde hala geçerliliğini sürdürmektedir (Sphere, 1997).

2.4. 21.YÜZYIL DÖNEMİ İNSANİ YARDIM YAKLAŞIMI

Tarihin her döneminde olduğu gibi 21.yüzyılda insani yardım için yeni gelişmelerin olduğu, savaşların ve afetlerin sürdüğü ve sonucunda alana yenilikler getirdiği bir dönem olmuştur.

Bu dönemim başlarında insani yardıma olan bakış açısının da değişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Buna örnek olarak İngiliz Kalkınma Departmanı Başkanı Clare Short'un yaptığı açıklamalar alana yeni bir soluk getirmişti. Short'a göre tüm yardımlar politikti ve geleneksel ve ilkelere bağlı insani yardım modeli onun için ilkeldi. Krizden etkilenen insanların ihtiyaçları kadar insan haklarının ihlallerine de dikkat edilmeliydi. İnsani yardımın riskli ortamlarda riskli faaliyetler yürütmesinden kaynaklı bazen kötü sonuçları olabilirdi. Short'a göre sektör, faaliyetlerinin iyi ve kötü sonuçlarının sorumluluğunu almalıydı. Short'un alana getirdiği belki de en kritik yeniliklerden biri de krizlerin nedenleri ve semptomları arasındaki ilişkiye dikkat çekmek olmuştur. Ona göre kuruluşlar krizlerde sadece semptomlarla değil, aynı zamanda krizi yaratan sebeplerle de ilgilenmeliydi. Short'un insani yardım alanında tartışmalara sebep olan son tanımlaması ise insani yardım ilkelerini sarsacak düzeydeydi. Ona göre insani yardım faaliyetlerinin hedefleri, bunu sunan kurum ve kuruluşlarının diğer hedefleri ile uyumlu olmak durumundaydı. Çünkü kaynaklar kısıtlıydı. Kaynakların ihtiyacı karşılayabilmesi ve soruna katlanabilmesi için yardımın dışında başka amaçlar da olmalı ve tüm bu amaçlar kendi içinde uyumlu olmalıydı (Walker & Maxvell, 2014). Bu yeni bakış açısı MSF gibi büyük ve köklü kuruluşlar tarafından eleştiri yağmuruna tutulmuştu. Çünkü bu konu bağımsızlığın kaybedilmesi ile alakalıydı. MSF'nin müdahaleci ve ilkeli yaklaşımı bu dönemde yükselişteyken, ICRC'nin pasif yaklaşımı eleştirilmekteydi. 2001'de

yaşanan Afganistan işgali müdahaleci yaklaşımı ve yeni insani yardım modelini test edecekti (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

Bu dönemde ABD terör müdahalesinde ABD'li insani yardım kuruluşlarını ikilemde bırakan bir tavır sergilemekteydi. ABD hükümeti, fon kuvvetini kullanarak, kendi ülkesindeki insani yardım kuruluşlarına dış politikaya uyumlu olması konusunda baskı kurmaya başlamıştı. Bu baskı STK'lar üzerinde fonlarını kaybetme korkusu yaratmıştı. Doğrudan STK'ların bağımsızlığı ile ilgili olan bu duruma, MSF gibi bazı STK'lar şiddetle karşı çıkmıştı (Walker & Maxvell, 2014).

21 yüzyılın başlarında yaşanan başka bir durum ise insani yardım alanındaki reform çabalarıydı. 2005 sonrasında yaşanan Darfur krizinden sonra IASC, amacı hesap verilebilirliğin daha da geliştirilmesi, gelişmiş liderlik, öngörülebilirlik ve güçlü ortaklıkların kurulabilmesi olan yardım reformunu başlatmıştı. Bu reform aynı zamanda insani yardım alanında kullanılan finansı merkezileştirmek ve koordinasyon mekanizmasını güçlendirmeyi amaçlamaktaydı. Bunun için IASC yeni bir küme sisteminin uygulanmasını teklif etmişti (Anderson, Becknell ve Taliano, 2018).

2010 yılında yaşanan Haiti depremi ve Pakistan seli insani yardım sektöründeki bazı alanların geliştirilmesi gerektiğini yeniden ortaya çıkarmıştı. Bunun üzerine IASC, müdahale şeklini güncelleyen, liderlik, işlevsel koordinasyon, geliştirilmiş hesap verilebilirlik sağlamayı amaçlayan "Dönüştürücü Gündemi" belirleyerek 2011 yılında kabul etmişti. Bu gündem, büyük ve karmaşık acil durumlarda insani yardım koordinatörleri, ülke ekipleri ve kümeleme sistemi kuruluşlarının güçlerini artırarak nasıl etkili müdahale edilebileceği konusunda ilk kez mutabık kalınması bakımından yeni bir gelişmeydi (IASC, 2011).

2016 yılı insani yardım sektörü için yeni bir başlangıç anlamı taşıyan, daha önce hiç olmamış çapta büyük bir zirve gerçekleştirdi. Bu zirvenin adı Dünya İnsani Yardım Forumu'ydu. Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı ve İstanbul'da düzenlenen Dünya İnsani Yardım Forumu 173 ülkeden 9 binin üzerinde katılımcı ile gerçekleştirilmişti. Forumun amacı ise insani yardım alanındaki BM, STK'lar ve bağışçıları bir araya getirerek, insani yardım kültürünün gelişimini sağlamak, aktörleri daha duyarlı hale getirmekti. Forum nakit temelli yardımların ön plana çıkarılması, bağışçıların daha esnek olması, uygulayıcıların ise daha şeffaf olması ve 2020'ye kadar

20 ülkenin afetlere hazırlık çalışmalarının desteklenme kararlarının ön plana çıkması bakımından benzersizdi (Agenda for Humanity, 2016).

İnsani yardım adına 19.yüzyıl öncesine dayanan süreç günümüzde başladığı yerden çok farklı bir konumda yer almaktadır. Kutsal kitaplarda yardımın öneminin vurgulanmasından kaynaklı daha çok din ve inanç sistemlerinden doğan, hayırseverlik bağlamında düşünülen insani yardım uygulamaları günümüzde ulus üstü kurumların varlığıyla yürütülen, faaliyetleri yasal düzenlemelerle çizilen, büyük finansal varlığa sahip, insan hakları ve insanlık onuru temelli ilerleyen, devletlerarası anlaşma ve protokollerle standartlarının olduğu bir yapıya dönüşmüş durumdadır.

İnsani yardım alanı krizler, afetler ve savaşlar ile neden sonuç ilişkisi içerisindedir. Bu sebeple alanı geliştiren ve büyümesini sağlayan maalesef bu tip gelişmelerdir. İnsanoğlu sebep olduğu gelişmelere yine kendisi çözüm üretme çabası içerisinde girmiştir. İnsani yardım tarihinde yukarıda ayrıntılı biçimde yer verilen gelişmeleri maddeler halinde özetlemek gerekirse: 19. Yüzyılda; Din kaynaklı yardımlar, demiryolu ve telgrafın gelişimi, kolonilerin isyan dürtülerini bastırmak için yapılan yardımlar, Solferino Savaşı ve Henry Dunant etkisi, ICRC'nin kurulması, Cenevre sözleşmeleri, 20. Yüzyılda; 1.dünya savaşı, Milletler Cemiyetinin kurulması, günümüzde ki IFRC olarak faaliyetlerini yürüten Kızılhaç Dernekleri Cemiyeti, BMMYK'nin kurulması, ilk defa askerler ve savaşçılardan ziyade sivillere odaklanan, günümüzde Save The Children adıyla çalışmalarına devam eden SCF, iki büyük dünya savaşı arasında kurulan çok sayıda STK, 2. Dünya savaşı sonrasında çöken sistemi yeniden canlandırmak ve savaşların çıkmasını önlemek amacıyla kurulan BM, İnsan Hakları Bildirgesi'nin imzalanması, Mülteciler Sözleşmesi, UNICEF'in kurulması, 2.Dünya savaşı sonrasında ki gıda krizine odaklanan Dünya Gıda Programı, 2.Dünya savaşı sonrasında soğuk savaş gerilimlerinin artması ve bu süreçte kaynak krizi sebebiyle insani yardım alanında oluşan boşluğun kurulan çok sayıda STK ile doldurulması, Biafra savaşı, Sınır Tanımayan Doktorlar'ın kurulması, Vietnam Savaşı, 1970'lerde Afrika Kıtlıkları, 1980'lerde medyanın insani yardım alanında etkin bir aktör haline gelmesi, iç çatışma ve karmaşık acil durumların ortaya çıkması ve yaygınlaşması, 1991 Yugoslav savaşları, Srebrenitsa katliamı, Somali kıtlığı, BM Barış Gücünün kurulması ve ordunun krizlere artan müdahalesi,1991'de BM'nin 3 insani yardım ilkesini kabul etmesi, 1992'de koordinasyon mekanizmasını

güçlendirmek için IASC'nin kurulması, 1994 Ruanda Soykırımı, 1990'ların son kısmında insani yardımda kalite ve hesap verebilirlik çalışmalarının artması ve bunun sonucunda 1997'de Sphere Projesinin geliştirilmesi, 21. Yüzyılda; İngiltere menşeili yeni tip insani yardım modelinin ortaya atılması ve yaşanan tarafsızlık tartışmaları, 2010 Haiti Depremi, ve Pakistan Seli, 2011 Suriye Krizi, 2011 Dönüştürücü gündemin kabul edilmesi ve 2016'da bir ilk olan Dünya İnsani Yardım Zirvesinin düzenlenmesi insani yardım tarihini şekillendiren gelişmeler olarak söylenebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM MODELLERİ

Geçmişte daha çok dini ve vicdanı duygularla yürütülen insani yardım çalışmalarının 1800'lü yılların ortalarında Henry Dunant'ın da çabalarıyla daha profesyonel bir yapıya büründüğü, ICRC'nin açılması ile kurumsallaşan, Cenevre Sözleşmeleri ile yasal bir statüye kavuşan, insani yardım ilkeleri ile ise çizgisinin, sunulma şeklinin, dikkat edilmesi gerekenlerin altı çizildiği bir yapıya dönüştüğü görülmektedir. İnsani yardımın bu çizgi ile 1900'lü yılların sonlarına kadar faaliyetini sürdürebildiği görülmektedir. Bu yıllardan sonra ise insani yardım anlayış ve yaklaşımında derin değişimler yaşanmaya başlamıştır. Özellikle son 30 yılda insani yardım alanı görülmemiş bir şekilde akademik ilgiye maruz kalan bir alana dönüşmüş, diğer taraftan uygulamaları sorgulanmaya başlanmış, insani yardım için kutsal ve dokunulmaz bir yerde olan ilkelere olan inanç zayıflamış ve hatta insani yardımın bu haliyle faydadan çok zarar getirdiği gibi söylemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu soru işaretleri ve sorgulamalar neticesinde insani yardım son yıllarda dönüşüm sürecine girerek yaklaşımında farklılıklar göstermeye başlamıştır. Bu farklılıklar aralarında derin ayrımlar olan çeşitli insani yardım modelleri ortaya çıkmıştır. Şekil 22'de görüldüğü üzere Henry Dunant ile başlayan Klasik İnsancıllık (Geleneksel İnsani Yardım ya da Dunantist Yaklaşım), eski ABD Başkanı Woodrow Wilson'un ismini verdiği Wilsoncu yaklaşım ile sınanmaya başlamış, diğer taraftan bu iki ana akım yaklaşımdan beslenen, yardımın ihtiyaç temelli mi, hak temelli mi olduğuna dayanan, ihtiyaç temelli ve hak temelli yaklaşımlar ortaya çıkmış, Entegrasyon Yaklaşımı ile değişim ve dönüşüm devam etmiş ve son olarak 2022 yılında Hugo Slim'in "Direniş İnsancıllığı" ile insani yardım alanı daha önce hiç karşılaşmadığı yeni bir yaklaşım ile karşılaşmıştır. Bu sebeple bu bölümde insani yardıma dair farklı düşünce tarzları olan bu yaklaşımlar avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte tartışılarak tanımlanmaya çalışılmıştır.

3.1. İNSANİ YARDIMDA DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜM

1990'lı yıllara dek afetlerde ve çatışmalarda yürütülen insani yardım faaliyetlerinde geleneksel yaklaşımın hâkim olduğu görülmektedir. Bu yıllardan sonra ise insani yardımın teoride ve sahada hızlı bir değişim ve dönüşüm sürecine girmiştir.

Değişim ve dönüşümün altında dünya tarihini değiştiren bazı olaylar bulunmaktadır. 90'lı yılların başına dek süren ve dünyayı iki kutba bölen soğuk savaşın bitmesi insani yardımın dönüşüm sürecine girmesinde ilk etken olmuştur. Soğuk savaşın bitimiyle beraber süper güçlerin geri çekilmesi insani yardım faaliyetleri için geniş bir alan bırakmıştı. Soğuk savaş boyunca büyük bir baskı altında olan insani yardım ilkeleri, savaşın bitmesiyle bu baskıdan kurtularak daha uygulanabilir bir yapıya bürünmüştü. Artık yardım faaliyetlerinde ilkelere uymak daha kolaydı. Çünkü faaliyetleri yönlendiren veya yönlenmesi için baskı kuran süper güçler artık yoktu (Herman & Dijkzeul, 2011). Baskı altında olmadan geniş bir alana kavuşmaya başlayan insani yardım operasyonları ve kuruluşları faaliyetlerinde "zarar vermeme" ilkesini geliştirerek özellikle çatışma durumunun çözümü veya şiddetinin azaltılması konusunda sorgulamalara başlamıştı. Çünkü çatışmaları daha çok körüklemekle eleştiri alan insani yardım, şayet bu güce sahipse çatışmayı bitirme veya şiddetini azaltma gücüne de sahip olabilirdi (Fox, 2001).

Yardım faaliyetlerinin dönüşüm sürecine girmesindeki diğer bir neden karmaşık acil durumların ve yeni krizlerin ortaya çıkmasıdır. Daha çok iç çatışmalar ve savaşları ifade etmek için kullanılan karmaşık acil durumlar, yönetim mekanizmasının çöktüğü veya hizmet veremediği, yaygın biçimde can ve mal kayıplarının yaşandığı, nüfus hareketlerinin ve ülke içi veya dışına yer değiştirmelerin olduğu, sosyal ve ekonomik anlamda çöküntüler yaşanan, şiddetli yardım ihtiyacı oluşturan ve uluslararası yardıma veya müdahale ihtiyaç duyulan krizleri tanımlamaktadır (AFAD, 2022). Karmaşık acil durumların yaygınlaşması, küresel ölçekte güvenlik tehditlerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu güvenlik tehditlerinin yayılmasını ve zarar vermesini önlemek için batı güdümünde çeşitli koordinasyon mekanizmaları kurulmuştur (Barnett, 2005). Yardım faaliyetlerinin kontrol altına alınabilmesi ve tehditlerin küresel boyuta taşınmaması için koordinasyon mekanizmasının kurulması akıllıca bir seçim veya tercih olarak görülmekle beraber

asıl amacın koordinasyon mekanizmasının arkasındaki güç olarak yardımı yönlendirmek ve yardımla beraber ikincil çıkarları gözetmek olduğu söylenebilir (Barnett, 2005). Karmaşık acil durumların ortaya çıkardığı diğer bir durum ise müdahale biçiminin değişmesi gerekliliğidir. Özellikle savaş ve çatışma durumlarında yardıma ihtiyacı olan insanların yardıma erişiminde problemler yaşanmaya başlaması STK'ların süreçte daha etkin rol almaya başlamasına, taraflarla ikili görüşmeler yapmasına ve BM'nin aşırı şiddet durumları için yetki almasına sebep oldu. İnsani yardım artık afetler, acil durumlar, savaş ve çatışmalarda nedenleri ele alan, taraflarla görüşen, gerektiğinde iş birliğinde çekinmeyen bir alana dönüşmeye başlamış, alanını ve kapsamını genişletmeye başlamıştı (Barnett, 2005).

Soğuk savaşın bitmesi ve insani alanın genişlemeye başlamasının, bu alanda faaliyet yürüten kurum ve kuruluş sayısını artırması insani yardımın dönüşüm sürecinin bir diğer nedenidir. İnsani yardım artık devletlerin, özel kuruluşların, uluslararası koordinasyon mekanizmalarının ve STK'ların ilgi gösterdiği bir alan haline dönüşmüştü. Alana olan artan ilgi insani yardım için ayrılan fonlarında hızlı bir şekilde yükselmesini sağlamıştı. Öyle ki insani yardım alanına harcanan fon 1990 yılında 2 milyar dolarken (Barnett, 2005), Şekil 2'de de değinildiği üzere 2021 yılında 31,3 milyar dolara ulaşmıştır.

İnsani yardımın değişim ve dönüşüm sürecinde insan haklarının gelişmeye başlamasının etkisi de göz ardı edilmemelidir (Barnett, 2005). İnsanlık onuru, yardım alma ve verme hakkı, erişim hakkı gibi kavramlar daha çok vurgulanmaya başlamıştı. Hak kavramının artan önemi yardım modelinin düşünsel alt yapısında ve sahada büyük ayrımları beraberinde getirmeye başlamıştı. İnsani yardım ihtiyacı karşılamak için değil, haklara ulaşmak için araç haline gelmeye başlamıştı. Daha açık bir ifade ile, önceleri kendisi bir amaç olan yardım faaliyeti, daha hayati olan insan haklarına ulaşmak için bir araç olarak kullanılmaya başlamıştı. Bu durum ise daha sonraki bölümlerde tartışılacak olan ihtiyaç temelli ve hak temelli yardım modellerinin alt yapısını oluşturmuştur.

İnsani yardım alanında gerçekleşen dönüşüm sürecinin pek çok sonucu olmuştur. Bu sonuçlar günümüzdeki insani yardım sisteminin temelini oluşturmaktadır. Alanda yaşanan dönüşümün ilk sonucunun aktör sayısının artması sonucunda faaliyetlerin çeşitlenmesi ve bu çeşitlenmesinin bir getirisi olan kirliliğin

artmasıydı. İnsani yardım alanının ve kapsamının büyümesiyle geniş bir alana kavuşan kuruluşların, yardım faaliyeti etiketiyle kendi doğrularını uygulamaya başlaması bir karmaşıklığa yol açmış, görece en kritik ilke olan zarar vermeme ilkesinin göz ardı edilerek zaman zaman telafisi mümkün olmayan zararlar vermeye başlamıştır. Bu durum ise insani yardım alanının düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede ilk olarak insani yardım ilkelerinin ortaya çıkması, afet ve acil durumlarda görev yapan kurum ve kuruluşlar için davranış kurallarının geliştirilmesi, sonrasında Sphere gibi çeşitli projelerle insani yardımda asgari standartların oluşturulması, koordinasyon mekanizmalarıyla birlikte insani yardım kuruluşlarının bir standardizasyonunu sağlamış ve kuruluşlar profesyonelleşmeye başlamıştır (Barnett, 2005). Kurumsallaşma ise daha çok bürokratik iş ve işlem gerektirdiğinden bazı durumlarda operasyonların yavaşlamasına sebep olmuştur.

Dönüşüm sürecinin bir diğer sonucu insani yardım kuruluşlarının artan kaynak bağımlılığı olmuştur (Barnett, 2005). Kuruluşların sadece iyi niyetle hayatta kalamayacağı gerçeği onları kaynak aramaya; hayatta kalabilmek ve operasyonel devamlılığı sağlamak için kaynağın sahibine (donör) bağımlı olmaya zorlamaya başlamıştır. Bağımsızlık bakımından en kritik kavram olan kaynağın nereden geldiği ve donöre olan tutum, kuruluşların ve operasyonların bağımsızlığını zedelemeye başlamıştır. Kuruluşların finans anlamında zorlanmaya başlamasıyla birlikte operasyonların ne için/kime/nereye/hangi afet ve acil duruma/ne biçimde yapıldığı konularında çeşitli değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bunun sebebi ise görünür olmanın fon getireceği gerçeği olarak değerlendirilebilmektedir. İnsani yardım kurum ve kuruluşları görünür olmak ve fon alabilmek amacıyla görev seçimi yapması, gösterişsiz veya popüler olmayan görevleri yapmaya istekli olmaması gibi durumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunun nedeni kuruluşların hayat kurtardığı için değil, göründüğü için fon alıp hayatta kalması olarak ifade edilebilir (Barnett, 2005).

Görünürlükle ilgili gelişmeler insani yardımda etik konusunu gündeme getirmiştir. Geleneksel insani yardım anlayışının deontolojik ve görev odaklı etiği dönüşüm süreci ile birlikte sonuçsalcı bir etik anlayışına bürünmeye başlamıştır. İnsani yardım faaliyetleri sonucunda insanların faydadan çok zarar da görebileceği ile ilgili artan örneklerle beraber faaliyetin etik durumu, sonucunda elde edilen faydaya bağlanmıştır (Barnett, 2005).

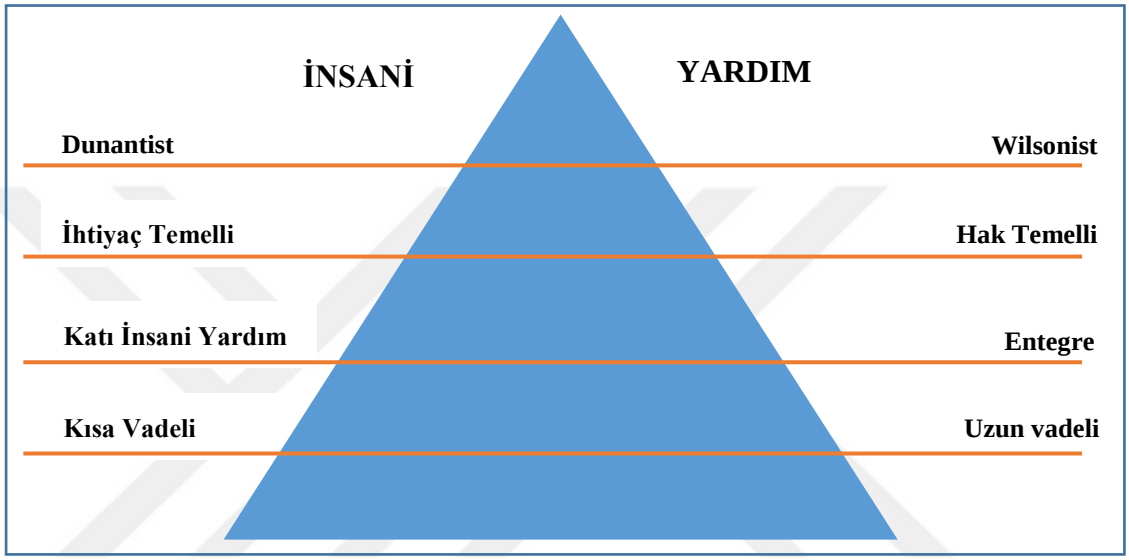
Yardım anlayışında değişim ve dönüşümün getirdiği sonuçlar arasında operasyonların başarısı ile ilgili ölçme değerlendirme kriterlerinin gelişmesi de bulunmaktadır. Ölçme değerlendirme konusundaki artan eğitim etik ile birlikte düşünülmelidir. Bunun nedeni ise insani yardım faaliyetlerinin temel amacının acıyı dindirmek olması ve faaliyetlerin şefkat ve merhamet gibi kavramları içermesidir. Bu tür soyut kavramların ölçülebilmesi konusunda yaşanan zorluklar ise kuruluşların faaliyetlerini daha ölçülebilir alanlara yöneltmesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak kuruluşlar ölçülebilir ve etik olabilmek için amaç ve hedeflerinde küçülmeye gidebilmektedir (Barnett, 2005). Kuruluşların faaliyetlerini ölçülebilir olmak amacıyla şekillendirmesi ise alanın ticari bir işletmeden ayrılamaz konuma sürüklemektedir (50). Diğer taraftan insani yardım kapsamının genişlemeye başlaması, kurum ve kuruşların artması, ilke ve standartların geliştirilmesi hesap verilebilirlik kavramını ortaya çıkarmıştır. Temelde neoliberal politikaların özel sektörü ön plana çıkaran anlayışı, 90'lı yıllardan sonra insani yardıma ayrılan bütçelerin artmasıyla birlikte kurum ve kuruluşlara güveni sorgulatmaya başlamıştır. Bunun sonucunda ise donöre, görev yapılan ülkeye, yerele ve hedef kitleye hesap verilebilirlik kavramı insani yardımda artan bir trend haline gelmiştir (Barnett, 2005). İnsani yardım alanının gelişmesiyle artan finans altyapısı, diğer taraftan kuruluşlara olan güven kaygılarının şekillendirdiği hesap verebilirlik kavramı kendini çok taraflı ve iki taraflı yardım biçimlerinde göstermiştir. 1980'li yıllardan sonra yardım kuruluşlarının tam yetki sahibi olduğu çok taraflı yardımlar yerine, nasıl harcanması gerektiğinin dikte edildiği iki taraflı yardım finansının daha çok tercih edilmeye başlanması, finansman kararlarını yardıma olan ihtiyacın değil, çıkarın yönettiğinin bir kanıtı niteliğindedir (Barnett, 2005).

Dönüşüm sürecinin en çok tartışılan ve günümüzde hala sorgulanan sonuçlarından biri de insani yardım ve politika arasındaki ilişkidir. Son yıllarda literatürde insani yardım ve politika arasındaki iş birliğinin giderek arttığı konusunda yaygın bir kanaat bulunmaktadır. Artan iş birliğinin getirdiği avantaj ve dezavantajlar konusunda günümüzdeki tartışmalar devam etmektedir. Fakat yardım ve politika ilişkisinin derininde yine dönüşüm sürecinin yattığı, geleneksel yaklaşımın politika karşısındaki sert tutumundan daha esnek ve işbirlikçi bir tutuma geçildiği görülmektedir. Soğuk savaşın bitmesiyle karmaşık acil durumların ve yeni krizlerin yaygınlaşması, küresel

tehdidin artması anlamına geliyordu. Bu sebeple Batılı devletlerin yaşanan krizlere daha çok müdahale etmeye başladıkları görülmektedir. Bu noktada Batılı devletlerin odaklandığı nokta tehdidin yaygınlaşmaması ve sorunların sıçramamasıydı (Herman & Dijkzeul, 2011). Batılı devletler, yardım gücünü ve mekanizmalarını kullanarak toplumları yeniden dizayn etme, çatışmayı çözme ve barışı yeniden inşa etme gibi insani yardımın daha önce hiç karşılaşmadığı büyük, kapsamlı ve uzun vadeli planlar yapmaya başlamıştı. İnsani yardım faaliyetleri artık sadece sorun sonucunda ortaya çıkan ihtiyacı karşılayan bir unsur değil, temel nedene odaklanan bir kavram haline dönüşmeye başlamıştı. Çünkü çatışmayı çözebilmek, barışı inşa edebilmek, kalkınmayı sağlamak gibi büyük amaçları gerçekleştirebilmek için yardımların artık sadece "o an" ki gıda, su, barınma gibi temel ihtiyaçları karşılayan bir kavram olmaktan çıkıp daha geniş bir kapsama ulaşması gerekiyordu (Herman & Dijkzeul, 2011). Önceleri minimalist hedefleri olan insani yardımın bu yeni kapsam doğrultusunda politik bir sürece girmesi artık bir zorunluluk olmuştu. Savaşın ve çatışmanın kendisi politik bir sonuçken, doğal afetlerin basitçe, sadece doğa olaylarından kaynaklanan bir kavram olmadığı, politik süreçlerin insan kaynaklı ve doğal kaynaklı afetler üzerinde ki etkisinin ve gücünün vazgeçilmez olduğu, finans kararlarının devletlerce ve onların çıkarları doğrultusunda verildiği, yardım operasyonlarının gerçekleştirilebilmesi, insani erişimin sağlanabilmesi, yardımın güvenliğinin alınabilmesi gibi pek çok eylemin ve amacın ancak politika ile işbirliği yapmakla mümkün olabileceği, bu sebeple taraflarla, yerel güçlerle işbirliği içinde olmanın zorunluluk olduğu, günümüze kadar ilkelerle operasyonlarını yürüten, bağımsızlığını ve tarafsızlığını sürekli ön planda tutan kuruluşlar için kabullenmesi zor bir durumdu. Geleneksel insani yardım yaklaşımının ilk uygulamalarından bu yana savunduğu insancıllık, bağımsızlık, tarafsızlık ve yansızlık ilkeleri ile temelden çelişen bu yeni iş birliğine dayalı yaklaşım ile birlikte alan ikiye bölünmeye başlamıştır. Bir tarafta gelişen dünya düzeni, yeni krizler, karmaşık acil durumlar, finans bulmak ile ilgili artan kaygılar, müdahale biçimlerinin değişmesi gibi durumlar karşısında duruşunu ve kuruluş amacını bozmayan, ilkeler doğrultusunda faaliyetlerini devam ettiren, bağışlarla hayatta kalmaya çalışan, siyasi düzenle işbirliği yapmaktan veya bu şekilde algılanmaktan bile çekinen, kısa vadeli planlarla sadece ihtiyaca odaklanan geleneksel insani yardım yaklaşımı varken; diğer tarafta semptomlarla beraber,

nedenleri de ele alan, uzun vadeli planlarını sürdürülebilirlikle yoğurup, kalkınma planlarına entegre eden, gelişen insan haklarıyla beraber ihtiyaca değil, insan haklarına odaklanan ve aslında kendilerinin de insani yardım ilkelerine saygılı olduklarını savunan lakin, gelenekselciler veya literatür genelinde politik olduğu savunulan Wilsoncu (Modern) insani yardım modeli bulunmaktadır.

Şekil 23: İnsani Yardım Modelleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.2. DUNANTİST YAKLAŞIM

İnsani yardım tarihini ele alan ikinci bölümde değinildiği üzere, Klasik ya da Geleneksel ismiyle de anılan Dunantist yaklaşımın doğuşu Henry Dunant'ın 1859 yılında Fransız/Sardunya İttifakı orduları ile Avusturya arasındaki savaşa dayanmaktadır. Savaş bölgesinde ihtiyacı olan herkese ulaşabilme amacıyla gösterdiği yardım faaliyetleri, sonrasında ICRC'nin kurulması ve "Savaş Alanında Ordulardaki Yaralıların Durumunun İyileştirilmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi" günümüzde geçerliliğini sürdürmekte olan insani yardım ilkelerinin temellerini atmıştır. 1991 yılında ise BM Genel Kurulu üç ilkeyi benimsemiş, 2004 yılında bu ilkelere dördüncüsünü ekleyerek, insani yardım ilkelerini evrensel bir niteliğe kavuşturmuştur.

Kriz ve normallik arasında net bir ayrım yapan Dunantist yaklaşım, krizlerin yarattığı bir boşluk olan ihtiyaçları karşılamak amacıyla faaliyetlerini sürdürür.

Yaklaşım, krizlerin ortaya çıkardığı bu acıyı, ihtiyaçları karşılayarak yok etmeye veya azaltmaya çalışır (Hilhorst, 2001). Dunantist yaklaşımın ihtiyacı temel alması, onu sonuç odaklı bir yönteme itmektedir. Yaklaşım kriz durumunun nedenleri ile veya temeli ile ilgilenmez, semptomları azaltmaya çalışır. Bu sebeple yardım çoğu zaman kısa vadelidir (Hilhorst, 2001). Kısa vadeli, acil ihtiyaçlara odaklanan, sorun köküne inmeyen bu model, Dunantist yaklaşımın, barış ve adaletin inşası gibi uzun vadeli sonuçlara odaklanan Wilsoncu yardım modelinden veya kalkınma yardımlarından ayrılmasının temel sebebi olarak ortaya çıkmaktadır (Fox, 2001).

Dunantist yaklaşımda ilkeler vazgeçilmezdir ve faaliyetlerin düşünsel temelini oluşturur. Kısaca tanımlamak gerekirse bu ilkeler;

- **İnsanlık,** insanın çektiği ıstırabın, nerede bulunursa bulunsun, en savunmasızlara özel bir dikkat gösterilerek ele alınması gerektiği anlamına gelir.
- **Tarafsızlık,** insani yardımın silahlı bir çatışmada veya başka bir ihtilafta herhangi bir tarafı desteklememesi gerektiği anlamına gelir.
- **Yansızlık,** insani yardımın ayrımcılık yapılmaksızın yalnızca ihtiyaç temelinde sağlanması gerektiği anlamına gelir.
- **Bağımsızlık,** insani hedeflerin siyasi, ekonomik, askeri veya diğer hedeflerden özerkliği anlamına gelir (ECHO, 2022).

Faaliyetlerinin daha çok savaş ve çatışmalara yönelik olduğu anlaşılan Dunantist yaklaşım yardıma ihtiyacı olan kişi, grup ve topluma odaklanmakta ve ihtiyaçlarını doğrudan teslim etme eğilimindedir. Tarafsızlık ilkesi ile bağlantılı olan bu yöntem ile Dunantist yaklaşım yerel kurum ve kuruluşlarla olabildiğince az iş birliği içinde bulunarak yardımın dışardan gelmesini tercih etmektedir (Hilhorst, 2001).

İnsani yardımda Dunantist yaklaşım merkezine aldığı ve sıkı sıkıya tutunduğu ilkeler sayesinde siyasetten ayrılır ve kendilerini asla politik olarak tanımlamazlar (Barnet, 2005). Bu onlara her türlü politik bağlamda ve karmaşık acil durumlarda çalışma fırsatı verirken, insanların yardıma erişimini kolaylaştırır. Dunantistlerin bilhassa savaş ve çatışmalarda taraf olmaması, onlara insani bir alan açarken, yardım personelinin, yardımın kendisinin ve tüm operasyonun güvenliğini sağlamaktadır.

Dunantist yaklaşımda devlet egemenliği hassas bir konudur. Bu sebeple insani yardım operasyonlarını devletlerin rızası ile gerçekleştirirler. Krizi yaşayan ülkelerin, tarafsız ve bağımsız olduklarına inandıkları insani yardım kuruluşlarına, bu ilkelere sahip olmadıklarından şüphe duydukları kuruluşlara nazaran daha rahat rıza gösterdikleri görülmektedir. Kosova'da yerlerinden edilen Sırp akınına yardım edebilen tek kuruluşun, bugün insani yardım ilkelerinin savunucusu konumunda yer alan ICRC'nin olması bu durumun kanıtı niteliğindedir (Fox, 2001).

İnsani yardıma dair farklı yaklaşımlar, kuruluşların bu yaklaşımlar çerçevesinde organize olmasını ve faaliyetlerini bu çerçevede planlamasını beraberinde getirmektedir. Geleneksel yaklaşımı benimseyen insani yardım kuruluşları finansal olarak devletlerden ve hükümetlerden fon kabul etmeyerek bağımsızlığını korumaya çalışmaktadır. Bu özellikleri onlara operasyonlarında ve kararlarında bağımsız bir hareket alanı sağlamaktadır. Geleneksel kuruluşlar sadece bağışlarla hayatta kalmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan geleneksel kuruluşlar tarafsız ve bağımsız duruşlarına zarar verebileceğinden ötürü kendilerinin BM ve devletlerle ilişkilendirilmesini istememektedir (Patzke, 2010). Kuruluşların bağımsızlık ve tarafsızlığı, onların mali özerkliği, işleyiş şekli ve odağı ile birebir ilişkilidir. İnsani yardım ile ilgili belirli bir odağı olan, çatışmalarda ve savaşlarda daha az görev yapabilen ve mali konularda desteğe ihtiyaç duyan STK'lar küresel insani yardım sistemi diyebileceğimiz BM sistemi çatısı faaliyet gösterirken, fon için büyük kampanyalar yürütme becerisine sahip, politik önyargılarla ilişkilendirilmek istemeyen, geniş müdahale türü olan kuruluşlar bağımsızlıklarını daha çok koruyabildikleri görülmektedir (Patzke, 2010). Bu özellikleri sebebiyle günümüzde insani yardım ilkelerini operasyonlarının ve kuruluş felsefelerinin merkezine yerleştiren kuruluşlardan en çok öne çıkanları ICRC ve MSF (Medecins Sans Frontieres) olduğu görülmektedir.

İlkelere olan bağlılığın bir sembolü olan geleneksel yaklaşım, bu tutumu sayesinde özetle organizasyonel ve operasyonel anlamda afet ve acil durumlarda ihtiyaçlara odaklanan ve bu konuda hiçbir ayrıma gitmeyen, gruplar arasında taraf tutmayan, bağımsızlıklarından dolayı kendi kararlarını alabilen, kaynak kaygısı olmayan, siyasetle veya politik gruplarla belirli bir kapsamda görüşebilen fakat ilişki kurmayan, bu sebeple tarafların veya yerelin güvenini daha rahat kazanabilen ve insani

alanın kapılarının açılmasını sağlayabilen, tek ve en büyük amacı hayat kurtarmak ve acıyı azaltmak olan, ikincil amaçların asla bunun önüne geçemediği, uzun vadeli planlar ve müdahale programları yerine acil duruma odaklanıp kısa vadeli iyileşmeye veya acil ihtiyaçların karşılanmasını ve hayata tutunmayı önemseyen, Cenevre Sözleşmeler ve sonrasında çıkarılan Ek Protokolleri içeren Uluslararası İnsancıl Hukuk ile desteklenen bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Bu noktada geleneksel yaklaşımın güncel bir örnek ile beraber değerlendirilmesi yerinde olacaktır. 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya Ukrayna savaşında geleneksel insani yardım yaklaşımının ilk akla gelen ve en büyük aktörü olan ICRC çok kritik görevler üstlenmiştir. ICRC savaş başladığından bu yana Lviv, Kamieniec, Podolski, Vinnytsya, Kiev, Poltova, Dnipro, Odesa, Sloviansk, Luhansk, Donetsk gibi birçok bölgede hayat kurtarma ve sivillerin acılarını azaltmak için faaliyet yürütmektedir. Bu amaçla ICRC; çatışma bölgelerinde yaşayan, yerinden edilen ve ihtiyacı olan insanlara acil yardım kapsamında, gıda, hijyen malzemeleri, mutfak setleri ve ev aletleri, battaniyeler, nakit yardımları, yaralı ve hastalara yönelik tıbbi bakım hizmeti, savaşın görünmeyen yaralı için psikososyal destek hizmeti, kritik altyapı ve tesisleri için bakım hizmeti sunmaktadır. Diğer taraftan daha az görünür olan ama hayati anlamda kritik olan uluslararası insancı hukuk kapsamında taraflara savaş kuralları konusundaki sorumluluklarını hatırlatmaya devam etmektedir. ICRC savaşın seyri ve sivillerin korunması konusunda, tüm taraflarla gizli biçimde diyaloglar kurmaktadır (ICRC, 2022). Ukrayna ve Rusya savaşında taraflar ile yapılan bu diyaloglar ilk etapta ICRC'nin tarafsız ve bağımsız duruşuna zarar veriyor gibi görünse de ICRC bunu sivillerin korunması, taraflara savaş yükümlülüklerini hatırlatılması, sivillerin güvenli geçişi veya güvenli bölgelere tahliyesi, yardıma erişiminin sağlanması, savaş esirlerinin ziyaret edilebilmesi, esirlerin askeri veya sivil durumlarının tespit edilebilmeleri, nerede, nasıl oldukları bilgilerinin toplanıp ailelerine iletilebilmesi, kayıp ailelerin yeniden birleştirilebilmesi gibi nedenlerle yapmaktadır. Halihazırda ICRC bu konuda Cenevre Sözleşmeleri ve İnsancıl Hukuk'ta görevlendirilen ve yetki alan tek kuruluştur (ICRC, 2022a). ICRC Rusya Ukrayna Savaşı için kendi konumunu şu şekilde ifade etmektedir:

> *Uluslararası Kızıl Haç Komitesi, yalnızca insani misyonu silahlı çatışma ve diğer şiddet durumlarının kurbanlarının yaşamlarını ve onurlarını korumak ve onlara yardım sağlamak olan tarafsız, yansız ve bağımsız bir kuruluştur. ICRC ayrıca insancıl hukuku ve evrensel insancıl ilkeleri teşvik ederek ve güçlendirerek acı*

çekmeyi önlemeye çalışır. ICRC, hayat kurtaran yardımı en çok ihtiyacı olana ulaştırır. Savaş Kurallarına saygı gösterilmesini savunur. Uluslararası insancıl hukuk yükümlülüklerine uymalarını sağlamak için silahlı çatışmanın taraflarıyla ikili ve gizli diyaloga girer. Tarafsız, yansız ve bağımsız insani eylem için alan olmasını ve bunun korunmasını sağlamak için çalışır.

Geleneksel yaklaşım ve sahip olduğu düşünsel alt yapı, kuruluşlara uygulamalarında yukarıda bahsi geçen belirli konularda avantajlar sunmaktadır. Fakat günümüzde geleneksel yaklaşım ve savunduğu ilkeler; bazı konularda dezavantaj getirdiği, operasyonlara ve hatta ihtiyacı olan insanlara zarar verdiği gibi sebeplerle eleştiri yağmuru altındadır. Bu kısımda bu eleştiriler maddeler halinde sunulmuştur.

- Geleneksel yaklaşıma yöneltilen eleştirilerden ilki özellikle tarafsızlık ilkesinin yardım kuruluşlarının yerelle olan bağlantılarını koparması veya bağ kuramamasıdır. Yardım kuruluşları taraf olmamak veya bu şekilde bir imaj sergilememek adına yerel aktörler ile bağ kurmaktan çekinebilmektedir (Hilhorst, 2018). Bu sebeple ulusal otorite, uluslararası yardım organizasyonları tarafından görünmez kılınabilmekte, ön yargı ile yaklaşılabilmektedir (Walk The Talk, 2018). Yerel güçlerle ve halk ile bağ kuramayan yardım kuruluşları operasyonlarının ise istenen başarıya ulaşabilmesi sorgulanmaktadır.

- Geleneksel yaklaşımın, davranış kurallarında da değinilen, yerel kapasiteyi geliştirme eğilimi sorunlu bir söylem olarak ifade edilmektedir. Bunun nedeni, söylemin uluslararası yardım kuruluşlarının afet bölgesindeki yerel güç, aktör veya kuruluşların eksiğini görmek ve onu güçlendirmek üzerine inşa edilmiş olmasıdır. Bu tutum ise bir taraftan zamanla hiyerarşik bir yapı oluşturma riski taşırken, diğer taraftan aktörlerin birbirinin güçlü taraflarını görmesine engel teşkil edebilmektedir. Hatta zamanla sömürü düzeni oluşma tehlikesi oluşabilmektedir (Fox, 2022).

- Geleneksel yaklaşımda yardıma ihtiyacı olan kişilerin kurban olarak nitelendirilmesi eleştirisi mevcuttur. Bu insani yardım operasyonlarında altı sık sık çizilen insanlık onurunu zedelemektedir. Ayrıca ihtiyaç sahibi insanlar pratikte beyanına güvenilmeyen, yalan söyleyebilen ve bu sebeple güven ilişkisi kurulamayan olarak görülebilir (Slim, 2022).

- Geleneksel yaklaşıma yöneltilen en büyük eleştirilerden biri de yardım kuruluşlarının sessizlikleridir. Yaklaşımın sessiz kalmasının ilk nedeni acı içinde olan insanların yardıma erişimine zarar vermemektir (Herman & Dijkzeul, 2011). Yani erişim pahasına sessiz kalınabilir. Sessizliğin ikinci nedeni ise tarafsızlık ilkesidir.

İlkelere bağlı olan yardım kuruluşları, özellikle tarafsız duruşunu bozmamak adına hak ihlallerine sessiz kalmakla eleştirilmektedir. Hak ihlallerine, vahşete, şiddete vb. durumlara sessiz kalmak ise ahlaki bir sorun olarak nitelendirilmektedir (Humanitarian Policy Group Report [HPG], 2001). Konuyla ilgili 1999 yılında başarılı insani yardım operasyonları sebebiyle Nobel Barış Ödülü alan MSF'nin, 1994-2000 yılları arasında Başkanı olarak görev yapan Philippe Biberson, Sırp güçler ve Arnavut siviller veya Hutu güçleri ve Tutsi kurbanlar arasında taraf tutmamanın imkânsız olduğunu savunurken, ICRC'nin tarafsızlığından taviz vermeyerek insan haklarının ihlallerine sessiz kalmasına *"Ses yükseltmek her zaman hayat kurtarmayabilir. Ama sessizlik öldürür"* açıklamasında bulunmuştur (Fox, 2001). Sessizlikle ilgili bir başka örnekte Ruanda ve Bosna savaşlarında ICRC'nin savaş suçları mahkemesinde tarafsızlık gereği ifade vermeyi reddetmesidir. Bu ret üzerine bazı gazeteciler ICRC'nin soykırıma sessiz kaldığını, tarafsızlıklarının ahlaki olmadığını savunmuştur. Gazeteci Ed Vulliamy yardım kuruluşları ve medya mensuplarının toplandığı bir konferansta tarafsızlığın suça ortak olmak anlamına geldiğini ifade etmiştir. Aynı görüşte olan bir diğer kişi olan Hugo Slim'de tarafsızlığın artık kirli bir kavrama dönüştüğünü dile getirmektedir (Fox, 2001).

- Tek başına acil yardıma odaklanarak acıyı dindirmek, nedenleri ve sonuçları ile kompleks bir yapıya sahip olan krize müdahale için yetersiz bir müdahale olmakla beraber, ilkel bir hayırseverlik olarak kalabilmektedir (Fox, 2001).

- Bazı durumlarda faydadan çok zarar verebilir. Acil ihtiyaçların karşılanması suretiyle ilk etapta iyi hissettiren, kanamayı durduran müdahale yöntemleri, kısa vadede etkili bir çözüm olarak algılanırken, uzun vadede daha büyük problemlere sebep olabilmektedir. Bu duruma Henry Dunant'ın 1859'da savaş alanını ziyareti sonrası yaralı askerlerin tedavisinin yapılmasını sağladığı; fakat bu durumun askerlerin iyileştirilerek yeniden sahaya sürülmesi, dolayısıyla savaşın devam etmesine zemin hazırladığı iması ironik bir örnek olarak ifade edilebilir (Fox, 2001).

- Hugo Slim otoriter rejimlerin, tarafsız müdahale sergileyen insani yardım kuruluşlarının batı desteği aldıklarından şüphe duyabileceğini, bu sebeple kuruluşların faaliyet yürütebilmesi için mutlaka rejimden rıza alması gerektiğini dile getirmektedir. Bu durumun ise kuruluşları fazlaca bürokrasiye boğarak yavaşlattığını, ilkelerin de bu yavaşlığı desteklediğini ileri sürmektedir (Slim, 2022).

3.3. WİLSONİST YAKLAŞIM

Bu başlık altında insani yardımda Wilson yaklaşımına zemin hazırlayan sebeplerin neler olduğu, Wilson yaklaşımının özellikleri ve neyi amaçladığı ve Wilson yaklaşımının insani yardım açısından doğurduğu sonuçlar ele alınmıştır.

Organize anlamda 1800'lü yılların ortalarında başlayan insani yardım çalışmaları, insani yardım tarihi başlığında da ele alındığı üzere 1900'lü yıllardan itibaren büyük bir değişim sürecine girmiş ve günümüzdeki formuna ulaşmıştır. Peki insani yardımda Dunantist yaklaşımdan günümüzde daha çok tercih edilen Wilson yaklaşımına olan kaymanın sebebi neydi? I. ve II. Dünya Savaşları, eski ABD Başkanları Woodrow Wilson, Herbert Hoover ve Franklin D. Roosevelt, Marshall Planı ve Truman Doktrini, 1947-1991 yılları arasında yaşanan Soğuk Savaş ve Soğuk Savaş ile beraber jeopolitik algıda yaşanan değişimler, güvenlik algısının değişmesi ve kalkınma ile güvenlik bağlantısı, savaşın değişen doğası ve karmaşık acil durumların ortaya çıkması, geleneksel insani yardım faaliyetlerinin yeni düzlemde yetersiz olarak görülmesi, medyanın gelişmesi ve krizlerin medyada fazlaca yer bulması, insani yardımın kolay bir çıkış yolu olması ve STK'ların çoğalması faktörlerinin insani yardımda bugün Wilson Yaklaşımı olarak anılan modelin gelişimine zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda Wilson yaklaşımının gelişiminde net bir Amerikan etkisi olduğu rahatlıkla ifade edilebilmektedir.

Avrupa ülkelerinin I. Dünya Savaşından yıkım ile çıkması, 28. ABD Başkanı Wilson'un Avrupa ülkelerine yardım etmesine sebep olmuştu. Sonrasında yardım faaliyetleri 31. ABD Başkanı Herbert Hoover döneminde başta Belçika ve diğer Avrupa ülkelerine yapılan gıda ve ilaç yardımlarıyla devam etmişti (Belgrad, 1997). II. Dünya Savaşından sonra ise 32. ABD Başkanı Roosevelt daha ekonomik tabanlı yardım paketleriyle savaşın yıkıma uğrattığı ülkelerde yardım faaliyetine devam etmişti. Bu noktada yaşanan iki önemli gelişme ise insani yardım faaliyetlerinin temel felsefesinin bugün ki konumunu ulaşmasında kritik bir öneme sahipti. Bu gelişmelerden ilki Truman Doktrinidir. II. Dünya Savaşı sonrasında tüm dünya Amerika ve Sovyetler Birliği çatısı altında iki kutba bölünmüştü. Bu bölünme 1947 yılında başlayıp yaklaşık 45 yıl sürecek olan Soğuk Savaşın iziydi. Sovyetlerin komünizmi yaymaya başlaması ve Doğu Avrupa'da destek kazanmaya başlaması

Amerika'yı endişelendirmişti. Bu gelişmeler üzerine dönemin ABD Başkanı Harry Truman, 1947 yılında kendi ismini taşıyan Truman Doktrinini açıkladı. Truman Doktrininin amacı Sovyetlerin komünist ideolojiyi yaymasının önüne geçmek ve komünizm baskısı altında olan ülkeleri ABD safına çekmekti. ABD bu doktrin kapsamında ile Sovyet baskısı altındaki ülkelere (Türkiye ve Yunanistan) askeri ve mali yapmıştı (Truman Library, 2023). İkinci gelişme ise Marshall Planı'dır. ABD Truman Doktrini ile sadece Türkiye ve Yunanistan yardım paketi açıklamıştı. Fakat bu esnada Avrupa ülkeleri de II. Dünya Savaşından henüz çıkmış ve ekonomik anlamda çöküntü yaşamaktaydı. Avrupa'nın çöküntü içinde olması aslında iki süper güç içinde bir fırsat demekti. Avrupa ülkeleri bir yandan Sovyetler Birliği'nin komünizm propagandası ile diğer yandan ABD'nin toplamda 16 ülke ve Batı Avrupa'ya yaptığı 15 milyar dolarlık yardımlara sahne olmaktaydı. Fakat ABD'nin yaptığı ekonomik yardımlar savaş sebebiyle ağır yaralı olan Avrupa ülkelerinin sadece bütçe açıklarının kapatılması için kullanıldığından yeterli olmamıştı. Bu durum üzerine ekstra öneriler getirmeye çalışan ABD, dönemin Dış İşleri Bakanı George C. Marshall önderliğinde, Avrupa ülkelerinin ilk etapta kendi aralarında iş birliği yapmaları gerektiğini, sonrasında ortaya çıkan eksikliklerin ABD tarafından karşılanacağını içeren Marshall Planını ortaya çıkardı. Yapılan geliştirmeler ile aynı yıl Avrupa ülkelerinin Dış İşleri Bakanlarının katılımıyla Paris Konferansında Avrupa Telafi Programı kabul edilmişti. Programın ismi sonrasında Marshall Planı olarak adlandırılmıştır (Chautard, 2001). Marshall Planının amacı da Truman Doktrininden farklı değildi. Amaç bir yandan Sovyet yayılmacılığının önünü kesmek ve Sovyet baskısına direnmek, diğer yandan Amerikan dış politikasını yaymak, alıcı ülkelerin ulusal çıkarlarını ABD lehine çevirmek ve Sovyetler karşısında çok uluslu ve güçlü bir blok oluşturmaktı (Belgrad, 1997). Böylelikle ulusal çıkarların yardım faaliyetleri aracılığıyla korunmaya ve yayılmaya çalışıldığı dönem de başlamış olmuştu. Dunantist modelin tek başına amacı olan "yardım" artık daha başka amaçlar için bir araç, bazen kapatıcı bir örtü haline gelmeye başlamıştı.

İnsani yardımda Wilson Yaklaşımının gelişmeye başlamasının bir diğer nedeni de Soğuk Savaş sonrasında yaşanan gelişmelerdir. 1990'ların başı itibariyle Soğuk Savaşın bitmesi küresel çapta güvenlik algısının değişmesine sebep olmuştur. Yoksulluk, iç çatışma ve savaşlar güvenliği yerle bir eden, kalkınmayı engelleyen ve

siyasi istikrara ket vuran olgular olarak tanımlanmaya başladı (Duffield, Macraw, Curtis, 2002). İstikrarın bozulması ise uyuşturucu ticareti, terör, insanların yerinden edilmesi gibi sonuçlar doğurabilirdi (Duffield, Macraw, Curtis, 2002). Az gelişmişliğin güvenlik bağlamında küresel güvenliği ve dünya barışını tehdit etmesi, güvenliğin yeniden tanımlanmasını ve artırılmasını gerektirdi. Bu güvenlik tehdidinin yok edilmesi için az gelişmiş ülkelerin kalkındırılması gerekiyordu. Buda kalkınma yardımları ile mümkün olabilirdi. Bu noktada insani yardım programları da kalkınma programlarının içine entegre edilmeye başlandı. Sonuç olarak insani yardım kavramı, Dunantist yaklaşımın uyguladığı gibi sadece acil duruma müdahale eden, kısa vadeli bir programdan, güvenlik endişeleri ile ilintili, kalkınmayı amaçlayan, uzun vadeli, stratejik ve siyasi amaçlarla çevreli programlara dönüşmeye başlamıştı. Diğer taraftan Macrae ve Leader'in ifade ettiği gibi insani yardım kuruluşları soğuk savaşın bitimiyle bölgeden çekilen süper güçlerin yarattığı boşluğu doldurmaya başlamıştı. Süper güçlerin bölgede kalan bir şubesi gibi diplomatik faaliyetler aracılığıyla kalkınma ve stratejik amaçları olan insani yardım kuruluşlarının bu tutumu, Dunantistlerin tarafsızlık ve bağımsızlık ilkesi ile çelişircesine siyaset ve insani yardım arasındaki net ayrımı bulanıklaştırmaya başladı (Duffield, Macraw, Curtis, 2002).

Soğuk Savaşın bitmesi dünya barışının geldiği anlamı taşımamaktaydı. Aksine 90'lı yıllardan itibaren iç çatışmaların sayısı artmaya başladı. İç çatışma ve savaş sayılarının artması literatüre yeni bir kavram kazandırmıştı. Karmaşık acil durumlar ismiyle anılan bu durumlar IASC tarafından iç veya dış çatışmaların yaşandığı, yerel kapasitenin yetki ve kapasitesini aşan, dış müdahaleye ihtiyaç duyulan, devlet otoritesinin önemli ölçüde çöktüğü insani krizler olarak tanımlanmıştır. Karmaşık acil durumlarda önemli sayıda sivil ölümleri, toplu nüfus hareketleri, kuşatmalar yaşanabilmektedir. Bu sebeple şiddetle insani yardıma ihtiyaç duyulan fakat yüksek güvenlik riski de içeren durumlardır (UNHCR, 2001). Karmaşık acil durumların ortaya çıkması, bu durumlarda insani yardım bağlamında yeni bir müdahale yönteminin uygulanmasını gerektirmişti. Bunun nedeni geleneksel insani yardım anlayışının yeni afet ve acil durumlara uyum gösterememesi olmuştu. Derin bir birikimin varış noktası veya nihai sonucu olarak değerlendirilebilen karmaşık acil durumlara acil ve kısa vadeli çözümlerin yetersiz kalmaya başlaması ve hatta Sudan, Etiyopya kıtlıklarında ve Bosna ve Ruanda'da yaşanan vahşetlerde geleneksel insani

yardımın kötü sonuçlar vermesi ile beraber değerlendirildiğinde, Dunantist geleneğin ilkelerinden radikal bir biçimde ayrılan Wilson yaklaşımının oluşması ve giderek daha fazla aktör tarafından benimsenmesi normal bir sonuçtu (Nascimento, 2015).

İnsani yardım faaliyetlerinde Dunantist yaklaşımdan Wilson yaklaşımına geçişi tetikleyen diğer bir unsurlar ise insan haklarının daha fazla gündeme gelmeye başlaması, yardım ve hak arasında bağlantı kurulması, krizlerin medyada daha fazla yer bulmaya başlaması ve uluslararası toplumun bu krizlere tepkisiz kalamaması ve son olarak literatürde "soft power" olarak geçip Türkçeye "Yumuşak Güç" olarak uyarlanan kavramdır. Siyasi, ekonomik veya jeopolitik bir amaç doğrultusunda, askeri güç yerine yardım faaliyetleri, kültür, sanat vb. aktivitelerle bir bölgenin etki altına alınmak istenmesi ve kalkınmasının sağlanması olarak ifade edilebilen yumuşak güç ile bağışçı ülkelerin birden fazla katkı sağlaması yardım faaliyetlerine karşı daha sempatik yaklaşmasına neden olmuştur. Bağışçı ülkeler bu yardım ve kalkınma faaliyetleriyle, prestij kazanıyor, yardım edilen bölgenin beğenisini topluyor, uluslararası toplumda krize karşı sessiz kalmakla suçlanmıyor, küresel güvenliğe katkı sağlamış oluyor ve şayet komşu veya yakın bir bölgeye yardım etmesi durumunda ise mülteci akınlarının önüne geçip, kendi ülkesinin sınırlarını koruyarak ekstra bir çıktı daha elde ediyordu. Tüm bu sebeplerden ve sahip olduğu ikincil çıkarlardan, siyasi aktörlerle dirsek temasında çalışma alt yapısından kaynaklı olarak Wilson yaklaşımı günümüzde insani yardım aktörleri tarafından daha fazla benimsenmeye devam etmektedir.

İnsani yardım uygulamalarında ve düşünsel altyapısında yaşanan dönüşüm süreci, bu dönüşüme sebep olan durumlar ile beraber düşünüldüğünde Wilson yaklaşımı şu şekilde tanımlanabilir:

> *Uzun vadeli, kök nedene odaklanan, iş birliğine ve katılıma açık, çatışmanın çözümü, barışın inşası, güvenlik ve kalkınma odaklı, kapsayıcı, kapsamlı ve diğer paydaşlarla entegre, hayırseverliğin ötesinde insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk temelli, bağlamın güçlü analizi ile şekillenen, yereli güçlendiren, hükümetler ile işbirliği konusunda daha esnek, korumaya ve savunuculuk faaliyetlerine önem veren ve yardım sistemi içinde ki aktörlerin politik duruşlarından bağımsız düşünülemeyen bir yaklaşım olarak tanımlanabilir.*

Yukarıda yapılan tanımlamaya göre insani yardımda Wilson yaklaşımının birçok olumlu özelliği bulunmaktadır. Uzun vadeli olup, semptomlara değil çatışma çözümü ve barışın inşası gibi asıl nedenlere odaklanması, az gelişmişlik-güvenlik-kalkınma ilişkisinin akabinde kalkınmaya odaklanması, hak temelli çalışmasının doğal

bir sonucu olarak alıcının mağdurluktan çıkıp hak sahiplerine dönüşmesi, yerel kapasiteye odaklanması, risk analizi ve değerlendirmesiyle uygulamalarına yöne vermesi, koruma ve savunuculuk faaliyetlerine önem vermesi, politik olması Wilson yaklaşımını Dunantist yaklaşıma nazaran benzersiz yapan özellikleri olarak değerlendirilebilmektedir. Fakat bu özellikler Wilson yaklaşımını bir yandan öne çıkarırken, diğer yandan olumsuz taraflarının da zeminini hazırlamaktadır. Yukarıda bahsedilen özellikler sayesinde Klasik yaklaşımdan radikal bir biçimde ayrılan Wilson yaklaşımı, insani yardım alanında giderek daha fazla tartışma yaratan alanlar yaratmaktadır. Bu noktada Wilson yaklaşımının sahip olduğu dezavantajları da değerlendirmek yerinde olacaktır.

- Wilson yaklaşımının aktörlerle görüşme ve iş birliğine girme konusunda sergilediği esnek duruş ve politika ile arasındaki çizginin bulanıklaşması, yaklaşımın olumsuz yönlerinin temeli niteliğindedir. İnsani yardımın ve kalkınma yardımlarının giderek daha çok birbirine benzemesi, yardımın daha kapsamlı ve geniş amaçlar ile çerçevelendirilmesi onu kaçınılmaz olarak politik aktörlerle iş birliği yapmaya itmiştir. Bunun nedeni siyasi durumların sebep olduğu durumlara tamamıyla insani çözümler bulunamaması olarak değerlendirilebilir. İnsani yardımda Wilson yaklaşımının artık politik bir araç olduğu, ihtiyacın değil ülkelerin veya bağışçıların ulusal çıkarları tarafından yönlendirildiği, dış politikadan etkilendiği, alıcı ve verici ülkelerin konumuna göre şekillendirildiği neredeyse tartışılamayacak bir gerçek haline geldiği söylenebilir (HPG, 2001). Klasik yaklaşımda bir amaç olan yardım, Wilson yaklaşımında daha geniş amaçlar için bir araç ve hatta bazen silah olarak kullanılmaya başlamıştır. Zaman zaman politik insani yardım olarak da adlandırılan bu yaklaşım, yardımı sunan aktör veya ülkelerce siyasi, asker veya ekonomik çıkar amacıyla sunulması, yardımı insanilikten çıkarıp politik bir silaha dönüştürebilmektedir (Raciti, 2017). Bu güdülerle araçsallaştırılan yardım programları, araştırmanın önceki kısımlarında da değinildiği üzere bazen yumuşak güç ile bir etki mekanizmasına dönüştürülebilmekteyken, bazı durumlarda ise ülke egemenliğini yok sayan ve rızaya dayanmayan faaliyetlerle, iç işlerine karışma potansiyeli taşıyan Truva atına dönüşebilmektedir. Ayrıca tarihsel bağlamıyla birlikte düşünüldüğünde daha çok Batılı ülkelerce yönlendirilen insani yardım sektörünün, az gelişmiş ülkelerin kontrol altında tutulmasına yönelik bir araç olduğu düşüncesi literatürün geneline hakimdir

Yardımın insani durumlar ile değil politik koşullar altında yürütülmesi, nereye, ne kadar yardım yapıldığını belirlemekte, aynı acıyı yaşayan bölgelere farklı derecelerde yardım yapılması, bir bölgeye yardım yapılırken diğerinin görmezden gelinmesi gibi acımasız süreçlere sebep olmakta ve "bazılarının daha çok hak ettiği" durumları yaratmaktadır.

- İnsani yardımın yeni yaklaşımında ortaya çıkan bir diğer durum ise koşulluluktur. Koşulluluk yardımın belirli şartlar altında sunulması demektir. Bu yardıma olan ihtiyaç veya yaşanan acı önemsizleşmektedir. Koşullu yardım bağışçı ülkelerin kendilerini destekleyecek ülkelere yardım etmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu şekilde yardımlar ödül-ceza sistemi ile kapsamı dışına çıkmaktadır. İnsani yardımda koşulluluk ile şartların sağlanmadığı taktirde yardımın yapılmaması veya kesilmesi söz konusu olabilmektedir. Bu noktada yeniden insan acısı veya yardım hakkı önemsizleşmekte ve yardım yeniden kontrol amaçlı bir sopa veya silaha dönüşmektedir. Diğer taraftan hak temelli yardım ile insan hakları, temel ihtiyaçların önüne geçebilmektedir. Haklar ve temel ihtiyaçların çeliştiği durumlarda, örneğin yardımın hak edilmediği fakat ihtiyacın olduğu, ihtiyaç görmezden gelinip yardım programı durdurulabilmekte, bu da hak etmeyen ihtiyaç sahibi kurbanları oluşturmaktadır. Ayrıca yardımı hak edip etmeme durumu ülke liderlerinin duruşu ile bağlantılı hale gelmektedir. Son yıllarda Afganistan'da Taliban rejiminin kadın haklarına yönelik tutumu sebebiyle batı yardım programlarının kesilmesi, rejim değişikliği veya var olan durumda bir değişiklik yaratmak yerine, yeniden ihtiyaç sahibi içinde olan ve krizden en çok etkilenen grup olan kadınları etkilemiştir (Nascimento, 2015).

- İnsani yardım programlarının ulusal çıkarlarla politikleştirilmesi, militarizasyonu da beraberinde getirmektedir. Ordu insani yardım alanına giderek daha fazla girmekte, savaşçı-sivil ayrımı ve insani alan-askeri alan ayrımının bulanıklaşmasına sebep olmaktadır. İnsani yardım aktörlerinin ordu ile yaptığı iş birliği, tarafsızlık ve bağımsızlık algısını yıkmakta, alıcıların yardım programlarına şüphe ile yaklaşmasına sebep olmakta, bu durum da yardım kuruluşu, yardımın kendisi ve personeli üzerinde doğrudan güvenlik tehlikesi yaratabilmektedir. İnsani yardım ve ordunun sahip olduğu felsefi alt yapının farklı olması, iki alanın birbirine uyum sağlayamaması sonucuyla iş birliğini zorlaştırmaktadır (Nascimento, 2015).

- Wilson yaklaşımın olumsuz taraflarından bir diğeri de etik duruşu ile ilgilidir. Hak kavramının öne çıkarılması ile alıcıların ikiye bölünmesi ve hak eden/etmeyen gruplarının oluşması bazı tarafların yardımı alamamasıyla sonuçlanmaktadır (Duffield, Macraw, Curtis, 2002). Veya yardımın, ikincil çıkarlar ile yönetilmesi, ihtiyacın veya acının kullanılması, sahip olunan acı ile ihtiyaç sahiplerinin yönlendirilmesi, yardım programları aracılığıyla alıcı-verici arasında hiyerarşik bir yapı oluşturulması, uzun vadeli iyi sonuçların kısa vadeli acıya tercih edilmesi yaklaşımın doğurduğu etik sorunlar ve sonuçlar olarak değerlendirilebilir (Sly, 2017).
- Son olarak yaklaşımın getirdiği dezavantajların hem nedeni hem de bir sonucu olarak klasik yaklaşım ilkeleri erozyona uğramaktadır (Nascimento, 2015). Yeni insani yardım duruşunun geniş hedefleri, politik duruşu, kalkınmacı tavrı ve uzun vadeli planları, geleneksel ilkelerin hiç olmadığı kadar saldırı altında olmasına sebep olmaktadır. Politikleşme ile ulusal çıkarların ve askeri, siyasi, ekonomik avantaj elde etme güdüsünün insan acısı ve ıstırabını önüne geçmesi ile insancıllık; taraflar arasında ayrım yaparak tarafsızlık; yardımın ihtiyaç temelinde değil insan hakları veya diğer çıkarlar tarafından yönlendirilmesi ile yansızlık; ve son olarak insani yardım kuruluşlarının ülkelerin çıkarlarını yürütme veya yayma konusunda bir araca dönüşmesi, fon kaygısı gibi nedenlerle ise bağımsızlığını kaybetmesi gerçekleri ortaya çıkmıştır. İlk insani yardım uygulamalarının, organizasyonel bir yapıya kavuşmasından kısa bir süre sonra ortaya çıkarılan, yardımın ihtiyaç temelli sunulması gerektiği, yardımın arkasında insan acısını dindirmenin dışında herhangi bir amacın bulunmaması gerektiği, yardımın sadece ihtiyaç temelinde verilmesi gerektiği ve taraflar arasında hiçbir taraf tutulmaması gerektiğini savunan ilkeli duruş, yeni insani yardım yaklaşımı ile radikal bir değişime uğrayarak tamamıyla yıkılmıştır. Günümüzde insani yardım ilkeleri görünüşte hala geçerliliğini sürdürmekte ve insani yardım kuruluşlarının tüzüklerinde, vizyon ve misyonlarında altı çizilerek vurgusu yapılmaktadır. Fakat gerçekte klasik anlamda ilkelerin savunuculuğunu yapıp uygulamalarını bu ilkeler altında sürdüren kuruluş sayısı son derece azdır.

Sahip olduğu avantaj ve dezavantajlarla birlikte Yeni/Modern isimleriyle de anılan Wilson yaklaşımı kuşkusuz ki insani yardımda yeri ve önemi tartışmasız olarak kabul edilen doğruları sarsarak radikal bir değişikliğe gitmiş, alana yeni bir soluk

getirmiştir. Dar bir alana sıkıştırılan insani yardımın çok daha büyük ve kapsamlı hedeflere yöneltilmesi, onu kuşkusuz başka paydaşlar ile beraber çalışmaya ve hatta kullanılmasına sebep olmuştur. Klasik yaklaşımı yara bandı veya incir yaprağı olarak nitelendiren Modern yaklaşım, bu haliyle şeytan ile yemek yemek veya zehirli kadehten su içmek gibi benzetmelerin ve eleştirilerin odağı haline gelmiştir.

3.4. İNANÇ TEMELLİ YAKLAŞIM

Din ve dini uygulamaların insani yardım alanındaki etkisi her zaman dikkat çekici olmuştur. Bunun nedenleri arasında ilk bölümlerde de değinildiği üzere çoğu inanç sisteminde yardım faaliyetlerinin kutsallığının altının çizilmiş olması bulunmaktadır. İhtiyacı olan kimseye yardım etmek tanrıya ulaşma yolunda bir araçtır. Zaman içerisinde Geleneksel (Dunantist) ve Modern (Wilsoncu) yaklaşımlarının insani yardım alanını domine etmesine rağmen inanca dayalı insani yardım tarihsel duruşuyla beraber alanda hep varlığını sürdürmüştür. Din kavramı afet ve krizler söz konusu olduğunda sığınılacak güvenli bir liman ve çok etkili bir başa çıkma mekanizması anlamına gelmektedir (Kraft, 2016). Dünya nüfusunun 8 milyara yaklaşığı günümüzde, en çok mensubu bulunan Hristiyanlık ve İslamiyet'e inanan sayısı yaklaşık 4,5 milyardır. Bu sayı dünya nüfusunun %55'inden fazlasına tekabül etmektedir. Hristiyanlık ve İslamiyet dışında, Hinduizm, Budizm, Çin Geleneksel Dinleri, Etnik Dinler, Afrika Geleneksel Dinleri, Sihizm, Taoculuk, Spiritüalizm, Yahudilik gibi pek çok inanç bulunmakta, bu inanç sistemleri de düşünüldüğünde bu oran daha da yükselmektedir (Wikipedia, 2023). Yardımın kutsallığına dayanan dini bir alt yapıyla yola çıkan inanca temelli kuruluşlar (İTK) gün geçtikçe, özellikle 80'lerden sonra sektördeki yerini ve payını artırmaktadır (Khafagy, 2020). İnanç sistemlerinin mensubiyetlerinin kalabalıklığı ve kutsal kitaplarda bağış konularının vurgulanması, bu kuruluşlara büyük bir güç kazandırmaktadır. Fakat insani yardım alanında günümüzdeki baskın sekülerizm sebebiyle İTK'lar üçüncü bir seçenek olarak düşünülmekte, hatta zaman zaman dışlanabilmektedir (Gingerich, Moore, Brodrick, Beriont, 2017).

Bu başlık altında din ve inanç sistemlerinin insani yardım alanındaki varlığı, sağladığı avantajlar ve beraberinde getirdiği dezavantajlar ve geleneksel insani yardım ilkeleri ile ilişkisi değerlendirilmeye çalışılmıştır.

İnsan hakları ve uluslararası insancıl hukuktan çok önceleri var olan insani yardım afetlerde ve savaşlarda inanç temelli olarak yürütülmüştür. Özellikle yardıma ihtiyacı olanlar ve savaşlarda zulüm görenler için tapınaklar, sığınaklar ve manastırlar bulunmakta, bu merkezler sağlık, eğitim gibi sosyal yardım amacıyla kullanılmaktaydı.

18 ve 19.yüzyıllarda inanç temelli misyoner kuruluşlar evanjelik yapmış fakat bir yandan da insani yardımlarını sunmuş ve krizler ve ihtiyaçlar konusunda farkındalık geliştirmişlerdir. 20.yüzyılda İTK'ların sayısında kayda değer bir artış ile beraber insani yardım alanındaki varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Özellikle 2.Dünya Savaşından sonra kurulan ve günümüzde etki alanını genişleten birçok kuruluş bulunmaktadır. Care International, Christian Aid, Church World Service gibi birçok İTK'nın kökleri 2 dünya savaşı arası ve sonrası döneme denk gelmektedir. 1947'de LWF (The Lutheran World Federation), 1948'de WCC (World Council of Churches) kurulmuş ve savaşlarda yerinden edilmiş kitlelere yardım faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Öyle ki İTK'ların insani yardım alanındaki varlığını 1953 yılında savaş sonrası yapılan yardımların yaklaşık %90'ını kapsamasından gözlemleyebilmekteyiz (Kraft, 2016). Bu tarihlerden sonra da İTK'ların varlığı artarak devam etmiştir. 1962 yılında ICVA (International Council of Voluntary Agencies) kurulmuş, hem inanç temelli STK'lar arasında bir koalisyon görevi hem de kalkınma faaliyetleri gerçekleştirme görevi üstlenmiştir (Ferris, 2005). 1995 yılına gelindiğinde Actalliance (ACT) ACT insani yardım, toplumsal cinsiyet, iklim, göç ve barış konularında faaliyet gösteren, günümüzde 120'nin üstünde ülkede faaliyet gösteren, protestan ve Ortodoks inanç temelli yapıları bir araya getiren bir koalisyon olarak kurulmuştur (ACT, 2023). ABD'de 1996 yılında Clinton, 2001'de Bush, sonrasında Obama ve Trump yönetimleri İTK'larla olan sıcak ilişkiler geliştirmiş ve finansal açıdan desteklemiştir (Khafagy, 2020). 2011 yılında Birleşik Krallığın Uluslararası Kalkınma Birimi (DFID) İTK'ları ile birlikte çalışmış ve birçok faaliyette bulunmuştur. DFID kalkınma ve insani yardım çalışmaları için başta kiliseler olmak üzere World Vision, Chiristian Aid, İslamic Relief, CAFOD (Catholic International

Development Charity), Progressio, Quaker Peace, Social Witness gibi birçok İTK ile çok sayıda ülkeye kalkınma ve insani yardım anlamında destekte bulunmuştur (Department for Internaional Development [DFID] ve United Kingdom Aid [UKAID], 2005). 2016 yılında İstanbul'da düzenlenen Dünya İnsani Yardım Forumunda İTK'lar için benzersiz gelişmeler yaşanmıştır. BM öncülüğünde 180 üye devlet, yüzlerce STK, özel sektör ve akademik dünyadan dokuz binden fazla katılımcıyla düzenlenen dünyanın ilk insani yardım forumunda insani yardım alanında 3500'den fazla taahhüt oluşturulmuştur. Forumda aynı zamanda İnanç Temelli İnsani Eylem Sözleşmesi oluşturulmuştur. Dünyanın tüm inanç sistemlerinden 150'den fazla aktör sözleşmenin geliştirilmesine katkıda bulunmuş ve tarafı olmuştur. Söz konusu sözleşmede aktörler inan, etnik köken, yaş, cinsiyet ve coğrafya gibi çeşitliliklere bakılmaksızın hizmet sağlayacaklarına ve 4 evrensel ilkeyi uygulama ve destekleme; ayrıca savaş ve çatışmalarda uzlaşma ve barışın inşası için çalışma taahhütlerinde bulunmuşlardır (Agenda For Humanity, 2016). Son olarak 2018 yılında LWF ve IRW'nin insani yardım alanında psikososyal destek ve mental sağlık üzerine inanca dayalı bir rehber geliştirmiştir (The Lutheran World Federation [LWF] ve Islamic Relief Worldwide [IRW], 2018).

Gelişmeler baz alındığında görülmektedir ki dine dayalı yardım faaliyetleri hep var olmuştur. Günümüzün insani yardım anlayışı seküler bir çizgide olsa da İTK'lar ve uygulamaları büyüyerek devam etmektedir. İTK'lar ve tarihinde yaşanan gelişmelerin akabinde bazı kavramların tanımlanması fayda olacaktır.

2018 yılında LWF ve IRW'nin insani yardım alanında psikososyal destek ve mental sağlık üzerine geliştirdiği inanca dayalı bir rehberde İTK'lar ile ilgili tanımlamalar geliştirmiştir. Rehbere göre inanca dayalı kuruluş inançtan etkilenen, dine dayalı ağlar içeren örgütlerdir. İnanç liderleri, bu topluluklar içerisinde etkili ve etkin rolleri olan, üyelerin güvenini kazanmış olan, kamuoyunu şekillendirme gücüne sahip kişileri tanımlamaktadır. Rehber aynı zamanda yerel inanç toplulukların tanımına da yer vermiştir. Buna göre yerel inanç topluluğu, aynı inancı ve inanca bağlı değerleri paylaşan, acil durumlarda insanların ilk başvuru noktası olan kuruluşlardır. Yerel inanç toplulukların mensupları genel olarak dinin gereklerini yerine getirme motivasyonuyla çalışan gönüllülerden oluşmaktadır. Bu sebeple yeterince profesyonel

ve insani yardıma dair ilke ve prensiplerin farkında olmayabilirler (LWF ve IRW, 2018).

İTK'ların kapsamını çizmek oldukça zordur. Dünya üzerinde birçok din ve inanç sisteminin olması ve bu inanç sistemleri kendi içinde farklı grupları barındırması, din-STK ilişkisi bağlamında farklı ilişkiler ve motivasyonların olması bu kapsamı çizmeyi zorlaştırmaktadır. Fakat genel olarak İTK'lar cemaatlerden, kilise birlik veya konseylerinden, uluslararası kalkınma veya insani yardıma odaklanan topluluklardan, Hristiyanlık veya İslamiyet gibi din odaklı faaliyet gösteren siyasi örgütlenmelerden, misyonerlik odaklı çalışan gruplardan, diğer inançlarla birlikte barış için çalışan topluluklardan oluşabilmektedir (DFID ve UKAID, 2005).

Farklı İTK tanımlamalarına bakmak gerekirse; Clarke ve Jennings İTK'ları, kaynağı ve rehberi inanç sistemleri ve onların öğretileri olan kuruluşlar olarak tanımlamıştır (Gerard & Jennings, 2008). Wuthnow, misyon beyanını öne çıkararak, İTK'ların dini bir misyon beyanına sahip organize inanç topluluğu olarak ifade etmektedir (Wuthnow, 2004). Ferris ise yapmış olduğu çalışmada İTK'lar için bazı kriterler oluşturmuştur. Bu kriterler dini kurumlarla bağlantılı olmak, dini kurumlarca finansal olarak desteklenmek, yönetim kurulu üyeleri ve personelini dini bir motivasyonla seçmek veya belirlemek ve inanca bağlı olmaktır (Ferris, 2005). İTK'ların tanımlamaları incelendiğinde ortaya çıkan 4 önemli unsurun ekonomik kaynaklar, kuruluş ilkeleri, yapısı ve motivasyonel altyapısı olduğu görülebilmektedir (Turhan, 2019).

Çoğunlukla dini bir kuruma veya yapıya bağlıdırlar. Dine ve değerlerine vurgu ve açıkça atıfta bulunan misyonları bulunmaktadır. Yönetim kurulu üyeleri, personelleri ve gönüllüleri seçerken ve karar alma süreçlerine dini değerleri rehber olarak kullanırlar. İTK'lar için yardım hayırseverliktir ve bunu imanları için gerekliliktir. Dünyanın her bölgesinde ve en ücra köşelerde yapılandıkları için yardıma ihtiyaç duyulan bölgelere gidebilme kapasitesi ve erişilebilirlikleri yüksektir. Bu kapasite sayesinde devletlerin yardım faaliyetlerinde etkin kullandıkları bir araçlar arasındadır. Geniş kitlesi sayesinde kamu bilinci oluşturabilirler (Ferris, 2005). İnanç temelli kuruluşlar genelde krizlere ilk müdahale eden topluluklar arasındadır. Afet sonrasında maddi, manevi ve hayat kurtaran yardımlar için ilk başvuru mekanizmalarındandır. Bölgelerinde en güvenilen topluluklar arasındadır. Finansal

açıdan dini değerlerle motive edilirler, dini kanallardan elde edilen, afetlerde çok kısa zamanda yapılanabilecek esnek ve sınırsız fonları bulunabilir. Kaynakları gönüllü olduğu için faaliyet maliyetleri de genelde diğer kurum kuruluşlara nazaran daha uygundur. Hem gerçekleştirdikleri faaliyetler anlamında hem de finansal açıdan genelde takip edilemezler, bu sebeple hesap verilebilirlik ilkelerine uygunluğu tartışılır (Kraft, 2016). Dini değerler İTK'lar için hem ilham hem de yardım faaliyetlerindeki yol gösterici ilkeler için kaynak niteliğindedir. Bu sebeple insani yardım ilkeleri ikinci planda olabilir (Turhan, 2019).

Bu arka plan ve tanımlar ile birlikte literatür tarandığında İTK'ların farklı tipolojileri olduğu görülmektedir. Sider ve Unruh yaptığı çalışmada İTK'ları 6 farklı sınıfta incelediğini belirtmektedir. Bunlar; inanç ile nüfuz edilmiş, inanç merkezli, inanç ile bağlantılı, inancın arka planda olduğu, inanç-laik ortaklığında yer alan kuruluşlar ve laik kuruluşlardır (Sider & Unruh, 2004). Bir başka çalışmada A. Tonnessen İTK'ları iki kategoriye ayırarak dini faaliyetlerde bulunan örgütler ve dini değerlerden esinlenen örgütler olarak incelemiştir (Tonnessen, 2007). Heist ve Canaan en az köktendinci, ılımlı ve köktendinci kuruluşlar olarak inanç temelli kuruluşları sınıflandırırken (Heist & Cnaan, 2016), Vidal ise inancın örgüt içerisinde ki bazı konularda ne kadar etkili olduğuna dair sınıflandırma yapmış ve inanç temelli kuruluşları yapısal bağlılık, personel motivasyonu, misyon ve strateji, inanca dayalı faaliyetler, yararlanıcıların seçimi, personel yapısı, organizasyon kültürü, kaynaklar, faaliyetle bulunulan bölgelerin seçimi ve dış ilişkilerin hangi eksende ilerlediği konularına göre kategorize etmiştir (Vidal, 2001).

Müslüman inanç temelli kuruluşlar ise iki farklı kategori altında değerlendirilebilmektedir. Bunlardan ilki radikal inanç temelli kuruluşlardır. Radikaller açık bir şekilde radikal dini bir gündemi olan, insani yardımı bu amaçla araç olarak kullanan kuruluşlardır. İkinci olarak ise ılımlı inanç temelli kuruluşlardır. Bu kuruluşlar İslami değerler ile evrensel insani yardım değerlerini kesiştirip, faaliyetlerinde herhangi bir ayrıma gitmeyen kuruluşlardır. Müslüman inanç temelli kuruluşlar kaynaklarını gönüllü faaliyetler ve devlet desteği ile elde ederler. İslam dini yardıma ve dayanışmaya sıkça yer verdiği için Müslüman inanç temelli kuruluşlar toplumdan yoğun biçimde destek alabilir. Bu gerçekleştiğinde ise devlete olan bağımlılıkları azalmaktadır (Turhan, 2019).

Görüldüğü üzere inanç temelli kuruluşlar konusunda tipoloji üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Mutabakata varılmış bir tipoloji bulunmamakla beraber, yapılan çalışmaların genel anlamıyla dinin kuruluş içerisinde organizasyon yapısına, faaliyetlerine, yönetimine ve personel yapısına, karar mekanizmalarına ve ekonomik kaynaklarına nüfuz derecesine bağlı olarak değiştiği gözlemlenebilmektedir.

Tüm varlıkları ve karakteristik özellikleriyle İTK'ların insani yardım alanına sağlayabileceği avantajlar ve sebep olabileceği birtakım dezavantajlar bulunabilmektedir. Sırasıyla değinmek gerekirse, İTK'lar ekonomik olarak genelde kendi bağış sistemlerine sahiptirler. Bu sistem sayesinde afetlerde ekonomik kaynaklarını çok hızlı bir biçimde afet bölgesine yönlendirebilmekte veya kitlelerinden kaynak yaratabilme olanakları bulunmaktadır. İTK'ların afet konusunda uluslararası koordinasyon sistemine katılma konusunda mevcut bir isteksizliği bulunmaktadır. Kendi koordinasyon mekanizmalarını yaratabilir veya benzer gruplarla yeni bir koalisyon oluşturabilirler (Kraft, 2016). İTK'lar yerelde derin köklere sahiptir, sosyal-kültürel duyarlılıklar ve kaynak ve ihtiyaçlar konusunda derin bir bilgiye sahiptir, bu sebeple yereli iyi bir şekilde analiz edebilir (Ferris , 2005). İTK'lar yerelin bir parçası olarak görüldükleri için toplumla arasında güvene dayalı bir ilişki bulunmaktadır (DFID ve UKAID, 2011). Üye ve liderleri saygındır, bu sebeple toplumsal değişim veya kamuoyu bilinci oluşturma kapasitelerine sahiptir (Gingerich vd., 2017). İTK'ların kriz ve afet durumlarında maddi ve manevi desteğin dışında (Ferris, 2005), sağlık, eğitim gibi temel hizmetler konusunda da faaliyetler yürütebilmektedir (DFID ve UKAID, 2005). İTK'lar geniş kitleleri ve mensubiyeti sayesinde hizmetlerini ve faaliyetlerini çok geniş bir coğrafyada yürütebilirler (United Nations High Commissioner For Refugees [UNHCR], 2014). Bu sayede krize müdahale, yardım faydalanıcılarının ilk başvuru mekanizmaları ve ayrıca bağışçıların da ilk kullandıkları araçlar arasındadır. Yerelde güçlü olduklarından ve en ücra yerde dahi olmalarından kaynaklı marjinal gruplar ve risk grupları ile faaliyetler yürütebilmekte ve savunuculuk rolü üstlenebilmektedirler (DFID ve UKAID, 2005). İTK'lar daha çok yerel olduklarından faaliyetlerini uzun döneme yayabilmektedirler. Çoğu kısa dönem devam eden müdahale çalışmaları sonucunda geri çekilen uluslararası mekanizma sonrasında İTK'lar uzun süre faaliyetlerine devam edebilmektedir (Ferris , 2005). İTK'ların çatışmalar konusunda ekstra bir rol

üstlendikleri de görülmektedir. Taraflar veya gerilim yaşayan gruplar arasında uzlaşmacı bir tavır ve arabuluculuk ile çatışmayı azaltma, gerginliği sonlandırma veya barışın inşasında etkindirler (Gingerich, vd., 2017). Seküler yardım düzenine alternatif yaratan inanca dayalı insani yardım kuruluşlarının (Ferris , 2005), ilk referansları dini değerler olduklarından insani yardım ilkelerini dikkate alma konusunda farklı motivasyonlara sahip olabilirler (UNHCR, 2014).

İnanç temelli kuruluşlar hakkında insani yardım alanında yıllar içinde giderek artan bir farkındalık söz konusu. Fakat yapıları itibariyle varlıkları eşitli endişeleri beraberinde getirmekte, kendilerine şüphe ile yaklaşılmaktadır (Kraft, 2016).

İTK'ların insani yardım alanında sorgulanan ve en çok eleştiri alan konusu insani yardım ilkelere ve özellikle tarafsızlık ve yansızlık konusundaki tavırlarıdır (LWF ve IRW, 2018). İTK'lar belirli bir dine mensup olmalarından kaynaklı doğal bir taraf olarak algılanır. Dini değerlerin, insani ilkelerin önüne geçmesinin sonucu olarak İTK'lar insani ilkelere karşı duyarsız kalabilmekte, kendi dinini yayma motivasyonuyla hareket edebilmektedir (Kraft, 2016). Patrick Gibbas'a göre afetten etkilenen insanların ihtiyaç ve önceliklere önem veren, insani ilkelere duyarlı İTK sayısının son derece az olduğunu ifade etmektedir (Khafagy, 2020). Bu durum ise tüm insani yardım aktörlerini zan altında bırakabilmekte ve faaliyetlerini olumsuz etkileyebilmektedir (Kraft, 2016).

İnanç temelli insani yardımın karşılaştığı eleştirilerden bir diğer ise koşulluluk konusu ile ilgilidir. Dini grupların dini yayma görev ve sorumlulukları vardır. İnsani yardım alanında da misyonerlik ve evanjelik faaliyetler gerçekleştirmeleri veya gerçekleştirme olasılıkları sebebiyle bir taraftan seküler insani yardım sektörü tarafından dışlanmakta ve eleştiri almakta, diğer taraftan yardım faydalanıcıları tarafından, bilhassa farklı dine mensup kişilerce, şayet vericinin talep ettiği koşulları sağlarsa, gereklilikleri yerine getirirse, din değiştirirse, faaliyetlere katılırsa vb. yardımlardan faydalanabileceği gibi bir koşulluluk tehlikesi, algısı veya baskısı oluşabilmektedir. 2014 yılında Kathryn Kraft tarafından Lübnan'da gerçekleştirilen, dini kurumların ilkeler ile uyumu veya ilişkine yönelik kiliseler ile yaptığı bir araştırmada, görüşmeciler tarafından Kiliselerin insani yardım faaliyetine başladıktan sonra Pazar ayinlerine katılan Müslüman nüfusun arttığı ifade edilmiştir. Kilise tarafından bu şekilde bir mesaj verilmemiş olsa da yardım alabilmek için faaliyetlere

katılan, kiliseye giderse yardım alabileceğini düşünen Müslümanların olduğu araştırmada ortaya çıkan sonuçlardan bir diğeridir (Kraft, 2016). Aslında çoğu insani yardımda bulunan doğrudan dini kurumlar veya İTK'lar söylem bazında tarafsızlığı kabul etse de bu asıl değerlerinden daha önemsiz olabilmektedir. Bir tarafta afetten etkilenen insanların savunmasızlığı, diğer tarafta ise yardım edenin gücü, iki grup arasında hiyerarşik bir düzene sebep olur. Afetten etkilenen kişilerin içinde bulunmuş olduğu duygusal çöküntü hali dini değerleri referans alan yardım edenin gücü karşısında yönlendirilmeye daha müsait olabilir. Yardım faaliyetlerinde kutuların veya kolilerin içine dini bir metin koymak bile bu aşamada yanlış bir anlaşılmaya sebebiyet verebilir ve koşulluluk veya zorunluluk gibi algılanabilir (Kraft, 2016).

Afet bölgesi birçok kuruluşun faaliyetlerine devam ettiği bir alandır. Farklı sektörlerden ve farklı yöntemlerle görev yapan birçok örgüt afet bölgesinde bulunmaktadır. Bu sebeple farklı dinlere mensup inanç grupları veya İTK'da bu sahada yer alabilir. Farkı dinlere mensup kuruluşların aynı alanda faaliyet yürütmesi rekabete girmelerine veya uyum halinde olsalar da yararlanıcı nezdinde yapılan yardımın karşılaştırılmasına sebep olabilir. Bu durum da yararlanıcının sempatisini kazanma amacıyla gerçekleştirilebilir. Kathryn Kraft yaptığı araştırmada, görüşmeciler, yardımdan faydalananların zaman içinde cami ile kiliseyi karşılaştırmaya başladıklarını belirtmişlerdir (Kraft, 2016).

Dinin çatışma ve savaşlar konusunda özel bir konumu bulunmaktadır. Bunun nedeni dinin çatışmalarda uzlaştırmacı ve arabulucu gibi rolleriyle barışı inşa etme potansiyeli olduğu kadar, doğrudan çatışma ve savaşların nedeni olma veya var olan çatışmaları körükleme potansiyelidir. Dolayısıyla inanç aktörler özellikle savaş ve çatışma ortamlarında yapacakları herhangi bir yanlış müdahale, bariz tarafsızlığın veya yansızlığın ihmali, gruplar arasında ayrımcılık yapması, misyonerlik ve dini propaganda gibi faaliyetleri halihazırda gerilimli olan bölgeye daha da kızıştırabilmekte ve tetikleyebilmektedir (Gingerich, vd., 2017).

Sekülerizm trendiyle insani yardım sektörü ile inanca dayalı insani yardım yaklaşımı arasında belirli bir mesafe bulunmaktadır. İnanç gruplarının motivasyon kanalının dini değerler olması, laik insani yardım kuruluşlarının batı etkisinde olması, dini kurumlar ve İTK'ların kalkınma önünde bir engel olduğu algısını ortaya çıkarmıştır. Bu sebeple inanç grupları veya toplulukları genel insani yardım

mekanizmasında yer almakta zorlanmakta veya sistemin içine dahil olması dini değerlerin kapıda bırakılması sonucuna bağlanması gibi sonuçlar doğurmaktadır (DFID ve UKAID, 2011).

Dini değerlerin çatışmaları şiddetlendirme veya çözme potansiyelleri, onları barış meleklerine dönüştürebileceği gibi, savaş destekçisi veya tetikleyicisi pozisyonuna da düşürebilir. Dini değerlerin; şiddetle muğlak ilişkisi, gücün zaman zaman meşrulaştırılabilmesi, diğer dinlerin şeytanlaştırılabilmesi ve inanç uğruna kurban olunabilmesi bir tarafa; fedakarlığın, sevginin, saygının, barışın öneminin altını çizmesi ikilemi, insani yardım sektörünce tehlikeli olarak değerlendirilmesine, kriz, afet ve çatışma ortamlarında şiddete, saldırganlığa ve insan hak ihlallerine neden olacağı veya meşrulaştıracağına yönelik endişelere sebep olabilmektedir (Holenstein, 2005).

Bu endişeler dışında dini değerlerin ve inanç aktörlerinin insani yardım standartlarını karşılamaması veya önceliğinin bu olmaması, toplumsal cinsiyet konularında farklı değerlere sahip olabilmesi, dini liderlerin toplulukları yeterince temsil edememesi (Gingerich vd., 2017) ve dini değerlerin paravan olarak kullanılabilme tehlikesi (Cordier, 2008), insani yardım alanında inanç aktörleri ile ilgili duyulan diğer endişe noktalarıdır.

Son olarak alanyazında inanç aktörlerinin insani yardım alanına sunduğu avantajlar ve sebep olabileceği dezavantajlar değerlendirilirken, söz konusu kurumların asıl faaliyet alanının insani yardım olmadığı, bu konu ile ilgili uzmanlıklarının olmayabileceği konusunun unutulmaması gerektiğinin altı çizilmektedir.

İTK'ların insani yardım alanına sağladıkları avantajlar ile beraber sebep olabilecekleri dezavantajların bir kısmı onlara karşı olan birtakım algılardan kaynaklanmaktadır. Birleşik Krallığın Uluslararası Kalkınma Ofisinin raporun İnanç Ortaklığı İlkeleri raporuna göre günümüzde inançlar konusunda dünya genelinde rönesans yaşanmakta, gelişmekte olan ülkelerde inancın rolünün fazlalaştığı, gelişmiş ülkelerde ve sanayi toplumlarında ise azaldığını belirtmektedir. Diğer taraftan Yoksulların Sesi raporunda gelişmekte olan ülkelerde genelde en güvenilir kuruluşların dini kuruluşlar olduğu ifade edilmiştir (DFID ve UKAID, 2011). Kimi aktör ve taraflar dini değerler ve inanç unsurlarının kriz ve afetlerde travmaların

iyileştirilmesi, sürecin kabullenilmesi ve anlamlandırılması aşamalarında etkili olduğunu değerlendirirken, diğerleri inancın kamusal değil bireysel bir husus olduğu, laiklik adına dikkat edilmesi gereken bir unsur olduğuna dair eğilime sahiptir (Gingerich vd., 2017). Gingerich ve arkadaşlarının Harvard İlahiyat Okulu ve Oxfam'ın raporunda insani yardım uzmanları ile yapılan görüşmelerde, insani yardım alanında inanç gruplarının tarafsızlık veya tarafgirlik tutumuna dair sorulan bir soruda, bazı görüşmecilerin yardım faydalanıcılarının şayet hizmeti sunan dini toplulukla hiçbir bağlantısı yoksa yardımı almaktan rahatsız olabildiği, bazen korktukları ve isteksiz olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer taraftan aynı çalışmada Batı ve sekülerizmin hüküm sürdüğü insani yardım alanında bazı aktörlerin İslamofobi, İslam'ın şiddetle ilişkilendirilmesi, yerel dini aktörlerin din propagandası yapabilmesi, din korkusu ve inanç aktörleri ile nasıl iletişime geçileceği konusunda bilgi sahibi olunmaması gibi sebeplerle İTK'larla veya inanç grupları ile etkileşime geçme konusunda isteksizliğin olduğu sonucu çıkarılmıştır (Gingerich vd., 2017). Sonuç olarak dünya nüfusunun yaklaşık %80'inin bir inanca sahip olduğu günümüzde (Turhan, 2019), inanca dayalı insani yardım kuruluşlar kalkınmanın önünde bir engel olabileceği, tarafsızlık ve bağımsızlığa karşı elinin zayıf olduğu, propaganda aracı olabileceği, daha başka amaçlar için araç olabileceği gibi sebepler veya algılar nedeniyle uluslararası koordinasyon sistemi içerisinde sorunlar yaşayabilmektedir. Ayrıca diğer inanç üyelerine veya gruplarına karşı yanlış tutumlar, erken evlilikler ve çeşitli zorlayıcı uygulamalar, toplumsal cinsiyet ve LGBT konusunda dışlayıcı tutumlar ve inanç gruplarının insani yardım uygulamalarına hayırseverlik temelinde yaklaşması ve bu sebeple hak temelli bir bakış açısının gözden kaçırılabilme tehlikesi inanç grupları ile çalışırken karşılaşılabilecek zorluklar olarak ifade edilebilir (UNHCR, 2014).

İnsani yardım alanında varlığını sürdüren inanca dayalı kurum ve kuruluşların insani yardım ilkeleri ile olan ilişkisi, özellikle tarafsızlık ve bağımsızlık, her zaman sorgulanmış ve eleştiri almıştır. Geleneksel insani yardımın laik olarak adlandırılabilecek ilkeleri, dini değerlere atıfta bulunan İTK'larca yeterince önemsenmemekte veya kendi değerlerinin yanında ikinci planda kalabilmektedir. Bu sebeple insani yardım alanında veya literatüründe İTK'ların ilkeler karşıtı veya ilkelere meydan okuyan bir görüntüsü ve algısı hakimdir (Khafagy, 2020). İTK'ların ve alanda

faaliyet yürüten inanç gruplarının birçoğunun ilkeler ve davranış kurallarının altında imzalarının olmasına rağmen bilhassa çatışma ve savaşlarda ilkelerin değil dini değerlerin referans olarak tanınmasına dair tanımlamalar bu konudaki eleştirilere zemin hazırlamaktadır (Ferris , 2005). Diğer taraftan kendi içerisinde de evanjelik ve geleneksel olarak gruplaşan inanca dayalı kuruluşlar içerisinde, evanjeliklerin yayılımcı yaklaşımı ve insani yardımı misyonerlikle beraber ele almasının, yanlılık etiketinin tüm kuruluşlara atfedilmesine sebep olmasından kaynaklı insanların dinlerine karşı saygılı geleneksel İTK'larca fazlaca eleştirilmektedir (Ferris , 2005). Yapılan araştırmada insani yardım faaliyeti yürüten özellikle yerel inanç aktörlerinin insancıllık ve tarafsızlık ilkelerine yeterince bağlı kalmadığı, inanç aktörlerinin kendi dinlerini yayması ve taraf tutmasına dair sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırmada örnek olarak OXFAM'ın kendisini hak temelli olarak ifade etmesi ve bu sebeple tarafsızlık ilkesine bilinçli bir şekilde uyum göstermediğine yer verilmiştir. Diğer yandan, dini aktörlerin zaman zaman kısıtlı kapasiteleri sebebiyle, farklı bölgelere veya nüfus gruplarına erişimi olamayabileceği, bu sebeple kendi nüfuslarına yardım etmeyi önceleyebileceği veya bu konuda büyük bir baskı altında kalabileceği için tarafsızlık ve bağımsızlığı zedeleme olasılıklarının olduğu ifade edilmektedir (Gingerich VD., 2017). Tarafsızlık ve bağımsızlığın bir şekilde zedelenmesi ise insani yardım çalışanlarının doğrudan güvenlik riskleri ile karşı karşıya kalmaları sonucunu doğurmaktadır. 1997-2005 arasında yardım çalışanlarının yaralanma ve ölümlerinde yaşanan artış doğrudan konumuzla alakalıdır (Cordier, 2008). Fakat tarafsızlık ve bağımsızlığın zedelenmesi sonucu yaşanan bu gibi durumlarla karşılaşan sadece inanç temelli gruplar değildir. Özellikle 2000 sonrası BM ve faaliyetleri ilkeler bağlamında ciddi eleştiri almakta, bu sebeple çalışanları büyük bir risk altında faaliyet yürütmekte veya bölgeye erişimlerinin tamamen önüne geçilmektedir.

İnanca dayalı ve seküler diyebileceğimiz insani yardım kuruluşları sahip oldukları karakteristik özellikleri sayesinde belirgin farklılıklara sahiptir.

İki tür yapılanma arasındaki en belirgin fark temel değerlerinde, yani ilham kaynakları veya motivasyonlarıdır. İTK'lar inanç ile ve dini değerler ile motive olmakta, yapılan uygulamalar en nihayetinde Tanrı için yapılmaktadır. Bu sebeple referansları, ilke ve prensipleri kutsal kaynaklardır. Seküler veya laik kuruluşlar ise insani kaygılardan yola çıkarlar. Yararlandıkları kaynaklar ise yasalar, konu hakkında

zaman içinde düzenlenen ve evrensel niteliğe kavuşan ilke ve rehberlerdir (Ferris , 2005).

İTK'ların dini değerleri yaygınlaştırma gibi bir kaygısı olabilmektedir. Bu sebeple bu yapılar içerisinde misyonerlik faaliyetleri sık karşılaşılan bir durumdur (Khafagy, 2020). Ayrıca İTK'ların veya inanç gruplarının gerçek alanı dini faaliyetler olduğundan ve asıl motivasyon kaynakları sebebiyle insani yardım ilke ve teknik standartları ikinci planda olabileceğinden yeterince profesyonel olmayabilir. Bu sebeple devlet ve uluslararası kuruluşlarca daha az desteklenirler. Laik kuruluşlar için ise insani yardım profesyonellerin çalışması gereken ve uzmanlık gerektiren bir alandır.

İnanca dayalı kuruluşların kitlesi ve üye sayısı genelde laik kuruluşlardan çok daha fazladır. İnanan sayısının fazla olması ve dini gereklilikleri yerine getirme gerekliliği bu nüfusu ortaya çıkarmaktadır. Adanmış gönüllü sayısının fazlalığı bazı durumlarda avantaj olurken, gönüllülerin yeterince profesyonel olmamasından kaynaklı dezavantajlıda olabilmektedir (Khafagy, 2020). Diğer taraftan üye sayısının ve kitlesinin genişliği inanca dayalı kuruluşların kamuoyunu harekete geçirme, toplumsal bir farkındalık oluşturma gibi güçler kazandırmaktadır (Turhan, 2019).

İki tip topluluk arasında finansal açıdan derin farklılıklar bulunmaktadır. İnanca dayalı kuruluşlar yardımın kutsallığı ve dini gereklilikleri yerine getirmek isteyen üyeleri tarafından geniş bir bağış mekanizmasına sahiptir. Hayırseverlik inanca dayalı kuruluşlar için aynı zamanda bir gelir kaynağıdır. Örneğin İslam'da da yer alan zekât, sadaka, dini bayramlarda yapılan yardım ve bağışlar sayesinde İTK'ların kendilerine ait geniş bir finansal ağları mevcuttur. Bu sebeple devletlere daha az bağımlıdır (Turhan, 2019). Seküler kuruluşlar ise kendi kaynaklarını inşa etmek zorundadır. Son yıllarda devletlerinde insani yardım alanına girmesi ve STK'ları yardım faaliyetlerinde kullanmaya başlaması, devlet ve STK arasında finansal açıdan bir köprü kurmuş, bu durumda STK'ların bağımsızlığının sorgulanmaya başlamasına neden olmuştur (Khafagy, 2020).

İnsani yardım alanında tarihten bu yana süre gelen bir Batı hakimiyeti bulunmaktadır. Profesyonel ve organize olmayan yardımların dışında 1800'lü yıllardan itibaren ilk kuruluşların temelinin Batı kökenli olması ve sonrasında Avrupa ülkeleri ve Amerika menşeili kuruluşların çoğalmasıyla birlikte insani yardımda Batı

hakimiyeti günümüze kadar devam etmiştir. İçerisinde bulunduğumuz yüzyılda da bu durum değişmemiş, kurum kuruluş sayısı, alana ayırdıkları kaynaklar ve koordinasyon mekanizmaları ile birlikte insani yardım konusunda Batı hakimiyeti devam etmektedir. Şekil 4 ve 5'te bu durum gözlemlenebilmektedir.

İnsani yardımda Batı hakimiyetinin evrensellik açısından sorunlara sebep olduğu gözlemlenebilir. Özellikle inanç temelli insani yardımda gerek insani yardım ilkeleri gerek teknik standartlar gerekse davranış kuralları söz konusu olduğunda problemler yaşanabilmekte, kural ve ilkelerin Batı jargonuna aitmiş gibi veya Batıya ait değerlermiş gibi yansıtılması, aidiyet ve uyum konusunda pürüzler yaratmaktadır. Batı hakimiyetinin evrensellik konusunda yarattığı sorunlardan bir diğeri de din söz konusu olduğunda insani yardımda ayrıma gidilebilme, inanca göre tercih yapma, din propagandası veya misyonerlik faaliyetleridir.

İnsani yardımda bariz bir batı hakimiyeti bulunsa dahi, bu durumun nedenleri arasında inanç temelli kuruluşların ve inanç temelli yardım faaliyetlerine devam eden ülkelerin kayıt ve rapor sistemlerinin olmaması, yani yaptıkları yardımların görünmez olmasıdır. Kayıt dışı olarak devam eden, uluslararası koordinasyon sistemine nadir zamanlarda katılan inanç temelli kuruluşların bu anlamda hesap verebilirlikleri ve şeffaflık unsuru tartışılmaktadır. Özellikle Müslüman ülkelerin bu alana yaptıkları muazzam katkılara rağmen izleme prosedürleri olmadığından kayıt dışı kalıp değerlendirilememektedir (Cordier, 2008).

İnsani yardım konusunda din ve inanç sistemleri gündeme geldiğinde belki de akıllara gelen ilk soru, din eksenli bir düşünce ve filtreyle; dünyada insani yardıma en çok ihtiyaç duyan ülke ve bölgelerin nereler olduğu ve dini mensubiyetleri nelerdir, ikincisi ise en çok insani yardım alan ülkelerin dini mensubiyetleri. 2021 verilerine göre en çok insani yardım alan 10 ülkenin (Yemen, Suriye, Afganistan, Etiyopya, Güney Sudan, Somali, DKC, Lübnan, Sudan, Nijerya) ilk üç sıralamasında yer alan ülkelerin (Yemen, Suriye, Afganistan) Müslüman çoğunluklu ülkeler olduğu görülmekte, ilk 10 ülkeye bakıldığında ise 6'sının (%60) Müslüman çoğunlukta ülkeler olduğu görülmektedir. İç çatışma ve savaşlarla ilgili kaynaklara ve haritalara bakıldığında uzun yıllar boyunca başta çatışma ve savaşlar ile mücadele eden ülkelerin bu sıralamada yer alan ülkeler olduğu görülmektedir (Şekil, 9, 10, 11, 12). Ayrıca Şekil 13 ve 14'te krizlerin bölgelere göre dağılımı ve dünya akut gıda güvensizliği konuları

yansıtılmıştır. Tüm bu veriler birlikte değerlendirildiğinde Müslüman coğrafyaların yaşadığı krizlerin uzun yıllar boyunca sürdüğü ve artık kronikleştiği, en çok insani yardıma ihtiyaç duyan ülkeler ve bölgeler olduğu; ayrıca Batı hükmünde olarak ortaya koyduğumuz insani yardım sisteminin en çok bu ülkelere yardım sağladığı görülebilmektedir. Riham Khafagy'nin "İnanca dayalı kuruluşlar: insani misyon veya dini misyonerlik" isimli araştırmasında Müslüman coğrafyaların tarih boyunca yoksulluk, savaşlar ve afetlerle mücadele ettiğini belirtmiştir. Ayrıca Müslüman coğrafyaların zengin madeni altyapısı, sahip oldukları petrol ve doğal gaz rezervleri sebebiyle süper güçlerin etkin olduğu jeopolitik bir oyun alanına dönüştüğünü belirtmektedir. Bu durumda krize neden olan ve yardımı sağlayan aktörlerin benzerliği sorusunu gündeme getirmektedir.

İnanç temelli insani yardım kuruluşları başlığı altında son olarak değinilmesi gereken nokta, bu kuruluşlarla çalışırken nelere dikkat edilmesi gerektiği. İnanç gruplarının asıl görevi dini uygulamalara rehberlik etmektir. İnsani yardım ise profesyonellik gerektiren bir alandır. Bu sebeple İTK'ların asıl görevinin insani yardım olmadığı, ilke ve standartları karşılayamayabileceği unutulmamalıdır. Organizasyon yapıları veya sahip oldukları değerleri nedeniyle kapsayıcılıkları insani yardım değerleri düşünüldüğünde yeterli olmayabilir. İnanç grupları ile yapılan iş birlikleri ve ortaklıklarda baskın insani yardım jargonundan kaçınılmalı, yerel olarak anlaşılır bir dil kullanılmalıdır (Gingerich vd., 2017). Diğer taraftan inanca dayalı aktörlerle yapılacak iş birlikleri veya dini öğretilerin baskın olduğu bölgelerde yapılacak insani yardım faaliyetleri için mutlak suretle dini okuryazarlığa sahip olmak gerekir. Dini okuryazarlık dinlerin tarihi, kutsal metinler, inanç uygulamaları, kültür ve inancın toplum üzerindeki etkisini ayırt edebilmek adına kazanılması gereken bir beceridir. Bu amaçla dini okuryazarlığın insani yardım kuruluşlarının eğitim müfredatlarına mutlak suretle eklenmesi gerekmektedir. Son olarak uluslararası insani yardım kuruluşlarının ve koordinasyon mekanizmalarının inanç grupları, yerel inanç liderleri inanca dayalı insani yardım kuruluşları ile iş birliğini belirli düzeyde ve bilinçli bir şekilde artırmaları gerekirken, inanca dayalı kuruluşların ise koordinasyon mekanizmalarına dahil olma konusunda daha istekli olması, faaliyetlerinin kayıt altında tutulması, hesap verebilir olması gerekmektedir. 8 milyar nüfusa sahip

dünyada, nüfusun yaklaşık %80'inin dini bir inanca sahip olması, insani yardımda inanç uygulamalarının önemini gözler önüne sermektedir (Gingerich vd., 2017).

3.5. İHTİYAÇ ODAKLI / HAK ODAKLI İNSANİ YARDIM

İnsani yardımlar ihtiyacı mı temel almalı, insan haklarını mı, yardımlar ihtiyaca göre mi sunulmalı, haklara göre mi, yardımlar ihtiyaç temelli mi olmalı, yoksa hak temelli mi olmalı ya da yardım ihtiyaç sahibine mi sunulur, hak sahibine mi? Bu sorular uzun yıllardır insani yardım alanında kendine cevap arayan sorulardır. Soruların cevabı bir yandan yardım sunucusunun bakış açısını ve hizmet modelini belirlerken, diğer taraftan alıcının da konumlanmasını sağlamaktadır.

Hak odaklı ve ihtiyaç odaklı insani yardım, Geleneksel-Yeni veya Dunantist-Wilsonist insani yardım döngüsüne benzer bir döngüye sahip olmakla birlikte hak odaklı ve ihtiyaç odaklı yardımın temelde Geleneksel ve Yeni İnsancıllık 'tan doğduğu söylenebilir. Bunun nedeni ise Geleneksel yardımın ihtiyaç odaklılığı, Yeni İnsancıllığın ise hak odaklılığı savunmasıdır. Geleneksel yaklaşımın oluşturduğu evrensel insani yardım ilkelerinden Tarafsızlık (Impartiality), yardımın sadece ihtiyaç temelinde yürütülmesi gerektiğini belirtmektedir. Günümüzde ilkeler hala geçerliliğini sürdürmekte olsa da başta ilkelerin kendisi, sonrasında ise ihtiyaç temellilik, insani yardım kuruluşları ve bilim dünyasınca eleştiriye maruz kalmaktadır. Bu bölümde ihtiyaç ve hak odaklı bakış açılarının tanımlanmasının akabinde, konu hakkındaki eleştirilere yer verilmiştir.

İnsani yardımda ihtiyaç odaklı bakış açısı, yardımların ırk, renk, din, cinsiyet, sınıf veya siyasi görüş ayırt edilmeksizin sunulmasıdır. Hiçbir konu sebebiyle kişiler arasında ayrım yapılmamalıdır. Bu noktada en önemli olan en fazla kimin ihtiyacı olduğu, diğer bir ifade ile en fazla kimin acı çektiğidir. Yardımlar sadece bu önceliğe göre verilmelidir. Yardımların ihtiyaç ve önceliğe göre sunulması, bu modelin insancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsız ilkelerinin uygulayabilmesini sağlamaktadır. İlkeli duruşu sayesinde ihtiyaç temelli insani yardımın krizden etkilenen insanlara erişim kapasitesi daha yüksek olarak değerlendirilmektedir. İlk bakışta yardımın en çok ihtiyaç sahibi olanların önceliklendirilerek sunulması objektif

ve ilkeli bir tutum geliştirmesine olanak sağladığı için ilgi çekici olarak değerlendirilmekle beraber, birçok noktada eleştiriye de maruz kalmaktadır.

İhtiyaç temelli insani yardımda krizden etkilenen kişiler hak sahipleri değil, ihtiyaç sahipleridir. İlkelere güvenmek dışında herhangi bir dayanağı olmadığı için hayırseverlik ile yakından ilişkili olarak değerlendirilir. Hayırseverlik bağlamı içerisinde ihtiyaç sahipleri mağdur veya pasif alıcı konumunda olup, hayırseverlik nesnesidir. Bu durum krizden etkilenen insanları hayırseverin inisiyatifine bıraktığından dolayı onurlu yaşam hakkı kavramına zarar verebilmektedir.

İhtiyaç temelli modelin eleştiri aldığı bir diğer nokta ise Geleneksel modelinde maruz kaldığı nedenler mi, sonuçlar mı ikilemidir. Geleneksel model ile birlikte ihtiyaç temelli perspektif krizin yarattığı sonuçlarla ilgilenir. Kriz sorun yaratır, sorun ihtiyacı doğurur. İhtiyaç temelli model ise bu ihtiyacı gidermek üzerine kuruludur. İhtiyacın karşılandığı noktada faaliyet de son bulmaktadır. Bu durum, modeli kısa vadeli bir planlamaya hapseder. İhtiyaç odaklılığın sonuççu yaklaşımı onu sadece kriz durumlarında hareket etmeye itmekte, risk odaklı çalışmasının önüne geçebilmektedir. Sonuç olarak ihtiyaç karşılayan model sorunun temeline inmediği için palyatif bakım yapmak ile eleştirilmektedir.

İnsani yardımların ihtiyaç temelli değil, hak temelli sunulması, hak temelli modeli ortaya çıkarmıştır. Hak temelli insani yardım daha çok Wilsonist/Yeni insancıllık ile özdeşleştirilmektedir. İnsan haklarının gelişimiyle beraber insani yardım alanında krizden etkilenen insanların ihtiyaçlarından çok hakları tartışılmaya başlamıştır.

Hugo Slim insani yardımın haklar çerçevesinde sunulması gerektiğini savunmaktadır. Slim, hakların insanları güçlendireceğini, yardımlarda eşitlikçi bir tutumun sağlanacağını belirtmektedir. Yardımın yasalara dayandırılması, ona yasal ve politik bir çerçeve sağlayacağından, ilkelere güvenmenin çok daha ötesinde olduğunu savunmaktadır. Ayrıca hakların bireyleri onurlandıracağı ve ihtiyaç temelinde yardımın nesnesi olan insanların hak talepçisi olarak özneleşip, pasif konumdan çıkıp aktif bir konuma ulaşacağını belirtmektedir. Slim ayrıca hak temelli yardımın temel dayanak noktasının insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk olduğunu ifade ederek, yasalardan herkesin sorumlu tutulacağından dolayı, ilkelere güvenmeyi ilkel bir hayırseverlik olarak yorumlamaktadır (HPG, 2001).

İnsani yardımın, 1900'lü yıllar boyunca değişime uğraması, Klasik yardımdan Modern yaklaşıma dönüşüm sürecinde temel dayanak noktaları olan ilkeler dahil tartışılmaya başlaması, ihtiyaca odaklı yardımın dayanaksızlığı ve insiyatife bağlı hayırseverlik ile ilişkilendirilmesi; bir yandan ise krizlerin yoğunlaşması, onu daha sağlam temelli bir yapıya kavuşturma ihtiyacı doğurmuş ve haklara bağlı, insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ile çerçevelenmiş bir yapıya evrilmesi yönünde tartışmaları gündeme getirmiştir. Lakin insani yardımın bol bağlamsal evreni, ikilemlerle dolu müdahale süreci hak temelli yaklaşımında bazı durumlarda büyük olumsuzluklar doğurabileceğini göstermiştir.

Fox, hak temelli yardımın evrensellikle çeliştiğini belirtmektedir. Evrensellik, herkesin insani yardım alma hakkı olduğunu tanımlamaktadır. Fakat bazı durumlarda politik sebeplerin hakların önüne geçerek kişileri yardımsız bırakabileceğini iddia etmektedir. OXFAM'ın eski uluslararası direktör yardımcısı Nick Stockton insani yardımın hak odaklı sunulmasının yardımı hak eden insanlar ve hak etmeyen kurbanlar yaratacağını ve her geçen gün politik sebeplerle hak etmeyen insan nüfusunun artabileceğin belirtmiştir. Hak temelliliğin yardımda koşulluluk yaratacağı, koşulların sağlanmadığı/sağlanamadığı taktirde yardımın kesilebileceği durumunu yaratacağını ifade etmektedir. Bu durumda ise tarafsızlığın açık bir biçimde ihlali söz konusu olmaktadır. Diğer taraftan yardımda haklara dayalı bir koşulluluğun, krizi yaşayan kişi, grup veya toplumları Batıya uyum göstermesi amacıyla yeni bir sömürge silahına dönüşme tehlikesini ortaya çıkarmaktadır (HPG, 2001).

İnsani yardımda hak temelliliğin, siyasi amaçların yardım alma hakkının önüne geçmesi durumunu yaratabilmektedir. Bu, temel ihtiyaçların haklardan sonra gelmesi anlamına gelmektedir. Afganistan'da Taliban rejiminin kadınlara uyguladığı baskılar ve hak ihlalleri sonucunda birçok insani yardım örgütünün yardım faaliyetlerini durdurarak bölgeden çekilmesi, hakların ihtiyacın önüne geçmesi durumunun açık bir göstergesidir. Dolayısıyla hak temelli yaklaşımda, faydalanıcının haklara uyma derecesine veya insan haklarına verdiği katkıya göre yardımdan faydalanabilmesi koşulu bulunmaktadır (Fox, 2001). Afganistan'da yaşanan durum sonucunda zarar gören kesim yeniden kadınlar olmuştur. Bir yandan Taliban rejiminin baskıcı tutumu, diğer taraftan uluslararası kuruluşların bölgeden çekilmesi, ihtiyaç sahibi veya hak sahibi kadınların tek başına bırakılmasına sebep olmuştur. Fakat hak temelli bakış

açısında kulağa hoş gelmese de kısa vadeli acılar, uzun vadeli amaçlar için tercih edilebilmektedir. İnsani yardım kuruluşları veya bağışçıları açısından hakları garanti altına alma çabasının, bağışçı veya yardım faaliyetini yürüten ülkelerin diğer politik amaçlarını gizlemek için iyi niyetli bir paravan veya kötü imajı güzelleme aracı olabileceği gerçeğini de unutmamak önem arz etmektedir.

Krizden etkilenen ülkelerde bulunan karar verici veya liderlerin imaj ve tutumu hak temelli yardımda bir diğer önemli konudur. Bunun sebebi ise liderlerin politik tavrının, toplumun yardımı hak etmemesi sonucunu doğurabilmesidir. Afganistan ve Taliban rejiminin konuya örnek olarak gösterilebileceği gibi uzun yıllar Sırbistan ve Eski Yugoslavya Devlet Başkanı olan Slobodan Miloseviç döneminde yaşanan Kosova Savaşı yıllarında, Miloseviç'in ülkesine, liderlerinin suçlarıyla ilişkilendirildiklerinden dolayı yardım gitmemesi, diğer taraftan Kosova ve Arnavutluk'a ise yardım seferberliği olması konuya diğer bir örnek olarak değerlendirilebilir. Daha net gösterge ise Miloseviç'in 2000 yılında devrilmesi ile yardımların başlaması olmuştur (Fox, 2001).

Hak temelli insani yardım yaklaşımının ortaya çıkarabileceği son dezavantaj ise tarafsızlığın ihlali konusudur (Herman & Dijkzeul, 2011). Hak temelli bakış, ağır hak ihlallerinin olduğu durumlarda, özellikle savaş ve çatışmalar, savunuculuk yapmayı, ses çıkarmayı gerektirir. Hak ihlaline veya acıya sebep olan taraf konusunda sessiz kalmak, ihlallerin, işkence ve kötü muamelenin devam etmesi anlamına gelebileceği gibi ihlalcinin tarafında olmak ve onu korumak anlamına gelebileceği sonucunu doğurabilmektedir. Bu sebeple hak ihlalleri karşısında duran, savunuculuk ve koruma faaliyetlerine önem veren, ses çıkaran ve bu sayede bir kamuoyu bilinci oluşturan hak temelci bakış, bu sefer de taraf tutma eleştirisi alacağından, tarafsızlık ilkesini ihlal etmekle itham edilebilecektir. Bu noktada hak temelli örgütlerin savunması, ağır hak ihlallerinin olduğu kriz veya bölgelerde sessiz kalmanın insanlık dışı olduğudur.

İnsani yardımda Geleneksel Yaklaşım ve Yeni İnsancıllık akımlarının bir uzantısı olarak değerlendirilen hak odaklı ve ihtiyaç odaklı modeller sadece hizmetlerin ihtiyaç veya haklara dayandırılmasının dışında, ilkelerin varoluşundan, toplumların ulusal çıkarlarına ve insani yardımın finaldeki amacına kadar birçok konuyu şekillendiren ve ikilemler yaratan bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. İki

akımında avantaj ve dezavantajlarının ortaya konulduğu bu bölümde tek başına ihtiyaç odaklı insani yardımın, insan haklarının bu kadar geliştiği günümüzde yetersiz kalabileceği, diğer taraftan tamamıyla hak odaklı yaklaşımın koşulluluk gündemini beraberinde getireceği göz önünde bulundurularak entegre bir yaklaşımın sergilenmesinde fayda bulunmaktadır.

3.6. İNSANİ DİRENİŞ

Geleneksel, modern, din odaklı, hak odaklı ve ihtiyaç odaklı yaklaşımların yanında Dr. Hugo Slim 2022 yılında "Humanitarian Resistance" başlığı altında yapmış olduğu çalışmada insani yardıma yeni bir bakış açışı getirmiştir. İnsani Direniş olarak yorumlayabileceğimiz bu yeni yaklaşım alana yeni soluk getirirken, çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu bölümde Slim ortaya çıkardığı insani direniş kavramını değerlendirilmiştir.

Afetlerde ve özellikle savaş ve çatışmalarda faaliyetlerini yürüten insani direnişçiler, krizin etkilediği insanlara yardımda son derece cesur olan, bunu yaparken bölge hükümetinin veya güçlerinin rızasını istemeyen, operasyonlarını gizli yürüten ve bu sebeple yüksek hayati risk altında çalışan, partizan tutuma sahip yani açık biçimde taraf olan gruplardır. İnsani direnişçiler diktatörlüğe ve otoriter rejime meydan okurlar. Haksız düşman rejimine alenen karşı olan insani direnişçiler krizin etkilediği insanları örgütler, hayatlarını kurtarır, tahliye eder ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamaya çalışır.

Geleneksel yaklaşımın pasif duruşuna bir tepki olarak ortaya çıkan insani direniş sosyal bilimciler tarafından sivil direniş olarak tanımlanır. Dayanışma kavramı ile benzerliği bulunan insani direniş, dayanışmanın eyleme geçmiş hali olarak değerlendirilir. Dayanışma, direnişin düşünsel temelini oluşturur. Özellikle Myanmar ve Ukrayna'da açık biçimde ortaya çıkan insani direniş grupları özellikle düşman oluşumlarına karşı örgütlü ve taraflardı. Slim, ülke dışına göç etmek zorunda kalan Ukraynalıları Avrupa ülkelerinde kendi evlerinde misafir eden kişilerin bunu dayanışma ve direniş ruhu ile yaptıklarını belirtmektedir.

Sivil direniş tipolojilerini tanımlayan bir çalışmada mutlak bir şiddetsizlik çerçevesi içerisinde gösteri, protesto, grev, casusluk, duvar yazıları ve çeşitli sanat

uygulamaları gibi 198 tür direniş türü tanımlamıştır. Slim tarafından bir çeşit sivil direniş olarak değerlendirilen insani direnişçiler Ukrayna örneğinde olduğu gibi şiddete karşı birleşirler. Ukrayna'da savaş sonrasında ilk 3 ayda yaklaşık 1700 yardım grupları kurulmuştur. Slim çalışmasında insani direnişe örnek olarak; Akdeniz bölgesinde yaşanan göç olaylarında birçok sivil toplum kuruluşun kendilerini Akdeniz'in kanunsuz koruyucusu ilan ederek mürettebatlarının tutuklanmasına, limanlara demirlemesine izin verilmemesine rağmen sert Avrupa göç politikasının karşısında faaliyet yürüttüklerini belirtmiştir. Ayrıca 1980'lerde Sudan'da faaliyet yürüten, BM'nin bölge için tarafsız biçimde yürüttüğünü iddia ettiği "Life Sudan" projesine katılmayarak, doğrudan Sudan'ın bağımsızlığı için faaliyetlerini yürüten, bu sebeple doğrudan taraf tutan Norwegian People's Aid (NPA) örneğini vermiştir. Suriye'ye de değinen Slim, bölgede rejime karşı insanların hayatlarını kurtaran çok sayıda sivil toplum kuruluşu bulunduğunu ifade etmektedir.

İnsani yardımda gelenekselciliğin sessiz ve pasif duruşu karşısında umut olarak değerlendirilen insani direniş kavramı, Slim tarafından daha erişebilir yardım sağlayan, hızlı, adaletsizliğin karşısında, tarafsız insani yardımın batı desteğinden şüphelenen rejimlerin rızasını gerektirirken insani direnişin rızaya gerek duymaması, geleneksel yaklaşımı yavaşlatan prosedür ve standartlardan sıyrılmış, sahaya ve insanlara yakın, bu sebeple halkın gözünde meşru, vatansever bir davaya sahip, kendi tarafını koruyan ve hayatlarını kurtaran bir yaklaşım olarak değerlendirilir. Çatışma tarafları, açık biçimde taraf oldukları için insani direnişçileri risk olarak görebilirler. Diğer taraftan BM ve gelenekselci insani yardım kuruluşları tarafından da partizan oldukları ve kendilerinin duruş ve çalışmalarına zarar verebilecekleri sebebiyle tanınmayabilirler. Slim ise insani direnişçilerin taraf olmaları sebebiyle geleneksel ve batı menşeili yardım kuruluşlarının zarar görebileceği tehlikesini, onların zaten bağımsız ve tarafsız olmadıkları ve insani direnişçilerin diğer yardımlara zarar vereceğinin net olmaması gerekçeleri ile reddetmektedir. İnsani direnişçileri red hali genel bir tavır olmamakla beraber ülkelerin siyasi hedeflerine bağlı olarak değişebilmektedir. Slim bu duruma örnek olarak; Ukrayna örneğinde olduğu gibi Batının desteklediği ülkelerdeki insani direnişçilere karşı daha sempatik yaklaşırken, Afganistan'daki insani direnişçilere karşı, Taliban kontrolünde oldukları gerekçesi ile, daha sert bir tutum sergilemektedir.

Slim araştırmasında insani direnişin temel dayanağının insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk olabileceğini belirtmektedir. 4.Cenevre sözleşmesinin 23. Maddesinde yardımların silahlı güçlere siyasi ve ekonomik katkı sağlamaması gerektiği ifade edilmektedir. Bu sebeple sadece insani direnişçilerin değil diğer tüm insani yardım modellerini benimseyen kuruluşların yardımlarını silahlı güçlere katkı sağlayacak şekilde sunması halinde, açık bir hedef haline gelecekleri, yapılan yardımların insani yardım değil askeri yardım olacağı unutulmamalıdır.

Slim'in yapmış olduğu çalışma ve insani yardım için ortaya çıkardığı bu yeni bakış açısı kuşkusuz ki çok değerlidir. İnsani yardım alanının iki yaklaşım arasında sıkışıp kalması onu bir kısır döngüye itmekte ve gelişimini engellemektedir. Yerelde yapılan çalışmalar görülmemekte ve hatta değersizleştirilmektedir. Afet ve krizlerin yerelden başladığı gerçeği ile birlikte yerel grupların kriz süresince yaptığı veya yapabileceği katkıların potansiyeli çok yüksektir. Neticesinde yaşanan afette, afetten zarar görenlerde yerelindir. İlk müdahale her zaman yerelden başlamakta, akut veya balayı döneminde uluslararası kuruluşların akını ile en yüksek noktasına ulaşmakta, fakat son aşamada yerel yine kendi gündemiyle baş başa kalmaktadır. Bu sebeple afet öncesi veya sonrasında yerel güçlerin yönetim veya yardım sürecinden dışlanmaması ve hatta merkezi bir konumda yer alması gerekmektedir. İnsani direniş ise uluslararası bir potansiyele ulaşma ihtimali ve imkânı olsa da nihayetinde yerel grupların oluşturduğu bir yardım ağıdır. Yüksek dayanışmacı tavrı, fedakarlığı, örgüte veya davaya bağlılığı, kimseden rıza almaması, bürokratik engellere, prosedürlere ve standartlara karşı duruşu sebebiyle doğrudan yardım sunarak ihtiyacı karşılaması onun güçlü ve ikna edici yönleridir. Örneğin bir afet veya çatışmada sivil insanların tahliye edilmesi durumunda, karar vericilerin karar alması, uluslararası kuruluşların devreye girerek insani bir koridor açması gibi çözümler uzun görüşmeler sonucu sonuçlanabilmektedir. Bu süre zarfında kıyım devam etmesi, tahliye kararı alındığında artık ihtiyacın kalmaması veya etkilenen insanlar tahliye olmak için birçok koşulla karşılaşabilmektedir. İnsani direnişçilerin ise bu konudaki tavrı ve çözümü, kendi kısıtlı imkanlarıyla kimseden izin almadan, belgesiz ve koşulsuz bir biçimde, gizlice tahliye olmak isteyen ve gerçekten ihtiyacı olan insanların tahliyesini gerçekleştirmek olabilir. İlk bakışta bu çözüm yöntemi hem etkilenen kişi bakımından hem de dışarıdan bir gözle değerlendirildiğinde sempatik gelebilmektedir. Fakat dezavantajları da

gözden kaçırılmamalıdır. İnsani yardımın en değerli ilkelerinden biri zarar vermeme ilkesidir. İnsani direnişçilerin bu tehlikeli yöntemleri yardıma ihtiyacı olan insanlara daha da zarar verebilir. Sonuç olarak ilkeler ve prosedürler uzun soluklu, bazen can sıkıcı olabilse de ihtiyaçtan doğmuş ve tarihi tecrübelerle yoğurulmuştur. Diğer taraftan insani direnişçilerin değerlendirmeden ve denetlemeden yoksun olması ona bir güç ve özgürlük alanı açarken, çalışmalarını ve çalışmalarının öznesi olan etkilenen insanları olumsuz biçimde etkileyebilmektedir. Çünkü insani direnişçilerin faaliyetleri bilimsel verilerden yoksun, yeterince analiz edilmemiş, faaliyetlerin öncesi ve sonrası etkileri değerlendirilmemiş olabilir. Tarafsızlık ilkesinin insani direniş ile tamamen ortadan kaldırılmış olması ise krizden etkilenen insanları hayati tehlikeye atabilmesi bakımından yüksek risk yaratmaktadır.

Potansiyel gücü ve içerdiği tehlikeler ile birlikte değerlendirildiğinde insani direniş kavramının, Batı himayesinde, süper güçlerin elinde bir araç veya silah olan, ülkeleri kontrol etmek için kullanılabilen, ekonomik, siyasi ve askeri amaçların insan hayatı ve acısının önüne geçtiği bakımlarından eleştiri yağmuru altında olan insani yardım sektöründe direniş temalı yeni bir güç olarak ortaya çıkması, tekelliği engellemesi çerçevesi içerisinde ve daha kontrollü ilerlediği taktirde değerli bir hamle olarak ifade edilmelidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
İNSANİ YARDIM İLKELERİ

Araştırmanın bu bölümünde ICRC ile birlikte Henry Dunant'ın çabalarıyla 1800'lü yılların ortasında ortaya çıkarılan ve insani yardıma faaliyetlerine günümüzde dahi ışık tutmaya devam eden, fakat bir yandan da fazlaca eleştirilen insani yardım ilkeleri olan insancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri derinlemesine incelemeye tabi tutulmuştur. İlkelerin ortaya çıkışı, neden ihtiyaç duyulduğu, hangi durumlarda kullanıldığı, sağladığı avantajlar ve getirdiği dezavantajlar, dayanak noktaları, siyaset ile arasındaki ilişki, uygulama örnekleri, insani yardımda büyüme ve entegrasyon çalışmalarıyla ilkelerin evrilmesi, ilkeler arası bağlantılar, savaş ve çatışmalarda ilkeler ve günümüzde ilkelere güncel bakış konuları bu bölüm başlığı altında incelenmiştir.

4.1. İNSANİ YARDIM İLKELERİNE GİRİŞ

İnsani yardım ilkelerinin tarihsel yolculuğu Henry Dunant'ın 1859 yılında Avusturya-Fransa ve Sardinya Krallığı arasında yaşanan Solferino isimli savaşı ziyaret etmesi ile başlamıştır. Günümüzde ise insani yardım kuruluşlarının çoğunun kuruluş ilkelerinde, tüzüğünde veya mevzuat alt yapısında insani yardım ilkelerine doğrudan veya dolaylı atıflar yapılmaktadır. Solferino'dan anlaşılacağı üzere ilkelerin çıkış noktası savaşlar ve çatışmalardır. Savaşlarda yaralı askerlerin bakımı üzerine inşa edilmiştir. Sonrasında ise insani yardımın kapsamının değişmesiyle beraber ilkelerinde etki alanı genişlemeye başlamıştır. Bugün insani yardım kavramı, acil yardım ve kalkınma yardımlarının bütünleşik bir biçimde ele alındığı, sadece kriz sonrası oluşan ihtiyaca değil, krizi oluşturan sebeplere de odaklanan bir bürünmüştür. Ayrıca afet yönetimi yaklaşımının ortaya çıkışıyla beraber "afet" kavramının tanımı daha da detaylanmış, kategorize edilmiş ve bunun sonucunda afetler sadece doğal kaynaklı olmaktan çıkıp, savaş ve çatışmalarında insan kaynaklı bir afet olarak ele alındığı bir anlayış gelişmiştir. Dolayısıyla krizin kaynağı doğal veya insani olsun, yarattığı ihtiyaç ile doğan insani yardım artık sadece savaş ve çatışmalara odaklanan değil, tüm

afet ve acil durumlara odaklanan bir yapıya bürünmesinden kaynaklı olarak insani yardım ilkeleri de söz konusu krizlerin tümüne rehberlik etmektedir (Stand UP, 2016).

İnsani yardım ilkelerinin amaç ve kapsamının net bir biçimde tanımlanabilmesi için öncelikle tek başına "ilke" kavramının terminolojik olarak açıklanması gerekmektedir. Slim'in "Humanitarian Ethics" isimli çalışmasında yaptığı tanıma göre ilke bir önermedir. Davranışlarımıza ve inançlarımıza etki ederken, temel gerçekliğe ve normlara dayanmaktadır. İlkelerin önemi ise günlük hayatımıza doğrudan şekil veren kurallara kaynaklık etmesidir. Kurallar neyin, nasıl yapılması gerektiği konusunda bize rehberlik etmektedir. Slim'e göre ilkelerin ahlaki normları onaylamak, etik karar verme konusunda rehber olmak ve kurallara kaynaklık etmek gibi 3 temel amacı bulunmaktadır. Varlık amacı davranışları yönlendirmek olan ilkeler mutlak, zorunlu ve istek uyandıran şeklinde kendi içinde sınıflanmaktadır. İstisnasız olan, her durum için geçerliliğini koruyan ve kesinlik içeren normlar mutlak ilkeleri tanımlamaktadır. Güçlü yükümlülükleri içeren, doğru olan fakat her durumda mutlak olmayan, istisnalar içeren ilkeler ise zorunlu ilkelerdir. Ulaşılması gereken arzularımızı tanımlayan, zorunlu olmayan, bağlayıcılık içermeyen ve mükemmel noktayı ifade eden ilkeler ise istek uyandıran ya da arzulanan ilkeler olarak belirtilmektedir. Slim bu sınıflandırma sonrasında insani yardım ilkelerinin, üç ana ilke tanımlamasına da uyduğunu, insanlık ve yansızlık ilkesinin mutlak, tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerinin ise zorunlu ilkeler olduğunu ifade etmektedir. Etkili bir rehber olan ve hayatın her noktasında bulunan fakat her sorunu çözme gibi bir taahhüttü olmayan ilkeler, etik ikilemlerde ve ahlaki çıkmazlarda yol göstericidirler.

İnsancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlıktan oluşan insani yardım ilkeleri faaliyetlerimizde ulaşılmak istenen ideali ve ufku belirler. Onlar, bu ideale ulaşma yolunda insani yardım kuruluşlarına veya çalışanlarına bilgiler sunar. İnsani yardımın herkes içindir. İlkeler ise ihtiyacı olan herkese erişim sağlamak için önemli noktalardır. İnsani yardımın kimse için herhangi bir şartı bulunmamaktadır. Savaş ve çatışma durumlarında, savaşan gruplar insani yardım kuruluşlarının amacının sadece yardım olduğunu, bu sebeple bölgede bulunduklarını, sadece ihtiyacı karşılayacaklarını bilmelidir. İlkeler kriz bölgelerinde ve riskli durumlarda insani yardım çalışanlarına müzakerelerde ve diyaloglarda yardımcı olur. Bu konu Pictet tarafından bir ambulans örneği ile açıklanmaktadır. Çatışma ortamında bir ambulans

şoförü muhalif gruptan yaralı bir asker taşımaktadır. Kontrol noktasına geldiğinde muhalif yaralı bir askeri taşıdığı görülen ambulans şoförünün geçmesine izin verilmemekle birlikte, düşmana yardım etmekle suçlanmaktadır. Bu durumda insani yardım çalışanı görevini yapmaya çalıştığını ve herkese yardım için orda bulunduğunu açıklamaktadır. Pictet bu tarz bir durumda insani yardım personelinin ikna için kullanabileceği tek yolun ilkeler olduğunu belirtmektedir (ICRC, 1993)

İlkeler, insani yardım kuruluşları veya faaliyetleri için hiçbir zaman amaç olmamıştır. İlkeler, insan acısının hafifletilmesi, insana saygı duyulması ve onurunun korunması amaçlı olan insani yardım faaliyetlerinde kullanılacak araçlardır. Operasyonel zorluklarda görev yapılabilmesi için bir insani bir alan açar (Macdonald & Valenza, 2012). Afet ve acil durumlarda yardım yöntemleri ve amaçları farklı olsa da birçok yardım kuruluşu bulunmaktadır. İlkeler bu noktada insani yardım kuruluşlarını diğer ticari, askeri ve politik aktörlerden ayırmaktadır (Mierop, 2016).

İnsani yardım ilkeleri teoride basit kavramlar gibi görünse de sahada veya riskli kriz bölgelerinde uygulanması son derece zor olan ifadelerdir. Yardım operasyonunu ilkelere uyumlu hale getirecek biçimde yorumlamak, onu bir yardım faaliyetinden çok sanat eserine dönüştürmektedir (Labbe ve Daudin, 2016).

4.2. İLKELER TARİHİ VE DAYANAK NOKTALARI

İnsani yardım ilkeleri teoride basit kavramlar gibi görünse de sahada veya riskli kriz bölgelerinde uygulanması son derece zor olan ifadelerdir. Yardım operasyonunu ilkelere uyumlu hale getirecek biçimde yorumlamak, onu bir yardım faaliyetinden çok sanat eserine dönüştürmektedir (Labbe ve Daudin, 2016).

İnsani yardım ilkeleri 1800'lü yılların ortasında ortaya çıkan ve günümüze kadar ulaşmayı başaran, insani yardım eylemine rehberlik eden kurallardır. Önceki bölümlerde de değinildiği üzere organize ve profesyonel insani yardımın doğuşu Dunant'ın Solferino Savaşı'na gitmesi ile başlamaktadır. Savaş bölgesinde binlerce yaralı askerin çaresizce yardım beklemesi, savaşın acımasızlığı ve yaralıların durumu karşısında duyduğu şok ve etkilenme, onu insanlık için bir şeyler yapmaya yönlendirdi. Solferino Savaşı'ndan sonra, yaralıların korunması ve yardım edilmesi için bir sistem oluşturmak amacıyla çaba sarf etti. Konu hakkındaki ilk faaliyeti ise

savaş bölgesinden döner dönmez 1962 yılında “Bir Solferino Anısı” isimli kitabı yazması oldu. Bu kitap Dunant'ın savaş deneyimlerinden esinlenerek insani yardım kuruluşlarını kurma çabalarını ve Cenevre Sözleşmesi'nin oluşumunu içeren önemli bir belge haline geldi. Ayrıca etkileri günümüze kadar uzanan “Bir Solferino Anısı” bugün modern Kızılhaç hareketinin ve uluslararası savaş hukukunun temelini atan önemli bir eser olarak kabul edilmektedir.

Dunant’ın bu çabalarındaki ana düşünceler, orduların kim olduğuna bakılmaksızın tüm yaraları askerlerle ilgilenmesini sağlanmak ve ordunun yapacağı bu sağlık hizmetinde onlara destek olmak amacıyla ulusal yardım birimlerinin kurmaktı. Solferino Savaşı, “Bir Solferino Anısı” ve elde ettiği deneyimler sonucunda Dunant doğduğu yer olan Cenevre’de Şubat 1863’te Kamu Refahı Komitesini (Bugün ki ICRC) kurdu (ICRC, 2010). Komitenin kurulmasından bir yıl sonra 1864’te iki Komite üyesi Charles Van de Velde ve Louis Appia, Avusturya ve Prusya arasında devam eden çatışmalara, yaralı askerlere sağlık hizmetinin nasıl gerçekleştirildiğini görmek amacıyla giderler. Bu ziyaret onlar için yaptıkları çalışmalar ve yeni bir fikir olarak ortaya çıkan “tarafsız bakım” için bir test alanıydı. İlk etapta tarafsız tıbbi bakım fikri Danimarka makamları tarafından ilgiyle karşılanmadı, hatta fikre şüphe ile bakıldı. Hatta Danimarkalı yetkililer Komitenin zulmü kınaması gerektiği ve iki taraflı yardım olmaması gerektiğini savundu. Süreç sonunda ise tüm tarafların askerlerine tıbbi bakıma izin verildi. Bu faaliyet savaşın boyutuna göre çok küçük kalsa da savaş esnasında dahi tarafsız bir yardım faaliyetinin mümkün olabileceğine dair güçlü bir başarıydı (ICRC, 1993).

Komite heyeti Avusturya-Prusya Savaşı’na gitmesi ve tarafsız yardım fikrini ortaya koymasının ardından ağustos ayında 16 ülke delegesini İsviçre Cenevre’de konferansında bir araya getirdi. Bu konferansta insani yardım ilkelerinin ilk dayanak noktası sayılabilecek ve ileride uluslararası insancıl hukukun ilk temel taşı olacak 1. Cenevre Sözleşmesi kabul edildi (ICRC, 2016). Sonraki yıllarda imza altına alınacak 2.,3.,4. ve 2 ek Protokol ile beraber uluslararası insancıl hukuku oluşturan metinler olan Cenevre Sözleşmeleri savaşın da kuralları olduğunu insanlığa hatırlatır. Savaşın acımasız yüzünü ve etkilerini sınırlamaya çalışır. Bu noktada Cenevre Sözleşmelerinin asıl odaklandığı konu sivil olarak tanımlanan savaşa katılmayan kişileri koruma altına

almaktır. Sivilleri korumak için ciddi önlemler alan sözleşmeler bünyesinde ihlal durumlarına karşın sert kuralları da barındırmaktadır.

1864 yılında 16 ülke delegesiyle, günümüzde ise 196 ülke tarafından onaylanan "Cephedeki Silahlı Kuvvetlerde Yaralı ve Hasta Durumunun İyileştirilmesi" isimli 1.Cenevre Sözleşmesi silahlı çatışmalarda hangi taraftan olursa olsun yaralı ve hastaların korunmasını sağlarken, diğer taraftan sağlık personeli, araçları ve din görevlileri için özel bir koruma statüsü getirmiştir. 64 madde içermektedir (ICRC, 1949b). Böylelikle insani yardım ilkelerinden tarafsızlık ve yansızlık ilkeleri ilk defa uluslararası bir sözleşmede gündeme gelmiş ve imza altına alınmıştır.

Resmi anlamda olmasa da 1875 yılında Kızılhaç Komitesinin kurucu üyelerinden olan Gustavo Moynier Komite ve ulusal derneklerin uymayı gereken 4 ilke ortaya çıkarır. Bu ilkeler ise bugün kabul gören insani yardım ilkelerinden farklı olarak; öngörü, dayanışma, merkezileşme, karşılıklılıktı (ICRC, 1996).

18 Ekim 1907 yılına gelindiğinde Hague IX Sözleşmesi olarak da bilinen "Savaş Zamanında Deniz Kuvvetleri Tarafından Bombardıman Yapılmasına İlişkin Sözleşmesi" '2. Lahey Konferansında ilan edildi. Bu sözleşmeden önce kara savaşlarında savunmasız yerleşkelere ateş açılıp açılmaması ile ilgili gelişmeler, deniz savaşlarında bu durumun nasıl yürütüleceğine ilişkin soru işaretlerine neden olmuştu. Bu sözleşme ile savunmasız yerleşkelere ateş açılmaması doğrulanmakla beraber, söz konusu yerler için askeri hedeflerin bombalanabileceği ilan edilmiştir (Uluslararası Barış Konferansı, 1907). Sözleşme ile deniz savaşlarına sınırlamalar getirilerek, sivillerin ve sivil adreslerin korunması ve insani muamelenin altı çizilmektedir.

1921 yılına dek insani ilkeler geniş kitlelere duyurulmuş ve uluslararası metinlere girmeye başlamış olsa da soyut kalmaya devam ediyordu. 1921 yılında ise günümüzde Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu olarak bilinen Kızılhaç Dernekleri Birliği insani ilkelerin ulusal derneklerce benimsendiğini ve ilkelerin tüzüğe dahil edilerek resmileştiğini ilan etmiştir (ICRC, 1993).

1.Dünya Savaşının ardında bıraktığı yıkım insani yardım faaliyetleri ve uluslararası hukukun eksik kaldığı noktaların kanıtı niteliğindeydi. Özellikle 1684 yılında imza altına alınan 1.Cenevre Sözleşmesi 1.Dünya Savaşı'nın götürüleri karşısında zayıf kalmıştı. Bu sebeple Uluslararası Kızılhaç Komitesi 1929 yılında Savaş Esirlerine Yapılacak Muameleyle İlgili Sözleşmeyi 97 maddesi ile Cenevre'de

imza altına almıştır (Yalçın, 2019). Sözleşme, insanlık dışı muamelelerin önlenmesi ve savaş esirlerinin adil bir şekilde muamele görmelerine odaklanıyordu (Schindler & Toman, 1988). Sözleşme, savaş esirlerinin yaşam, sağlık, onur, din ve vicdan özgürlükleri gibi temel haklarını korumayı amaçlamaktadır. Ayrıca, savaş esirlerinin çalışma koşulları, beslenme, tıbbi bakım, mahkemeye çıkarılma hakkı gibi konularda detaylı hükümler içerir. Bu sözleşme, Cenevre Sözleşmelerinin bir parçası olarak uluslararası hukukun birinci düzeyini oluşturur ve savaş esirlerinin insan haklarına saygı gösterilmesini amaçlar. 1949 yılında 3. Cenevre sözleşmesinin evrensel olarak kabul edilmesinin ardından bu sözleşme işlevselliğini yitirmiştir.

1948 yılında ise insani yardım faaliyetlerinde bir sac ayağı olarak kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirisi BM Genel Kurulunun 183. oturumunda kabul edilmiştir. 30 maddeden oluşan Bildiri'nin gelişiminde 2. Dünya Savaşının önemli bir rolü bulunmaktadır. Savaş sonrası karşılaşılan küresel yıkım savaşı önleme düşüncesini öne çıkarmış, bunun bir yolu olarak devletlerin bireylere tanıdığı hak ve özgürlükleri güvence altına almak olarak değerlendirilmiştir (UN, 1948).

İnsani yardım ilkeleri ve insan hakları arasında derin ve sarsılmaz bir ilişki bulunmaktadır. Bu bağın sebebi, insani yardımın temelde insan haklarını korumaya çalışmasıdır. İnsani haklarına saygı, insani yardımın temel ilkesidir. İnsani yardım, acil durumlar ve krizler sırasında insan haklarını koruma, yaşatma ve onarmayı amaçlar. Diğer taraftan Bildirgenin ilk iki maddesi insani yardım ilkeleri ile doğrudan bağlantılıdır. Söz konusu maddelerde Bildirge eşitliğe, adalete vurgu yapmakta, haklar bakımından dil, din, ırk, renk, cinsiyet veya herhangi bir konuda ayrım yapılmaması gerektiği vurgulanmaktadır.

1949 yılında, 4. Cenevre Sözleşmesi, Savaş Zamanı Sivillerin Korunmasına İlişkin Sözleşme, imza altına alınarak kabul edilmiştir. Öncesinde imza altına alınan sözleşmelerin daha çok savaşçıları ele alması, sivillerin göz ardı edilmesine neden olmuştu. Bu durum ise 2. Dünya Savaşında sivillerin korunamamasına ve yoğun sivil kaybına sebep olmuştur. Bu sebeple 2. Dünya Savaşının siviller açısından feci sonuçları ile yoğrulan 4. Cenevre Sözleşmesinin büyük bir bölümü savaş ve çatışmaların statüsü, insani muamele, esir ve rehineler, taraf topraklarında bulunan yabancılar ve korunan kişilere odaklanmaktadır. Sözleşme, taraflara sivil nüfusa karşı

nasıl davranılması gerektiğini açıklayan, insani yardım konusunda detaylı maddeler içeren 159 maddeden oluşmaktadır (Cenevre Sözleşmesi, 1949).

İnsani yardım ilkelerinin sistemli bir biçimde ortaya çıkması ise 1955 yılına dayanmaktadır (Pictet, 1979). Bugün Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonunun (IFRC) kabul ettiği 7 temel ilke, Jean Pictet isimli İsviçreli bir hukukçunun değerli çalışmalarına dayanmaktadır. Pictet 1937 yılında hukuk asistanı olarak ICRC'ye adım atmıştır. Zaman içinde yaptığı değerli çalışmaları onu 1971-1979 yılları arasında ICRC başkan yardımcılığına kadar yükseltmişti.

1859 yılında Henry Dunant'ın temellerini attığı insani ilkeler 1955'e kadar sistematik bir şekilde ele alınamamıştı. Bu aşamada ortaya çıkan Pictet, doktora çalışmasında bu ilkeler üzerine eğildi. İlkeleri yeniden yorumladı ve 1955 yılında kaleme aldığı "Les Principes de la Croix-Rouge (Kızılhaç İlkeleri)" isimli çalışması on yıl sonra düzenlenecek olacak Viyana konferansında kabul edilip tamamıyla resmi niteliğe kavuşacak 7 temel ilkenin temeli niteliğindeydi. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin yorumlarının ana yazarlarından biri olan Pictet, 1977'de düzenlenen Cenevre Sözleşmelerinin iki ek protokolüne katkı sundu. Pictet başta 7 Temel İlkenin ortaya çıkışı ve yorumlanması ve Cenevre Sözleşmeleri olmak üzere insani yardım ve uluslararası insancıl hukuk alanlarında yaptığı önemli çalışmalar ile ICRC hareketinin en değerli ödülü olan Henry Dunant Madalyasını almaya hak kazanmıştır (Concourspictet, 2024).

1965 yılına gelindiğinde ise insani yardım çalışmaları, günümüze dek ulaşacak olan ilkelerine resmi ve uluslararası anlamda kavuşacaktı. 2-9 Ekim 1965 tarihinde Avusturya Viyana kentinde 20. Kızılhaç Konferansı düzenlenmişti. Konferansa Avusturya resmi makamları ve Kızılhaç'ı ev sahipliği yaparken, 92 Ulusal Dernek ve 84 ülkeden 580 temsilci katılmıştı. Konferansta insani yardım faaliyetleri, uluslararası insancıl hukuk, Cenevre Sözleşmeleri, savaş ve çatışma kurallarına dair birçok konuya değilmiş ve kararalar alınmıştı. İnsani ilkeler açısından, insancıllık, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık, gönüllülük, birlik, evrensellik ilkeleri tüm dünyaya ilan edildi ve her uluslararası Kızılhaç konferansının açılışında yüksek sesle okunulmasına karar verildi. Bir sonraki konferans ise 1969 yılında İstanbul'da düzenlenecekti. Böylelikle ICRC ve IFRC'nin günümüze dek uzanan ve insani yardım çalışmalarında

vazgeçilmez bir gereklilik olarak vurgulanan 7 temel ilkesi tüm metinlerde ve tüzükte yerini almıştı (ICRC, 1963).

Temel amacı uluslararası barışı ve güvenliği sağlamak, iş birliğini teşvik etmek, uluslararası sorunları çözmek ve insan haklarına korumak olan Birleşmiş Milletlerin (BM) 1945 yılında kurulmasıyla beraber insani yardım konusunda da çalışmalara başlamıştı. 5 Haziran 1967 tarihinde İsrail, Mısır, Suriye ve Ürdün arasında süren ve Altı Gün Savaşı olarak anılan bir savaş başlamıştı (Krauthammer, 2007). Dönemim güçlü devletlerinin desteği ile kurulan İsrail Arap bölgesinde huzursuzluğa yol açmış ve kuruluşundan itibaren Arap-İsrail gerginliği başlamıştır (Yalçın, 2021). Altı Gün Savaşının İsrail'in galibiyeti ile sonuçlandı. Savaş sonunda İsrail Sina Yarımadası, Golan Tepeleri, Gazze Şeridi ve Batı Şeria alarak mevcut topraklarını 4 katına çıkarmıştı. Yaşanan savaşa ve sonucuna Türkiye Cumhuriyeti şiddetle karşı çıkmış ve şiddet ile toprak kazanılmasının kabul edilemeyeceğini beyan etmişti. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu beyanı BM tarafından desteklenmiş ve BMGK'nın 242 sayılı kararı ile İsrail Altı Gün Savaşında işgal ettiği topraklardan çekilmesi istenmişti. İsrail ise bu kararı hiçbir zaman uygulamamıştır (Başbuğ, 2021). İsrail ve Filistin'in acı dolu tarihinin insani yardım faaliyetleri, ilkeler ve BM açısından da önemli bir yeri bulunmaktadır. 1967 yılında yaşanan Altı Gün Savaşında BM Güvenlik Konseyi (BMGK) 737 no'lu kararı ile savaşın tüm taraflarına uluslararası insancıl hukuk, savaş kuralları ve insan haklarından doğan sorumluluklarının yerine getirilmesi çağrısı yapılmıştır. Ayrıca sivillere insani muamele edilmesi vurgulanmıştır. BMGK'nın bu kararı insani ilkelerin ilk kez BM kararlarında yer almasını sağlamıştı (Yalçın, 2019).

1863 yılında Dunant'ın çabalarıyla kurulan ICRC, 1965 yılında ilkelerini ilan etmiş ve uluslararası arenada yerini sağlamlaştırmaya başlamıştı. 1971 yılında BM ve UNICEF, UNCHR ve WFP gibi bağlı örgütleri 2816 sayılı "Doğal Afet ve Diğer Afet Durumlarında Yardımlar" kararı ile afet ve acil durumlarda Kızılhaç'ın hayati rolünü tanımlamıştır (UN, 1972).

1949 yılında imza altına alınan Cenevre Sözleşmeleri ile ilgili 2. Dünya Savaşı sonrasında değişen savaş koşulları ve uluslararası ilişkilerin evrimiyle uyumlu olacak şekilde revize edilme gerekliliği ortaya çıkmıştı. Bu sebeple 8 Haziran 1977'de "Uluslararası Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol

1) ve Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol 2) imza altına alınmıştır. 4 Cenevre Sözleşmesinden sonra düzenlenen 2 ek protokol günümüzde uluslararası insancıl hukukun en önemli parçalarını oluşturmaktadır. 174 ülkenin onayladığı 1. Protokol (ICRC, 2024) ve 169 ülkenin onayladığı 2. Ek Protokolle (ICRC, 2014) sadece devletler arasındaki uluslararası çatışmalara değil, aynı zamanda devletler içindeki çatışmalara odaklanılmış, savaş kuralları daha detaylıca ele alınmış ve özellikle iç çatışmalarda sivillerin korunması, askeri hedeflerin seçimi ve sivillere karşı yapılan saldırılara ilişkin düzenlemelere yer verilmiş, esirler, yaralılar ve sağlık personeli gibi korunması gereken unsurlara değinilmiş, insan hakları vurgusu yapılmıştır. Ek protokoller savaş ve çatışmaların çevresel etkilerini de göz ardı etmeyerek savaşın çevresel tahribatını sınırlayan kurallar ve kültürel varlıkların korunmasına ilişkin düzenlemelere bünyesinde yer vermiştir. Tüm bu sebeplerden ötürü 1977 yılında imza altına alınan Ek Protokoller Cenevre Sözleşmelerini daha da detaylandırmış, güncellemiş ve uluslararası insancıl hukukun eksik kalan taraflarını tamamlamıştır (Ek Protokol 1, 1977) ve (Ek Protokol 2, 1977).

1986 yılında 25. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay konferansı Cenevre'de düzenlenmişti. Bu konferansta hareketin 7 temel ilkesi tüzüğe de eklenerek bir kez daha teyit edilmiş oldu. Ayrıca ulusal derneklere ilkelere saygı duyması çağrısı yapılırken, devletlere de Hareketin tüm bileşenlerinin temel ilkelere bağlı olması konusuna saygı ile yaklaşması çağrısı yapılmıştır (ICRC, 1996)

1991 yılı insani yardım alanında küresel gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştu. 1980'ler ve 1990'lar boyunca yaşanan doğal afetlerin büyük kayıplara neden olması, söz konusu yıllarda yaşanan savaşlar ve iç çatışmaların kitlesel göç olaylarını tetiklemesi, afetlerin yaşandığı ülkelerin gerçekleşen olaylara müdahale kapasitenin eksik kalması gibi sebepler uluslararası topluluğu afet yardımının koordinasyonu konusunda daha etkili bir çözüm bulmaya yönlendirdi. Dönemin BM daimî temsilcisi John Allison, gerçekleşen afet ve acil durum vakalarına müdahale kapasitesini oluşturmak için insani yardım ekosisteminde bir reform yapılması gerektiği fikrini geliştirmişti (Sharpe, 2023). Bu fikirler, dönemin doğurduğu ihtiyaçlar ile beraber 19 Aralık 1991 tarihinde BM'nin 46/182 sayılı kararın kabul edilmesini sağlamıştır. 42 maddeden oluşan 46/18 sayılı kararda afetlere hazırlık ve afetlerin önlenmesi,

koordinasyon ve iyileştirme gibi konulara değinilmiştir. Söz konusu karar içinde; devlet egemenliğine saygı, etkilenen ülkelerin insani yardım faaliyetleri için rızasının gerekliliği, devletlerin afet çalışmaları ve etkilenenlere erişimde ilk sorumlu organ olduğu, uluslararası hukuka saygı, komşu ülkelerin etkilenen ülkelere yardım etmesi gerektiği, afet risk azaltma çalışmaların kritik bir öneme sahip olduğu, acil yardım ve kalkınma yardımları ilişkisi, BM'nin afet ve acil durumlardaki benzersiz rolü ve koordinasyon görevi konuları yer almaktadır. 46/182 Sayılı Kararın insani yardım ilkelerini ilgilendiren boyutu ise kararın 2. Maddesinde yazmaktadır. Kararın 2. Maddesi şu şekildedir:

"İnsani yardım insanlık, tarafsızlık ve tarafsızlık ilkesine uygun olarak sağlanmalıdır".

Böylelikle insani ilkeler bir kez daha BM nezdinde kendine yer bulmuş ve uluslararası afet toplumunda yerini sağlamlaştırmıştır (UN, 1991). Ayrıca 46/182 sayılı kararla birlikte BM Genel Sekreteri'nin liderliğinde afet yardımının koordinasyonunu sağlamak üzere OCHA (Birleşmiş Milletler İnsani İşler Koordinasyon Ofisi) kurulmuştur. OCHA da kendi metinlerinde ve kuruluş ilkelerinde insani yardım ilkelerine yer vermektedir (OCHA, 2024).

1994 senesinde IFRC ve ICRC ortak bir çalışmayla "Afet Yardımında Sivil Toplum Kuruluşları İçin Davranış Kuralları" nı ortaya çıkarmıştır. Günümüzde davranış kurallarını 979 kuruluş onaylamış bulunmaktadır (IFRC, 2024c). Davranış kuralları afetlerde insani yardım faaliyetinde bulunan kurum kuruluşlara rehberlik sağlayan 10 maddeden oluşmaktadır. Söz konusu 10 madde içerisinde insani yardım ilkelerine bolca atıf yapılmıştır. Öyle ki davranış kurallarının ilki, insani yardım ilkelerinden insancıllık ile alakalıyken, diğer kurallarda tarafsızlık, bağımsızlık ve yansızlığa dair birçok içerik bulunmaktadır. Genel olarak davranış kurallarında; insani yardımın tek amacının insan acısını hafifletmek olduğu, yardım faaliyetlerinde herhangi bir sebeple ayrım yapılmaması gerektiği, savaşan gruplar arasında taraf tutulmaması gerektiği, insani yardım kuruluşlarının bağımsız olması, yardımın ülkelerin dış politika aracı olmaması, herhangi bir ideoloji veya dini inançları desteklemek veya yermek amacıyla kullanılamayacağı, yardım faaliyetlerinde kültürel konulara hassasiyetle yaklaşılması, yerel kapasitenin desteklenmesi ve tanıtım faaliyetlerinde insan onurunun göz önünde bulundurulması gibi konulara

odaklanılmıştır (IFRC ve ICRC, 1994). Çok sayıda ülke ve kuruluşun imza altına aldığı davranış kuralları, insani ilkeleri bir kez daha onaylayan ve sahada insani yardım kuruluşlarının davranışlarını şekillendiren kritik bir metin olarak değerlendirilmektedir.

BM 1991 yılında 46/182 sayılı kararından sonra insani yardım faaliyetlerinin koordinasyonu için birçok düzenleme yapmıştır. Bu düzenlemelerinden biri 1993'te 47/168 sayılı karar ile (UN, 1993) 1997 yılında ise 51/194 sayılı karar ile kabul edilen "Birleşmiş Milletlerin Acil İnsani Yardım Koordinasyonunun Güçlendirilmesi" kararlarıdır (UN, 1997). BM'nin afetler ve insani yardım konularında aldığı bu kararlar birbirini desteklemekte ve güçlendirmektedir. BM söz konusu 47/168 ve 51/194 sayılı kararları ile insani yardımların, 46/182 karar ile kabul edilip vurgusu yapılan, insani ilkeler, uluslararası insancıl hukuk, insani erişim konularını yeniden gündemine taşımış ve teyit etmiştir.

1999 ve 2000 yıllarında BM 1265 ve 1296 sayılı kararları ile yeniden silahlı çatışmalara değinmiş, daha çok sivillerin zarar gördüğü ve dezavantajlı grupların savaşın hedefi haline geldiğini hatırlatmıştır. Söz konusu iki kararda da silahlı çatışmalara, sivillerin yaşadığı mağduriyete, insani yardımlarda erişim problemlerine, uluslararası insancıl hukukun ihlallerine dikkat çekilmiş ve tüm taraflara Lahey ve Cenevre Sözleşmelerine uymaları, yardım kuruluşlarının etkilenen insanlara erişim engeli yaşamaması (UN, 1999), yardım kuruluşlarının çatışmalar sırasında tarafsız kalması gerektiği, çocuk askerlerin terhisi, sivilleri korumaya yönelik tedbirler ve insani koridorlar dahil insani yardım operasyonlarının kolaylaştırılması gerektiği konular karara bağlanmıştır (UN, 2000).

İnsani yardım ilkelerin tarihi ve dayanak noktalarının ele alındığı bu bölümde son olarak BM'nin 2003 yılında imza altına aldığı 58/114 sayılı bulunmaktadır. 58/114 sayılı BM Genel Kurul Kararında ilk olarak 46/182 sayılı karar ve insancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkeleri yeniden teyit edilmiştir (UN, 2004). Sonrasında ise insani yardımda bağımsızlık ilkesi şu şekilde tanımlanmıştır:

"İnsani yardım faaliyetlerinin uygulandığı alanlarla ilgili olarak herhangi bir aktörün sahip olabileceği siyasi, ekonomik, askeri veya diğer hedeflerden insani hedeflerin özerkliği anlamına gelen bağımsızlığın, aynı zamanda insani yardımın sağlanmasında önemli bir yol gösterici ilke olduğunu…".

Böylelikle insani yardım ilkeleri "insancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık" olmak üzere son halini almıştır. 2009 yılında kabul edilen 1894 sayılı karar ile yeniden çatışmalarda sivillerin korunmasına odaklanan BM 4 insani ilkeyi bir kez daha vurgulama ihtiyacı duymuştur (UN, 2009).

4.3. İLKELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

İnsani yardımın tek amacı insan acısını hafifletmektir. Tüm faaliyetler insan ve insanın iyilik hali, onuru ve refahı için yapılır. Her insan doğduğu andan itibaren bazı haklara sahiptir. İnsani yardım alma hakkı da bu haklardan biridir. Dolayısıyla insani yardım herkes içindir. Bu noktada insani yardımın ve ilkelerin odaklandığı durum ihtiyaç içinde olan insandır. Şayet bir ihtiyaç var ise yardım da olmalıdır. İnsanların birbirinden farklı olması, sadece müdahale yöntemini değiştirme olasılığı bakımından önemlidir. İnsanlar farklı olsa da doğası değişmez. Acının dili tüm toplumlarda aynıdır, herkesi savunmasız bırakabilir. Bu sebeple insan doğası, kültürü ve ahlaki sistemleri farklı olsa da duyulan acı benzerdir. Bu sebeple her insan için sunulması gereken insani yardım ve ilkeler farklı ahlaki sistemleri ve kültürleri bir araya getirme gücüne sahiptir. İlkelerin tüm insanlığa ait olması onu evrensel bir niteliğe kavuşturmaktadır. Bu sebeple ilkeleri tüm insanların anlaması gerekmektedir (Pictet, 1979).

"Yardım" kelimesi kavram bakımından tanımlandığında "kendi gücünü ve imkanını, başka biri için kullanma" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanım içerisinde yardımı kimin yaptığı veya ne için yaptığı, amacın ne olduğu gibi soruların cevapları bulunmamaktadır. Dolayısıyla yardım faaliyeti herkes içindir. Herkes gücü ve imkanları oranında yardım faaliyetinde bulunabilir. Kişiler, kurumlar, firmalar, ülkeler diğerlerine yardım operasyonları gerçekleştirebilir. Bu noktada sorulması gereken soru ise şudur: Yardım neden yapılır? Bazen kişisel olarak iyi hissetmek, bazen dini anlamda sevap kazanmak, alıcı ve verici arasında hiyerarşik bir ilişki kurmak, yardım ile bir mesaj vermek, politik veya askeri bir amaç için yardım etmek, görünür olmak ya da tamamen karşılıksız yardım yapmak. Yardım herhangi bir amaçla, herhangi bir kişi tarafından, herhangi birine yapılabilir. İnsani yardım da ise tabiat değişmeye başlar. Bu değişimin sebebi ise ilkelerdir. İlkeler insani yardımın sadece acının

hafifletilmesi için yapılmasını ve bu amacın dışında herhangi bir amacın kesinlikle olmaması gerektiğini, yardımın karşılıksız ve koşulsuz olduğunu, tek odak noktasının ihtiyaç olduğunu sektöre öğütler. İlkelerin bu romantik ve bir o kadar kapsayıcı kapsamı onu diğer tüm yardım aktörlerinden ayırmaktadır. Aksi taktirde insani yardım faaliyetinde bulunan kişi ve kurumların ticari bir kurumdan farkı kalmayacaktır (Yalçın, 2019).

Sonraki bölümlerde derinlemesine incelenecek olan insancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri tanımları bakımından oldukça basittir. Genel olarak her insana yardım etmek, insanlar arasında ayrım yapmamak, gruplar arasında taraf tutmamak ve faaliyetlerimizde, yönetimsel ve operasyonel kararlarımızda bağımsızlığımızı koruyabilmek olarak açıklanan ilkelerin anlaşılması oldukça basit olabilir ve teoride basit ve tartışmaya kapalı kavramlar gibi görünebilmektedir. Fakat sahada, operasyonlarda, özellikle de riski çatışma ve savaş ortamlarında ilkelerin uygulanması oldukça zordur. Hatta çoğu kaynakta ilkelerin bu tür zor bağlamlarda dahi uygulanabilmesi bir sanat eseri olarak yorumlanmaktadır (Labbe ve Daudin, 2016). İlkeleri uygulamak, onların güçlü bir şekilde yorumlanmasını gerektirir. Çünkü ilkelerin tanımı net ve tek olsa da dogmatik değildir, bağlamsal olarak yorumlanabilir, vaka özelinde değerlendirilebilir (Pictet, 1979). Dolayısıyla genel olarak ilkelerin kapsamları çizilmiş olsa da nasıl uygulanacağı, göstergelerinin ne olduğu hiçbir zaman formüle edilememiştir. İlkelerin uygulama anlamındaki zorlu yapısı, onların uygulanması için sadece iyi niyetlerin yetmediğini, sadece söylemlerin ilkelere göre hareket edildiği anlamına gelmediğini anlatır (Mierop, 2016). İlkeleri uygulamak belirli bir anlayışı, felsefi birikimi, görev tecrübesini, insani yardım alanında uzmanlığı, çabayı, yönetimsel olarak sarsılmaz bir yapıyı, operasyonel karalarda özerkliği gerektirir. Bu yüzden ilkeleri uygulamak maliyetlidir. Tanımlamada basit, uygulamada zor olan insani ilkelerin bağlamsal olması, yoruma bağlı yapısı ve içinde birçok dinamiği barındırması, onların her zaman başarılı bir sonuç garanti etmediğini göstermektedir. Sonuç olarak bazen ilkeli bir operasyon gerçekleştirilse bile olumlu bir sonuç alınamayabilir. İlkeler bunu garanti edememektedir (Labbe ve Daudin, 2016).

İnsani yardım operasyonlarının gerçekleştiği durumlar ve bölgeler her zaman var olacaktır. Çünkü afetler ve savaşlar bir şekilde dünyayı ve insanoğlunu etkilemeye

devam edecektir. Afet ve acil durumlar genel olarak benzer şekilde mağduriyetler yaratsa da bu mağduriyetleri gidermek amacıyla varoluşunu sürdüren insani yardım kuruluşlarının yapısı önceki bölümlerde açıklandığı üzere birbirinden farklı olabilir. Yapıları farklı olsa da aynı durumlarda ve bölgelerde görev yapan insani yardım kuruluşları çeşitli faaliyetlerde, organizasyonlarda veya koordinasyon mekanizmalarında birlikte görev yapmak durumundadır. Dolayısıyla kuruluşlar birbirlerine karşı sorumlu olabilmektedir. Bu birliktelik bazı durumlarda operasyonlara avantaj sağlarken, çeşitli dezavantajlarda getirebilmektedir. Bir kuruluşun yaptığı bir yanlışlık veya kuruluşa/faaliyetine karşı olumsuz bir algı, bölgedeki tüm kuruluşlara atfedilebilir. Bu durum bölgedeki insani yardım faaliyetlerinin devamını sağlarken kesintiye de uğramasına sebep olabilir. Dolayısıyla ilkelerin kuruluşlara sağlamış olduğu insani alan ve erişim kapasitesi konusunda insani aktörlerin tavır ve tutumları tüm insani topluluğu etkileyebilmektedir (Macdonald & Valenza, 2012).

İnsani yardım ilkeleri, yardım operasyonlarının her aşamasında kullanılabilir. Karar verme ve harekete geçme aşamasında, hazırlık, planlama, uygulama ve izleme değerlendirme evrelerinde ilkelere bağlılık gerekmektedir. Öncesinde de belirtildiği üzere ilkelerin ne olduğu sorusunun cevabı bulunmakla birlikte nasıl uygulanacağı konusunda eksiklikler bulunmaktadır. Bunun bir nedeni ilkelerin yere, zamana, yaşanan duruma, kültürel hassasiyete, politik tansiyona göre bağlamsal düşünülmesi ve yorumlanması olabilir. Fakat konu hakkında herhangi bir çerçeve olmaması, insani yardım topluluğunun ilkeleri farklı yorumlamasına neden olabilir. Yine de ilkelerin uygulanabilmesi bazı gerekliliklere bağlıdır. Bu noktada ilk gereklilik ilkelerin net biçimde anlaşılması olarak değerlendirilebilir. Hem ülkelerin hem de insani insani yardım uygulayıcılarının ilkeleri anlayabilmesi ya da insani yardım ekosistemi tarafından ilkelerin anlatılması gerekmektedir. Diğer taraftan ilkeler ile ilgili rehberler ve karar verme çerçeveleri oluşturulmalıdır. Sektörde çalışan yardım personeli ilkelerin ne olduğu ve uygulamada ne gibi engellerle karşılaşabilecekleri konusunda iç eğitimden geçirilmesi gerekmektedir (Macdonald & Valenza, 2012).

İnsani ilkeler ve kabul, güven, iletişim kavramları arasında güçlü bir bağlantı bulunmaktadır. Geleneksel insani yardım modelinde de değinildiği üzere ilkeli insani yardımın mesajı da kaygısı da tektir. O da insan ve insanın çektiği acı ve duyduğu

ihtiyaçtır. Bu amacın net biçimde aktörlere ve bölgesel güçlerle anlatılması, uluslararası insancıl hukukun verdiği destek, mesajlarda ilkelerin açık biçimde kullanılması ilkeli yardım faaliyetlerinde olumlu bir algıyı beraberinde getirerek insani yardım örgütlerinde güven sağlamaktadır. Bu güven yardım malzemesinin, yardım personelinin güven içinde çalışabilmesi ve ihtiyaç duyan insanlara erişim sağlaması demektir. Kabul ise insani yardım faaliyetlerinde güven ile paralel biçimde ilerlemektedir. Güven varsa kabul de vardır. İlkeli duruş, topluluğun kabulünde önemli bir dinamiktir. Diğer taraftan kuruluşun yönetimsel yapısı, operasyonlarındaki personel çeşitliliği kabul konusunda olumlu bir etkisi vardır (Macdonald & Valenza, 2012). Güven ve kabul konusunda ilkelerin ne derecede etkili olduğunu yorumlayabilmek adına tablo'da ki veriler değerlendirilebilir. Saf insancıllıktan çıkış ve insani yardım faaliyetlerinin politik süreçler ile birlikte yürütülmesi ile birlikte yardım kuruluşlarına ve personeline yönelik olumsuz algılar, yıllar içerisinde hayatını kaybeden yardım personeli sayısını artırabilmektedir. Rapora göre 2022 yılında hayatını kaybeden yardım çalışanı sayısı 459'dur (UNOCHA, 2022).

İnsani ilkeler ile ilgili değinilmesi gereken bir diğer nokta "hesap verebilirlik" kavramıdır. İlkeli kuruluşların amaç ve faaliyetleri açıkça tanımlanmıştır. Tarihsel bir misyon ile ne amaçla kriz bölgesinde oldukları, kurdukları bağlantılar, müzakereler, diyaloglar, anlaşmalar, finansal yapı, açıklamalar ve verilen mesajların hepsinin amacı, sahip olunan tek ideoloji olan "insan" içindir. Bu netlik ilkeli kuruluşların faaliyetleri konusunda görev yapılan bölgenin yerel güçlerine, menşei ülkenin ilgili makamlarına, donörlere ve en önemlisi nihai yararlanıcı olan afetten etkilenenlere karşı yardım faaliyetlerinin her aşamasında hesap verilebilmesini sağlamaktadır (Stand Up, 2016).

İnsani yardım ilkelerinin birbirine bağlı bir yapısı bulunmaktadır. Bir ilkenin başarısı veya başarısızlığı diğer ilkelerin başarısını etkileyebilmektedir. Bu noktada "Bağımsızlık" ilkesi örnek olarak gösterilebilir. Yönetimsel, operasyonel ve finansal bağımsızlığını sağlayamayan bir kuruluş, bağlı bulunduğu aktörün eğilimleri ve istekleri dışında aksiyon alması neredeyse imkansızdır. Özellikle bir çatışma esnasında, çatışmadan etkilenenlerin ihtiyaçlarına değil, donörün eğilimlerine odaklanmak zorunda kalınabilir. Dolayısıyla, yansızlık ilkesi ve tarafsızlık ilkeleri uygulanamaz hale gelir. Nihai noktada ise ihtiyacı olan insanların acısı

hafifletilemeyebilir da ya operasyonun merkezinde insan acısı dışında farklı kaygılar bulunduğu için insancıllık ilkesi de ihlal edilmiş olabilir. Dolayısıyla her ilke diğerlerine bağlı durumdadır. Pictet bu konuyu Şekil 23'te ifade edildiği üzere ilkeler hiyerarşisi oluşturarak açıklamıştır.

Şekil 24: Pictet Piramidi

Kaynak: Pictet, 1979

Şekilde IFRC'nin 7 temel ilkesi yer almaktadır. 7 İlkenin 4'ü küresel anlamda kabul gören ilkeleri oluştururken, en alt katmanda bulunan Gönüllülük, Birlik ve Evrensellik Hareketin çalışma usulleri ve kurumsal niteliği ile ilgilidir (Pictet, 1979). Görüldüğü üzere piramidin en üstünde insani yardımın amacını tanımlayan insancıllık ilkesi yer almaktadır. Her şey bu amaca ulaşmak içindir. Tarafsızlık, insancıllık ilkesinin uygulanmasını sağlar, hayata geçirir. Yansızlık ve bağımsızlık ise en üst katmanda yer alan ilkelere ulaşmak adına kullanılan araçlardır. Uygulamanın gerçekleştirilebilmesi için gerekli güven ve kabulü sağlayarak insani alan açılmasını sağlamaktadır (Mierop, 2016).

4.4. KÜRESEL İNSANİ YARDIM İLKELERİ

Bu başlık altında önceki bölümlerde girişi yapılan ve tanımlarına kısaca değinilen insani yardım ilkeleri incelemeye alınmış ve değerlendirilmiştir. Küresel insani yardım ilkeleri olarak kabul edilen dört ilke içerisinde araştırma kapsamına giren Yansızlık ve Bağımsızlık ilkeleri ise derinlemesine analiz edilmiştir.

4.4.1. İnsancıllık

"İnsan acısı, nerede bulunursa bulunsun, ele alınmalıdır. İnsani yardımın amacı, yaşamı ve sağlığı korumak ve insanlara saygıyı sağlamaktır" (OCHA, 2022).

İnsancıllık ilkesi insani yardım varoluşunun sebebi olan ve Pictet'in insani yardım piramidinde de açıklanmış olduğu üzere en tepede yer alan ilkedir. İnsancıllık ilkesi içerisinde çeşitli kavramları barındırmakta, bu durum ise açıklanmadığı taktirde karışıklığa sebebiyet vermektedir. Pictet ilkeleri yorumladığı çalışmasında insancıllığın; insan, insanlık, insancıl, hümanizm, humaniterizm, hayırseverlik, merhamet gibi kavramları bünyesinde barındırdığını belirtmektedir. Bu kavramların açıklanması insancıllık ilkesinin anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

En başta insani yardımın sonrasında, bu yardım türünün temel ilkesi olan insancıllığın kökeninde "insan" bulunmaktadır. Pictet yorumlamasında insanın farklı alanlarda farklı tanımlamalarının yapılabileceğini belirtmiştir. İnsani yardım alanıyla ilgili olarak ise insan kavramını "hemcinsine iyi davranan" olarak tanımlamakla yetinmiştir (ICRC,1963). Bu aşamada gündeme gelen soru ise insani yardım kavramı içerisinde temel noktanın insan olması yardım faaliyetinin türcü bir bakış açısıyla oluşturulmuş ve günümüze dek kalıplaşmış olmasını beraberinde mi getirmiştir, insani yardımda her şey insan için midir, odağında insan olmayan yardım faaliyetleri insani yardım olarak tanımlanamaz mı? Günümüzde afet ve acil durumlarda yürütülen yardım çalışmaları, hazırlık, müdahale ve risk azaltma faaliyetlerinin kapsamı düşünüldüğünde hayvanları, bitki örtüsünü, kültürel varlıkların hepsi için çalışmalar yürüten, dolayısıyla tüm ekosistemi gündemine alan bir afet yönetimi perspektifi hakimdir. İnsani yardım tanımlaması ve yorumlaması bağlamsal ve tarihsel olarak düşünüldüğünde odağının insani olması normal olarak karşılanmakla beraber,

günümüzde içine insanı da alan ekosistemci bir bakış açısıyla çalışması sebebiyle kavramsal olarak bir genişleme söz konusu olabilmektedir. Fakat bu tartışma bu araştırmanın konusu olmadığından derinlemesine incelenmemiştir.

Pictet tarafından insanlık bir duygu olarak ele alınmıştır. İnsanlık insanlığa karşı duyulan aktif iyi niyettir (ICRC, 1963). "İnsanlık" ahlaki değerlerle ilgili, ahlaki olarak doğru ve yanlışı tanımlayan, insan ve insan yaşamının anlam arayışında temel cevaplardan biri olan ve Sokrates, Platon ve Aristoteles gibi filozofların yaşamın ve mutluluğun temeli olarak nitelendirdiği "erdem" olarak tanımlanmaktadır (Peterson & Seligman, 2004). Konfüçyüs'ün "ayakta durmak istersen başkalarının ayakta durmasına yardım et" şeklinde insan sevgisi olarak işlediği insanlık (Peterson & Seligman, 2004) Konfüçyüs'ün Seçmeleri'nin temelini oluşturmaktadır (Chan, 1955). İnsanlık kavramı felsefi akımların yanında Semavi dinlerde de sıkça fedakârlık, nezaket, sevgi ve yardım tanımlamalarıyla birlikte ele alınmaktadır. İnsani yardım kavramı ile birlikte ele alındığında, kavramın temelinin duygudan yola çıkması oldukça anlaşılasıdır. Dolayısıyla fiziksel, maddi veya psikolojik alanlarda yapılan yardımların türü ne olursa olsun, çıkış noktası insanlık kavramının içindeki fedakârlık, nezaket, erdem kavramlarını içeren bir duygudur.

Araştırmanın 2.1. başlığında da açıklandığı üzere "Hümanizm" insan merkezci, kâinatı insan üzerinden açıklayan, insanın kendini geliştirmesine yardımcı olan bir fikir akımıdır. İnsanı diğer tüm varlıklardan ayrı bir noktaya taşıması sebebiyle de eleştiri almaktadır. Bu haliyle Oxford sözlüğünde de "insana değer veren, insancı" olarak tanımlanmıştır. Kavram Türkçeye de aynı şekilde yansımakla beraber insancıl kelimesi de kullanılabilmektedir. İnsancıllık ise İngilizcesi "Humanitarianism" olan ve günümüzde insani yardım kavramı olarak kullanılan terimdir. Bu sebeple insancıl/insancıllık/hümanizm/humanitarianism kelimeleri yakın olsa da birbirinden doğan ve fakat farklı anlamlara gelen kavramlardır.

Pictet ilke yorumlamasının sonunda olarak merhamet ve hayırseverlik kavramlarına değinmiştir. Başkasının acısının son bulması için gösterilen gayreti tanımlanan hayırseverliğin itici gücü olarak merhamet kavramını öne sürmüştür (Pictet, 1979). Merhamet ise şefkat, yardımseverlik, nezaket, hoşgörü kavramlarıyla anılmakla birlikte, başkasının yaşadığı kötü durumdan dolayı hissedilen üzüntü olarak tanımlanmakta (Çağrıcı, 2004) ve semavi dinlerde sıkça kullanılan bir kavramdır.

Örnek olarak İslamiyet'te "El Rahim" Allah'ın isimlerinden biri olup "En Merhametli" anlamı taşımaktadır (Rafiabadi, 2003). Pictet'in de ilkeler piramidinde belirtmiş olduğu üzere insancıllık, ilkelerin en tepesinde yer almaktadır. İnsancıllık insani yardımın temelinde yer almakta olup en geniş çaplı ve kapsamlı ilke olarak değerlendirilmektedir. İnsani yardımın amacını, ulaşmak istediği noktayı, varoluş sebebini, etik ve ahlaki yönünü belirtmektedir (Slim, 2015). Pictet insancıllık ilkesinin önemini vurgularken "insani yardım ilkeleri tek bir ilke olsaydı, bu insancılık ilkesi olurdu" ifadesini kullanmıştır. (Pictet, 1979).

İnsancıllık ilkesi için koşullar veya insanların nerede olduğu önemli değildir. Bu ilke için önemli olan insanın çektiği acının azaltılması, kişiliğine duyulması gereken saygı, onurun korunmasıdır. Bu aşamada insancıllık ilkesi çekilen acının nerede, ne zaman ve hangi koşullar altında olduğu ile ilgilenmemektedir. Acının dili tektir ve azaltılması gerekmektedir. İlkeye göre insan ve yaşam değerlidir. Bu değerler herkes için eşittir. İnsancıllık insan değerini ve onurunu korumak, yaşamını sürdürebilmek ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına, onun kişilik haklarına koşulsuz saygıyı öğütler. Bu sebeple yardım faaliyetleri insan hakları ile ortak paydaya sahiptir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi eşitlik ve onur kavramları üzerine inşa edilmiştir. Bu durum "Tüm insanlar özgür, değer ve hak bakımından eşit doğarlar" cümlesi ile özetlenmiştir. İlkenin de vurgu yaptığı onur kavramı ise Bildirgenin 5. Maddesinde "Hiç kimseye insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz" ifadesi ile işlenmiştir. Bu sebeple insani yardım faaliyetinin temelini oluşturan insancıllık ilkesinin insan hakları ile göz ardı edilmez bir bağlantısı bulunmaktadır.

İnsancıllık ilkesi insani yardımın tanımını içermektedir. Dolayısıyla insani yardım ile onun bir ilkesi olan insancıllığın genel olarak işaret ettiği noktalar benzerdir. İnsani yardım da kriz durumlarında yaşamı sürdürmeye, temel ihtiyaçları karşılamaya, acıları hafifletmeye odaklanır. Tek odak noktası insandır. Başka herhangi bir amaç söz konusu değildir. Bu amaç ve niyetle insancıllık ilkesiyle beraber insani yardım faaliyeti acı içindeki ihtiyaç sahibi insanların tüm ihtiyaçlarını gidermeye odaklanır. Genel olarak asgari düzeyde barınma, sağlık, beslenme gibi fiziksel ihtiyaçlar gündeme gelse de kişiliğe saygı ve onurun korunabilmesi amacıyla psikolojik ihtiyaçlarında giderilmesi insancıllık ilkesinin odağındadır. Bu sebeple etkilenen

insanların inançları ve kültürel hassasiyetlerine koşulsuz bir saygı tutumu söz konusudur.

Slim insancıllık ilkesi üzerinden bir sınıflandırmaya gitmiş ve ilkeyi değer ve erdem kavramları üzerinden ikiye ayırarak tanımlamıştır. Değer olarak insancıllığı insanın değerli olduğu fikrine dayandırmaktadır. İnsanın yardım faaliyetlerinde asıl, tek ve temel amaç olması onun değeri sebebiyledir. Değer olarak insancıllıkta barış arzulanır. Amaç siyasi bir proje değil, doğrudan insan hayatıdır. Slim erdem olarak insancıllık kavramını ise değerli olan insanın korunmasının bir erdem olması şekliyle işlemektedir. Hayat değerlidir, bu sebeple korunmalıdır. Onu korumak da bir nezaket erdemidir (Slim, 2015).

İnsancıllık ilkesi tanım ve amacında üç sac ayağı mevcuttur. Acıyı önlemek, hayatı ve sağlığı korumak ve bireye saygı duyulmasını sağlamak (Pictet, 1979).

- Acıyı önlemek: Faaliyetin ve ilkenin var oluş sebebi ve itici gücüdür. Acının dindirilmesi amacıyla sağlık yardımı, sosyal yardımlar, barınma yardımları veya ekonomik yardımları gibi geniş bir yelpazesi bulunmaktadır. Acının sebebinin ne olduğu önemli değildir. Acının sebebi ile değil sonucu ile ilgilenilir. Bu sebeple ilke ve faaliyet daha çok önleyici değil onarıcı bir eylemdir. Bu nokta ise ilkelerin savunucusu olan ICRC'nin ve diğer geleneksel model uygulayıcılarının halihazırda en çok eleştiri aldığı bölümdür. Acının her ne şartta olursa olsun ve sebebi ne olursa olsun dindirilmeye çalışılması çok kutsal olmak ile beraber, onu oluşturan şartların ne olduğuna yeterince değinilmemesi faaliyetin ve ilkenin eksik noktası olarak değerlendirilebilmektedir.
- Hayatı ve sağlığı korumak: İnsancıllığın bir diğer amacıdır. İnsancıllık bir taraftan acıyı dindirmeye çalışırken diğer taraftan ölüme karşı da savaşmaktadır. En büyük hedef insan hayatının devamını sağlamaktır. Bunu acil ihtiyaçları karşılayarak ve koruma faaliyetleri ile gerçekleştirmeye çalışır.
- Saygıyı sağlamak: İnsancıllık sadece acı dindirmek ve yaşamın devamını sağlamak ile sınırlı değildir. Aynı zamanda insanın kendisine ve ona ait tüm unsurlara, onuruna, haysiyetine, yaşam biçimine, inancına, kültürüne, özgürlüğüne ve malvarlığına saygılı olmayı öğütler. İnsancıl hukukta da geçen saygı kavramı çatışma ve savaşlarda yer almayan bireylere saygı duyulması olarak açıklanır. Bu anlamıyla saygılı olmak, saygı göstermek savaş esnasında bile kişilerin zarar görmesinden

kaçınma tutumudur. Diğer taraftan saygı ile beraber anılan koruma ise kişilerin maruz kalacağı kötülüklerden korunmasıdır.

İnsani yardım ilkelerinin en temel dayanak noktası olan uluslararası insancıl hukuk unsurları içerisinde insancıllık ilkesine atıfla oluşturulan birçok kural yer almaktadır. Bu kurallardan biri ayrımdır ve çatışmalarda savaşçı ve sivil ayrımının yapılmasını açıklar. İnsancıllık ilkesine atıfla oluşturulan bir diğer kural önlemdir ve çatışmalarda tüm sivillerin oluşabilecek tüm zararlardan korunmasını ve bu koruma için çeşitli önlemler alınması gerektiğini ifade eder. Üçüncü kural orantıdır. Orantı, doğası gereği acımasız olan savaş ve çatışmaların dahi sınırsız bir yöntemle yürütülmemesi gerektiğini, güç sınırsız olsa dahi tehdide orantılı bir biçimde uygulanması gerektiğini açıklamaktadır. Son olarak gereksiz acı kavramı ise gücün gereksiz acıya sebebiyet vermemesi gerektiğine değinmektedir. Söz konusu ayrım, önlem, orantı ve gereksiz acıya sebep olmamak kurallarının hepsine insancıllık ilkesi kaynaklık etmektedir.

İnsancıllık insani yardım operasyonları için en tepede ve vazgeçilmez bir ilkedir. İlke ahlaki bir pusuladır, geniş çapta çerçeve sağlar. Operasyonun, kuruluşun veya çalışanın varoluşunun sebebi hem hareket noktası hem nihai hedefidir. İlkenin merkeziliği, temelinin insan olması, bir duygudan oluşması ve ilkeye bir inancın kaynaklık etmesidir. Bu inanç insana, yaşamına ve değerine olan inançtır. Diğer taraftan kutsal metinlerin insancıllığa yaptığı vurgu ile beraber ilke başlangıç noktasını oluşturmuştur. Değeri paha biçilmez olan ve hayati bir eylem olan insani yardım için bu sebeplerle insancıllık ilkesi tam da olması gereken yerine oturmaktadır. Fakat ona güç katan bu özellikleri diğer taraftan zayıf noktalarının da mimarıdır. Baştan sona ayrıntılı ve büyük bir plan ve programın ürünü olan insani yardım operasyonları karar aşaması, tedarik, finans, dağıtım, uluslararası ilişkiler, lojistik vb. faaliyetleri çok riskli ortamlarda gerçekleştirmektedir. Yardım operasyonları bir yandan krizden etkilenen insanları hayata bağlayabilirken, diğer taraftan planda eksik kalan bir parça veya elde olmayan sebepler ile hem etkilenen insanların hem de insani yardım çalışanlarının hayatlarını kaybetmesine sebep olabilir. Kişiler, gruplar ve hatta ülkeler arası krizlere sebep olabilirken, barışında temel taşlarını döşeyebilir. Sonuç olarak bu denli hayati bir organizasyonun temelinin duygusal bir ilke olması insani yardımı romantik bir yapıya büründürebilmektedir. İnsanın her toplumda benzer bir anlam taşıması ve

acının dilinin değişmemesi her yerde insancıllığa bakış açısının aynı olmasını beraberinde getirememektedir. Özellikle insan eliyle oluşan afetlerde, savaş ve çatışma ortamlarında kendini göstermesi gereken insancıllık ilkesi, kutuplaşan dünyada giderek önemini kaybetmekte veya farklı şekilde yorumlanabilmektedir. Acı veya ihtiyaç varsa insani yardım operasyonları da olmalıdır. İnsani yardım operasyonlarının varlık sebebi yoruma dayalı olmamalıdır. İnsancıllık ise romantik yapısı gereği yoruma yer bırakabilmektedir. Bu açıklık insan yardımın ve insancıllığın kapsamının belirlenmesini zorlaştırabilmektedir. Her koşul altında insancıllık ilkesi yürütülebilir mi? Tanıma göre bu sorunun cevabı basittir. İnsancıllık nerede olursa olsun, şartsız, koşulsuz ve kim olduğuna bakılmaksızın yardımı öğütler. Bu gerçekçi midir? Bir insan düşmanına yardım etmeyi isteyebilir mi? Sorunun cevabı hayır ise krizden etkilenen söz konusu insanlar herhangi bir yardım alamayacaklar ve hayatları tehlikeye girecektir. Belki de ulaşılmak istenen durum budur. İnsancıllık ilkesi bu durumda diğer ilkelerden destek almak durumdadır. Bu ilkeler tarafsızlık ve yansızlık ilkeleridir. Yardım taraf tutmaz, haklı haksız aramaz, yargılamaz. Bu sebeple etkilenen insanın dost mu ya da düşman mı olduğu önemli değildir. Önemli olan ihtiyacının olup olmadığıdır. İnsancıllık ilkesinin bir diğer zorluğu ise somut bir zemine oturtulamaması ve bu sebeple net bir uygulama haritasının çizilememesidir. İnsancıllık nasıl uygulanabilir? Bir rehberi veya standardı var mıdır? Soruların cevabı hayırdır. İnsancıllık merhamet ve vicdanın yansımasıdır. Dolayısıyla insancıllık ile ilgili bir uygulama standardı ne geçmişte var olmuştur ne de gelecekte var olacaktır. Bu belirsizlik hayati olan yardım kavramının farklı hatta yanlış yorumlanmasına sebep olabilmektedir. Bir insani yardım kuruluşunun ne kadar insancıl olduğunu ölçmek imkansıza yakın olsa da ne kadar gündemlerinde olduğunun anlaşılmasına yardımcı olacak bazı göstergeler tanımlanabilir. Kuruluşların faaliyetlerinde uluslararası standartlara ne kadar uyduğu, insan haklarına, uluslararası insancıl hukuka ve ilkelere yakınlığı veya uyumu, misyon, vizyon ve görev tanımında ilkenin geçip geçmemesi, geçmişte yapılan uygulamaların incelenmesi, kurumsal yapısı, teşkilat şeması ,çalışan çeşitliliği, şeffaflığı ve hesap verebilirliği, bulunduğu toplumda ki algısı ve paydaş görüşleri net bir tablo çizemese de kuruluşun insancıllığa bakışına dair bir yorumda bulunmamıza yardımcı olabilecek unsurlar olarak değerlendirilebilir.

4.4.2. Tarafsızlık

"İnsani yardım yalnızca ihtiyaç temelinde gerçekleştirilmeli, en acil sıkıntı durumlarına öncelik verilmeli ve milliyet, ırk, cinsiyet, dini inanç, sınıf veya siyasi görüşlere dayalı ayrım yapılmamalıdır" (OCHA, 2022).

Tarafsızlık ilkesi insani yardım faaliyetlerine yön veren, şekillendiren bir diğer kritik ilkedir. Pictet'in ilkeler hiyerarşisine göre tarafsızlık insancıllığın altında ikinci sırada yer almaktadır. Tarafsızlık ilkesi insancıllığa benzer şekilde ulaşılmak istenen nihai noktayı ifade eder. Bu sebeple yardım faaliyetlerinde kullanılan bir araç değil, faaliyetin ulaşmayı arzuladığı amaçtır.

Tanımda ifade edildiği üzere tarafsızlık ilkesi için sosyal statü, kimlik, sosyoekonomik seviye, ait olunan sınıf, etnik yapı, inanç sistemi, siyasi görüşü ya da ideolojik yapı gibi konular kişinin yardım alıp almaması aşamasında herhangi bir anlam ifade etmemektedir. Bu kavramlar sadece yardımın sunulma şeklinde değişiklik yaratması muhtemel, yardım faaliyetinin programlanması aşamasında dikkat edilmesi gereken hassas noktaları ifade etmektedir. Bölgenin, grubun, ailenin veya bireyin etnik yapısı, inancı, kültürü ve hâkim siyasi yapı göz önünde bulundurulmadan yardım faaliyetinin planlanması, yardımların eksik kalacağının, ihtiyaç sahiplerine ulaşamayacağının, uygun, yerinde veya zamanında yardım olmayacağının göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Tarafsızlık ilkesinin kastettiği husus ise insani yardım faaliyetlerinde, kuruluşların yardımı sunarken ilkenin resmi tanımında geçtiği üzere "milliyet, ırk, dini inanç, sınıf ve siyasi görüş" gibi konular sebebiyle kişiler arasında ayrım yapmamasıdır. İnsan ve insan hayatının insancıllık ilkesinde bahsedildiği üzere vazgeçilmez ve göz ardı edilmez bir değeri vardır. Bu değerin varlığı kişinin sahip olduğu özellikler sebebiyle değil sadece insan olmasından kaynaklıdır. Dolayısıyla bir bu değer bir kişiye, gruba veya topluma değil herkese aittir. Tarafsızlık ilkesinin önemsediği konu da budur. Bu sebeple tarafsızlık tüm insanların eşit olduğu varsayımıyla yola çıkmaktadır. Bu ilke için insanların eşitliği hassas bir konudur. Bu noktada ise akıllara şu soru gelmektedir: tüm insanlar eşit ise yardım neye göre sunulmaktadır? Cevap ise yine ilkenin tanımında gizlidir. "Yalnızca onların ihtiyaçları doğrultusunda hareket ederek…" ifadesi ile tarafsızlık ilkesinin seçimlerini sadece yardıma duyulan ihtiyaç ile bağlantılandırdığı ve kimin yardım

alacağını veya sıralamanın nasıl olması gerektiğini bu ihtiyaç derecesinin şekillendireceğini belirtmektedir. Varoluştan bu yana krizler hep var oluştur. Krizin olduğu yerde ise ihtiyaç mevcuttur. Dolayısıyla insanoğlunun yardıma ihtiyacı her zaman vardı. Günlük yaşam koşulları içerisinde insanların çeşitli ihtiyaçları olabilmektedir. Bu ihtiyaçlar karşılanabilir ya da karşılanamaz. Karşılandığı taktirde kişi bundan bir haz duyar, karşılanmadığı taktirde huzursuzluk duygusu ortaya çıkabilir. Günlük yaşamda insanlar kendi ihtiyaçlarını fark edebilir ve buna göre bir aksiyon alarak ihtiyaçlarını giderebilir ya da bu ihtiyacı gidermek için yardım alabilir, hiç yardım alamazsa bile başka biri bu ihtiyacı görerek kişinin ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu olağan durumlar olağanüstü şartların hâkim olduğu afetlerde ve krizlerde sekteye uğramaktadır. İnsanlar ihtiyaçlarının ne olduğunu göremeyebilir, görse bile karşılayamayabilir ve kimse bu konuda kişiye yardımcı olamayabilir. Karşılanmayan ihtiyaçlar normal zamandan çok daha farklı olarak kriz zamanlarında insanlar üstünde daha büyük bir yıkıma yol açabilir. Kitlesel ihtiyaçların olduğu dönemlerde karşılanamayan ihtiyaçlar toplumsal kaosa dönüşebilmektedir. Diğer taraftan afet ve acil durumlarda duyulan ihtiyaçlar, barış zamanındaki gibi karşılanmadığında sadece huzursuzluk değil, yaşamın doğrudan devamıyla ilgilidir. Afetlerde ihtiyaç duyulan acil yardımlar insanların mutluluk, tatmin, huzur gibi duygularıyla değil en azından hayatta kalabilmesi için sunulmaktadır. Bu yüzden en asgari ihtiyaçların yerel veya uluslararası insani yardım topluluğu tarafından karşılanması amaçlanmaktadır. Tüm bu sebeplerden ötürü yardımların ihtiyaçlara dayanması hem hayatın devamlılığını sağlayabilmek hem de gerçek ihtiyaç sahibinin yardıma erişimini sağlamak için değerlidir.

Tarafsızlık ilkesi içerisindeki insani yardım faaliyetlerinin amacı en kısa zamanda en fazla sayıda ihtiyacı olan insana ulaşabilmektir. Afetler gerçekleştiği bölgenin özelliklerine ve etkililiğine göre çok fazla sayıda insanın hayati ihtiyaçlar duymasına sebep olabilmektedir. İnsani yardım topluluğunun ihtiyacın çok fazla olduğu durumlarda tüm ihtiyacı karşılayabilecek kaynağı ise bulunmamaktadır. BM'nin her sene kaleme aldığı insani yardım raporlarında ihtiyaç duyulan tutar ile karşılanabilen tutar çoğu zaman örtüşmemektedir. BM raporlarına göre 2022 yılında yardıma ihtiyaç duyan insan sayısı 250 milyondu. Yardım ihtiyacının karşılanması amaçlanan insan sayısı ise 174 milyondu. Diğer taraftan 250 milyon insanın yardım

ihtiyacının karşılanması için ihtiyaç duyulan maddi gereksinim 37.7 Milyar $ iken bu rakamın sadece %46'sı olan 17.2 Milyar $ karşılanabildi. Dolayısıyla insani yardım sektörü çoğu zaman kaynak kısıtlılığı yaşamaktadır. Dünyadaki yardıma ihtiyacı olan insanların tümünün yardıma erişiminin sağlanabilmesi gerçekçi bir hedef değildir. Bu noktada yardıma ihtiyacın hiç oluşturulmaması en gerçekçi ve uygulanması gereken yöntemlerden biridir. Bunu oluşturmak ise imkansıza yakın bir diğer noktadır. Bu aşamada doğal ve insan yapımı afetlerin farklılıkları gündeme gelmektedir. Doğal afetler konusunda ülkeler direnç seviyesini geliştirebilmektedir. Teknolojik gelişmeler, toplumun farkındalık seviyesinin geliştirilmesi afetler karşısında daha az kayıp verebilmektedir. Diğer taraftan afet yaşandığı taktirde uluslararası insani yardım topluluğu veya ülkeler yardım ekiplerini ve diğer kaynaklarını bölgeye yönlendirebilmektedir. İnsan yapımı olan savaşlar ve çatışmalar söz konusu olduğunda ise bu konunun değerlendirmesi farklılaşmaktadır. Tüm dünya risk yönetiminin ya da yardıma ihtiyacın hiç oluşturulmamasının, o ihtiyacı karşılamaktan daha kolay olduğunu bilmesine rağmen uluslararası savaşların ya da ülke içi çatışmaların ne denli yoğun olduğu Şekil 10, 11 ve 12'de görülebilmektedir. Doğal afetlere kıyasla savaşlar yardıma olan ihtiyacı bilinçli bir şekilde ortaya çıkarmaktadır. Savaşların acı olan tarafı da budur. Hatta insanların yardıma muhtaç bırakmak ve o ihtiyacı karşılamamak bilinçli bir savaş stratejisidir. Bu sebeple yardıma olan ihtiyacın hiç oluşturulmaması tekniği ya da mantığı doğal afetlerde, savaşlara kıyasla daha işlevsel kullanılabilmektedir. Dolayısıyla yardıma ihtiyaç olma durumu bilinçli veya bilinçsiz, bir şekilde oluşacak ya da oluşturulacak, ihtiyacın oluştuğu yerde ise insani yardım topluluğu bu ihtiyacı karşılamak üzere kısıtlı kaynakları ile orada olacaktır. Herkesin yardıma erişiminin olması insancıllık ilkesinin bir gereği iken, herkese ulaşılmasının imkânsız olması sebebiyle "ihtiyaç" dinamiğinin ortaya çıkması nedeni tarafsızlık ilkesidir. Bu noktada yardım faaliyetlerinde eşitlik kavramının yanına adalet kavramı da eklenecektir. Adalet yardım çalışanlarına seçimlerini nasıl yapacağı konusunda yol gösterecektir. Eşitlik ve adalet konusundaki detaylı inceleme bölümün ilerleyen kısımlarında detaylıca ele alınmıştır.

Tarafsızlık ilkesinin uluslararası hukukta önemli bir yeri bulunmaktadır. Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. Maddesinde savaşın veya çatışmanın dışında kalan askerleri de kapsayacak şekilde sivillerin ayrıma maruz kalmadan insani muamele

göreceği ifade edilmektedir (ICRC ve Türk Kızılayı, 2002). 4. Cenevre Sözleşmesinin 10 maddesinde ise "tarafsız insani yardım kuruluşu" ibaresine yer verilmiştir. Önceki sözleşmelerde bu kuruluştan kasıt ICRC iken 4. Sözleşmede ICRC ve diğer tarafsız insani yardım kuruluşları" şeklinde genişletilmiştir (ICRC, 1949). Diğer taraftan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 2. Maddesi ise "Herkes, ırk, renk, cins, dil, din, siyasi veya diğer herhangi bir inanç, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir statü bakımından ayrım gözetilmeksizin…. "İbaresi ise doğrudan tarafsızlık ilkesine kaynaklık etmektedir (BM, 1948).

Tarafsızlık ilkesinin, insani yardım faaliyetlerinde herhangi bir sebeple insanlar arasında ayrım yapmaması yaklaşımı bir anlamda tüm kültürlere bir meydan okuma olarak değerlendirilebilmektedir. Çünkü yardım tarafsızlık ilkesi gereği ihtiyaçtan başka bir dinamiğe dayandırılmamaktadır. Bireysel hassasiyetler sadece yardımın sunulma şeklinde yol gösterici olabilmektedir. Bu yaklaşımın uygulanması ise yine insan yapımı olan savaşlarda ve çatışmalarda, gruplar veya toplumsal arası gerilimin yükseldiği afetlerde oldukça zor olabilmektedir. Özellikle terör ile ilgili tartışmaların yoğun olduğu vakalarda ihtiyacı olan tüm grupların yardıma erişiminin olması, tarafların buna ikna edilmesi konusunda insani yardım kuruluşlarını zorlamaktadır (Labbe ve Daudin, 2016).

Eşitlik kavramı tarafsızlık ilkesinin içerisinde kritik bir kavram olsa ve tüm insanlar eşit olarak değerlendirilse de yardım, afetten etkilenen insanlar arasında eşit biçimde dağıtılmamaktadır. Var olan ihtiyacın operasyonlarda yol gösterici olduğu tarafsızlık ilkesinin 3 ana bileşeni bulunmaktadır. Bunlar; Ayrımcılık yapmama, orantılılık ve ihtiyaç odaklılıktır. Ayrımcılık yapmama insanlar arasında herhangi bir sebeple ayrım yapılmamasını; orantılılık, ihtiyaç sahipleri arasında ihtiyacın büyüklüğüne göre insanların önceliklendirilmesi gerektiğini; ihtiyaç odaklılık ise bireysel duygulardan sıyrılıp yardımın ihtiyaç ile temellendirilmesini açıklamaktadır (Durmaz, 2020). Tanımlama aşamasında net biçimde ifade edilebilse de uygulama esnasında insanlar arasında ayrımcılık yapmama ve ihtiyaç temellilik büyük sorunlara sebep olabilmektedir.

Ayrımcılık insanları herhangi bir sebeple kategorize edip, diğerinin zararına yapılan ayrımdır. Tarafsızlık ise tüm insanlara hizmete hazırdır. Bu konu Pictet tarafından 2. Dünya Savaşından bir örnek ile açıklanmaktadır. 2. Dünya Savaşı

sonunda kendi ülkesinde bulunan ve çok sayıda yaralı askeri olan bir komutan hastaneye gitmiş ve hastane sorumlusu ile askerlerini tedavi etmesi konusunda konuşmuştur. Sorumlu ise hastanenin düşman askeri ile dolu olduğunu, dolayısıyla başkasını alamayacağını belirtmiştir. Komutan düşman askerlerini çıkarıp, kendi askerlerini tedavi ettirmek istese de hastane sorumlusu bunu kabul etmemişti. Olayın sonunda komutan yaralanan ve tedavi görmekte olan düşman askerinin artık savaşçı olmadığını, dolayısıyla düşman olmadığını anlamıştı. Benzer bir örnekte ilkenin kaynağı olarak gösterilen Solferino savaşındandı. Dunant "yaralı düşman askeri ile dost olarak ilgilenmek" çağrısını yapmıştı. Sonrasında kurulan Kızılhaç ise bu konuda yılmaz bir savunucu olmuştu. İnsani yardım ilkeleri ve tıp etiği benzerliğinden hareketle Hipokrat yeminin güncel kullanımında hastalar arasında herhangi bir sebeple ayrım yapılmaması gerektiğine yönelik güçlü bir vurgu yapılmaktadır. Louis Pasteur bu konuda "tedavi ihtiyacı olan bir insana hangi dine mensup olduğunu ya da ırkının ne olduğunu sormayız. Sadece ona yardım edeceğimizi söyleriz" ifadelerini kullanıştır. Sonuç olarak tarafsızlık ilkesi içerisinde ayrımcılık yapmamanın birleştirici ve bütünleştirici bir gücü vardır. Kavram insanları bir araya getirir ve Pictet'in yorumlamasıyla efendiler ve hizmetkarları bir araya getirir (Pictet, 1979).

Orantılılıkta ise kaynak sınırlılığı mevcuttur. Kaynaklar tüm acıları dindirmeye hiçbir zaman yetmemiştir. Bu durumun kanıtı her yıl yayınlanan BM raporlarıdır. Bu sebeple insani yardım kuruluşları çoğu zaman sınırlı kaynaklarını etik bir şekilde etkili ve etkin kullanmak zorunda kalmaktadır. Orantılılıkta acımasız olsa da bir triaj söz konusudur ve acılar sıralamaya konulmaktadır. En çok acı çeken, en çok ihtiyacı olandır ve ilk yardımı alan olacaktır. Orantılılığın tarafsızlık ilkesine getirdiği standart budur. Herkes eşittir fakat çekilen acının ve duyulan ihtiyacın boyutu bu eşitliği bozar ve sıralamanın yerini değiştirir. Fransa'nın Frejus bölgesinde bir barajın yıkılmasıyla büyük bir yıkıma uğrayan yerleşim yeri için sergilenen dayanışma sonucu yeni inşa edilecek evler için toplanan muazzam meblağ ile aynı zamanda Uzak Doğuda yerinden edilen yüzbinlerce kişi için toplanan küçük yardım miktarı örneğinde, acının boyutları arasında gerçekten bu kadar büyük bir fark var mıydı (Pictet, 1979). Uluslararası insani yardım topluluğunun, dünya kamuoyunun ve medyanın Rusya-Ukrayna savaşına verdiği tepki ve taraflara yapılan yardımlardaki insanlar ile, İsrail-Filistin savaşındaki insanların yaşadığı acıların sıralaması nasıldı? George Orwell'in "Bütün hayvanlar

eşittir, ama bazıları daha eşittir" cümlesinden hareketle tarafsızlık ilkesi içerisinde orantılılık kuralı, acı üzerine kurulan ve pratikte birçok engelle karşılan bir kuraldır. Pictet ilkeler yorumunda orantılılık ile ilgili ikilem yaratan bir başka örneğe daha yer vermiştir. Örnek yeterince zamanınızın olmadığı bir anda karşılaştığınız iki dilenci ile ilgilidir. Normal şartlar altında zamanınız yoksa iki kişiye de aynı miktarda yardım edebilirsiniz. Biraz vaktinizin olduğu düşünürsek dilencilerden birinin yaşlı diğerinin genç olduğunu fark edeceksiniz. Dolayısıyla ilk etapta yaşlı olan kişiye yardım etmek isteyebilirsiniz. Ama genç olan kişinin de bir kolu yok. Yaşlı adam bir mülteci ve kimsesi yok, genç adamın ise ilgilenmesi gereken çocukları var. Bu noktada yapılması gereken davranış ne olmalıdır? Ayrım yapmak büyük bir gayret ve zaman gerektirir. Adil olmak karşılaşılan olayların ayrıntılarına inmeyi gerektirir. Büyük yardım organizasyonlarında bunu gerçekleştirmek ise zaman ve insan kaynağı kısıtlılığından dolayı imkansıza yakındır (Pictet, 1979). İnsani yardım kuruluşları sınırlı kaynakları ile kitlesel ihtiyaçların olduğu durumlarda eşitlik teması gereği tek bir gıda kolisini küçük ve eşit parçalara ayırıp herkese ulaştırmaya çalışması veya herkese ulaşılamıyorsa kimseye verilmemesi tavrı geçerli bir tercih olmayabilir. Çok sayıda insana yetersiz yardım yapmak var olan ihtiyacın devam etmesini sağlamakta ya da kötü durumun devam etmesine sebep olmaktadır. İyileşme veya işlevsellik için yardımların belirli hedeflere uzun süre verilmesi gerekebilir.

Tarafsızlık ilkesinde ayrımcılık yapmamak ve ihtiyaç temellilik ile adalet ve eşitlik kavramları arasındaki çeşitli ikilemler bulunmaktadır. Ayrım yapmamak önceki bölümlerde değinildiği üzere herhangi bir sebeple bir kişiyi diğerinden üstün ya da aşağı olarak değerlendirmeye meydan okuyan ve herkesin hayatını eşit bir değer olarak gören yaklaşımdır. İnsan hayatının göz ardı edilmez değeri insanların sahip olabileceği diğer tüm değerleri ve sıfatları gölgede bırakacak bir öneme sahiptir. Bu durum ise insanlar arasında kati bir eşitlik durumu yaratmaktadır. Soru işaretleri ortaya çıkaran nokta ise tam da bu aşamada oluşmaktadır. Tarafsızlık ilkesine göre savaşı savunan bir kişi ile barışı savunan bir kişi, düşman askeri ile sivil bir kişi, politikacı ile bir işçi arasında hiçbir ayrım yoktur. İlke bu kişiler arasında eşitliği vurgular (Slim, 2015). Bu eşitlik durumu karmaşık acil durumlarda, savaş veya çatışma gibi ülkeler veya gruplar arası gerilim fazla olduğu durumlarda ve çok fazla sayıda can ve mal kaybının yaşandığı doğal afetlerde "herkes gerçekten eşit mi" sorusunun gündeme gelmesi ile

beraber sorun alanı oluşturabilmektedir. Özellikle terör olaylarının yaşandığı ve öfke duygusunun yoğun bir biçimde toplumda hâkim olduğu dönemlerde, yardım alacak kişiler arasında ayrım yapmamak, gerçekleşen olayın sebebi, suçun faili ile mağdurunu eşit olarak değerlendirmek tarafsızlık ilkesinin yarattığı oldukça zorlu konulardır. Herkes komşusuna yardımcı olabilir, fakat komşusu olmayanlar? Tarafsızlık ilkesi komşusu olmayanlar içindir.

İhtiyaç temelli bakış açısı tarafsızlık ilkesi içerisinde insanlar arasındaki eşitlik durumunu değiştirir. Bunun sebebi ihtiyaca göre insani yardımda önceliklendirme yapılmasıdır. Önceliklendirme doğrudan insan hayatının sona ermesi ile ilgili bir kaygıdır. Kimin hayatını kaybetme olasılığı daha yüksek ise insani yardım önceliklendirmesinde ilk sırayı almaktadır. İhtiyaç temelli önceliklendirmenin katı objektif bir yapısı bulunmaktadır. Bu yapı itibariyle ihtiyaç temelli önceliklendirme tıbbi triaj uygulamaları ile kesişmektedir. Kaynak sınırlılığının herkese eşit bir yardım sunulmasına olanak vermediği durumlarda insancıllık ilkesini uygulamanın en uygun yolu objektif bir bakış açısı ile önceliklendirme yapmak olabilir. 1994 yılında yaşanan Ruanda Soykırımında bir MSF görevlisinin "Çok yaralı olduğu için onların alınlarına 1,2,3 rakamları yapıştırmak zorunda kaldık. 1 numara şimdi tedavi, 2 numara 24 saat içinde tedavi, 3 numara ise geri döndürülemez vakalardı. Onları için rahatça ölebilecekleri bir yere bırakmak zorundaydık" ifadeleri radikal bir objektifliği içeren triaj uygulamasının bir göstergesidir (Slim, 2015). MSF bu triajı insanların kimlikleri üzerinden değil hayatta kalma olasılıkları ve ihtiyaçları üzerinden yapmıştı. Peki sağlık hizmeti yardımını alanlar arasında kimler vardı ya da onlar zulmün hangi tarafındaydı? Bu sorular MSF için önemli değildi. Onlar sadece müdahalenin doğası gereği acımasız olmak zorunda kalan, sadece ihtiyaca dayalı radikal objektif bir önceliklendirme yaparak hizmetlerini sunmuşlardı. Çünkü tarafsızlık bunu vurgulamaktaydı. Bu noktada ilkeye göre tüm müdahale travmatik ama normal olarak değerlendirilebilirken insani yardımda adalet ile ilgili tartışma konusu gündeme gelebilmektedir. Slim'in bu konudaki değerlendirmesi "Ruanda ile ilgili MSF, kategori sayısını 4'e çıkarıp, yardımı hak etmeyenler kategorisi yapmalı mıydı?" sorusunu sormaktadır.

İnsani yardımda eşitlik ve ihtiyaç temellilik bazı durumlarda adalet ile çatışabilmekte ve ciddi krizlere neden olabilmektedir. Tarafsızlık ilkesinin vurguladığı eşitlik ve ihtiyaç temelliliğin, krizin nedeni ile sonucuna karşı mesafesinin eşit olması,

adalet ile ilgili derin tartışmalara sebep olabilmektedir. Tüm duyguların yoğun olarak yaşandığı afet ve acil durumlarda suçlu ile mağdurun eşit biçimde muamele görmesi toplumsal bir gerginlik sebep olabilmektedir. Çoğu zaman insanların afet öncesi veya afetin sonrasındaki davranışlarının, nasıl bir tavırla karşılaşacaklarını belirlemesi daha adil bir sistem olarak değerlendirilebilir. Slim'in adalet konusundaki örneği can alıcıdır; kasıtlı biçimde bir insanı öldüren, tecavüz eden biri ile buna katlanan kişinin eşit olması çok büyük bir sorun alanıdır. Slim bir soru ile devam etmektedir: İnsanların yaptıkları, görecekleri muameleyi etkilemeli veya yardım sırasındaki yerini etkilemeli midir (Slim, 2015)? 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş Pazarcık merkezli yaşanan depremde 1000 kişinin hayatını kaybettiği binayı yapan ile binada hayatını kaybeden kişinin yardıma ihtiyacı olan yakını eşit midir? Gerekli zorunlulukları yerine getirmeyen ve insanların afetler karşısındaki dirençliliğini azaltan ya da zarar görebilirliğini artıran kişiler ile binada hayatını kaybedenler tarafsızlık ilkesi karşısında eşit değere sahipken adalet terazisinde farklı ağırlıklara sahip olabilir. İnsani yardım ise kişilerin ne yaparsa yapsın ihtiyacı olduğunda yardımı alması gerektiğini savunur. Bir suç var ise bunu cezalandırmak insani yardımın işi değildir. Bir kişinin yargı süreci bitmeden suçlu olarak kabul edilip yardım alamaması bir varsayıma dayanarak hayati derecede öneme sahip ihtiyacını karşılayamaması demektir. Bu, insani yardıma, insancıllık ve tarafsızlığa aykırıdır.

Slim'in işaret ettiği adalet konusundaki bir diğer soru işareti ise bazı insanların diğerlerine göre gerçekleşen krizin üstünde olumlu bir etki bırakmak için stratejik öneme sahip olmasıdır. Politik bir lider veya yerel yönetimin en tepesindeki makam sahibi afet ve acil durumlarda etki gücü yüksek kişiler olabilir. Dolayısıyla diğer acı çeken ve ihtiyaç sahibi insanlar ile olumlu etki gücü fazla olan ve stratejik bir konumda olan kişilerin aynı sırada olması afet yönetiminde mantıklı bir seçim olmayabilir. Sonuç olarak insani yardımların ihtiyaç temelinde mi ya da alıcının potansiyel faydasına göre mi sunulacağı bir tartışma konusudur. Bu noktada Slim 'in sorduğu soru: Olumlu etki potansiyeline sahip olan kişiler diğerleri ile ahlaki olarak eşit değil midir?

Tarafsızlık ile ilgili tüm tanımlamalar ve tartışma konuları ile birlikte, ilkenin insani yardım uygulamalarına önemli katkıları bulunmaktadır. Soru işaretlerini bünyesinde barındırsa da tarafsızlık ilkesinin ihtiyaç odaklılığı, eşitlik ve adalet gibi

kavramları bünyesinde barındırması çoğu durumda olumlu sonuçlar vermektedir. Bu kavramlar kriz bölgesinde topluluklar arasında güven ortamının oluşmasına zemin oluşturabilmekte, insani yardım kuruluşuna karşı olumlu bir algının gelişmesine yardımcı olabilmektedir. Diğer taraftan tarafsızlık ilkesi insan hayatını koruyan yücelten kavramlara karşı saygılıdır. Bu durum ilkenin insan hakları ve insani değerleri korumaya yardımcı olması demektir. İlkenin sağladığı önemli hususlardan biri de diğer paydaşlarla ilgilidir. İnsani yardım kuruluşunun tarafsız bir tutum sergilemesi, diğer aktörlerce olumlu karşılanabilir. Bu durum kuruluşun uluslararası insani yardım toplumunda ön plana çıkmasını ve uluslararası iş birliklerinin artırmasını sağlayabilmektedir.

Tarafsızlık ilkesinin hassas bir terazisinin olması afet ve acil durumlarda uygulanabilmesini de zorlaştırmaktadır. Afetlerin ve krizlerin doğası ilkenin uygulanabilmesi noktasında insani yardım kuruluşlarına birtakım engeller yaratabilmektedir. Özellikle çatışma ve savaş bölgelerinde bölgenin dinamiksel karmaşıklığı ilkenin uygulanmasını zorlayabilir. Bunun sebebi insani yardım kuruluşunun çatışmanın/savaşın seyri, sivillerin korunması, savaş kurallarına uyulması veya uluslararası insancıl hukuka riayet edilmesi ile ilgili taraflarla görüşmesi gerekliliğidir. Taraflar ile müzakerelere girmek insani yardım kuruluşunun kendisi için çok tehlikeli sonuçlar doğurabilirken, kuruluşların ihtiyacı olanlara erişiminin kısıtlanmasına da sebep olabilir. Taraflarla görüşmek, insani yardım kuruluşunun tarafsızlığını gölgede bırakmamalı hatta bu konuda toplum nezdinde herhangi olumsuz bir algı veya şüpheye bile yer bırakılmamalıdır. Bu sebeple ulusal, bölgesel veya yerel aktörlerle/dinamikler ile görüşmek bir gereklilik iken bunun nasıl yapıldığı son derece ince bir çizgi olarak değerlendirilebilir.

Finansal konular insani yardım kuruluşlarını genellikle zorlayan bir konudur. İnsani yardım kuruluşunun rolü afetler ve acil durumlarda bağışçı/donör ile ihtiyaç sahibi arasındaki alışverişi gerçekleştiren uygulayıcı veya köprü olmaktır. Kuruluşların finansal yapısı ilkelere ne derece saygılı olacağının veya olabileceğinin göstergesidir. Bir insani yardım kuruluşunun tek bir kaynaktan beslenmesi durumu bağımlı bir ilişkiyi geliştirebilir. Dolayısıyla kuruluşun bağımsız karar alması engellenebilir. Bu durum ise insanların eşit biçimde ihtiyaç odaklı değerlendirilip yardım almasına engel teşkil edebilir. Kuruluşun yardımları bağışçının ideolojik

yapısının veya insancıl olmayan amaçlarının bir aracı haline dönüşebilir. İlkelerin katı bir biçimde savunulması ise yeterli finansal düzeyin oluşmasına engel olabilir. Sonuç olarak insani yardım alanı kronik bir kaynak kısıtlılığı içindedir. Kuruluşlardan kıt kaynaklar ile inanılmaz hedefler gerçekleştirmeleri beklenir. İnsani yardım kuruluşlarının varlığını sürdürebilmesi ve yardım operasyonlarına devam edebilmesi için güçlü finansal organizasyona sahip olması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla kuruluşların yaptığı iş birlikleri ve protokoller, kuruluşların tarafsızlık karşısındaki duruşunu belirleyen bir etken olarak değerlendirilebilir.

Afet veya acil durum yaşayan bölgelerin politik yapısı tarafsızlık ilkesinin önündeki bir diğer engeldir. Her bölgenin veya ülkenin hâkim politik bir yapısı bulunmaktadır. İnsani yardım kuruluşunun ise tek politikası insan ve insan hayatıdır. Baskın veya baskıcı rejimlerde insani yardımın tarafsızca uygulanması veya tarafsızlık ilkesinin mantığının anlatılması oldukça zor olabilir. Tüm taraflar ile görüşmek, diyalog zemini aramak, tüm taraflardan ihtiyaç sahiplerine destek olmaya çalışmak özellikle politik alt yapısı olan ve gruplar arası gerilimin hat safhada olduğu çatışmalarda oldukça zorlayıcı olabilir. İnsani yardım kuruluşları yardım uygulamalarında veya karar aşamalarında politik baskılara veya manipülasyonlara maruz kalabilir. Hatta politik, askeri veya ekonomik bir çıkar sağlamak amacıyla yardımların sadece belirli bir gruba yönlendirilmesi veya yönlendirilmemesi sonuçları ortaya çıkabilmektedir. Bu uygulamalar ise yardımların, kuruluşun ve çalışanın güvenliğine tehlikeye atan durumlar olarak ifade edilebilir.

Afet bölgelerinde insani yardım kuruluşlarının faaliyetleri ile ilgili beklentiye girenler sadece yönetimsel aktörler değildir. Bölge halkının kuruluşlardan çeşitli beklentileri bulunmaktadır. Halkın beklentileri ile kuruluşun amaçları bazen çelişebilir. Bölge halkı bazı durumlarda sadece belirli gruplara yardım yapılmasını/yapılmamasını ya da yerele odaklanılmasını bekleyebilir. Bu durum tarafsızlık ilkesini zorlayan bir etken iken kuruluşun bölgede sağlıklı biçimde faaliyet yürütmesini de engelleyebilir. Kuruluşların uygulamalarında stratejik bir hata sonucu tarafsızlıklarının sorgulanmaya başlaması ve kuruluşa şüphe ile yaklaşılması güvenirliklerinin kaybolmasına ve nihai noktada kuruluşlarda bir güç kaybına sebep olabilmektedir. Bu nedenle ilkenin son derece dikkatli bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

Bir insani yardım kuruluşunun ne kadar tarafsız olduğunu belirlemek insancıllık ilkesinde olduğu gibi oldukça zordur. Fakat bu konuda değerlendirme yapılmasına imkân verecek bazı göstergeler bulunabilir. İlk olarak insani yardım kuruluşunun kuruluş düzenlemeleri tarafsızlık ilkesine ne ke kadar yakın olduklarının temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Kuruluşun misyon ve değerleri tarafsızlık ilkesi için bir göstergedir. Kuruluşların tüzüklerinde veya kuruluş beyanlarında, değerlerinde tarafsızlık ilkesini vurgulayan bir dilin kullanılıp kullanılmadığı önem arz etmektedir. Sonrasında kuruluşların hangi bölgelerde faaliyet gösterdikleri, dağıtım planlamalarının nasıl yapıldığı, yardım programlarının ihtiyaç analizine dayanıp dayanmadığı, kurulan ortaklıklar ve yapılan işbirliklerinin yapısı, paydaş analizleri, faaliyetler ve raporlamalar konusunda şeffaflık olup olmaması, uluslararası düzenlemeler, standartlar ve uluslararası insancıl hukuka uygunluk, faaliyetlerin tarafsızlık konusunda bağımsız değerlendirmelere tabi tutulup tutulmadığı, kuruluşun kamuoyu ile kurduğu iletişim ve kamuoyunun kuruluş ile ilgili algısı kuruluşun tarafsızlığı ile ilgili fikir sahibi olunmasında yardımcı olabilecek konular olarak ifade edilebilmektedir.

4.4.3. Yansızlık

"İnsani yardım aktörleri düşmanlıklarda taraf tutmamalı veya siyasi, ırksal, dinsel veya ideolojik nitelikteki tartışmalara girmemelidir" (OCHA, 2022).

Yansızlık ilkesi diğer ilkelere kıyasla daha çok savaş ve çatışmalarda kullanılan bir ilkedir. İlke savaş olaylarında insani yardım kuruluşları veya çalışanlarının savaşan gruplardan herhangi bir tarafı tutmaması, aleyhine veya lehine çalışmaması gerektiğini belirtir. Savaşın nedeninin ne olduğundan, haklı-haksız, zulmü yapan-zulme uğrayan vb. kıyaslamalardan bağımsız olarak ilke insani yardım kuruluşlarının savaşan grupların tam ortasında nötr bir pozisyon alması gerektiğini savunur. İlke bu pozisyonu alma sebebini ise tüm tarafların güvenini kazanmak, kendilerine yönelik taraf algısını bertaraf etmek, kabul edilmek ve nihai amaç olarak yardıma ihtiyacı olanlara erişim olarak açıklamaktadır. İlke bu amaçları için savaşlarda hiçbir grubun yanında veya karşısında yer almamayı, siyasi, dini, ideolojik tartışmalara girmemeyi, yaşanan

olaylar, karşılaşılan vakalar ile ilgili tarafları içeren bir yargıda bulunmayı reddetmektedir.

Yansızlık ilkesinin gerçekleştirmeye çalıştığı insancıllık ilkesidir (Durmaz, 2020). Başta insancıllık olmak üzere diğer ilkeleri gerçekleştirmek için pratik bir araç olarak ortaya çıkar (Labbe ve Daudin, 2016). Kökü Cenevre Sözleşmelerine dayanan yansızlık ilkesi savaşlarda savaşçı ve sivil ayrımı yapılması gerektiğini belirtir. Devleti ve ülkesi için risk barındırmayan sivillerin hayati ihtiyaçlarını karşılamak ve hatta yaralı ve hasta askerlerin de artık savaşçı olmadığını (Pictet, 1979), dolayısıyla hiçbir tarafa ait olmadığını ve yardıma erişiminin olması gerektiğini savunur (Stand UP, 2016).

Savaşlar doğası gereği tüm duyguların en yoğun biçimde yaşandığı olaylar olmakla beraber, karşıtlığı besleyen, "ya bizimlesin ya da düşmansın" gibi kutuplaşmış bir anlayışının hâkim olduğu alanlardır. Yansızlık ilkesine göre bu kutuplaşmış ortamda insani yardım kuruluşlarının tarafı ise mazlumların ve mağdurların tarafıdır (Pictet, 1979). Anlaşılabilir, özünde iyi ve romantik olarak değerlendirilebilecek bu ifadelerdeki sorun alanı ise söz konusu mazlumların tüm taraflarda olduğudur. Bu tarafların içerisinde zulmü yapan ve zulme uğrayan birlikte bulunmaktadır. Dolayısıyla ilkenin savunduğu nötr pozisyon yoğun biçimde ahlak dışı olarak eleştiri toplamaktadır (Egger, 2023).

Diğer insani yardım ilkeleri ile kıyaslandığında en çok tartışılan ve eleştirilen ilkelerden birinin yansızlık ilkesi olduğu ifade edilebilir (IFRC ve ICRC, 2015). Daha çok gruplar, topluluklar veya ülkeler arası gerginliğin hat safhada olduğu savaş ve çatışmalarda başvurulan, yoğun şekilde taraf olma baskısının olduğu (Mezler, 2023) krizlerdeki kutuplaşmış ortamlarda, taraf gözetmeyen/tutmayan yansızlık ilkesinin nötr pozisyonu, onu "düşman" ya da "hain" eleştirilerinin odağına getirmektedir. Bu nedenle yansızlık ilkesinin tüm aktörlerce anlaşılabilmesi ve tüm taraflara anlatılabilmesi krizden etkilenen insanlara erişim, yardım çalışanının güvenliği ve insani yardım topluluğuna yönelik pozitif algıların korunabilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Yansızlık ilkesi herkesin taraf olduğu bir ortamda, tarafsızları, savunmasızları ve krizden etkilenenleri koruyacak olanın kendisi olduğunu savunmaktadır (Melzer, 2023). Bunun sebebi, savaş ve çatışmaların yarattığı kutuplaşmış bölgelerde tarafgirlik sebebiyle insani erişimin taraflarca

engellenebilmesidir. Dolayısıyla yansızlık ilkesinden vazgeçilmesinin, ihtiyacı olan gruplardan birinden vazgeçilmesi ile eş değerde olduğu ifade edilebilir (Terry, 2022).

Sadece savaşlar ve çatışmalara bakıldığında; Myanmar iç çatışmaları, İsrail-Filistin Savaşı, Kuzeybatı Afrika Bölgesindeki Mağrip Bölgesi çatışmaları, Nijer, Burkina Faso, Mali çatışmaları, Rusya-Ukrayna Savaşı, Kolombiya, Afganistan, Somali, DKC, Nijerya, Sudan, Boko Haram, Suriye, Yemen, Etiyopya yaşanan savaş ve çatışmalar başta olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde insan kaynaklı krizler devam etmektedir (ACLED, 2024). Bu savaş ve çatışmaların çoğu uzun yıllardır devam eden kronikleşmiş krizlerdir. On binlerce insanın hayatını kaybettiği, yaralandığı, ülke içine veya dışına göç etmek zorunda kaldığı bu krizlerin, yıllar boyunca devam etmesi, bölgedeki kutuplaşmış ortamında giderek derinleşmesine sebep olmaktadır. Coğrafi olarak büyük bir alanı kaplayan (Şekil 13) ve Şekil 9,10,11 ve 12'de haritalandırılan savaş ve çatışma bölgelerinde, yine Şekil 6'da ifade edildiği üzere insani yardım operasyonları devam etmektedir. Diğer taraftan insani yardım kuruluşları sadece savaşlarda değil doğal afetlerde de görev yapmaktadır. Fakat insan kaynaklı krizler, özellikle savaş ve çatışmalar ile doğal kaynaklı krizler arasında gerek kriz bölgesinde yaşayan insanların gerekse uluslararası kamuoyunun yaklaşımsal farkları bulunabilmektedir. Siyasi veya ideolojik anlamda iyi ilişkileri bulunmayan ülkeler arasında, taraflardan herhangi birinde doğal afet meydana gelmesiyle beraber karşılıklı yardım operasyonlarının yürütülebildiği; fakat uluslararası, bölgesel savaş veya iç çatışmaların yaşandığı durumlarda tarafların çoğunlukla siyasi, askeri veya ekonomik kaygılarla hareket ettiği ve yardım kuruluşlarının da bu kaygıları göz ardı etmediği bir sürpriz değildir. Nihai olarak günümüzde gerek çatı kuruluş BM ve bağlı örgütleri ve uluslararası insani yardım kuruluşları, gerekse ulusal insani yardım kuruluşları arasında, İnsani Yardım Modelleri bölümünde ele alındığı gibi, ülke stratejilerinin uygulayıcısı olarak çalışmak yaygın bir eğilim haline gelmiştir. Bu durum ise yardım kuruluşlarının ve operasyonlarının, insani ve doğal krizlerin bu kadar yaygın olduğu ve yardıma olan ihtiyacın Şekil 8'de görüldüğü üzere giderek arttığı halde yansızlık ve bağımsızlığın kaybedilmesine veya ihlal edilmesine, dolayısıyla insani erişimin ihtiyaç odaklılıktan çıkmasına sebep olmaktadır. Savaş ve çatışmaların çoğunun siyasi sebeplerden kaynaklı ortaya çıkması ile benzer bir şekilde yansızlık ilkesi de ulusal ve uluslararası siyasetle yakından ilişkilidir. Bu sebeple

geleneksel veya dunantist olarak anılan ilkeci insani yardım kuruluşları, Eski ABD Dış işleri Bakanı Colin Powell'in "STK'lar savaş ekibimizin önemli bir parçası ve büyük bir güç çarpanı" (Khan & Eekelen, 2008) ifadelerinden anlaşıldığı üzere yeni, modern, stratejik amaçlı, siyasi ve "soft power" arka planlı yardım ve yardım kuruluşları taban tabana zıt konumdadır.

Yansızlık ilkesi sivillerin dışında yapılan yardımları taraflılık olarak yorumlamaktadır (Durmaz, 2020). İlke bunu krizlerde sivilleri koruyabilmek adına yapmaya çalışmaktadır. Diğer taraftan yansızlık ilkesi toplumdaki kriz kaynaklı gerilimin azaltılmasına yardımcı olabilmektedir (Macdonald & Valenza, 2012). Bir insani yardım kuruluşunun yansızlık ilkesi doğrultusunda tüm tarafların ortasında olması, yardıma ihtiyacı olanların, yardım organizasyonunun tek taraflı olmadığını görmesi, siyasi, ekonomik veya askeri bir amaçla bölgede bulunmadığının toplum tarafından algılanması, yardım kuruluşuna insani bir alan açabilecek, yerel aktörlerin, çatışan grupların güveni kazanılabilecektir. Bu sebeplerle özellikle savaş ve çatışma ortamlarında gruplar arası gerilimin azaltılması için yansızlık ilkesi anahtar bir ilkedir. Tam aksine aynı yansızlık ilkesi bazı durumlarda toplumdaki gerilimin artmasına sebep de olabilir. Bunun nedeni ise yine yansızlık ilkesinin gerilimin azaltılmasında kullanılan özellikleridir. Bazı durumlarda krizin kutuplaştırdığı ortamlarda yansız insani yardım kuruluşu ihtiyaç odaklı davranarak ihtiyacı olan tüm kesimlere ulaşmaya çalışır, müzakerelerini tüm gruplara erişim için sürdürür. Bu durum birbirine düşman olan gruplar tarafından hoş karşılanmayabilir. Nefret duygularının en üst noktaya çıktığı savaşlarda gruplar kendileri dışında kimseye yardım edilmemesini talep edebilir. Diğer gruplara yapılan yardımlar hainlikle veya düşmana yardım etmek olarak nitelendirilebilir. Bu durum insani yardım kuruluşunun güvenliğini riske atabilir. Bu sebeple yansızlık ilkesinin taraflarla sürekli diyalog ile, şeffaf ve hesap verebilir biçimde, diğer paydaşlarla birlikte uygulanması gerekmektedir.

Yansızlık ilkesi insani yardım kuruluşlarının bir sonraki bölümde detaylı şekilde ele alınan bağımsızlık ilkesi gereği siyaset ile arasına belirgin bir mesafe koymasını, bu sebeple siyasi partiler ile bir bağının olmamasını talep eder. Bu ilişkinin var olması yansızlık ilkesinin alenen çiğnenmesi ve yardımın yanlı olması veya kolayca manipüle edilebileceği anlamlarını taşıyabilecektir. İnsani yardım kuruluşları kamu görevlileri ile, yetkili organlarla ve hatta siyasi partiler ile görüşmelerini

gerçekleştirebilirler fakat ilkeye göre bunu sadece erişim için yapmaları gerekmektedir. Yardım kuruluşunun siyasi aktörlerle olan ilişkisi toplum tarafından olumsuz algılanabilecek, yardımın yanlı olduğu şeklinde yorumlanabilecektir. Bu durum yardım organizasyonunun tümünü tehlikeye atacak ve erişim kısıtlanabilecektir. Kuruluşlar siyaset ve siyasi aktörlerle olan ilişkisinin yanlış bir algıya yol açmaması için çok gündemde, popüler veya göz önünde olan kamu görevlerini gerçekleştirme konusunda detaylı bir değerlendirme yaptıktan sonra aksiyon kararı almalıdır. Gruplar arası çatışmanın olduğu bölgelerde toplumsal güven ancak bu şekilde korunabilecektir (Pictet, 1979). İnsani yardım kuruluşlarının siyaset ile ilişkisinin olmaması veya neredeyse imkansızdır. Afetlerin gerek oluşum aşamasında gerekse sonuçlarında siyaset kavramının doğrudan veya dolaylı etkisinin olduğu tartışmasız bir gerçektir. Savaşların ve gruplar arası çatışmaların nedenleri ve nasıl yürütüldüğü konularında siyasetin ilgisinin olmadığını ifade etmek mümkün değildir. Doğal afetlerde söz konusu olduğunda risk yönetimi ve kriz yönetimi aşamasında, önlem faaliyetleri veya iyileştirme organizasyonlarında politik unsurların varlığını yok saymak eksik bir değerlendirme olacaktır. Bu sebeple afetlerin siyaset ile aynı zeminde iki farklı unsur olması ve ilişki içinde olması bir varsayım değil gerçektir. Dolayısıyla insani yardım kuruluşları ile siyasi aktörler krizlerde mutlak suretle yan yana veya karşı karşıya gelmektedir. Temel ihtiyaçları karşılamaya çalışan, sağlık hizmeti sunan, koruma ve savunuculuk yapan insani yardım kuruluşları bu faaliyetlerini gerçekleştirebildiği veya gerçekleştirme zemini yaratabildiği, uluslararası insancıl hukuk konusunda herhangi bir şüphesinin olmadığı durumlarda siyasi aktörler ile yine sonuçlarını önceden değerlendirmek suretiyle operasyonlarını iyileştirmek veya sürdürmek amacıyla müzakerelerde bulunabilir. Bu faaliyetlerini gerçekleştiremediği veya uluslararası insancıl hukukun, insan haklarının ve savaş kurallarının net biçimde çiğnendiğini gördüğünde ise insani yardım kuruluşları siyasi aktörlerin karşısında yer almaktadır. Fakat bu karşı karşıyalık yansızlık ilkesine göre bir yargılama biçiminde değildir. Çünkü bu durumda bit yanlılık göstergesidir. Kuruluşlar siyasi aktörler ile bu ihlalleri bitirme konusunda diyaloglarını sürdürmelidir. İnsani yardım kuruluşlarının yansızlık ilkesi bağlamında siyaset ile olan bu ince ve hassas ilişkisi Kızılhaç tarafından su ve yüzücü metaforuyla

açıklamaktadır. Kızılhaç suyu siyasete, yüzücüyü ise insani yardım kuruluşuna benzetir. Yüzücü boğazına kadar suyun içindedir. Ama o suyu yutmaz (Pictet, 1979).

Yansızlık ilkesi gücünü uluslararası insancıl hukuk olarak kabul ettiğimiz Cenevre Sözleşmeleri, BM Genel Kurul Kararları, 1994 yılında kabul edilen Afet ve Acil Durumlarda Davranış Kuralları ve mahkeme kararlarından almaktadır. I.Cenevre Sözleşmesinde savaşan taraflara bir gönderme yapılarak, yansızlık ilkesine tüm tarafların saygı göstermesi tavsiye edilir. Savaşlarda, savaşan tarafların yaralıların durumunun iyileştirilmesine dair kararlar içeren bu sözleşmede, hasta ve yaralı bakımlarının yansızlık ilkesi içerisinde ele alınması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca yardıma erişimde dini, siyasi ve askeri bir çıkar gözetilmemelidir. İnsani yardım kuruluşları savaşan taraflardan bağımsız bir şekilde eylemlerini gerçekleştirmelidir.

II. Cenevre Sözleşmesi'nde esirler konusuna değinilerek, esirlerin yansız ve insani muamele görmeleri gerektiği ifade edilir. Ayrıca 1. Cenevre Sözleşmesi ile benzer olarak denizlerdeki hasta ve yaralı silahlı kuvvetlerin bakımında yansız olunması gerektiğinin altı çizilir. Bu sözleşmede de insani yardım kuruluşlarının taraf tutamayacağı ve siyasi, dini ve ideolojik tartışmalara girilmemesi gerektiğini belirtilmiştir.

III.Cenevre Sözleşmesi'nde ise yansızlık ilkesine çokça odaklanılmıştır. Sözleşmenin 4. Maddesinde esirlerin tarafsızlık ve yansızlık ilkesine uygun biçimde yardım almaları, 9. Maddesinde ise yansız insani yardım kuruluşları ele alınmıştır. 9. madde savaş esirlerinin yardım almaları, yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve yakınları ile iletişim konularına değinmekte ve başta ICRC ve diğer insani yardım kuruluşlarının yansız bir biçimde bu uygulamaları gerçekleştirmeleri ifade edilmektedir.

IV. Sözleşmede ise sivil nüfusun korunmasına odaklanılarak yansızlığı güvence altına almaya çalışır. Genel olarak Cenevre sözleşmelerinde yansızlık ilkesi; yansız ülkeler, yansız insani yardım kuruluşları, sivillerin ve savaş esirlerinin yansız biçimde yardıma erişiminin sağlanabilmesi biçiminde işlenmiştir. IV. Cenevre Sözleşmesi savaş ve çatışmalarda sivillerin ve savaşa katılmayanların korunması kapsamında, savaşın etkilerini sınırlamaya çalışmaktadır. Sözleşme hasta ve yaralıların aranabilmesi, yağma ve kötü muameleye maruz kalmaması için taraflara

çeşitli yükümlülükler vermektedir (ICRC, 2014). Sözleşmeye göre her ülke uluslararası hukuka saygı duymalıdır (ICRC, 1949a).

1899 ve 1907 yıllarında Hollanda'nın Lahey kentinde imzalanan Lahey sözleşmeleri, Cenevre Sözleşmeleri ile birlikte anılan ve savaş ve savaş suçları ile ilgili düzenlenmiş uluslararası hukukun önemli bileşenleri olan metinlerdir (Carnegie Endowment for International Peace, 1915). Sözleşmenin değindiği ilk konulardan biri, sivillerin ve sivil objelerin koruma altına alınması amacıyla savaşta kullanılan silahların ve savaş stratejilerinin sınırlanmasıdır. Sözleşme taraflara, savaş esnasında bile her türlü silahın kullanımını sınırlar. Sözleşmenin değindiği diğer bir konu ise savaş esirleridir. Esirlerin insani muamele görmesi ve insan haklarının korunmasını talep eder. Savaşta nötr devletlerin savaşan taraflara eşit mesafede durması gerektiğini, tarafların da nötr ülkenin bu yansız duruşuna saygı göstermesi gerektiğini belirtir (Karabulut & Bozkurt, 2019).

Uluslararası insancıl hukukun önemli bir parçası olan Lahey Sözleşmelerinin temeli ise "Lieber Yasası" olarak bilinen düzenlemedir. 1863 yılında Amerikalı siyaset filozofu ve hukuk alanında önemli bir figür olan, aynı zamanda eski ABD Başkanı Abraham Lincoln'un hukuk danışmanı Dr. Francis Lieber

> "*Amerika Birleşik Devletleri Ordularının Sahadaki Hükümetine Yönelik Talimatlar" isimli çalışmasını yayınlamıştır. Daha öncesinde savaşçıların veya silahlı kuvvetlerin davranışlarını sınırlandıracak geniş çaplı herhangi bir düzenlemenin olmaması Lieber Yasalarını öncelikle ABD' de sonrasında ise Avrupa'da savaşların nasıl yürütülmesi gerektiğine dair yapılan birçok düzenlemenin temelini oluşturmuştur. 157 maddeden oluşan Lieber yasaları, tarafların kullandığı savaş yöntemlerinin kısıtlanması ve savaş ve çatışmalarda sivillerin korunması olarak iki bölümden oluşmaktadır. Yasa içerisindeki maddeler genel anlamıyla silahlı kuvvetlerin her türlü uygulamasının askeri bir zorunluluk olarak lanse edilip legalize edilemeyeceği, insancıllık, savaş tekniklerine değinmektedir* (Gesley, 2018).

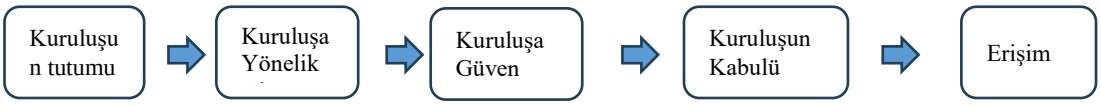
Yansızlık ilkesinin dayanak noktası olarak değerlendirilebilecek son ifadeler ise önceki bölümlerde değinildiği üzere BM 46/182, 58/114 Sayılı Genel Kurul Kararlarında insani yardımların insani yardım ilkelerine uygun biçimde verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kızılhaç Kızılay hareketinin 1994 yılında oluşturduğu Davranış Kuralları 3. Ve 4. Maddesi açık biçimde yansızlık olarak ifade edilmese de içerik olarak insani yardımların hiçbir siyasi veya dini bir görüşe katkıda bulunmaması gerektiğini ve ülkelerin dış politik aracı olmaması gerektiğini belirtmiştir (ICRC, 1994).

Yansızlık ve tarafsızlık ilkesi insani yardım uygulamalarında kullanılan iki farklı ilke olmasına rağmen çoğu zaman karıştırılır. Birbirine yakın olan bu iki kavramın Türkçe olarak ifade edilmesi de kavram karmaşasına yol açmaktadır. Yansızlık ve tarafsızlık kavramlarının İngilizce ifadeleri "neutrality" ve "impartiality"dir. İki kavramın Türkçe karşılığı da tarafsızlık olarak geçebilmektedir. Bu sebeple bu araştırma kapsamında "neutrality" kavramı "yansızlık" olarak, "impartiality" kavramı ise "tarafsızlık" olarak ele alınmıştır. Fakat iki ilkenin karıştırılması sadece kelimelerin karşılıkları ile ilgili değildir. Bu sebeple farklı noktalarının ifade edilmesi gerekmektedir. İki ilkenin farklılıkları konusunda ilk ifade edilmesi gereken tarafsızlık ilkesinin daha çok krizin mağdurları ile ilgili olduğudur. Tarafsızlık gereğince krizden etkilenenler arasında insani yardım uygulamalarında herhangi bir sebeple bir ayrım yapılmamalı, tüm operasyonlar ihtiyaca göre yapılandırılmalıdır. Bu durum tüm afetler ve acil durumlar için geçerlidir. Yansızlık ilkesi ise bir savaş ve çatışma ilkesidir. Yansızlık krizden etkilenenleri değil, savaşan grupları ifade ederken, insani yardım kuruluşu veya çalışanının savaşan gruplar arasında taraf tutmaması, herhangi bir tarafa lehte veya aleyhte bir tutum sergilememesi gerektiğini ifade eder. Bu ayrımdan yola çıkarak yansızlık ilkesi bir adalet mekanizması olmayı reddeder ve tartışmalarda, savaş ve çatışmalarda haklı ve haksızı ayırmayı ve bir yargıda bulunmayı reddeder. Tarafsızlık ilkesinin duruşu ise bellidir ve kurallara bağlıdır. "İhtiyacı olan yardımı alır" kuralı dayanır. Yansızlık ilkesi insanların savaşa veya taraflara dair olumlu ve olumsuz duygularını denetler ve frenler. Tüm taraflara eşit bir lokasyon ve nötr bir duruş bunu gerektirir. Bu sebeple yansızlık, insani yardım kuruluşları ve çalışanlarının kendilerini denetlemesini sağlar. Bunu yapmak/yapabilmek savaşlarda bir aktörün baştan sona haklı/haksız olduğunu bulmanın imkansıza yakın olduğunu fark etmenin ilk adımını oluşturur. Bu sebeplerle barışa ve çatışmanın çözümüne giden yollar yansızlık ilkesi ile kaplıdır (Pictet, 1979).

Yansızlık ilkesinin insani yardım faaliyetlerinde uygulanabilmesi insani yardım kuruluşlarının kriz öncesi ve sonrası bir dizi tutumuna bağlıdır. Yardım kuruluşlarının bu tutumları doğrudan yansızlık ilkesinin hayata geçirilebilmesi ve sonrasında dolaylı olarak yardım operasyonunun uygulanabilmesi ile bağlantılıdır. Söz konusu tutumlar insani yardım kuruluşuna yönelik bazı kavramları harekete

geçirmektedir. Bu kavramlar algı, güven, kabul ve erişimdir. Şekil 24'te bu kavramların hiyerarşik olarak sıralaması sunulmuştur.

Şekil 25: İnsani Yardımda Erişim Süreci

Tutum, algı, güven, kabul ve erişim kavramlarının hiyerarşik olarak dizilimi, birbirine bağlı olması ile ilgilidir. İnsani yardım kuruluşlarının kriz öncesi beyanları, mesajları, uygulamaları, kamuoyu açıklamaları, raporları vb. insani yardım ilkeleri ve özel olarak yansızlık ilkesi ile ilgili net olmasa da bulunduğu pozisyon ile ilgili bilgiler içermektedir. Kuruluşların bu pozisyonları ileride gerçekleştirmek isteyeceği operasyonlarla ilgili kritik bir öneme sahiptir. Bu durum yardıma ihtiyacı olan insanların erişimini doğrudan etkileme potansiyeline sahiptir. Kuruluş ilkelere göre durduğu pozisyon veya sergilediği tutum ile ilk olarak özellikle savaş ve çatışmalardaki ihtiyacı olan tüm taraflara erişmek istemeyebilir ya da belirli gruplara yardım edebilir. Bu durum insancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerini ihlal eder. Diğer taraftan kuruluş tüm taraflara yardım etmek istese bile kriz öncesinde bölge ile ilgili sergilediği tutum, kriz bölgesine hiç erişilememesi veya faaliyetlerinin kısıtlanmasına sebep olabilecektir. Bir insani yardım kuruluşunun veya ülke yönetiminden yeterince bağımsızlığını koruyamayan bir kuruluşun ülkesinin sergilediği tavır ve yanlı bir tutum, diğer tarafta bulunan ihtiyaç halindeki insanların doğrudan yardımdan mahrum kalması ile sonuçlanabilir. Bunun sebebi kuruluşa ve kuruluşun menşei ülkesine veya donörüne yönelik olumsuz algıdır. Algı sonucu güven kaybolur. Operasyonların gerçekleştirilmesi kabul edilmez. Ve erişim engellenir.

İnsani yardım kuruluşlarının ilkeler karşısındaki genel tutumu, onun uluslararası toplum, paydaşlar ve krizden etkilenen insanlar tarafından nasıl algılanacağını belirlemektedir. Bu sebeple en basit anlamda yansızlık ilkesinin tek kriteri olsaydı, bu kriter diğer aktörlerin söz konusu insani yardım kuruluşuna yönelik algılarının ölçülmesi olarak değerlendirilebilmektedir. Kuruluşa yönelik algıların olumlu seyretmesi faaliyetlerinin gerçekleşmesinin ön koşuludur. Kuruluşun yansızlık ilkesi veya diğer ilkeler ile yaklaşımına yönelik en ufak bir şüphe olumsuz algılarını

beraberinde getirebilecek, sonuç olarak faaliyetini gerçekleştirememe, personelinin güvenliğini sağlayamama ve tek amaç olan ihtiyacı olan insana erişememe durumlarını ortaya çıkarabilecektir. Bu sebeple insani yardım kuruluşları diğer aktörler tarafından nasıl algılandığına yönelik çalışmalar yapmalıdır. Ed Schenkenberg van Mierop'un yaptığı çalışmaya göre ilkelerin korunması kabulü artırmakta ve beraberinde getirmektedir (Mierop, 2016). Afganistan bu duruma net bir örnek olarak ifade edilebilir. Uluslararası insani yardım topluluğunun ve kuruluşların dış politika aracı haline gelmesi ve araçsallaştırılmaları sonucunda günümüzde Afganistan'da yerel örgütler dışında geleneksel ve ilkeci olarak değerlendirilebilecek ICRC, IFRC ve MSF gibi örgütler faaliyetlerini sürdürebilmektedir (UN, 1991). Sonuç olarak bölge diğer kuruluşlar için güvenli olarak değerlendirilmeyebilir. Algı doğrudan güvenlikle bağlantılıdır. Bu gerçek 2022 yılında 118, 2023 yılında ise 254 insani yardım çalışanının öldürülmesi ile açıklanabilmektedir (AWSD, 2024). İstatistiklerin bu denli artış göstermesi insani yardım kuruluşlarının kendilerine yönelik algı konusuna daha çok ilgi göstermesine sebep olmuştur. Kuruluşlar bunu güvenlik ve krizden etkilenen insanlara karşı hesap verebilirliklerini artırmak için yapmaktadır. James Darcy'nin insani yardım kuruluşlarına yönelik algı konusundaki değerlendirmesinde, krizden etkilenen insanlarla kuruluşlar arasındaki olumlu ve karşılıklı algı sürecinin, kuruluşun diğer grup veya paydaşlarca olumsuz biçimde değerlendirilmesine de sebep olabileceği ifadesi ise son derece yerinde bir yorumlamadır. Tam da bu sebeple kuruluşun uygulamaları ile ilgili tüm aktörlerin ve grupların algılarını değerlendirmesi gerekmektedir. Bu uygulamaya örnek olarak Caroline Abu Sa'Da'nın MSF'ye yönelik algıların ölçülmesi çalışması verilebilir. Çalışmada MSF'den hizmet alan kişilerin, yerel sağlık çalışanlarının ve ilgili diğer paydaşların MSF'ye yönelik algıları değerlendirilmiş ve MSF'nin güvenlik için insani yardım ilkelerine bağlı kalma konusunda çaba gösterdiğini, ayrıca diğer aktörlerin MSF'nin ilkeler ve şeffaflık konusundaki duruşunun anlaşıldığı sonuçlarına varılmıştır (Abu-Sada, 2012).

İnsani yardım kuruluşuna ve faaliyetlerine yönelik algı güveni beraberinde getirir. Güven insani yardım için hayati bir öneme sahiptir. Yansızlık ilkesi savaşlarda, çatışmalarda ve ideolojik tartışmalarda hiçbir zaman taraf tutmaz. Bu duruşun asıl sebebi tüm grupların güvenini kazanmak içindir. Geleneksel ve ilkeli insani yardım kuruluşu olan ICRC uluslararası hukuk ile kendisine yüklenen misyon sonucu, savaş

ve çatışmalarda esir ziyaretleri, aile birleşimleri, insani koridorlar, tahliyeler, vb. faaliyetleri gerçekleştirir (IFRC & ICRC, 2015). Benzer şekilde IFRC'de aynı faaliyetleri gerçekleştirir. Riskli bölgelere amblemleri ile girebilir, yardım operasyonlarını devam ettirebilir. Bu faaliyetleri elbette taraflarla müzakereler sonucu gerçekleştirir. Kuruluşun bu faaliyetleri gerçekleştirebilmesinin sebebi ona duyulan güvenin bir sonucudur. Kızılhaç ve Kızılay Hareketi veya diğer geleneksel kuruluşlar, tüzükleri, beyanları, raporları ve tüm söylemleri ile yardım faaliyetlerinde yansızlıklarını beyan ederler. Bunun sonucu olarak güven kazanırlar. Güven, erişim için anahtar niteliğindedir. Riskli bölgelerde yürütülen çatışma ve tartışmalarda insani yardım kuruluşunun bir taraf ile ilgili olumlu/olumsuz söylemleri veya sempatisi/antipatisi onu övgülerin veya tam tersi olarak eleştirilerin odağına yerleştirecektir. Her türlü sonuçta, bir grup erişime açılırken, diğer grup erişime ulaşamadığı için belki de hayatlarını kaybedecektir.

Erişimden önceki son aşama kabuldür. Bu yardım operasyonlarının gerçekleştirilmesi için vizenin alınması anlamına gelmektedir. Kabul sayesinde kuruluşlar yardımlarını ihtiyacı olan insanlara ulaştırabilecektir. Kabul süreci savaşan tarafların, yerel makamların, krizden etkilenen insanların ve diğer aktörlerin rızası ile ilgilidir (Mierop, 2016). Rıza yoksa resmi anlamda yardım operasyonu düzenlenmemesi gerekir. Aksi taktirde uluslararası insancıl hukuka göre işgalci konumuna düşülebilir ve kuruluşun ve yardım personelinin hayati riskleri ortaya çıkabilecektir. İnsani yardım kuruluşları kabul için kriz bölgesindeki tüm aktörlerle diyaloglarda bulunmalı ve müzakerelerini sürdürmelidir (Swiss Federal Department of Foreign Affairs [FDFA], ICRC, OCHA, Conflict Dynamics International [CDI], 2014). Kuruluşlar bu müzakereleri hem kabul için hem de taraflı yardım algısını yönetebilmek için gerçekleştirmelidir. Bu aşamada kuruluşlar açık, şeffaf ve hesap verebilir biçimde, kendilerini, kuruluşlarını açıklamalı, gerçekleştirecekleri eylemlerle ve bu eylemin olası sonuçlarıyla ilgili bilgi vermelidir (Mierop, 2016). Bir uygulama örneği olarak Kızılhaç aktörlerle yapacağı diyaloglarda nasıl iletişim kurulması gerektiğine yönelik olarak bir sözlük geliştirmiştir. Dini veya ideolojik olabilecek, yanlış anlaşılmalara yol açabilecek kelimeleri sözlükte ve kurdukları iletişimde kullanmamaya önem vermiştir (Labbe ve Daudin, 2015). Kabul süreci içerisinde krizden etkilenen insanların aktif biçimde bulunması gerekmektedir. Bunun sebebi

kabul ile katılımın entegre edilmesi gerekliliğidir. Krizden etkilenen insanların yardım operasyonunun çeşitli aşamalarına aktif katılımının sağlanması, etkilenen insanların yardım süreçleri ile ilgili periyodik olarak bilgilendirilmesi, kuruluşa yönelik olumlu algı ile sonuçlanabilecek. Bu durum ise güven ile beraber kabulü beraberinde getirebilecektir. Bu noktada önemli olan ise etkilenen insanlar arasından katılımı kimin sağlayacağıdır. Katılımın krizden etkilenen tüm grupları temsil etmemesi taraflı veya yanlı bir katılımcı sürecin gelişmesine ve etkilenen tüm tarafların temsil edilememesine yol açacaktır. Bu durum yardım operasyonunun devamlılığı için çeşitli problemlere yol açabilecektir (Mierop, 2016).

Kriz öncesi yardım kuruluşlarının tutumları ile başlayan, sonrasında algı, güven ve kabul aşamaları ile devam eden süreç, kuruluşları ihtiyacı olan insanlarla buluşturacak ve ihtiyaçların karşılanması ile devam edecektir. Bu nokta erişim noktasıdır. Erişimin başarabilmesi, Erişim süreci olarak adlandırabileceğimiz, Şekil 24'te gösterilen zincirlemenin son bulacağı anlamına gelmemektedir. Yardıma ihtiyacı olan insanların, bu ihtiyaçlarının nasıl karşılandığı ve sonrasında yardımın olası olumsuz ve olumlu etkilerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla Tutum, Algı, Güven ve Kabul süreçleri başlayan ve biten bir süreç değil, birbirini takip eden, bir aşamada yaşananların diğer aşamaların başarı sürecini etkilediği döngüsel bir yönetim süreci olarak değerlendirilebilmektedir.

İnsani yardımda yansızlık ilkesi ilgili düşünülmesi ve değerlendirilmesi gereken bir diğer husus savunuculuktur. Savunuculuk kullanıldığı bağlama göre anlam değişikliğine uğramakla beraber genel olarak fikrin korunması ve güçlendirilmesi yoluyla farkındalık yaratma, duyurma, kamuoyu yaratma, gündem oluşturma, politikayı etkileme amaçlarını taşıyarak değişim ve iyileşmeye odaklanır. Bu anlamda savunuculuğa örnek olarak; insan hakları, hayvan hakları, çevresel konular, adalet ve hukuk alanında savunuculuk konuları öne çıkarılabilir. Doğası gereği savunuculuk bir tarafa, konuya, karara veya duruma karşı mücadeleyi içerir. Dolayısıyla savunuculuk açık bir şekilde bir tarafın, durumun veya konunun diğerine karşı korunmasını içerir. İnsani yardım faaliyetlerinde savunuculuk kavramı benzer bir anlamda kullanılır. Bir kişi, grup veya toplumun haklarının savunulması ve korunması anlamını taşımakta, fiziksel ve mental sağlığın iyiliği veya iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Fakat savunuculuğun insani yardım faaliyetlerinde yer almasının kapsamı bununla sınırlı

olmamakla beraber yansızlık ilkesiyle birlikte değerlendirildiğinde soru işaretlerini ortaya çıkarmaktadır. Savunuculuk, yansızlık ilkesinin aksine taraf olmayı gerektirir. Hatta savunuculuğun yansızlığın düşmanı olduğunu ifade eden çalışmalar mevcuttur (Mierop, 2016). Savunuculuk yargıda bulunmayı beraberinde getirebilir. Dolayısıyla özellikle yansızlık ilkesinin gündemde olduğu çatışma ve savaş bölgelerinde insani yardım kuruluşları savunuculuk gereği kimin haklı kimin haksız olduğuna yönelik söylemlerde bulunabilirler. Fakat bu durumda yansızlık ilkesi ihlal edilmiş olacaktır. Dolayısıyla insani yardım kuruluşlarının adaleti arayan veya sağlayan bir girişimde bulunması yansızlık ilkesi ile ilgili sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Mierop yansızlık ilkesinin adalet ile aynı yolda olmasının mümkün olmadığını belirtmektedir (Mierop, 2016). ICRC'nin Uluslararası Hukuk, Politika ve İnsani Diplomasi Departman Yöneticisi Nils Melzer konu ile ilgili vermiş olduğu röportajında,

> *Yansızlık kimliğimizin bir parçasıdır. Kurum olarak biz buyuz. Bir davada yargıç değiliz, silahlı çatışmada insani yardım çalışanları olarak asla taraf tutmayız. Taraf olursak görevimizi yerine getiremeyiz. Ve tıpkı bir yargıç gibi kişisel bir görüşümüz, kişisel duygularımız olabilir, ancak bunun profesyonel olarak yaptığımız şeyi etkilemesine izin veremeyiz. Bu nedenle yansızlığımız tartışılmaz bir kurumsal ilkedir*

ifadelerinde bulunmuştur (Melzer, 2023). Mierop İnsani yardım kuruluşlarının mağdurun tarafını tuttuğu sürece yansızlık ilkesi ile çelişmeyeceğini ileri sürmüştür. Fakat bunu yaparken dikkatli olunması gerektiğini, mağdurların da siyasi ve ideolojik tarafları olduğunu, dolayısıyla onları savunmak ile savunduklarını savunmak arasında bir ayrım yapılması gerektiğini vurgulamıştır (Mierop, 2016). İnsani yardım kuruluşlarının amacı acıyı dindirmek ya da sonlandırmaktır. Dolayısıyla yardım aktörleri acıyı yaratanlar ile durumu sonlandırmaları amacıyla görüşmeler yapmalıdır. Fakat bunu yaparken hüküm veya yargıda bulunmak ilkenin ihlali olacaktır (ICRC, 2020). Bu noktada ICRC'nin İsrail-Filistin savaşı hakkındaki yorumlarını değerlendirmek yerinde olacaktır. ICRC Başkanının 4 Aralık 2023 tarihinde Gazze'de bir hastaneye yaptığı ziyaret sonrasında yaptığı açıklama şu şekildedir:

ICRC Başkanının yaptığı açıklamada dikkatleri çeken nokta bölgede neler yaşandığına dair bilgilerin açık bir şekilde paylaşılması ile beraber, bu yaşananların kim veya hangi tarafça yapıldığına dair en ufak bir söylem bulunmaması ve buna özen gösterilmesidir. ICRC bunu taraf olmamak, bu algıya izin vermemek, kendisinden şüphe duyulmamasını sağlamak, tüm tarafların güveni ve nihai noktada erişim için

yapar. Bu sebeple açıklama tam olarak yansızlık ilkesinin uygulamaya dökülmüş hali olarak yorumlanabilmektedir.

Özellikle savaş ve çatışma ilkesi olarak değerlendirilen yansızlık ilkesi bağlama göre kendi içinde askeri ve ideolojik yansızlık olarak ayrılmaktadır (Durmaz, 2020). Askeri yansızlık bir insani yardım kuruluşunun çatışma ve savaşlara doğrudan veya dolaylı şekilde katılmaması, taraflardan herhangi birinin yanında veya karşısında bulunmaması anlamına gelmektedir (Durmaz, 2020), (Pictet, 1979) İlkeye göre tek amacı acıyı dindirmek ve hayatı korumak olan insani yardım ile tek amacı bir anlamda hayatı bitirerek düşmanı bozguna uğratmak ve savaş ve çatışmaların aynı çizgide var olması imkansızdır. İnsani yardım ve savaş kavramları birbirine zıt olarak değerlendirilebilecek kavramlardır. Biri acının sebebi, diğeri çaresidir. İnsani yardım savaşın sonlanmasını, çatışmanın çözümünü, barış ortamının devamını arzular. Dolayısıyla yansızlık ilkesi bir çalışan veya kuruluşun hem savaşın bir parçası olmak hem de yardım için çalışmanın mümkün olmadığını ifade eder. Kişi veya kurumlar ikisinden birini seçmek durumundadır (Pictet, 1979). İnsani yardım yaklaşımı, kuruluşları ve uygulamaları kesinlikle savaşlarda aktif bir rolü bulunmaktadır. Fakat bu rolün olması gereken yer ülkeler, savaşlar ve ideolojiler üstüdür. Askeri yansızlık ile ilgili pek çok örnek verilebilir. Savaş ve çatışma bölgesinde uluslararası insancıl hukuk ve savaş kurallarına göre hedef olarak değerlendirilebilecek bir lokasyonun, yardım veya sağlık hizmeti verilen bir konum olarak lanse etmek, logo ve amblemlerle donatmak, saldırı düzenlemenin yasaklandığı okul veya hastanelerin askeri bir üs olarak kullanılması, yardım araç veya konvoylarının asker veya silah taşınması amacıyla kullanılması, yardım malzemelerinin veya personelinin araçlarının askeri bir keşif amacıyla kullanılması örnekleri askeri yansızlık ilkesinin ihlali olarak belirtilebilmektedir (ICRC, 2020).

İdeolojik yansızlık insani yardım kuruluşlarının erişimi sağlayabilmek, özgürlük alanını artırmak ve insani bir alan açabilmek amacıyla (Pictet, 1979) hiçbir zaman ve coğrafyada, özellikle siyasi, dini olmak üzere herhangi bir tartışmaya girmemektir (ICRC, 2020). Savaş ve çatışmaların doğasında var olan taraf olma eylemi, taraf olmayanlar için tehlikeli olabilmektedir. Bu durum en olumlu haliyle saflık, en ağır ve olumsuz haliyle hainlik olarak değerlendirilebilmektedir. Bu sebeple sağlıklı bir operasyon ve erişim için bu ince çizgide yürümek zorunda kalan insani

yardım kuruluşlarının konumlarını tüm aktörlere anlatabilmesi gerekmektedir (ICRC, 2020). Tartışmalardan kaçınma durumu şartsız koşulsuz bir kaçınma durumunu ifade etmemektedir. Hangi tartışmalarda nasıl rol alınacağı kuruluş ve çalışanın bağlama ve kendi vicdanına göre belirlenmelidir. Konunun etik tarafının yoğun olması sebebiyle net bir standart belirlenmesi oldukça güçleşmektedir. 1996'da yaptığı yayında ICRC, uluslararası hukukun ve savaş kurallarının tartışılmaya başladığı bir yerde tarafsız kalınmalı mı yoksa lobi faaliyetleri yapılabilir mi, idam cezasına karşı tutum nasıl olmalı, gibi örneklerin bazı durumlarda durumu zorlaştırabileceğini ifade etmiştir (ICRC, 2020).

Askeri ve ideolojik yansızlığın dışında dini yansızlığa da özel bir alan ayırmak gerekmektedir. İnsani yardım kuruluşları bir dinin veya inanç sisteminin temsilcisi, dışa açılan kapısı, yayılması konusunda bir aracı olarak görev yapmamalıdır. Bu noktada kastedilen görev yapılan bölgenin inanç konusundaki hassasiyetlerine saygı göstermek ve buna göre hizmet modeli üretmek değildir. İnsani yardım kuruluşları bu konuya karşı şartsız koşulsuz bir saygı ve dikkatle yaklaşmalı ve faaliyetlerini uygun olarak planlamalıdır. Dini yansızlık konusu, bir dinin mensuplarını veya inananlarını diğerlerinin üstünde veya altında tutmamak, ayırmamak anlamına gelmektedir. İlkeli insani yardımın aksine inanca dayalı insani yardım 5.4 bölümünde tartışıldığı ve değerlendirildiği üzere dünyadaki toplam insani yardım miktarı üzerinde önemli ve göz ardı edilemeyecek bir paya sahip olmasına rağmen ilkeler konusunda bazı şüpheler taşımaktadır. Bu şüphelerin başında ise din ya da inanç ayrımının yapılıp yapılmadığı, misyonerlik faaliyetleri gelmektedir. Bu soru işaretleri ile beraber Kızılhaç ve Kızılay örgütleri mutlaka değerlendirilmelidir. Kuruluş aşamasında Kızılhaç'ın kurucuları dini bir motivasyon ve Hristiyan bir ruhla hareket etmişlerdir. Bu sebeple kuruluşun simgesi haçtır. Sonrasında kuruluş giderek laikleşmiş, haç simgesinin herhangi dini bir anlam taşımadığını, evrensel bir işaret olduğunu ifade etmiş ve tüm yayınlarında bu ifadeyi vurgulamışlardır (Pictet, 1979). Ancak farklı coğrafyalarda bu işaretin risk teşkil etmesi çok olağan bir durum olarak değerlendirilmekte ve erişimi sınırlayacağı yönündeki düşünceler mevcuttur. Bu düşünceler 1800'lü yılların ortalarından itibaren Osmanlı İmparatorluğu için gerçeğe dönüşmüş, bölgede İslam kültürü yaygın olduğu için kurulacak ulusal derneğin simgesinin haç olmasının kabul edilemeyeceğini ifade ederek ilk olarak Mecruhin ve Marza-yı Askeriyeye İmdat ve Muavenet Cemiyeti

sonrasında Hilâl-i Ahmer ve güncel haliyle Kızılay olarak değiştirilecek kuruluşu yapılandırmış ve sembolünün hilal olmasına karar vermiştir. Bu karar Cenevre tarafından kabul edilmiştir (Polat, 2007). Dolayısıyla günümüzde ICRC haç, Kızılay Hilal ve çatı kuruluş Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Dernekleri Federasyonu haç ve hilalin birlikte kullanıldığı sembolü taşımaktadır. Günümüzde haç ve hilal sembolleri evrensel bir niteliğe kavuşmuştur. Fakat nihai olarak kuruluşlar aksini iddia etse de semboller açık bir mesaj veren dini sembollerdir. Bu durum insani yardımın kendisinin ortaya koyduğu ilkeler ve özellikle tarafsızlık ve yansızlık ilkeleri ile taban tabana zıttır. Buna rağmen Kızılhaç ve Kızılay kuruluşları ilkeli duruşlarından, tarafsızlık ve yansızlıklarından vazgeçmeyen sayılı kuruluşlardandır. Son değerlendirme olarak, insani, hayatını ve onurunu merkezine koyan, hiçbir şekilde ayrım yapmayı ve yanlı davranmayı kabul etmeyen, sadece ihtiyaç odaklı ilerleyen, bütçesi 2023 rakamlarına göre dünyada, BM'nin 56,7 Milyar dolarlık çağrısına rağmen 19,8 Milyar Doları bulan, (Euronews, 2023) yüksek seslerin arasında sesini çıkaramayanlar ve taraflar arasında kimsesiz kalanlar için var olan, bu denli büyük bir sektörün tarihsel süreçte sembollerinin net bir mesaj içermesi felsefi bir çelişki olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu durum sorunun köklü ve tarihsel olduğunu göstermektedir.

Sessizlik ve gizlilik kavramları yansızlık ilkesi içerisindeki en çok tartışılan konulardan biridir. Yansızlığın gerektirdiği sessizlik ve sessizliğin nasıl icra edildiği olumlu ve olumsuz eleştiriler altında değerlendirilmiştir. Bu bakımdan ilk olarak sessizlik kavramının tanımlanması gerekmektedir.

Konu ile ilgili literatür insani yardım aktörlerinin sessizlik kavramını iki farklı biçimde yorumladığıdır. Bu iki yorumlar arasında ise sert ve keskin bir ayrım bulunmaktadır. Literatür incelemesi sonucunda sessizlik kavramının ilk boyutu sessizlik kavramının savunuculuk ile eş değer olarak değerlendirilmesidir. Bu noktada ses çıkarmak, zulme ses çıkarmanın ötesinde bir kınama ve yargıyı içermektedir. Bu ses zulüm karşısında yapılması gereken ve açık biçimde taraf olmayı beraberinde getiren bir sestir. En önemlisi ise bu değerlendirmeler sessizliği zulüm karşısında susmak olarak değerlendirir. Kavramın ikinci boyutu ise sessizliği operasyonel bir gereklilik olarak değerlendirirken, bir ses ve savunuculuğun olduğunu fakat bunun kınama ve yargı içermediğini, gizlilik içerisinde olması gerektiğini savunur. Dolayısıyla bir ses vardır. Fakat bu ses diğer değerlendirmecilerin savunduğu gibi bir

ses değildir. Sessizlik ile ilgili genel bir tablo çizilmesi gerekirse; afet, acil durum, savaş ve çatışmalarda yaşanan her türlü ihlal karşısında insani yardım kuruluşlarının aldığı pozisyon, ihlalin neresinde durduğu ve yaşanan duruma verdiği tepki olarak değerlendirilebilir.

Yansızlık ilkesine yapılan sessizlik eleştirilerinin ilki vahşet ve zulüm karşısında ses çıkarmamak, net bir pozisyon almamaktır. Krizle ve krizin faili ve mağduru ile ilgili sessiz kalmak çoğu zaman vahşete ortak olmak olarak değerlendirilir (Stand Up, 2016). Bazı araştırmalar ICRC'nin çatışmalarda sessiz kaldığı için çatışmaya ortak olmak ile suçlandığını ifade etmiştir. Hatta bu tutumu ahlak dışı veya korkakça olarak değerlendirmeler yapılabilmektedir (Donini, 2015). Bu sebeplerle yansızlık ilkesi açıkça mağdurun yanında olunamadığı gerekçesiyle eleştiri yağmuru altındadır. "Zulüm ve adaletli olmayan durumlarda nasıl taraf tutulmaz veya düşmana destek olanlara nasıl yardım edilebilir?" soruları yansızlık ilkesi söz konusu olduğunda sıkça gündeme gelmektedir (Mardini, 2022). 90'lı yıllarda Fiona Tery yansızlık ilkesi ve Bosna olayları kapsamında, Müslümanların uluslararası insani yardım kuruluşlarına karşı tepkisini dile getirmiş ve kuruluşların yardımların koruyucu olmadığını ve yardımların sadece insanların daha sağlıklı ölmesini sağlayabildiğini dile getirmiştir (Khanna, 2022) Aynı yazar 2022 yılında ise 90'lı yıllardaki söylemlerinin yanlış olduğunu belirterek şu ifadelerde bulunmuştur:

"Hayır, tarafsız bir duruş benimsemek, faillere ve onların kurbanlarına ahlaki bir denklik sağlamaz. Bunun yerine, Ruanda'daki soykırım sırasında olduğu gibi, ikincisine yardım etmek için yollar açar. O sırada ICRC ve MSF ekipleri, Kigali'deki derme çatma bir hastanede yaralıları kurtarmak için birlikte çalıştı" *(Melzer, 2023).*

Sessizlik konusunda yapılan bir diğer eleştiri ise konuşması gerekenlerin konuşmadığında, yerine başkasının konuştuğu ve savunulamayan, krizden etkilenen insanların kaderinin başkalarının inisiyatifine bırakıldığı gerçeğidir (Stand Up, 2016). Konu ile ilgili en sert yoruma ise Dante İlahi Komedyasında yer vermiştir. Dante'nin yansızlık ve tarafsızlık ile ilgili söylemleri eski ABD Başkanı John F. Kennedy'nin en sevdiği alıntıları arasına girmiştir. Dante cehennemin, kendi ifadesi ile "inferno", en sıcak yerinin ahlaki kriz anlarında tarafsız kalanlar olduğunu belirtir. Dante ve cehennemde onu gezdirmeye yardımcı olan Virgil, cehennemin dışında kalan bir ölü güruhu ile karşılaşır. Dante onların neden orada olduklarını sorduğunda Virgil onların

hayattayken kritik ahlaki kararların alındığı dönemde tarafsız kalanlar olduğunu söylemiştir. Virgil Dante ile yaptığı cehennem gezisinde, tarafsız ruhların cennete veya cehenneme asla giremeyeceklerini çünkü yaşamlarında herhangi bir tarafı seçmedikleri, onların en büyük günahkârlar olduğunu hem Tanrı hem Şeytan tarafından tiksinti ile karşılandıklarını, hayatta veya ölümde ne selamlanan ne de lanetlenen, cennet ile cehennemin arasında sonsuzluğa terk edilen önemsiz varlıklar ifade etmiştir (Jfk Library, 2024).

Sessizliği diğer tarafına gelindiğinde ise tablo özellikle ICRC tarafından çok daha başka bir şekilde yorumlanmaktadır. ICRC yansızlığın sessizliği beraberinde getirmediği veya sessizliğe zorlamadığı dile getirir. ICRC'nin yapmadığı taraflardan herhangi birini açık bir şekilde kınamamak veya yargıda bulunmamaktır. Sessizlik, kayıtsız veya tepkisizliğin aksine ICRC taraflarla görüşür, onları bilgilendirir, uluslararası insancıl hukuka uyma konusunda onları uyarır. Bunu yansızlık ilkesi gereği yansızlığı hakkında şüpheleri veya algıları yönetebilmek için yapar. İhlallerin devam etmesi durumunda bunu ilgili yerlere raporlamaktan vazgeçmez. En son çare ise yaşanan ihlallerle ilgili kamuoyu açıklaması yapmaktır. Yansızlık ilkesi gerekleri çerçevesinde kalan bu kamuoyu açıklamasının son çare olarak değerlendirilmesi tarafların güvenini kırmamak ve erişimin engellenmemesini sağlamaktır (IFRC ve ICRC, 2015). Ses çıkarmanın tek yönteminin sosyal medya uygulamalarında aksiyon almak olmadığını savunur (Terry, 2022). ICRC ses çıkarmak, açıklamada bulunmak, savunuculuk pozisyonlarını tamamıyla güvenlik ve erişim konularını değerlendirerek hayata geçirmektedir (Mardini, 2022). Taraflarla ilkesel olarak görüşmek, uyarılarda bulunmak, raporlamak gibi konuların gizlilik içerisinde yürütülmesi ICRC'nin ilkesi değil uygulama politikasıdır (Melzer, 2023). ICRC'nin yansızlık ve gizlilik içerisinde yürüttüğü ilişkilerinde yapmaya çalıştığı iknadır. Çünkü genelde her şey tarafların elindedir. Bölgede abluka uygulayabilir, sert bir esir politikası izleyebilir, savaş kurallarına uyum göstermeyebilir, tüm tahliye yollarını kapatabilir. Bu süreçte tarafların ikna edilmesi gerekmektedir. İnsani yardım kuruluşlarının ve çalışanlarının kendi hayatlarını riske atarak taraflarla görüşmesi konuşamayanlar veya konuşacak kimsesi olmayanlar içindir (ICRC, 1996).

Yansızlık ve sessizliğin birlikte değerlendirildiği bu bölümde ICRC ve MSF tutumlarını karşılaştırmak yerinde olacaktır. ICRC ve MSF günümüzde ilkeli ve

geleneksel bir insani yardım modeli sergileyen, organize ve profesyonel anlamda tarihi ve kurum kültürü olan kuruluşlardır. İlkesel anlamda duruşları çok benzer olsa da iki kuruluş yansızlık ve sessizlik konusunun bazı noktalarında ayrışmaktadır. Yansızlık ilkesinde kamuoyu açıklaması, ihbar ve raporlama konuları kritiktir. Bunun nedeni çoğu zaman yansızlık ilkesi ile çelişmesi olarak değerlendirilir (MSF, 2023). ICRC açıklama yapmadan önce 4 aşamada bu durumu değerlendirmektedir. Savaş kurallarının ihlali (hastane okul gibi koruma altındaki yerlere veya siviller gibi koruma altındaki insanlara yönelik saldırılar), bu saldırıların periyodik olarak yapılıp yapılmadığı, durumun ihbar edilmesi durumunda etkilenen kişiye mutlak yarar sağlayacağı ve son olarak yaşanan ihlali ICRC personelinin kendisinin şahit olup olmadığı veya çok güvenilir bir kaynaktan öğrenip öğrenmediği ICRC'nin bir kamuoyu açıklaması yapmadan önce detaylı olarak değerlendirdiği konulardır (MSF, 2023). MSF ise bu noktada daha agresif görünmektedir. Yaşanan bir ihlalde iki kurumda gerekli değerlendirmeleri yaptıktan sonra açıklamalarını kamuoyuna sunar. Fakat bu açıklamada çeşitli farklılıklar olabilir. ICRC'nin yargıdan ve kınamaktan uzak ilkesel gereklilikler içerisinde bu eylemini gerçekleştirirken MSF gerekli durumlarda tarafını belli edebilir. Bu konuya bir örnek olarak 2. Dünya savaşında yaşananlar karşısında ICRC'nin sessiz kalmasına tepki gösteren MSF'nin bazı ihlal durumlarında mutlak gizliliği reddetmesidir (MSF, 2023).

Yansızlık ilkesinin kritik bir öneme sahip olması, hassas bir çizgide ilerlemesi, doğrudan güvenlikle ve erişim ile ilgili olması, yardım operasyonlarında uygulanmasını çeşitli aşamalarda zorlaştırmaktadır. Bu zorluklardan ilki tüm insanların kendi ideolojileri, düşünceleri, bağlılığı, kültürü ve inançları olmasıdır. İnsanların öz benliğini oluşturan bu soyut kavramlar ile, gerginliğin ve kutuplaşmanın hat safhada olduğu savaş ve çatışmalarda nötr ve yansız olarak davranmasının beklenmesi oldukça güç bir taleptir. Tam da bu sebeple insani yardım profesyonel bir alandır ve herkesin çalışmasının uygun olmadığı bir sahadır. Yansızlık ilkesi insanların yaşanan olaylarla ve krizlerle ilgili düşüncelerinin olabileceğini fakat öz denetim sergileyerek bunu işine yansıtmaması gerektiğini savunmaktadır (IFRC ve ICRC, 2015). İlkenin bu talebinin karşılanması çalışanlar için bazı durumlarda oldukça güçtür. İnsani yardım çalışanları krizle ve yapılan yardım programları ile ilgili üzerinde baskı hissedebilir. Bu durum uluslararası kuruluşlara nazaran genellikle

ulusal dernekler için daha büyük problemler oluşturabilir. Bunun sebebi söz konusu kuruluşlardan diğer taraf için kınama beklenmesi veya yardımlarda ayrıcalık beklentisidir. Ulusal derneklerin tüm taraflara erişim stratejisi ulusal insani yardım kuruluşlarının çalışanlarının güvenliğini ortadan kaldıracak kadar ciddi boyutlara ulaşabilir (IFRC ve ICRC, 2015). Yansızlık bir bakıma insana ait tüm düşüncelere meydan okuyan bir ilkedir. Bu sebeple özellikle terör ile ilgili krizler insani yardım kuruluşlarının karar vericileri ve halkı ikna etmesinin oldukça güç olduğu dönemlerdir (ICRC, 2015).

Yansızlık ilkesinin diğer bir zorluğu ise maliyetli olmasıdır. Yansız insani yardım kuruluşları finansal bakımdan çok dikkatli olmak durumundadır. Söz konusu kuruluşlar ilke ile çelişmemek adına her bağışçı, donör ve aktörden kuruluşlarının veya operasyonlarının sürdürülebilirliğini sağlamak için bağış kabul edemezler. Bunun sebebi bağışların yansızlık ilkesine gölge düşürme potansiyelidir. Bağışı yapan yansız olmayabilir veya gerçekleşen krizde rol oynayan bir aktör olabilir. Tüm bu sebeplerden dolayı yansızlık ilkesinin insani yardım kuruluşları için bedeli özellikle finansal bakımdan ağır olabilmektedir. Bu bedeli karşılamak uluslararası aktörler için daha kolay iken, yerel kuruluşlar bu ağırlık altında ezilebilmektedir (IFRC ve ICRC, 2015).

Savaş ve çatışmalarda uygulanmasının zor fakat bir o kadar da gerekli olduğu yansızlık ilkesinin insani yardım kuruluş ve çalışanlarına sağladığı avantajları özetlemek gerekirse; ilke en başta çalışan ve kuruluşlara güvenlik sağlamaktadır. Taraflar arasında nötr pozisyon alınması ve sadece ihtiyaç odaklı yaklaşım krizden etkilenenler ve diğer paydaşlar arasında güven ortamı oluşturur. Güvenin oluşması insani yardım kuruluşunun itibarını artırmaktadır. Bu durum gerek finansal açıdan gerekse yönetim ve operasyonel karar alma açısından insani yardım kuruluşlarının bağımsızlığını güçlendirmektedir. Bunun sebebi ise bağışçıların daha çok güvenilir ve kurumsal kuruluşları tercih etmesidir. İlkenin oluşturduğu güven ortamı sadece kuruluş veya çalışanlarla ilgili değildir. İlke aynı zamanda sivil halkın korunması aşamasında oldukça işlevseldir. Yardımın ihtiyaca odaklanmaması ve yanlı bir tutum sergilenmesi güven ortamının bozulmasına zemin hazırlamaktadır.

Yansızlık ilkesinin ikinci önemli katkısı ise erişimdir. Yardım kuruluşlarının tek amacı ihtiyacı olan insanlara, ihtiyacı olduğu zaman, ihtiyacına uygun yardımı sunmaktır. Kuruluşların yardıma ihtiyacı olan insanlara ulaşamaması varoluş amacının

ortadan kaybolması demektir. Bu sebeple özellikle geleneksel insani yardım kuruluşları erişimi kaybetmemek adına oldukça çaba sarf etmektedir. Yansızlık, tarafların insani yardım kuruluşlarının kabul olasılığını artırarak erişimin kapılarını aralamaktadır.

Yansız insani yardım, genel olarak operasyonun daha verimli geçmesine yardımcı olmaktadır. Sadece ihtiyaç odaklı, politik, ekonomik ve askeri bir hedef doğrultusunda olmayan, halkın katılımını ön planda tutan, bu sayede yerelin desteğini alan yardım faaliyetleri, operasyonun daha başarılı geçmesine yardımcı olmaktadır.

Yansız insani yardım operasyonu kuruluşun uzun vadeli ilişkilerine olumlu katkıda bulunmaktadır. Yansız ve tarafsız bir pozisyon, şeffaflık ve hesap verebilirlik, sadece ihtiyaca odaklanmak, politik, askeri ve ekonomik bir araç olmamam, yerelin katılımının sağlanması, diğer paydaşlarla kurulan ilişkiler, kuruluşun tutumu, algısı, güveni, kabulü ve erişimi içeren yansızlık cetvelinin başarıya ulaşmasını sağlarken, bölge halkı, yerel yetkililer, diğer paydaşlar ve donör denkleminin daha sağlam bir ilişki kurmasını sağlamaktadır.

İnsani yardım faaliyetleri, kuruluşlar, bağışçılar, etkilenen insanlar, yerel yetkililer gibi pek çok aktörü içeren bir ekosistemdir. Tüm paydaşlar birbiri ile doğrudan veya dolaylı olarak birbirine bağlıdır. Dolayısıyla bir kuruluşun bölge veya yaşanan krizle ilgili takındığı tavır, ekosistemin diğer aktörlerini etkileyebilmektedir. Bir kuruluşun krizle ilgili taraflı, yanlı hatta militanca tavrı, açıklamaları veya kamuoyuna verdiği mesajlar, güven ortamının bozulmasına, yoğun baskı ortamının oluşmasına zemin hazırlayabilmekte ve diğer tüm kuruluşların performansını etkileyebilmektedir (ICRC, 1996).

Yansızlık ilkesinin söz konusu fayda ve avantajları ile beraber özellikle geleneksel insani yardım kuruluşları, Ruanda'da yaralıların tedavisi, Rusya Ukrayna savaşında esirlerin ziyareti, Etiyopya'da tüm taraflara ilaç dağıtabilen bir hastanenin varlığını sürdürmesi, Suriye'de 10 yılı aşkın bir süredir gıda ve ilaç yardımı, Yemen'de tüm taraflardan yaklaşık bin tutuklunun evlerine teslim edilmesi, Guantanamo'da tutuklu ziyaretleri, Somali'de Kara Şahin Düştü olarak bilinen Amerikan pilotunun sağlığının kontrol altına alınması operasyonlarını başarı ile sürdürmeye devam edebilmektedir (Egger, 2023).

Araştırma kapsamında yansızlık ilkesi başlığı altında genel olarak, dayanak noktaları, genel özellikleri, yaşanan zorluklar ve engeller, yansızlık türleri, tarafsızlık-yansızlık karşılaştırması, erişim formülünü içeren algı, güven, kabul kavramları, yargı ve savunuculuk, diyalog, katlım ve iş birliği, yansızlığa yönelik eleştiriler, sessizlik ve son olarak yansızlık ilkesinin faydaları değinilmiştir. Yansızlık ilkesi özellikle savaş ve çatışma ilkesidir. Savaşlar ülke içinde veya uluslararası boyutta gerçekleşebilir. İki veya çok sayıda aktör savaşın öznesi olabilir. Savaş ise savaşçılar arasında gerçekleşmelidir. Savaşçı uluslararası hukuka göre en basit tabiri ile savaşan tarafların tıbbi ve dini personelleri hariç silahlı üyeleridir. Siviller ise çatışmanın taraflarından birinin silahlı kuvvetlerinin üyesi olmayan tüm kişiler olarak tanımlanmakta ve Cenevre Sözleşmelerince korunmaktadır. Savaşlar yapısı gereği tüm tarafların duygularının en üst düzeye ulaştığı, nefret, öfke gibi duyguların hâkim olduğu olaylar olup, düşmanı yok etme amacı taşır. Savaşlar tarafların keskin çizgilerle ayrıldığı "bizimlesin ya da düşmansın" mottosuna sahiptir. Savaşın bu yapısı altında, kendisine farklı bir konum tanımlayan aktör ise insani yardımdır. İnsani yardım felsefesi savaş ile taban tabana zıttır. Savaşları desteklemez. Çatışmanın çözümünü ve barışı arzular. İnsani yardımın savaşa karşı olmasının sebebi, insan hayatının değeri, onurudur. İnsani yardım insan hayatı için vardır. Dolayısıyla insan hayatını riske atan her türlü oluşumun karşısındadır. İnsani yardım kuruluşları, sadece gerçekleştiği bölgede yaşanmayan, taraftarları, yandaş, ortak veya sempatizanları ile yayılım gösterme özelliğine sahip, zaman zaman tüm dünyayı kaplayan (1. Dünya, 2. Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş) savaş ortamlarında bir tarafın kazanmasını veya kaybetmesini istemeyen, bir tarafın kaybetmesi veya kazanması ona hiçbir şey kazandırmayan tek yapı olarak değerlendirilebilir. Sektörün savaşın tam ortasında ve hiçbir yere yakın olmayan bu pozisyonu seçmesi olağan süreçte gelişmemiş, bilinçli bir tercihtir. Fakat bunu yapabilmek bir işten ziyade felsefesi olan ve ustalık isteyen bir sanattır. Tüm bu nedenler, sebepler ve sonuçlarla birlikte yansızlık ilkesi başlığının insani yardım alanına yönelttiği soru şudur;

"Tüm insani yardım kuruluşlarının yansız ve tarafsız olduğunu varsayarak; son olarak 7 Ekim 2023 yılında başlayan İsrail Filistin silahlı çatışmasında, yaşananlar bu denli göz önünde, taraflar ve taraftarlar bu denli belli iken, insani yardım kuruluşlarının da bu taraflara katılması halinde Gazze'deki sivillere kim, nasıl yardım edebilirdi?"

Dolayısıyla Gazze'de yaşanan dram insani yardım sektörü için bir sınav olarak değerlendirilmelidir. Gazze'de yaşanalar insancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini içinde barındıran, bağışçıların, donör ülkelerin tutumlarını açık eden, kuruluşların gücünü ve ilkeler karşısında aldığı pozisyonu gösteren, insani yardım sektörünün savaşlar ve çatışmalar karşısında ne derece etkili/etkisiz olduğunu kanıtlayacak, yardımların politik bir silah mı, hayatın devamını sağlayan bir can suyu mu, yoksa kalkınmayı sağlayacak bir hamle mi olduğunu ifade edecek, unutulmayacak, dersler çıkarılacak, belki de Ruanda olaylarından sonra insani yardımın yeniden reforma girmesine sebep olacak bir savaştır.

4.4.4. Bağımsızlık

"İnsani yardım eylemi, insani yardımın uygulandığı alanlara ilişkin herhangi bir aktörün sahip olabileceği siyasi, ekonomik, askeri veya diğer hedeflerden bağımsız olmalıdır" (OCHA, 2022).

İnsani yardım uygulamaları içerisindeki dört temel ilkenin sonuncusu bağımsızlık ilkesidir. Son ilke olmasının nedeni, insancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerinin uygulanabilmesinin bağımsızlık ilkesi ile doğru orantılı olmasıdır. İnsani yardım ve insani yardım kuruluşları silahlı gruplar veya savaşçılar değildir. Bu sebeple askeri bir amacı yoktur. İnsani yardım kuruluşları ticari bir kuruluş değildir. Kâr amacı gütmez. Bu sebeple ekonomik bir amacı da yoktur. Son olarak ise insani yardım kuruluşları politik amaçları olan örgütlenmeler değildir. Bu sebeple hiçbir bölgede yaptıkları faaliyet için siyasi bir kazanç söz konusu değildir. Bu sebeple insani yardımın politik bir amacı da yoktur. Tek amacının insani acısını dindirmek ve hayatını korumak olan, diğer, ikincil veya gizli bir amacı, doğrultusu olmayan, şeffaf, hesap verebilir ve nadide bir alandır (Lauri & Turunen, 2020). Diğer taraftan insani yardım sektörü siyasi, askeri ve ekonomik aktörler ve amaçlar havuzu içerisindedir. Sektörün zor olan tarafı da budur. Tüm aktörlerle bir şekilde veya aşamada ilişki içerisinde olup tamamen bu amaçlardan bağımsız olmak çok hassas ve ince bir çizgidir. Bu sebeple uygulanması en az diğer ilkeler kadar zor bir ilkedir. İlke, siyasi, ekonomik ve askeri gelişmelerden ve baskılardan bağımsız olmayı tanımlar (Lauri & Turunen, 2020). Bunu gerçekleştirmenin yolunu da özerk bir yapı oluşturmaktan

geçtiğini ifade eder. İnsani yardım alanı içerisinde özerk bir yapı olabilmek ise yapılan alanyazın taramasına göre operasyonel kararlarını diğer aktörlerin baskısı olmadan alabilmek, yönetimsel ve finansal açıdan bağımsızlığını koruyabilmek anlamı taşımaktadır.

İnsancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerinden sonra bağımsızlık ilkesinin düşünülmesi veya ortaya çıkarılması, BM tarafından en son kabul edilen ilke olmasının bazı sebepleri vardır. İlk olarak ilk üç ilke olan insancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerin kuruluşları ve insani yardım aktörlerini yeterince konumlandıramamış olmasıdır. İnsancıllık ilkesi ile sektörün yegâne amacı, ulaşılmak istenen nokta belirlenmiş, tarafsızlık ilkesi ile yardımcı olunan krizden etkilenen insanlar arasında hiçbir şekilde ayrım yapılmayacağı, tek odağın ihtiyaç olduğu ifade edilmiş, yansızlık ilkesi ile savaşan gruplar arasında kesinlikle taraf tutulmayacağı ve nötr bir pozisyonda olunması gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu tabloda yardım sektörü belirli bir hedefe yönelmiş ama izole, çevresel gelişmelerden ve aktörlerden etkilenmeyen bir rol çiziyor gibi görünmektedir. Tüm insanlara erişmeye çalışma, ayrım yapmama ve gruplar, topluluklar, ülkeler arasında taraf tutmama içerikleri tek başına ütopik ve romantik ve eksik durmaktadır. Bu eksik ise bağımsızlık ilkesi ile doldurulur. İnsani yardımın gücünü aldığı nokta bağımsızlığıdır.

Bağımsızlık ilkesinin ortaya çıkmasındaki ikinci nokta ise sektör içerisindeki aktörlerin yardımlarını siyasi, askeri ve ekonomik çıkarlar için kullanmasıdır. Yardımların sempatik ve yumuşak yapısı, onu kullanılmaya müsait hale getirmektedir. Yardım logoları bulunan araçları kullanarak çatışma bölgesinde askeri avantaj elde etmeye çalışmak, yardım malzemeleri ile bölge insanını etkilemek ve siyasi bir kazanım elde etmek, yardım malzemelerinin ihtiyaç olunan bölgede satışının yapılması suretiyle ekonomik bir kazanç sağlamak, yardımlarla bölgeyi bağımlı hale getirmek, bir yardım dağıtım merkezinin çatışmada bir üs olarak kullanılmasını sağlamak, vb. örnekler insani yardımın kendi amacı dışında diğer amaçlar için bir maşa veya piyon olarak kullanılması anlamına gelmektedir. Bu durum insani yardım sektörü ile ilgili algının bozulması, güvenin tamamen yitirilmesi ve erişim kaybedilmesi anlamını taşımaktadır. Bu sebeple ilk üç ilke içerisinde yeterince çizilmeyen kapsam bağımsızlık ilkesi ile birlikte açık bir biçimde ilan edilmiştir. İnsani yardımlar asıl

amacı dışında, siyasi, askeri veya ekonomik amaçlar için kullanılamaz. Ülkelerin dış politik aracı değildir.

Bağımsızlık ilkesinin insani yardım uygulamaları için vurguladığı birkaç önemli nokta bulunmaktadır. Bu noktalar aynı zamanda ilkenin özelliklerini de ifade etmektedir. Bağımsızlık ilkesi diğer ilkelerle ilintilidir. İlke özellikle tarafsızlık ve yansızlık ilkelerinin gerçekleştirilmesi için pratik bir araçtır. İlke bağımsız olmadan tarafsız ve yansız olunamayacağını savunur. Bu sebeple siyaset, ulusal ve uluslararası politik konulardan uzak durmayı tercih eder. Ülkelerin yaptıkları yardımların veya bağışların dış Bağımsızlık ilkesi insani yardım kuruluşlarının siyasetin dışında ekonomik ve sosyal alanlarda da bağımsız olması gerektiğini savunmaktadır. Dolayısıyla insani yardım kuruluşları özerk olmalı, karar alma aşamasında otonom bir tavır sergilemelidir. Siyasi ve ekonomik baskılara boyun eğilmemeli, bu baskı ile alınan kararlara veya yardım faaliyetlerine yön verilmemelidir. Bağımsızlık ilkesi insani yardım faaliyetlerinin sağlıklı yürüyebilmesi için sigorta görevi görmektedir. Kuruluşları siyasi ekonomik veya askeri alandan uzaklaştırmak, insancıl amaçlara odaklanmak anlamına gelmektedir. Dolayısıyla bağımsızlık ilkesi insani yardımın asıl amacı ve insancıllık ilkesinin en büyük destekçisiyken, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerinin gerçekleştirilebilmesinin de anahtarıdır. Bağımsızlık ilkesi ilk olarak Kızılhaç tarafından diğer ilkelerle beraber deklare edilmiştir. Fakat BM tarafından 2004 yılında 58/114 saylı genel kurul kararı ile kabul edilerek onaylanmıştır. İnsani yardım aktörleri için bağımsızlık ilkesini uygulamak, özellikle finansal açıdan kolay değildir. Özerk olabilmek, operasyonel kararları bağımsızca alabilmek ve yönetimsel olarak ulusal veya uluslararası ölçekte bağımsız yapıyı koruyabilmek finansal açıdan güçlü olmayı gerektirir. Genel olarak bağışlarla ayakta duran sektör ise bu konuda önemli problemlerle karşılaşmaktadır (Pictet, 1979).

Afet yönetim sistemi içerisinde yer alan hazırlık, risk azaltma, müdahale ve iyileştirme aşamalarının birbiri ile ilintili ve döngüsel yapısına benzer olarak insani yardım ilkelerinin de kendi içerisinde birbiri ile ilişkide olduğu bir yapısı bulunmaktadır. Pictet'in ortaya çıkardığı piramitsel yapı (Şekil 23) ilkeler arası hiyerarşiği belirleme noktasında yerinde bir hamle olarak değerlendirilebilmekle beraber, bu hiyerarşik yapı ilkeler arası bağlantıları yeterince ortaya koyamamaktadır. İlkeler arası ilişkilerin daha net mesajlar ile ortaya çıkarılması döngüsel bir yapı ile

mümkün olabilmektedir. İnsancıllık, tarafsızlık, yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri birbirine bağlıdır. Pictet'in piramidinde en üst noktaya koyduğu insancıllık olmazsa insani yardım anlamı kalmayacaktır. Tarafsızlık ayrım yapmamayı gerektirir. Eşitlik ve adalet kavramlarını içeren tarafsızlık, insancıllık gereği vardır. Yansızlık ilkesi tarafsızlığın bir diğer versiyonu olup, yine insancıllık ile doğrudan bağlantılıdır. Bağımsızlık ise tüm sistemin garantörüdür. Diğer ilkelerin hayata geçirilebilmesi için zorunlu bir ilkedir. İlke bu yapısı sebebiyle izole bir yapının oluşmasına zemin hazırlama konusunda eleştirileri beraberinde getirmektedir (ICRC, 2015). Bağımsızlık için özerk bir yapının gerekliliği, karar mekanizmalarında özgürlük, finansal açıdan bağımlı olmayan bir yapı, insani yardım sisteminin dışında izole bir yapı gibi görünmektedir. Fakat bağımsızlık ile izolasyon farklı kavramlardır. İnsani yardım sektörü veya kuruluşları faaliyetlerinde çeşitli aktörlerle iş birliği yapmak zorunda ve koordinasyon içinde çalışmak durumdadır. Bir insani yardım kuruluşu tek başına hiçbir şeydir. Diğer paydaşlarla beraber var olur. Böylelikle gıda, barınma, sağlık veya acil yaşamsal ihtiyaçlar konusunda tamamlayıcılık sağlanmış olur. Diğer taraftan yerel makamlarla iş birliği yapılmak ve rızası alınmak durumundadır. Uluslararası bazı organlara hesap verme yükümlülükleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, bağımsızlık operasyonların sağlıklı yürümesi için gerekli bir ilke iken, koordinasyon ve iş birliği, ulusal ve uluslararası makamlar ile beraber çalışma gerekliliği izolasyon tehlikesini bertaraf etmektedir.

Erişim kavramı bağımsızlık ilkesi ile ilgili anahtar kelimelerden biridir. Özellikle geleneksel insani yardım kuruluşlarının tek hedefi krizden etkilenen ve ihtiyaç halinde olan insanlara erişebilmektir. Bu sebeple camianın var oluş sebebi olarak değerlendirilebilir. Kuruluşlar erişimi sağlayabilmek adına zaman zaman bazı fedakarlıklar yapabilir. Bu fedakarlıkla ilkelerden taviz verme noktasına dahi ulaşabilir. Aksi taktirde erişim sağlanamayacak ve hayatlar son bulacaktır. Bu noktada insani yardım kuruluşlarının özellikle savaş ve çatışma bölgelerinde yerel makamlar veya diğer gruplar ile görüşmeler yapması, ortak bir zemin arayışı, yansızlık ve bağımsızlık ilkesi ile çelişiyor gibi gözükmektedir. Bağımsızlık ilkesi bir önceki paragrafta da değerlendirildiği üzere izole bir yapı oluşturulması taraftarı değildir. Operasyonun başarılı bir şekilde tamamlanabilmesi için gerekli tüm taraflar ve makamlar ile diyaloglar, bağımsızlık-yansızlık ilkeleri çerçevesi içerisinde,

sürdürülebilmelidir (Lauri & Turunen, 2020). Aksi halde kuruluşun bölgeye girişi veya insanların kuruluşa erişimi mümkün olmayabilir. Bu noktada ICRC'nin tutumu akıllara gelmektedir. ICRC ilkelerin savunucusu olmasına rağmen özellikle savaş ortamlarında taraflarla gizlilik ve mahremiyet içerisinde kalmak şartıyla görüşmelerini sürdürmektedir.

Bağımsızlık ile ilgili yapılan literatür taraması sonucunda insani yardım ile ilgili iki farklı bağımsızlık türü olduğu kanısına varılmıştır. Bunlar insani yardım kuruluşlarının finansal bağımsızlığı ve operasyonel bağımsızlığıdır.

Bağımsızlık ile ilgili akıllara gelen ilk konu finansman konusudur (Yalçın, 2019). Yardımın finanse edilme şekli, yöntemi ve zamanı bağımsızlık ilkesi ile ilgili birtakım riskler ortaya çıkarabilmektedir. İnsani yardım kuruluşları yardımın finans kaynağı denilebilecek donör ya da bağışçıdan maddi kaynağı alan, son aşamada bu kaynağı krizden etkilenen insanlara yardım olarak sunan köprü kuruluşlardır. Verici ve alıcı arasındaki ilişkiyi sağlar. Kuruluşlardan bu aşamada bağımsızlık ilkesi gereği elde ettiği finansmanı etik, etkin ve etkili biçimde kullanması beklenir. Donörün kim olduğu önemli noktadır. Örnek olarak donör olarak tek bir ülkeden kaynak sağlanması, yardım operasyonunun yönlendirilmesi, yardımların siyasi eğilimlerle sunulması, donörün beklentilerinin karşılanmak zorunda kalınması risklerini ortaya çıkarmakta ve sonuç olarak yardımın politikleşmesine zemin hazırlayabilmektedir. Kaynağı sunan aktörün, kaynağın nereye harcanacağıyla ilgili beklentisi olabilir. Bu durum yardım kuruluşunun krizden etkilenenlerin ihtiyaçlarını karşılamasını değil donörün isteklerini yerine getirme noktasında araçsallaştırılmasına sebep olmaktadır (Mierop, 2016). Bağışçının tutumu ve neden bu bağışı yaptığı, yardımın bağımsızlığıyla ilgili etken faktörlerdir (IFRC & ICRC, 2015).

İnsani yardımın geleneksellikten çıkma trendi ile birlikte politik bir sürece dahil olması, uluslararası siyaset arenasında kullanılması veya tartışılması yardımların finansman konusunda da tartışılmasını beraberinde getirmektedir. Yardımların finanse edilme konusundaki artan siyasallaşma bağımsızlık ilkesini yerle bir etmekte ve gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Hangi ülkeler nerelere yardım ediyor, bu yardımı yapma konusundaki motivasyonu, uluslararası havuzlara kim ne kadar kaynak ayırıyor, bu kaynaklar nereye harcanıyor, uluslararası yardım havuzlarının hangi krizlere yönlendirileceği konusundaki karar mekanizmasının nasıl olduğu, bu

noktada ön plana çıkan ülkeler olup olmadığı, kronikleşen yardımlara yapılan yardımlar ile medyatik olan krizlere yapılan yardımlar konusundaki dağılımlar vb. konular yardımların ve yardım finansının siyasallaşmasında tartışılması gereken noktalardır. İnsani yardım kuruluşlarının bu siyasallaşma karşısında durması ve çeşitli önlemleri alması gerekmektedir. Bu noktada Mierop iki önemli soruyu gündeme getirmektedir; yardım projesinin bağışçının istek ve önceliklerine uyarlanma derecesi ve bağışçının amacı ile kriz ve krizden etkilenen insanların ihtiyaç değerlendirmesinin birbirine ne kadar uyum gösterdiği. Diğer taraftan bağışçının sadece bağışçı rolünde kalmayıp, operasyonun yönetim mekanizmasında yer alması durumları da zaman zaman yaşanabilmektedir. Bu durum yardımlar konusunda tarafsızlık ve yansızlık algısını yıkabilmekte veya yardımlara şüphe ile yaklaşılmasına sebep olabilmektedir (Mierop, 2016).

İnsani yardım kuruluşlarının mali bağımsızlıklarını sağlamak için birkaç önemli husus ve yöntem bulunmaktadır. Bu yöntemlerden ilki kaynak veya bağışçı çeşitliliğidir. İnsani yardım kuruluşları tek bir kaynaktan beslenmemelidir. Bu durum kuruluşların bağımlılığını artırmakta ve yardımların yönlendirilmesine yol açmaktadır. Bu sebeple kuruluşların farklı kaynaklardan bağış elde etmeleri bu bağımlılık ölçüsünü azaltan bir faktör olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kaynaklar bireysel bağışlar, özel şirketler, devletler, uluslararası fonlar, projeler olabilmektedir. İkinci olarak kuruluşların şeffaflık derecesi güveni ortaya çıkaracağından dolayı bağış alma ve kaynak sağlama aşamasında kolaylaştırıcı bir unsur olarak değerlendirilebilmektedir. Bu sebeple hesap verilebilirlik gereği kuruluşların tüm faaliyet alanları ile ilgili açık erişime sahip olması, paydaşları, görev yapılan yerel makamlar, menşei ülke, donörler ve etkilenen insanlara karşı hesap vermeleri, raporlarını sunmaları onlara olan güveni artıracaktır. Üçüncü olarak kuruluşların uluslararası standartlara ne derece uyduğu, kurumsal kimliklerinin yansıması olarak değerlendirildiğinden, insan hakları, uluslararası insancıl hukuk, davranış kuralları gibi ilke ve standartlara uyum, kuruluşların evrenselliğini ve kurumsallıklarını ön plana çıkarabilmekte ve daha görünür kılmaktadır. Uluslararası iş birlikleri, uzun vadeli ortaklıklar mali bağımsızlığa yardımcı olan bir diğer unsurdur. İnsani yardım alanı disiplinler arası bir alan olduğu kadar çok paydaşlar yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası koordinasyonu gerektiren bir konudur. Bir kuruluşun tek başına yararlı olamayacağı ve tüm alanlarda

faaliyet gerçekleştiremeyeceği inancıyla, insani yardım kuruluşlarının mali bağımsızlığına da yardımcı olmak adına benzer alanlarda faaliyet gösteren veya tamamlayıcılık gereği farklı alanlarda çalışıp aynı operasyonun parçası olarak değerlendirilebilen diğer paydaşlarla koordine olması, iş birlikleri geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca bu kuruluşlar, aktörler ve bağışçılar ile uzun vadeli ilişkilerin geliştirilmesi mali açıdan öngörülebilir bir programın sağlanmasına yardımcı olabilmektedir. İnsani yardım kuruluşlarının yerel ile bağını koparmaması mali bağımsızlığı destekleyen bir etkendir. Yardım operasyonu gerçekleştirilen bölgede kuruluşların yerel ağlar ile ortaklıklar geliştirmesi, bağışlar alması, bölgede var olabilmesini, uzun süreli ilişkiler kurabilmesini, kabulünü ve topluluklar ile daha yakın olmasını beraberinde getirebilmektedir. Son olarak ulusal ve uluslararası alanda yayınlanan fon ve hibe programlarını takip etmeleri gerekmektedir. Üretilen projelerden elde edilen fonlar ile kurumsal kapasite artırılıp personel niteliği geliştirilebilirken, yardım faaliyetleri de kaynaklandırılabilmektedir. Tüm bunların yanında insani yardım kuruluşlarının tüm mali operasyonlarını etkili bir şekilde yürütebilmeleri, tasarruf sağlamaları, raporlamaların sağlanması vb. konular özel ihtisas gerektiren finansal konulardır. Bu sebeple kuruluşların bünyelerinde bu operasyonu yürütebilecek birim ve personellerin bulunması gerekmektedir.

Bağımsızlık ilkesinin, mali bağımsızlıktan sonra ikinci türü operasyonel ve yönetimsel bağımsızlıktır. Finansal açıdan bağımsızlık, karar aşamasında bağımsızlık, operasyonel bağımsızlık ve yönetimsel anlamda bağımsızlık dolaylı olarak kuruluşların özerk olmasını gerektirir. Bu durum ICRC'nin bildirilerinde açıkça belirtilmekte, kuruluşun özerk olduğu vurgulanmaktadır. Devletler tarafından desteklenmesi, koordinasyon mekanizmaları içerisinde yer almaları, ilkelere zarar vermedikçe özerklik bakımından sorun teşkil etmemektedir. İnsani yardım kuruluşları için özerklik baskıya boyun eğmemek, uygun olmayan faaliyet taleplerini geri çevirebilmek, bağımsızca değerlendirme yapabilmek, ihtiyaçları analiz edebilmek, konuşma veya açıklama yapabilmektir. Özellikle savaş ve çatışmalarda siviller ve insani yardım kuruluşları dışında tüm aktörlerin taraf olduğu varsayımı, ihtiyaç temelli yardımların önüne geçebilmektedir (Mierop, 2016). Bu sebeple bağımsızlık ilkesi gereklerine göre kararlar alabilmek ve operasyonel olarak bu kararları uygulamaya sokabilmek için özerk bir yapıya sahip olmak bir gereklilikten çok daha fazlasını ifade

etmektedir. Özerk bir yapının finansal bağımsızlık yanında diğer bir gerekliliği ise operasyonel bağımsızlık ve karar alma mekanizmalarıdır.

Ulusal veya uluslararası ölçekte görev yapan bir insani yardım kuruluşu için, görev veya operasyon talimatı kimden geliyor sorusu önemlidir. Bu görev veya operasyon konusunda yardım kuruluşu vakayı kendi gözüyle takip edip gerekli gördüğü durumda operasyon kararını alabiliyor mu veya talimat mı bekliyor? Bekliyorsa bu talimat nereden geliyor? Yardım kuruluşları operasyonel kararları konusunda genel bir stratejiye sahip mi, kararını hangi kriterlere göre alıyor? Bu noktada yardım kuruluşunun herhangi bir önceliği var mı? Kriz bölgesinin coğrafi, jeopolitik konumu, yardım kuruluşunun menşei ülkesi için stratejik önemi, genel inanç sistemleri, sınır politikası veya güvenliği konuları karar alma aşamasında ne kadar etkili? Bu sorular genel olarak kuruluşun, yardım kararı almasının altındaki motivasyonu değerlendirmeye yöneliktir. Bir yardım kuruluşu bulunduğu ülkeden binlerce km uzaklıktaki bölgedeki insanlara yardım etmeyi neden seçer? Sadece ihtiyaç halindeki insanların elinden tutmak mı? Yoksa yardım kuruluşu gerekli operasyonel bağımsızlığı sağlayamayıp, politik bir araç olarak mı kullanıldı, siyasi baskıya direnemedi mi? Sorulardan da anlaşıldığı üzere bağımsızlık konusu tamamen yansızlık ve tarafsızlık ile ilgili bir ilkedir. Dış etkenlere direnilebildiği ölçüde yardım sadece ihtiyaç temelli olarak ilerleyebilir.

Operasyonel bağımsızlık ile ilgili tartışılan bir konu ise askerin yardım operasyonu içerisinde yer alıp almayacağıdır. Askeri güçler bir diğer anlamıyla silahlı kuvvetler, savaşçıdır. Bir ülkenin veya bölgenin savunma organıdır. Amacı tehdit ve tehlikeleri yok etmektir. Sonuç olarak varoluş amacı bağlı bulunduğu devletin bütünlüğü korumaktır. Bu mantıkla insani yardım felsefi ile çatışıyor görünmektedir. Çelişkinin sebebi, insani yardımın barış savunucusu, askeri kuvvetlerin savaş yanlısı olması kesinlikle değildir. Keza askeri kuvvetler savaşçıdır fakat sadece savaşçı değildir. Askeri kuvvetlerin barış misyonları da bulunmaktadır. Örnek olarak Türk Silahlı Kuvvetlerinin görevlerine bakıldığında barışın sağlanmasına yardımcı olma görevi bulunmaktadır (TSK, 1961). Askeri kuvvetlerin nitelikli personel kapasitesi, insan kaynağı potansiyeli, lojistik konulardaki üstün becerisi, ekipman ve donanım seviyesi yardım operasyonları için fazlaca cezbedicidir. Bu sebeple oldukça kolaylaştırıcı olabilmektedir. Bu noktada akıllarda soru işareti bırakan ve çelişkili

olarak yorumlanan nokta, askeri kuvvetlerin ulus gücü olmasından kaynaklı yanlı olması ve bağımlı olmasıdır. Dolayısıyla tarafsız, yansız ve bağımsız olması yönünde çaba sarfedilen insani yardım operasyonları için temel felsefi değerler aşamasında bir karışıklığa sebep olmaktadır. Diğer taraftan yurtdışı yardım operasyonlarında askerin varlığı, bölgeden bölgeye değişebilmek ile beraber, bölge halkında veya yerel makamlarda sempatik karşılanırken, antipatik durumlara da yol açabilir. Askerin varlığı yardım operasyonuna yönelik algıyı bozabilir, bölge halkında huzursuzluğa sebep olabilir veya tamamen aksi yönde uluslararası ilişkilerle orantılı olarak güvende sağlayabilir. Ayrıca askeri kuvvetlerin yardım operasyonunun hangi aşamasında olduğu da önemli bir konudur. Yönetim mekanizmasında olması yardım operasyona yönelik algının bozulması ve operasyona şüphe ile yaklaşılmasına sebep olabilir. Bu sadece saf bir operasyonun algılanması ile ilgili değildir. Askeri kuvvetlerin kendisi de operasyonu yönlendirebilir. Tüm bu fırsat ve tehlikeler ile birlikte değerlendirildiğinde, yapılan literatür taraması sonucunda askeri kuvvetlerin insani yardım operasyonlarında son çare olarak kullanılmasına yönelik eğilim mevcuttur. Askeri kuvvetlerin insani operasyonlarda yer alması konusunda ICRC'nin tutumu BM'ye göre çok daha serttir. ICRC'ye göre askeri kuvvetler barış veya insani misyonla görev yapsalar da çatışma bölgelerinde gruplar gözünde asla tarafsız kalamazlar. Bu durum sivil, asker, insani yardım sınırlarının bulanıklaşmasına sebep olur (Girod & Gnaedinger, 1998). BM ise insani yardım operasyonlarında askerin uygun kullanımı için zemin hazırlamıştır. Bu sebeple OCHA çatışı altında Humanitarian Civil-Military Coordination (UN-CMCoord) birimini kurmuştur. UN-CMCoord afet ve acil durumlarda sivil ve askeri kuvvetler arasındaki köprüdür. Birim insani ilkeler ışığı altında insani-sivil-askeri koordinasyonunu, etkileşimini ve diyaloğunu sağlayarak OCHA'nın insani operasyonlarında ona yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Reliefweb, 2024). Nihai olarak insani yardım operasyonları içerisinde askerin varlığı üzerinde literatürde aktörler arasında görüş farklılıkları bulunmaktadır. Bu noktada askerin insani alan içerisinde yer almasının dezavantajlarına dikkat ederek, diğer taraftan askerin sahip olduğu imkân ve kabiliyetleri de göz ardı etmeyerek ve kesinlikle insani ilkeler korunmasını hassasiyetle takip ederek, bağlamsal olarak değişmekle beraber, operasyonların lojistik, tahliye ekipman ve insan kaynağı alanlarında kullanılması, başarı için anahtar rol oynayabilir.

Operasyonel bağımsızlık ile ilgili değinilmesi gereken son nokta ise yardım personelinin niteliksel kapasitesidir. Bağımsızlığın bir gereği olarak özerkliğin uygulanabilmesi personelin yardım operasyonlarının altından kalkabilecek niteliğe sahip olmasını, hassas ilişkileri yönetebilmesini, karar aşamasından, erişim aşamasında kadar tüm süreçler hakkında bilgi, beceri ve tecrübeye sahip olması gerekmektedir (Mierop, 2016).

İnsani yardım alanı tek başına kamu güçlerinin yer aldığı bir alan değildir. Sektör içerisinde kamu aktörlerinin dışında, sivil toplum, özel teşebbüsler, uluslararası boyutta çatı kuruluşlar ve organizasyonlar bulunmaktadır. Örnek olarak Türkiye'yi ele alırsak, AFAD afet ve acil durumlardan sorumlu kamu kurumudur. Diğer taraftan özerk bir yapı olarak değerlendirilebilen IFRC'nin bir parçası ve ulusal derneği olarak kabul edebileceğimiz Türk Kızılay'ı, AKUT, İHH gibi sivil toplum kuruluşları insani yardım faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu organizasyonlar sahip olduğu ilişki ve protokollerle uluslararası yardım ağlarına dahildir. Bu noktada düşünülmesi gereken bağımsızlık ilkesine her aktörün ne derece uyum sağlayabileceğidir. Kamu kurumları, STK'lar ve diğer aktörlerin bağımsızlıkları arasında fark olup olmadığı literatürde tartışılan bir konudur. Bu sebeple sonraki bölümde Kızılay ve Kızılhaç'ın ulusal topluluklarının bağımsızlığı, kamu kurumlarının bağımsızlığı, STK'ların bağımsızlığı ve BM'nin bağımsızlığı tartışmaya açılmıştır.

4.4.4.1. Kızılhaç ve Kızılay Bağımsızlığı

IFRC ve ICRC insani yardım alanında görev yapan iki farklı kuruluştur. ICRC daha çok savaşlarda ve silahlı çatışmalarda uluslararası insancıl hukukun korunması ve uygulanmasını sağlamaya çalışır, savaşan gruplara ve sivillere odaklanır. IFRC ise tüm afet ve acil durumlara odaklanırken daha çok doğal afetlerde ilgilidir. Ülkelerde bulunan ve "ulusal" olarak ifade edilen Kızılhaç veya Kızılay toplulukları IFRC'ye bağlı olarak görev yapar. Ulusal toplulukların eğitiminden, koordinasyonundan IFRC sorumludur. İnsani yardım başlığı altında farklı organizasyona ve görev tanımlamalarına sahip iki kuruluşun ilkelere yaklaşımı ise benzerdir. IFRC ve ICRC'nin temel prensipleri 7 temel ilkeden oluşur. Bunlar insancıllık, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık, gönüllülük, birlik ve evrenselliktir. İlk 4 ilke derinlemesine

incelediğimiz evrensel ilkeleri tanımlarken son 3 ilke daha çok IFRC ve ICRC'nin kurumsal ilkelerini oluşturmaktadır. Dolayısıyla iki kuruluşta kendini bağımsız olarak lanse eder. Kuruluşlar karar ve eylemlerinde bağımsızlığı savunur. Bu sebeple dışarıdan müdahaleyi reddeder (Pictet, 1979). Siyasi, finansal veya herhangi bir güç unsuru ile hiçbir aktör iki kuruluşunda davranışlarını yönetemez ve yönlendiremez. Bağımsızlık bazı operasyonel durumlarda zorlanmayı beraberinde getirse de iki kuruluşta asıl gücünü bu zorlanmadan alır. İki kuruluşun davranışlarına ve operasyonlarına yön verebilecek tek unsur ihtiyacı olan insanlar ve o insanlara erişim durumudur. Sivil toplum, özel teşebbüsler, kamu güçleri veya siyasi organlar yapıları gereği zaman zaman bağımsızlıklarını yitirebilir ve ülke adına hareket edebilirler. Bu erişimin önünde bir engel yaratabilir. Kızılay ve Kızılhaç'ın önemi ise herkesin taraf olduğu yerde anlaşılmaktadır. İki organizasyonun bağımsızlığı ile ilgili bu kısma kadar bir sorun bulunmamaktadır. Konu ile ilgili sorun alanları IFRC bağlı olarak görev yapan ulusal toplulukların ortaya çıkması ve yardımcı rol üstlenmeye başlaması ile birlikte başlamaktadır.

Günümüzde 191 ülkede yapılanan IFRC bulunduğu ülke veya bölgeye Kızılay veya Kızılhaç olarak ifade edilir. IFRC tüzüğünde ulusal topluluklara "yardımcı rol" görevini tanımlamıştır. Bu rol ulusal ve uluslararası yasalana dayanan özel bir ortaklık olarak ifade edilir. Öyle ki bir ulusal topluluğun IFRC'nin bir parçası olabilmesi için kendi ülkesinin ulusal mevzuatını tanımış olması gerekmektedir (IFRC, 2024). Bu sebeple ulusal topluluklardan bulunduğu ülkesinin yasalarına tabi olması fakat karar ve eylemlerinde bağımsız olması istenir. Bu durum ulusal toplulukların yarı resmi yarı özel olarak tanımlanmasını ve özerk bir yapıya sahip olmasını beraberinde getirir. Ulusal toplulukların amacı insani yardım için kamunun yerini almak veya bir kamu politikası belirlemek değildir. Amaç kamunun yetemediği, göremediği, yetişemediği durumlarda gücü ve kaynağı oranında yardımcı ve tamamlayıcı olmaktır. Kamu güçleri ne kadar donanımlı olursa olsun afetlerin tahmin edilemez yapısı bazen tüm hazırlıkları, planları ve politikaları boşa çıkarırcasına etkili olabilmektedir. Bu durumlarda kamu otoritelerinin bağımsız ve tarafsızca, sadece insani kaygılarla, ihtiyacı olan insanlara ulaşma hedefi ve ilkesi olan kurumlara ihtiyacı doğabilmektedir. Diğer taraftan kamu makamları siyasi oluşumları içerdiğinden afetlerde muhaliflere veya diğer gruplar olarak adlandırabileceğimiz topluluklara

yardımcı olmak istemeyebilir. Bu gibi durumlarda Ulusal Kızılay ve Kızılhaç toplulukları ortaya çıkmaktadır.

Ülke içinde, o ülkenin yasalarına tabi olup, tamamlayıcı rol üstenirken, diğer taraftan özerk yapıyı koruyup, eylem ve kararlarda bağımsız yapıyı sürdürmek oldukça zorlayıcıdır. Kamu güçleri bazı durumlarda dernek tüzüğünün yasalara tabi olmasını isteyebilir. Hatta derneğin yönetim organlarında bulunmak veya onları belirlemek isteyebilir. Bunun kolaylaştırıcılık bağlamında avantajları bulunmasına rağmen, bağımsızlığa gölge düşmesi, faaliyetlerin yönlendirilmesi ve tamamlayıcılık ya da yardımcı rolden çok daha fazlası olunması anlamlarına gelebileceği unutulmamalıdır (ICRC, 1993). Ulusal topluluklar, kamunun ihtiyaç duyduğu andan orada olan, fakat bu kararı kendi öz iradesi ile alan, yardımcılığı seçen, bu rolün gereklerine de ulusal mevzuata saygı duyarak ve ilkelerini ezmeyerek kendi çizen organizasyonlardır. Bu sebeple iki aktör arasında karşılıklı anlayış ve saygı vazgeçilmez bir koşuldur. Kamu makamları ulusal toplulukların bu hassasiyetlerine saygı duymalıdır. Ulusal topluluklar ise kamunun taleplerini dikkate almak ile yükümlüdür. Bu noktada kamu makamlarının ulusal toplulukların ilkeleri ile çelişen isteklerde bulunması durumunda ulusal toplulukların ne tarz bir tutum sergileyeceği sorusu gündeme gelmekte ve tartışılmaktadır. IFRC bu gibi bir durumda, ulusal toplulukların talebe olumlu cevap veremeyeceğini belirtmektedir. Bu cevabın ne kadar mümkün olduğu ise tartışma konusudur. Ulusal topluluklar kamu makamlarının desteklemediği bir operasyonu gerçekleştirebilir ya da kamunun ihtiyacı olduğu durumda ilgili talebi ilkelerle çeliştiği için olumsuz karşılayabilir mi? Özerklik ve bağımsızlık bu sebeple vardır.

Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu, ona bağlı ulusal topluluklar (Türk Kızılay'ı gibi) ve Uluslararası Kızılhaç Hareketi, tarihsel misyonları ve Cenevre sözleşmelerinden aldıkları güç ile birlikte günümüzde dünyanın en geniş ağa sahip organize ve profesyonel insani yardım kuruluşlarını oluşturmaktadır. Kökenlerinin güçlü olması ve yasal dayanaklarının bulunması bağımsızlaşma sürecinde onlara güç vermekte ve süreci kolaylaştırmaktadır. ICRC, IFRC ve bağlı toplulukların temelde bağımsız, özerk bir yapıya sahip, kendi kararlarını alma kapasitesine sahip, finansal açıdan bağımsız, yönetimsel olarak kamu ile iş birliği içerisinde fakat ilişkilendirilemez olması gerekmektedir. Bu durum kuruluşların çatı organizasyonları için daha mümkün gözükürken, ulusal topluluklar dediğimiz bağlı kuruluşlar için daha

zordur. Ülke içinde, ülke yasalarına tabi olup, özerklik çerçevesi içerisinde hâkim görüş, ideoloji, yönetim sistemi ve stratejik planlardan ne derece ayrı kalınabileceği soru işaretidir. Bu durum özellikle yansızlık ve bağımsızlık ilkesi bağlamında problemlere yol açmaktadır.

4.4.4.2. Kamu Kurumlarının Bağımsızlığı

Kamu kurumları bulundukları ülkelerin stratejik planlarını yerine getirmeyi amaçlayan siyasi içeriğe sahip, politik gelişmelerden bağımsız olmayan, ulusal çıkarları gözeten birimlerdir. İnsani yardım alanı ise çok sektörlüdür. Sivil toplumu, akademiyi, yerel yönetimleri, özel teşebbüsleri, halkı ve nihayetinde kamu kurumlarını içinde barındırabilir. Fakat ilkeler ve özellikle yansızlık ve tarafsızlık ilkeleri bağlamında, kamu kurumlarını diğer aktörlerden ayırmak gerektiğine dair güçlü bağlantılar bulunmaktadır. Ülkelerin yönetimsel yapısını siyasi gelişmeler belirlemektedir. Bu durum politika ile arasına ciddi bir mesafe koyan ilkeler bakımından kamu kurumlarına çelişki ile yaklaşılmasına sebep olmaktadır (Mierop, 2016)

İnsani yardımın organize ve profesyonel bir biçimde ortaya çıkışı Kızılhaç ile sağlanmıştır. Kızılhaç ve sonrasında Kızılay'ın bir üst başlıkta değerlendirildiği üzere özel ve benzersiz bir rolü ve pozisyonu bulunmaktadır. Sonrasında, 1800'lü yılların ortalarından itibaren, savaşların ve afetlerin yardıma olan ihtiyacı artırması ile birlikte sivil toplum kuruluşlarının yardım alanındaki varlığı daha da kalabalıklaşmaya başlamıştır. Son aşamada ise BM ve bağlı örgütleri uluslararası yardım sistemini oluşturmuş ve ülkeleri de ekosistem içerisine almıştır. Sürecin başlangıcındaki sivil toplum kuruluşlarından oluşan tek aktörlü yapı, toplam ihtiyacı karşılamaktaki yetersizliği bir kenara bırakıldığında, ilkelerin kabulü ve uygulanması bağlamında daha kolaylaştırıcı olarak değerlendirilebilmektedir. İlkelerin ortaya çıkışı yaklaşık 200 yıllık bir mazidir. Dolayısıyla ilklerin ortaya çıktığı zamanda var olan koşullar ile günümüz insani yardım ekosistemi arasında bariz ve göz ardı edilemeyecek farklar bulunmaktadır. Özerk bir yapının veya sivil toplum kuruluşlarının ilkeleri uygulamaya çalışması zor fakat mantık olarak daha kabul edilebilirken, kamu kuruluşları ve ilkeler ilişkisinde büyük boşluklar bulunmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde kamu

kurumlarının bağımsız veya tarafsız olamayacağı açık bir gerçektir. Finansal kaynakları, yönetimsel yapısı ve teşkilat şeması devlet organlarınca belirlenen kurumların bağımsız, yansız ve hatta tarafsız olması oldukça zordur. 1994 yılında kabul edilen davranış kurallarının tam ismine bakıldığında "Uluslararası Kızılay Kızılhaç Hareketi ve Sivil Toplum Kuruluşları İçin Afet Yardımında Davranış Kuralları" olduğu görülmektedir. Davranış kuralları insani yardım faaliyetleri için genel bir kapsam çizse de özelinde Kızılhaç, Kızılay ve STK'lar içindir.

İlkeler ile kamu kurumları arasında mantık boşluklarının olması, devlet organlarının ilkeleri göz ardı edeceği anlamına gelmemektedir. Bu noktada BM kararları ve uluslararası insancıl hukukun devletlere yüklediği sorumluluklar ortaya çıkmaktadır. En azından devletler ilkelere saygı duymalıdır. İlkelere saygı duyulması, ilkeler bağlamında çalışan kurum ve kuruluşların faaliyetlerine engel olunmamasını beraberinde getirmektedir. İnsani yardım için çalışan bir birim ilkelere uymalıdır. İlkeler ortaya çıkarıldığında ve sonraki yıllarda uluslararası platformlarda, metinlerde kabul edilme aşamasında hangi kurumların bu ilkelere uyması gerektiğine dair net bir çalışma yapılmamıştır. Bunun nedeni ilkelerin yapısının farklı aktörlere cevap verme konusundaki yetersizliğidir. Bu bağlamda yapılan literatür taramasında farklı aktörlerin ilkeler karşısında aldığı pozisyona dair kaynaklar bulunmakla beraber, kamu güçleri ve ilkeleri ilişkisini inceleyen çalışma sayısı son derece azdır.

4.4.4.3. Sivil Toplum Kuruluşlarının Bağımsızlığı

Sivil toplum kuruluşlarının insani yardım alanı içerisindeki payı oldukça önemlidir (Şekil 27). Bu sebeple önemli bir aktör olarak değerlendirilmektedir. İlkeler söz konusu olduğunda STK'ların bağımsızlığı bir kez daha tartışmaya açılmak ile birlikte, kamu organlarının bağımsızlığında görülen mantık boşluklarına STK'larda daha az rastlanmasıdır. Bunun nedeni STK'ların esnek hareket kabiliyetine sahip olmaları ve doğal süreçte iş ve işlemlerinde denetime tabi olup karar alma süreçlerinde bağımsız olması olarak değerlendirilebilir.

İnsani yardım alanı için STK'ların bağımsızlığı daha çok siyasi müdahalelere direnç seviyesi, siyasilerle olan ilişki dereceleri ve finansman kaynakları bağlamında değerlendirilmektedir. STK'lar bağımsızlıklarını, siyasi müdahalelere ve

yönlendirmelere karşı bir güvenlik duvarı ile sağlamalıdır (Mierop, 2016). Bu iş birliği ve koordinasyon içinde olmamayı beraberinde getirmemelidir. Kızılhaç Kızılay Hareketi ve Ulusal Toplulukların devlet organlarına yardımcı rolüne benzer şekilde yardım alanı içerisindeki diğer STK'ların da yardımcı ve tamamlayıcı rolleri bulunmaktadır. Bu sebeple bağımsızlık için oluşturulan güvenlik duvarı ilişkileri en az seviyeye indirip, koordinasyon dışında kalmayı getirmemelidir.

STK'lar için bağımsızlık çoğu zaman zorlayıcıdır. Bunun sebebi kamu makamlarının desteğini almanın cezbedici olması ve kısa yolu sunmasıdır. Bağışlarla ve proje fonları ile ayakta kalan bir STK ile devlet tarafından desteklenen bir STK arasında bazı farklar bulunmaktadır. İlk örnekte STK'nın bağımsızlığını sağlaması daha kolaydır. Bu sebeple özerkliğe bir adım daha yakın olup, operasyonel kararlar çerçevesi içerisinde daha esnek ve özgürdür. Bu sebeple ihtiyaç temelli yaklaşımı daha net sağlayabilir. İkinci örnekte, yani devletin bağışçı olduğu durumlarda, STK tamamen taşeron olarak görev yapabilmektedir. Operasyonel kararlarını tek başına alamaz ve yönetimini kendi oluşturamayabilir. Bu sebeple ihtiyacı karşılama noktasında devletin stratejik ve ideolojik duruşuna bağımlı olacaktır.

Devlet yetkililerinin bir STK'nın yönetiminde olması ve kararlarda söz sahibi olması bazı durumlar için çeşitli problem alanları oluşturabilmektedir. Konuya örnek olarak 2013 yılında Eski İngiliz Dış İşleri Bakanı David Miliband'ın Uluslararası Kurtarma Komitesinde Başkan olarak görev yapması verilebilir. İngiltere'nin BM Güvenlik Konseyinin daimî üyesi olması ve eski bir bakanın komitenin başına geçmesi kuruluşa yönelik algıların değişmesine, faaliyetlerine şüphe ile bakılmasına sebep olabileceği için problemli bir alandır. Jenkins ise yorumunda Miliband'ın amacının insani yardımı daha partizan hale getirmek olduğunu dile getirmiştir (Jeckins, 2013). Diğer taraftan devlet temsilcilerinin STK'da yer alması tüm işlemlerde oldukça kolaylaştırıcı olabileceği bakımından bazı durumlar için avantaj olarak da değerlendirilebilir. Bu sebeple bu noktada bir seçim söz konusu olmaktadır. Benzer bir konu resmi makamlardan fon kabul edip etmeme durumunda da söz konusudur. Kimi STK'lar bağımsız kalabilmek adına resmi makamlardan fon kabul etmezken kimisi belli bir oranda kabul etmektedir. Bazı STK'ların ise bu konuda herhangi bir süzgeci bulunmamaktadır. Örnek olarak MSF'nin 2022 mali raporuna bakıldığında toplam gelirlerinin %91,1'inin bireylerin, şirketlerin ve vakıfların yaptıkları bağışlara

dayandığını devletlerden ise sadece %1 oranında bağış kabul ettikleri görülmektedir. Bu oran bağımsızlık adına çok güçlü bir oran olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun yanında MSF, yanlış göç politikaları sebebi ile AB üye devletleri ve Norveç'ten gelen fonları reddetmekte, genel ilkeleri ile çelişen ilaç, biyoteknoloji, maden, tütün ve silah şirketlerinden gelen fonlarda kabul edilmemektedir (MSF, 2024). IFRC'ye baktığımızda devletlerden sağlanan gelirlerin, toplam gelir içerisindeki en büyük pay olduğu görülmektedir. Bu noktada IFRC devletlerden sağlanan gelirlerin büyük çoğunluğunun ise tahsis edilmemiş fonlar olduğunu belirtmektedir. Tahsis edilmemiş fonlar donörlerin şartlı olarak sun(a)madıkları fonları oluşturur (IFRC, 2024a). Son olarak ICRC ise fonlarının yaklaşık %82'lik kısmını devletlerden karşılamaktadır. Bu devletlerin özelliği ise Cenevre Sözleşmelerine taraf olmaları ve ICRC'nin tarafsızlığına ve bağımsızlığına saygı duymalarıdır. Bu sebeple ICRC koşullu olarak tahsis edilen veya ilkelerine zarar verecek fonları kabul etmemektedir (ICRC, 2024a). İnsani yardım içerisinde önemli bir paya sahip sivil toplum kuruluşlarını bağımsızlık ilkesi bağlamında en çok zorlayacak unsurların resmi makamların baskısı, siyasi müdahaleler ve finansal problemlerin olduğu söylenebilmektedir. 1994 yılında imza altına alınan Davranış Kurallarına göre insani yardım kuruluşları devletin dış politika aracı olmamalı kendi kararlarını alabilmelidir (IFRC, 2024b). Günümüzde ise STK'ların resmi makamların taşeronu veya uygulayıcı ortağı gibi çalışması koordinasyon içerisinde çalışmaktan yardımcı rol veya tamamlayıcılık sorumluluğundan çok daha fazlası gibi görünmektedir (Mierop, 2016). Bu haliyle kamu politikalarını uygulamaktan ileri gidemeyen STK gücü, kamu sektörünün zorlandığı ilke çelişkisi içerisine girmekte, dahası ihtiyacı karşılamaktan uzaklaşmaktadır.

4.4.4.4. BM Bağımsızlığı

BM temel olarak uluslararası iş birliği vasıtasıyla barışı sağlamaya çalışan, dostane ilişkiler ile güvenli ve huzurlu bir dünyanın var olmasını sağlamaya çalışan uluslararası bir kuruluştur. Bu amaçla kendine küresel düzeyde barışın koruyucusu ve savunucusu unvanını veren BM, barışı ortamına zarar veren veya verecek unsurları ortadan kaldırmaya veya konu ile ilgili önlemler almaya çalışmaktadır (UN, 1945).

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması, insan hakları ve insani yardım, kalkınma ve uluslararası hukukun teşviki gibi hedefleri içeren BM Şartının 26 Haziran 1945'te imzalanıp 24 Ekim 1945 yürürlüğe girmesiyle beraber, 51 üye ülke ile resmi anlamda görevine başlayan BM günümüzde 193 üye ülke ile egemen devletlerin neredeyse tamamına ulaşmıştır (UN, 2024).

BM bünyesinde altı temel organ bulunmaktadır. Bunlar Genel Kurul, Sekreterlik, Uluslararası Adalet Divanı, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey ve şu an aktif olmayan Vesayet Konseyidir. Bu organizasyonlar dışında BM bağlı olarak görev yapan ve BM asli organlarının görevlerini yerine getiren çok sayıda görev odaklı, uzmanlaşmış kuruluşlar (UN, 2024a), fonlar ve programlar bulunmaktadır. Bu kuruluşlara örnek olarak Gıda ve Tarım Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Dünya Sağlık Örgütü, BM Geliştirme Programı, BM Çocuklara Yardım Fonu, Dünya Yemek Programı ve araştırma kapsamına giren İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi verilebilir (Web Archive, 2024).

BM bağımsızlığının değerlendirildiği bu başlık altında BM'nin finansmanı, insani yardım alanındaki varlığı ve etkisi ve BM Güvenlik Konseyi yapısı tartışmaya açılmaktadır. Son olarak ise bir örnek olay ile BM'nin varlığı, görevleri ve etkisi değerlendirilmiştir.

Afet yönetimi ve insani yardım alanında küresel düzeyde çatı kuruluş BM'dir. Ülkeler arası iş birliğini ve koordinasyonu sağlayarak afet öncesi, sırası ve sonrası çalışmaları üstlenmektedir. Bu amaçla birkaç BM programının açılımını yapmak yerinde olacaktır. UNEP (BM Çevre Programı) 50 yıllık tarihi boyunca STK, Özel Teşebbüs ve BM iş birliğinde iklim değişikliği ve küresel ısınma, biyoçeşitlilik, kirlilik, düşük karbon, çevresel yönetişim ve genel olarak ekosistemin korunması konularında görev yapmaktadır (UNEP, 2024). UNDRR (Birleşmiş Milletler Afet Riski Azaltma Ofisi) genel olarak afete yol açabilecek risklerin kaldırılması için çalışmaktadır. UNDRR'nin odak noktası afet sonrası müdahale ve iyileştirme değil afet öncesi risk yönetim evresidir. Bu amaçla afetlere dirençli bir toplum yaratmayı hedeflemektedir (UNDRR, 2024). UNDAC (Birleşmiş Milletler Afet Değerlendirme ve Koordinasyon Sistemi) ani bir şekilde başlayan afet ve acil durumların akut döneminde uluslararası müdahale hizmetlerine ve ulusal çabalara yardımcı olmak kurulmuştur. Bir UNDAC ekibi 48 saat içerisinde dünyanın herhangi bir yerinde

gerçekleşen afet bölgesine gidebilecek kapasitede olup, yerel afet güçlerini, yerelde bulunan BM birimlerini koordine edebilmekte veya bu çabalara destek olabilmektedir (UNDAC, 2023). Son olarak BM'nin insani yardım operasyonlarını koordine eden birimi OCHA ise afet ve acil durum yaşanan bölgelere ihtiyaçların analizi, etkin müdahale, uluslararası yardımların yönlendirilmesi, politikaların geliştirilmesi konularında çalışmalar yürütmektedir (OCHA, 2024). OCHA, CERF (Central Emergency Response Fund) ve CBPF (Country-Based Pooled Funds) ile krizlere müdahalede destek sağlamaktadır (OCHA, 2024a).

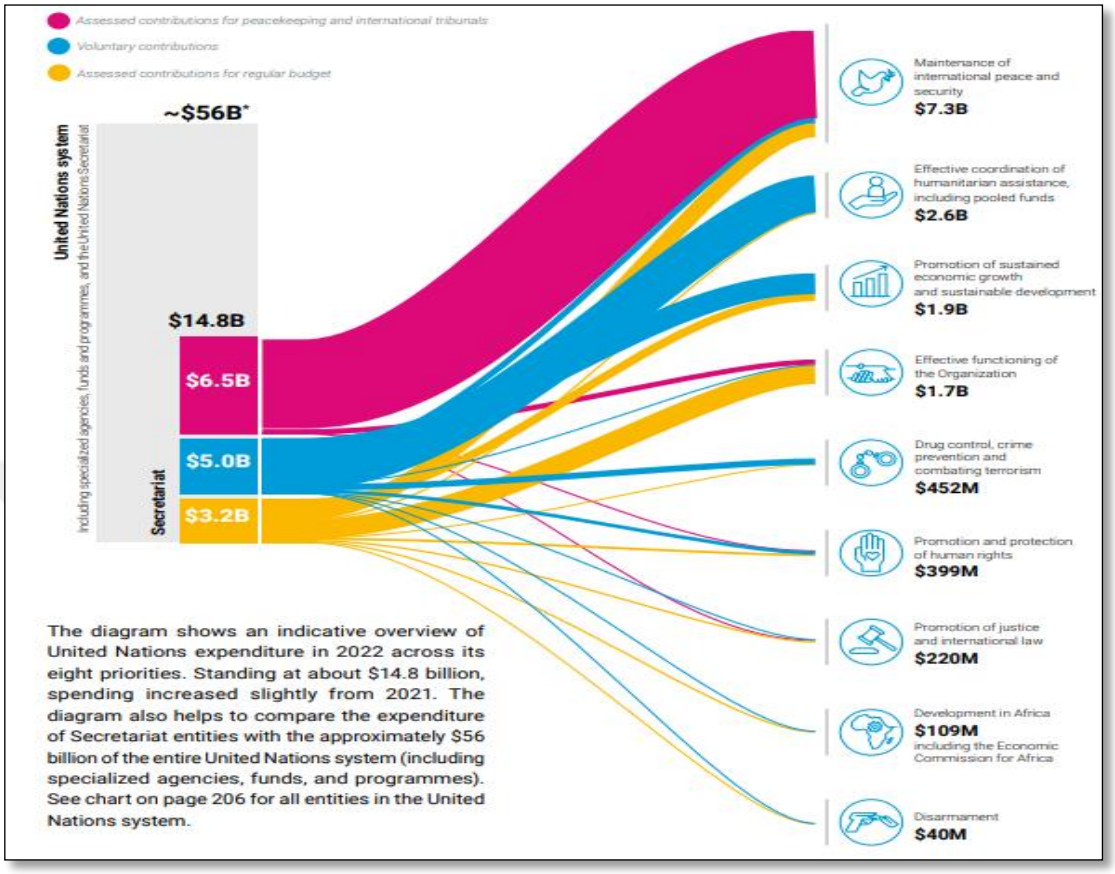
BM'nin bağımsızlığının değerlendirilmeye alındığı bu bölümde, BM Güvenlik Konsey yapısının tartışılması gerekmektedir. Güvenlik Konseyinin spesifik görevi BM'nin genel varoluş amacını yansıtmaktadır. Güvenlik Konseyi barışın ve güvenliğin korunmasından sağlanmasından sorumludur. Aldığı kararlar BM'nin diğer organlarının tavsiye niteliğinde değil, aksine bağlayıcı ve zorunludur (UN, 2024a). Konu ile ilgili tartışmaya açık olan nokta ise BM Güvenlik Konseyi üyeleridir. Konsey 15 üye ülkeden oluşmakla beraber, 10 üye ülke geçici olarak iki yıllık periyotlarla değiştirilmektedir. 5 üye ülke ise konseyin daimî üyeleridir. Bu ülkeler Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve Amerika'dır (Fasulo, 2004). Uluslararası barış ve güvenlik ortamının tahsisi amacıyla kurulan, demokrasi, insan hakları, çatı kuruluş, koordinasyon, ülkeler arası iş birliği gibi kavramlarla çevrelenen BM, neden 15 üyesi olduğu, 10 üyenin geçici ve 5 üyenin neden kalıcı ve daimî üye olduğu konusunda eleştiri toplamaktadır. Daha ilginç kısmı ise Güvenlik Konseyinin karar alma mekanizmasıdır. BM Antlaşmasının 27. Maddesine göre 5 daimî üyenin Güvenlik kararlarında alınan kararları veto yetkisi bulunmaktadır. Bu, Konsey içerisindeki tüm ülkelerin mutabık kaldığı bir konuda bir daimî üye ülkenin alınan kararı veto edip geçersiz kılabilmesi anlamı taşımaktadır. Daimî üyelerin veto yetkisinin olması adalet konusunda terazinin şaşmasına ve soru işaretlerinin oluşmasına neden olmakla beraber, vetonun uluslararası politikada bir silaha dönüşüp tehlikeli ve insani olmayan durumların oluşmasına da zemin hazırlayabilmektedir. Konu ile ilgili Uluslararası Af Örgütünün daimî üyelerin veto kararları ile ilgili, krizlerde ihtiyaç sahibi veya sivillerin değil siyasi çıkarların ön planda olduğunu ifadesi bulunmaktadır (BBC, 2015). Bu nedenle bağımsızlık ilkesinin bağlamında değerlendirildiğinde, BMGK'nın yapısının ve karar alma mekanizmasının ilkenin hayata geçirilmesi, uygulanması

aşamasında süreci zorlaştırdığı veya gerçekçi olmadığı ifade edilebilmektedir. Veto yetkisinin İsrail Filistin arasında yaşanan olaylarda nelere yol açtığı ile ilgili değerlendirmeler bölümün son kısmında ele alınmıştır.

Bağımsızlık ilkesi ile BM'nin insani yardım faaliyetleri finansman konusundan bağımsız bir şekilde düşünülmemelidir. Dolayısıyla BM'nin genel finansmanı, maddi olanakların nereden sağlandığı ve nerelere harcandığı, harcamaların hangi sektörlere ve coğrafyalara yapıldığı, sadece insani yardım faaliyetlerine ayrılan tutarların ne olduğu gibi konular da bağımsızlık ve BM konusunda önem arz etmektedir.

BM üye devletlerin belirlenmiş ve gönüllü finansörlüğü ile varlığını sürdürmektedir. BM Genel Kurulu ülkelerin gayri safi milli geliri (GSMH), kişi başına düşen gelir ve borç durumlarına göre ödemelerde tavan ve taban uygulamasını hayata geçirir (UN, 2006). Ödemelerde tavan ve taban uygulaması yaklaşımının sebebi BM'nin herhangi bir ülkeye ödemeleri sebebi ile bağımlı hale gelmesini önlemektir (UN, 2024b). BM yıllık harcamalarının çoğunu varlık ve kuruluş sebebi olan barış ve güvenliğe ayırmaktadır. 2022 yılı için BM bütçesi ve harcama alanları Şekil 25'te gösterilmiştir.

Şekil 26: 2022'de Temel Öncelikli Alanlardaki Harcamalar

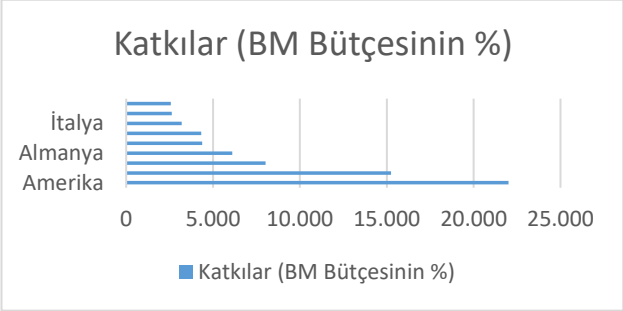

Kaynak: UN, 2023

Grafiğe göre 2022 yılında BM bütçesinden en çok pay alan konu 7,3 Milyar $ ile uluslararası barış ve güvenlik konusudur. 2020-2021 yılı barış ve güvenlik bütçesine en çok katkıda bulunan ülkeler ise %27,89 ile Amerika ve %15,21'lik bir yüzdelik oran ile Çin'dir (UN, 2024c). İkinci konu ise 2,6 Milyar $ ile insani yardım harcamalarıdır.

Ülkelerin BM'ye olan katkılarını yansıtan bilgiler ise Şekil 26'da yansıtılmaya çalışılmıştır.

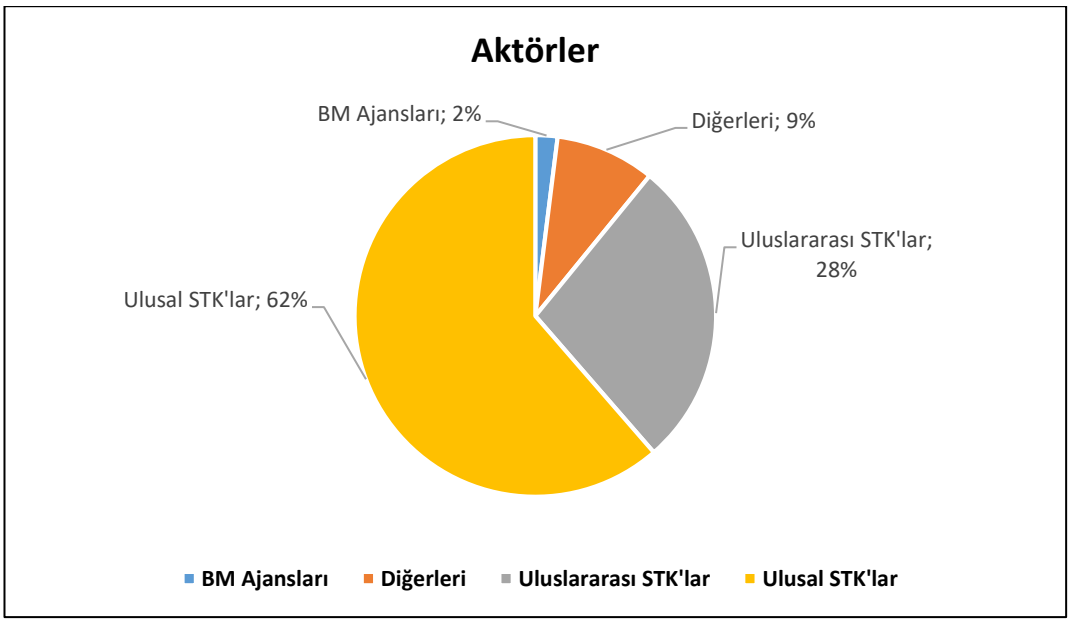
Şekil 27: 2022-2024 Yılları Arasında Birleşmiş Milletler Bütçesine En Çok Katkıda Bulunan 10 Ülke

Kaynak: UN General Assembly, 2021

Şekil 26'ya göre toplam BM bütçesinin %22'sini Amerika, %15,254'ünü Çin ve %8,033'ünü Japonya karşılamaktadır. BM'nin insani yardım alanındaki payı ise 2023 yılı göz önünde bulundurulduğunda Şekil 27'de gösterilmektedir.

Şekil 28: İnsani Yardım Aktörlerinin 2023 Yılında Toplam İnsani Yardım Bütçesindeki Katkı Oranları

Kaynak: OCHA, 2024

Grafiğe göre 2023 yılında küresel düzeyde insani katkıların %2'si BM ve bağlı ajansları tarafından sunulmuştur.

BM teşkilat yapısı, organları, karar alma mekanizmaları ve finansal yapısı itibariyle kronik bir eleştiri yağmuru altındadır. Yaşanan krizler, krizlere verilen tepkiler, alınan kararlar göz önünde bulundurulduğunda yöneltilen eleştirilerin haklılık payının yüksek olduğu değerlendirilebilir. BM'nin merkezi New York'tadır. Ortaya çıkış öyküsü eski Amerikan Başkanı Franklin D. Roosevelt'e dayanır. BM ve bağlı ajanslarına en büyük finansman desteği Amerika tarafından yapılmaktadır. En kritik olanı ise Güvenlik Konseyinin absürt yapısı, diğer organlarca alınan kararların bağlayıcılığının olmaması ve daimî üyelerin varlığı ve veto yetkisinin bulunmasıdır. Dünya barışı amacıyla oluşturulan BM'nin bu şartlar altında bağımsız ve tarafsız kalması mümkün gözükmemektedir. Bu eleştiriler ve eleştirilerin sahaya yansıması İsrail Filistin savaşında net olarak görülebilmektedir. BM raporlarına göre 7 Ekim 2023 yılında yeniden alevlenen savaşta 5 Mart 2024'e kadar geçen süre içerisinde (146 gün) 30 binden fazla insan hayatını kaybetti (OCHA, 2024a). Gazze Sağlık Bakanlığına göre bu sayının çoğunluğunu kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır (Islamic Relief, 2023). Bölge silahlı çatışmaların yanı sıra açlık ve susuzluğun getirdiği kıtlık, hastanelerin kullanılamaz hale gelmesinden dolayı sağlık hizmetinde kesinti, enerji hatlarının kesintisinden dolayı ise dünyada görünmez bir konuma sürüklenmektedir. İsrail'in bölgeye uyguladığı yardım ablukası ise devam etmektedir. Öyle ki uygulanan abluka sebebi ile bölgeye havadan yardım malzemesi gönderilmesi, insanlık dramını bir kez daha gözler önüne sermekte, yardımın yapılma şekli ve kim tarafından yapıldığı düşünüldüğünde ise yaşanan şaşkınlık boyutu daha da artmaktadır. 38 bin öğünlük gıda paketini içeren yardımlar 2 Mart 2024 tarihinde ABD ve Ürdün Ortaklığında gerçekleştirilmiştir.

Kaynak: Haberler, 2024

Kaynak: Anadolu Ajansı, 2024

Gazze'de savaş acı yüzünü hiçbir Cenevre Sözleşmesinin, uluslararası hukukun ve savaş kurallarının uygulanmamasında ve sivillerin, koruma altındaki kişi ve yapıların saldırı altında kalmasında bir kez daha göstermiştir. Tüm dünyanın gözleri önünde yaşanan bu insanlık dramı karşısında BM'nin tavrı çok dikkat çekmiştir. BMGK 16,18,25 Ekim, 8,13 Aralık 2023 tarihlerinde Gazze'de insani ateşkes ile ilgili yapılan oylamaların tümünün, ateşkes talep eden çoğunluğa rağmen veto yetkisine sahip daimî üye Amerika tarafından reddedildiği görülmektedir. 6 Aralık 2023 tarihinde (8 Aralık 2023 oylamasından iki gün önce) BM Genel Sekreteri Antonio Guterres BM Şartının 99. Maddesini, genel sekreterin kendi görüşüne göre uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehdit edebilecek her türlü konuyu BMGK'ya sunabileceği (Eurones, 2023) BMGK'dan talep ederek şu ifadelerde bulunmuştur; *"Güvenlik Konseyi üyelerini insani felaketin önlenmesi için baskı yapmaya çağırıyorum ve insani ateşkesin ilan edilmesi talebimi tekrarlıyorum. Bu çok acil"* ifadelerini kullanmıştır. 2 gün sonra yapılan oylamada ise karar 16, 18 ve 25 Ekim 2023'te olduğu gibi ABD tarafından veto edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2024a). Alınan karar üzerine 10 Aralık 2023'te Guterres Gazze'de ateşkesi sağlayamadığı için BMGK'nın otoritesinin zayıfladığını belirtmiştir (Anadolu Ajansı, 2024b). Benzer olarak 20 Şubat 2024 tarihinde Cezayir tarafından rehinelerin serbest bırakılması, yardıma erişim ve ateşkes konusunda sunulan tasarı 13 lehte oy, 1 çekimser (Birleşik Krallık) ve 1 aleyhte oy (ABD) ile veto edilmiştir (UN, 2024c). Karara dair Filistin'in Birleşmiş Milletler (BM) Daimî Temsilcisi Riyad Mansur "Soykırımdan daha büyük suç olabilir mi, tarih, BM Güvenlik Konseyini çok sert yargılayacak" değerlendirmesinde bulunmuştur. 22 Mart 2024 tarihinde BMGK, Amerika'nın insani yardıma engelsiz ve hızlı erişim ile ilgili tasarısı daimî üyeler Çin ve Rusya'nın hazırlanan metnin muğlak ifadeler içermesi ve İsrail yetkililerine gerekli atıfların yapılmadığı gerekçeleri ile reddetmiştir (UN, 2024d). Son olarak 25 Mart 2024 tarihinde BMGK ramazan ayı boyunca insani ateşkes tasarısına 14 lehte oy ve ABD'nin bir çekimser oyu ile kabul edilmiştir. Söz konusu karar memnuniyetle karşılanmasının yanında ABD konsey delegesi tarafından şu ifadelerle değerlendirilmiştir; "Bağlayıcı olmayan bu karardaki bazı kritik hedefleri desteklediğini ve Konseyin şunu açıkça belirtmesi gerektiğini söyledi: Herhangi bir ateşkese tüm rehinelerin serbest bırakılması eşlik eder" (UN, 2024e). Birkaç Güvenlik

Konseyi örnek kararı ile ifade edilmeye çalışılan BM ve BMGK yapısının yaşanan krizler karşısında verdiği tepkiler yansıtılmaya çalışılmıştır. BM organlarının yapısı, genel merkezinin bulunduğu lokasyon, finansal yapı, karar mekanizmaları ve krizler karşısında alınan kararlar doğrultusunda, dünyanın kaderinin birkaç ülkenin inisiyatifine bırakıldığı, bunun telafisi olmayan hasarlara yol açtığı, kararların insani değil, stratejik olarak alındığı/alınmadığı açık bir şekilde görülebilmektedir. Bu sebeple uluslarüstü yapısı ile dünya barışı gündemi taşıyan BM'de acil ve köklü bir reform eşliğinde daha tarafsız ve bağımsız bir sistem oluşturulması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

4.4.4.5. Bağımsızlık Konusunda Karşılaşılan Zorluklar

Her ilkede olduğu gibi bağımsızlık konusunda da hayata geçirilmesi çerçevesinde karşılaşılan zorluklar bulunmaktadır. Bağımsızlık dışındaki üç ilkenin uygulanabilmesi biraz da olsa bağımsızlıklarına bağlı olduğu için bu ilke üzerindeki yük artmakta, bu durum ise kuruluşları zorlayabilmektedir. Bağımsızlık ilkesi bağlamında yardım kuruluşlarının karşılaştığı ile zorluk veya engel operasyonel zorluklar ile karşılaşılabilmesidir. Yardım kuruluşlarının güvenlik riski altında bulunan bölgelerde çalışmak durumunda kalıp, bu güvenliği sağlamak için herhangi bir aktörden destek al(a)maması çalışmalarını zor koşullar altında yürütmelerine, hayatlarına kaybetmelerine veya operasyonu durdurmalarına sebep olabilmektedir. Aksi taktirde bağımsızlıklarına veya tarafsızlıklarına gölge düşecektir. Diğer bir zorluk bağışçıların politik kaygılarıdır. Bağışlarla var olan, bağışlara tutunan bir alan için bu durum içinden çıkılmaz bir ikilem yaratmaktadır. Bağışa mecbur olup, bağımsız kalabilmenin ne kadar mümkün olduğu bu noktada sorgulanmaktadır. İlkelerin ve özellikle bağımsızlık ilkesinin diğer aktörler ve kuruluşlar ile çalışmayı zorlaştırabildiği durumlar mevcuttur. Bu aşamada bağımsızlık ile koordinasyon ve iş birliği kavramları karıştırılmamalıdır. Yardım kuruluşlarının birlikte tamamlayıcı çalışması neredeyse bir zorunluluktur. Bağımsızlık ilkesi kuruluşların tek başına çalışmasını tavsiye etmemektedir. Yardım kuruluşunun iş birliği ve koordinasyon içinde olması gereken aktörler sadece diğer yardım kuruluşları değildir. Görev yapılan bölgenin yerel halkı en işlevsel aktörlerden biridir. Bağımsızlık ilkesinin yanlış

anlaşılması yerel halkın çalışmalara katılamaması durumu ile sonuçlanabilmektedir. Yerelin çalışmalara, ihtiyacın daha iyi karşılanabilmesi için, katılma talebi olumsuz karşılandığında operasyonun sürdürülebilirliğinin sekteye uğraması ve yardımda bağımlılık durumunun ortaya çıkması muhtemel görülmektedir. Son olarak yardım kuruluşlarının farkındalık yaratma, duyurma ve kamuoyu bilinci oluşturma sorumluluklarının bulunması, sonrasında bu bilincin altında ezilme olasılığını beraberinde getirebilmekte, kriz bölgesinin beklentisi, yardım kuruluşlarının karşılayabileceğinin çok üstüne çıkabilmektedir. Bu durum kuruluş bağımsızlığının riske girmesine neden olabilmektedir.

4.5. SİYASET, İLKELER VE GÜNÜMÜZDE İNSANİ YARDIM

İnsani yardım faaliyetleri fikri açıdan çeşitli modeller veya yaklaşım tarzları ile ifade edilmektedir. Bu fikri çıktılar tabi ki kuruluşların faaliyetlerini şekillendirmektedir. Geleneksel (Dunantist veya Saf) ve Modern (Wilsoncu, Entegre, Tutarlı) olarak temelde ikiye ayrılan insani yardım yaklaşımları, daha detaylı bir ayrım yapıldığında birçok farklı alana ayrılabilmektedir. Araştırma kapsamında değinilen inanç temelli yardım ve insani direniş bu yaklaşımlardan diğer ikisidir.

İnsani yardım ve siyaset arasındaki ilişki hep tartışılmıştır. Bunun nedeni tamamen politik gelişmelerden bağımsız olarak ortaya çıkan insani yardımın 1950'li yıllardan itibaren amaç ve kapsamının politika ile beraber anılması olarak özetlenebilmektedir. Peki ilkeler ve siyaset arasındaki bağlantılar nelerdir, neden birbiri ile çelişir, günümüzde insani yardımda siyasetin etkisi, insani yardımın genişlemesi, büyümesi ve siyaset arasındaki ilişkinin ilkelere yansıması nasıldır?

İnsani yardımda geleneksellikten modernleşmeye doğru dönüşün altında 1. ve 2. Dünya Savaşları, Soğuk Savaş ve bu yıllarda süper güçlerin yardım uygulamaları üzerine geliştirdikleri stratejileri, kalkınma ve güvenlik ilişkisi, karmaşık acil durumların ortaya çıkması, geleneksel yaklaşımın önemli krizlerde yetersiz müdahalesi gibi sebepler bulunmaktadır. Sonuç olarak son yılları domine eden Modern yaklaşımı geleneksel yaklaşımdan olumlu anlamda ayıran noktalar temele odaklanması, kök nedene inmesi, çatışmanın çözümü, barışın inşası, krizden ziyade riskin yönetilmesidir. Bu amaçla toplumların kalkınması gerektiğini düşünen Modern

yaklaşım uzun vadeli kalkınma yardımlarına odaklanır ki, söz konusu ülke ya krizden çıksın ya krizle hiç karşılaşmasın ya da karşılaşacağı krizlere daha hazırlıklı hale gelsin. Modern yaklaşımın bu amaçları oldukça büyük ve kapsamlıdır (Charny, 2004). Büyük amaçlar, büyük kuruluşları, finansal bolluğu, güçlü aktörlerle derin ilişkileri ve güçlü bir koordinasyon yapısını gerektirir. Bu sebeple de planlaması son derece karmaşık, uygulanması uzun yıllar alan bir içeriğe sahiptir. İnsani yardım sektörünün ihtiyaç odaklı acil yardım anlayışından, bu tarz kapsamlı bir içeriğe dönüşmesi sektörün büyümesine, aktörlerin güçlenmesine ve çoğalmasına yol açmıştır. Nihai noktada insani yardım sektörünün genişlemesi ve amaçlarının büyümesi ilkelerin uygulanması aşamasında derin çelişkiler ortaya çıkarmıştır (Labbe ve Daudin, 2016). Peter Maurer konuyla ilgili barış, güvenlik ve kalkınma ile ilgili insani yardımın bazı sınırları olduğunu, özellikle nedenleri politik olan çatışma ve savaşlarda etkilenen insanlara erişimin insan yardımın siyasi, ekonomik ve askeri hedeflerden bağımsız olmasına bağlı olarak gerçekleşebileceğini ifade etmektedir (Labbe ve Daudin, 2016).

İnsani yardımda modern yaklaşıma karşı, politika ile insani yardım arasındaki sınırı bulanıklaştırdığından dolayı, olumsuz bakış açısı, yaklaşımın ortaya çıktığı tarihlerle beraber bağlamsal olarak düşünüldüğünde daha net bir zemine oturabilmektedir. Dünya savaşları ve özellikle Soğuk Savaş yıllarında süper güçler tarafından yardımların farklı amaçlarla kullanılması, yardımlara bakış açısını değiştirmiş, açık bir alan fark edilmiş, kullanılmaya müsait bir yapının olduğu keşfedilmiştir. Yardım kötü bir şey değildir, kutsaldır, sempatiktir, inanılasıdır, kalpleri kazanır. Bu sebepledir ki kullanılmaya da oldukça elverişlidir. İnsani yardımda amaç tektir. Fakat kalkınmacı ve kök nedenci bakış açısında, projelerin ve planların büyüklüğü, tek amacın insan acısı olmasından çıkması ve ekonomik, siyasi ve askeri kaygılarla buluşmasını beraberinde getirmektedir. Bu durum ise insani ilkelerin çiğnenmesine sebep olmaktadır. Modern yaklaşımın nedenleri ele alarak teoride müthiş bir konuya odaklanması, niyetini gizleyememektedir. Bu sebeple olumsuz bir tutum ile karşılanmaktadır.

Tüm bu sebeplerden dolayı insani yardım ile siyasetin arası hiçbir zaman iyi olmamıştır. Fakat günümüzdeki kullanılan haliyle insani yardımın genel olarak politize edildiği ve siyasi bir araç olarak kullanıldığı net bir gerçektir (Labbe ve Daudin, 2016). İnsani yardım ülkeler tarafından askeri operasyonların ve siyasi

faaliyetlerin bir parçası olmaya başlamıştır. Hatta askeri operasyonların insani yardım başlığı kullanılarak yumuşatılması veya legalize edilmesi eğilimleri ortaya çıkmıştır. Yardımlar bazen de yerel halkın sempatisini toplamak için silahlı örgütler tarafından araç olarak kullanıldı. Büyük amaçlar uğruna insani yardım feda edilebildi (ICRC, 1993). Süper güçlerin bölgesel müdahaleleri ile uluslararası ilkeli insani yardım kuruluşlarının amaçları arasında negatif bir ilişki vardır. Bir tarafta maddi bir kaygı diğer tarafta duygusal bir amaç vardır. Dolayısıyla bir afet ve acil durum bölgesinde sadece yaşanan durum konusunda bir karmaşıklık değil, uluslararası toplumun müdahalesi esnasında da bir çatışma yaşanmaktadır. Gazze'de devam eden kriz ortamında süper güçlerin açıklamaları ve savunmaları ile ilkeli insani yardım kuruluşlarının açıklamaları incelendiğinde bu durum net olarak anlaşılabilmektedir (Donini, 2011). İnsani yardımın siyasetin bir aracı olarak kullanılması konusunda literatürün en çok üstünde durduğu örnek Afganistan'dır. Afganistan'da ABD kaynaklı insani yardım kuruluşları belli derecelerde araçsallaştırılmış hatta askeri operasyonların bir parçası haline gelmiştir. İnsani yardım donörleri kendi ideolojilerini, finanse ettiği insani yardım kuruluşlarına empoze etmekten imtina etmemişleridir. İhtiyaca dayanmayan, siyasi-askeri gündemle odağı belirlenen insani yardım faaliyetleri sonucunda ise etkilenen toplumun ve uluslararası camianın tüm yardım operasyonlarına yönelik algısı kirleniyor. Bu durum sahada yardım çalışanlarının öldürülmesinden, etkilenen insanlara yardım ulaştırılamamasına kadar uzanan telafisi mümkün olmayan sonuçlar doğurmaktadır. Dolayısıyla Afganistan'da günümüzde yerel ölçekli insani yardım kuruluşları dışında faaliyet gösteren tek örgütler ICRC ve MSF gibi Geleneksel kuruluşlardır (UN, 1991). Literatürün politik, entegrasyon odaklı, kalkınmacı insani yardım perspektifi için genel değerlendirilmesi sınırları bulanıklaştırdığı, insani yardımda aksamalara sebep olduğu, kabulü ve erişimi tehlikeye attığı ve çalışanların hayatını tehlikeye attığı yönündedir (UN, 1991). Bu gelişmeler insani yardımın artık bir kalkan değil, daha çok hedef konumuna dönüştüğü şeklinde yorumlanabilmektedir. İnsani ilkelerin etkisi son derece zayıftır, uygulamayı yönlendirme aşamasında etkisi zayıflamıştır. İlkelerin ve uluslararası insani yardım topluluğunun batılı yapısı jeopolitik gelişmelerle beraber değerlendirildiğinde sınırlı etkili ve algısal olarak niyet sorgulamasına takılmaktadır. İlkelerin, uluslararası insancıl hukukun, insan haklarının, mülteci hukukunun korun(a)maması sebebiyle

bugün tüm insani yardım topluluğu zor koşullarda çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir (Labbe ve Daudin, 2016).

İnsani yardım faaliyetleri, ilkeleri ve politik konular bir arada değerlendirilip, birbirleri üzerindeki etkileri incelendiğinde, insani yardım finansmanı ya da donör/bağışçı dinamiğinin önemli bir dinamik olduğu göze çarpmaktadır. Keza donörlerin hangi ihtiyacı karşıladıkları, hangi krize neden odaklandıkları sorularının cevapları politik insani yardım ve ilkeler konusu ile yakından ilişkilidir. Charny "Upholding Humanitarian Principles in an Effective Integrated Response "isimli çalışmasında dünya genelinde donör ülkeler için acı çekmenin herhangi bir önemi kalmadığını, bağışların ihtiyaçlar ile orantılı şekilde sağlanmadığını, bu durumun insanlık ve tarafsızlık ilkeleri ve ayrım gözetmeme kuralını ihlal ettiğini belirtmektedir (Charny, 2004). Ingrid Macdonald ve Angela Valenza "Tools for The Job: supporting Principled humanitarian Action" çalışmasında ise donör insani yardımda donör eğilimlerine dair detaylı bir değerlendirme yapmışlardır. Söz konusu çalışmaya göre insani yardımda donör eğilimlerinde; donörlerin ilkeler konusunda dikkat çekici taahhütleri olduğu, bazı ülkeleri finanse etme konusunda daha uzun süreli krizleri tercih ettiği, insani yardım kuruluşlarının yaptığı değerlendirmeye güvenildiği, kamu insani yardım birimlerinin ilkeleri savunduğu, fakat bu savunuculuğun ofis düzeyine kadar inmediği, küresel ihtiyaçları belirlemek ve donörlerin coğrafi tercihlerini görüntülemek için herhangi bir mekanizmanın olmadığı ve bu eksikliğin hesap verebilirliğe zarar verip, politik yorumlamalara alan açtığı, insani yardım konusunda yeterince deneyime sahip olunmadığı için daha çok kurumsal ve güvenilir uygulayıcıların tercih edildiği ve son olarak acil yardım ve kalkınma yardımlarının entegre edilmesinin tercih edildiği göze çarpmaktadır. Çalışma ayrıca donörlerin tercih sebeplerinde jeopolitik amaçların, tarihsel bağlantı veya yakınlığın ve popüler afetlerin etkili olduğunu belirtmektedir (Macdonal & Valenza, 2012). Bu durum donör tercihlerinde ilkesel duruşun göz ardı edildiğinin ve özellikle insancıllık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerinin karar verme ve uygulama aşamalarında zayıf kaldığının kanıtı niteliğindedir. Uygulayıcı taraf olan ve finansal anlamda köprü niteliğindeki insani yardım kuruluşlarının ise jeopolitik olarak kritik öneme sahip acil durumların, kronikleşmiş ya da uzun dönemli bir krize göre daha çok fonlanacağının farkında olmaları, faaliyetlerine yön verebilmektedir. Dolayısıyla donör tavrına göre faaliyete

yön vermek de insancıllık ve tarafsızlığın ihlali anlamına gelebilmektedir. İlkelerin uygulanması maliyetli olabileceğinden, iyi niyetli söylemlere değil güçlü bir finansal yapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

İlkeli insani yardım finansmanı konusunda bağışçıların yeterli derecede bilgisi bulunmamaktadır. Diğer tarafta uygulayıcı taraf olan kuruluşlarında hangi bağış türünün ilkeli olduğu konusunda farkı düşünceleri mevcuttur. Bazı kuruluşlar siyasi olarak gördüğü fonlardan kaçınmaktadır. Bazı kuruluşlarda çatışan taraflardan fon kabul etmeme, ordudan veya ordu ile ilişkili güçlerden destek almama eğilimi bulunmaktadır. Bu tutumun sebebi taraf olmamak veya tarafsızlık algısını yitirmemektir. Macdonald ve Valenza, çalışmalarında Afganistan'daki uygulayıcılarla yaptığı görüşmede kesinlikle ABD kaynaklı fonları kabul etmedikleri ve askeri fonlardan kaçındıkları cevaplarını almışlardır (Macdonal & Valenza, 2012).

Bu bölümde insani yardım ilkelerinin ile ilgili genel özellikleri, tarihi ve dayanak noktaları ve günümüzdeki şekli değerlendirilmiştir. 1800'lü yıllarda ortaya çıkan ve günümüze dek ulaşan ilkeler hala insani yardım faaliyetlerinde vazgeçilmez bir etkiye sahipler. Tek bir kuruluş ile başlayan yardım faaliyeti bugün on binlerce farklı kuruluştan oluşan büyük bir ağ haline gelmiştir. Sektörün büyüklüğü, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ölçeklerde olabilen kuruluşların bazılarının bütçelerinin ülkelerden büyük olmasından anlaşılabilmektedir. İnsani yardım alanına dair yapılacaklar faaliyetler genel olarak bellidir. Fakat kuruluşlar tarafından bu faaliyetlerin icrasında farklı yöntemler kullanılabilir. İlkeler de bu aşamada ortaya çıkar. Aynı anda onlarca bölgede afet veya acil durum olayları yaşanırken, yardımın nereye yapılacağı, kime yapılacağı, hangi kaynakla yapılacağı, kaynağın nasıl ve ne şekilde kullanılacağı, kaynak kullanımında nelere dikkat edileceği, kaynak sahibi ile ilişkinin nasıl olması gerektiği, görev yapılan bölgede ki aktörlerle diyalogların hangi aşamada ilerlemesi gerektiği, etkilenen insanlarla olan ilişkiler ve davranış tarzları gibi pek çok konu doğrudan veya dolaylı olarak ilkeler ile ilgilidir ve kararlarda rehberlik ederler. Tüm afet ve acil durumlara yönelik olmasına rağmen, tarihsel bağlamda savaş ve çatışma kökenli ortaya çıkan ilkelere yaklaşım kuruluşların önceliklerine bağlı olarak değişmektedir. Literatürde saf insancıllık olarak adlandırılan geleneksel model (Charny, 2004) faaliyetlerinde ilkelere sıkı sıkıya bağlıyken, modern yaklaşım daha çok acil yardım ve kalkınma yardımlarını entegre etme çabasından kaynaklı ilkeler

konusunda sendelemektedir. Bazı kuruluşların ise ilkelere neredeyse hiç ilgisi olmayabilir. Süreç sonunda ise insani yardımda ilkesizlik uygulamada kuruluşların karşısına faaliyeti yürütememe, erişememe gibi sorunlarla çıkacaktır. Diğer taraftan ilkelerin çeşitli dezavantajları ya da ilkeler üzerine çeşitli eleştirilerde bulunmaktadır. Bu eleştirilerin en yaygını, ilkelerin evrensel nitelik taşımadığıdır. Batı menşeili olan ilkelerin diğer coğrafyalarda uygulanabilmesinin zorluklarla dolu olduğu ifade edilmektedir (Labbe & Daudin, 2016) .

Bölümün son dört başlığı, dört temel insani yardım ilkelerinden oluşmaktadır. İnsani yardım ilklerinin teker teker derinlemesine incelendiği bu başlıklar altında öncelikle ilkelerin tanımı yapılmış, sonrasında ise söz konusu ilkeye dair tüm noktalara değinilmeye çalışılmıştır. Değerlendirme aşamasında benzer bir akışa sahip olmak adına dört temel insani yardım ilkesi BM'nin tanımlamış olduğu haliyle ortaya konulmuştur.

BEŞİNCİ BÖLÜM
KURUMSAL AKTÖRLERİN İNSANİ YARDIM İLKELERİNE YÖNELİK YAKLAŞIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu bölüm, yürütülen bilimsel araştırmanın temel hedeflerini, ulaşılmak istenen sonuçları ve literatüre, akademik alana ve pratik uygulamalara sağlayacağı katkıları kapsamlı bir biçimde ortaya koymaktadır. Araştırmanın neden gerekli olduğu ve neyi başarmayı amaçladığı bu kısımda açıkça belirtilmektedir.

5.1.1. Araştırmanın Genel Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Türkiye'deki insani yardım sektöründe faaliyet gösteren kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşlarının, insani yardımın temel ilkelerinden olan yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine yönelik mevcut algılarını, yaklaşımlarını ve bu ilkeler karşısındaki tutumlarını kapsamlı bir şekilde incelemektir. Bu doğrultuda, söz konusu ilkelere ilişkin kurumsal anlayışların derinlemesine analiz edilmesi hedeflenmektedir.

5.1.2. Araştırmanın Özel Amaçları ve Araştırma Soruları

Yukarıda belirtilen genel amaca ulaşabilmek adına, araştırma kapsamında nicel araştırma soruları ve bu soruları destekleyen açık uçlu sorular belirlenmiştir. Bu sorular, incelenen fenomenin farklı boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

5.1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma, Türkiye'de insani yardım alanında yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin algılanma biçimini hem kamu yönetimi hem de sivil toplum perspektifinden ele alarak, literatürdeki önemli bir boşluğu doldurmaktadır (Anderson & Johnson, 2021: 45). Mevcut çalışmaların genellikle bu ilkelerin teorik çerçevelerine veya

uluslararası normlarına odaklanmasına rağmen (Slim, 2015: 78), Türkiye bağlamında uygulayıcı kurumların bakış açıları ve deneyimlerinin derinlemesine incelenmesi, bilimsel bilgiye özgün bir katkı sağlayacaktır (Çalık, 2022: 112). Özellikle karma yöntem yaklaşımının benimsenmesiyle, hem nicel düzeydeki algısal eğilimlerin belirlenmesi hem de açık uçlu sorularla bu algıların altında yatan nedenlerin, zorlukların ve çözüm önerilerinin keşfedilmesi, konunun çok boyutlu ve kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına olanak tanımaktadır (Creswell & Plano Clark, 2017: 35).

Uygulama açısından bakıldığında ise, bu araştırmadan elde edilecek bulgular, insani yardım sektöründeki kuruluşlar ve politika yapıcılar için stratejik bir rehber niteliği taşımaktadır. Elde edilecek veriler, insani yardım operasyonlarında yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine uyumu artırmak, potansiyel sorun alanlarını tespit etmek ve geliştirilebilecek stratejileri belirlemek adına somut bir zemin sunacaktır (UNDP, 2020: 60). Kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşları arasındaki algı farklılıklarının veya ortak noktalarının ortaya konulması, kurumlar arası iş birliğini ve koordinasyonu güçlendirmeye yönelik daha etkin adımların atılmasına olanak tanıyabilir. Ayrıca, saha deneyimine sahip kuruluşların karşılaştığı zorluklar ve sunduğu çözüm önerileri, mevcut eğitim programlarının gözden geçirilmesi, yeni eğitim içeriklerinin geliştirilmesi ve politika düzenlemelerinin yapılması için değerli bir kılavuz işlevi görecektir. Bu sayede, Türkiye'de insani yardım faaliyetlerinin genel etkinliği, şeffaflığı, hesap verebilirliği ve uluslararası insani standartlara uygunluğu daha da geliştirilebilecektir.

5.2. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bilimsel araştırmalar, belirlenen problem durumuna en uygun yöntem ve yaklaşımlar çerçevesinde kurgulanır. Bu tez çalışması, Türkiye'deki insani yardım sektöründe kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşlarının yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine ilişkin algılarını, yaklaşımlarını ve tutumlarını çok yönlü bir bakış açısıyla ele almayı amaçlamaktadır. Uygulanan anket formunda Likert tipi ölçeklerle toplanan nicel veriler (kurumların yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine ilişkin genel algı ve benimseme düzeyleri), araştırmanın ilk ve ana aşamasını oluşturmaktadır. Bu verilerle, ~~geniş bir~~ katılımcı kitlesinden elde edilen algısal eğilimler ve istatistiksel farklılıklar

belirlenecektir. İkinci aşamada ise, anket formunda yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla elde edilen veriler (karşılaşılan zorluklar ve sunulan öneriler) analiz edilecektir. Bu veriler, nicel bulguların altında yatan nedenleri, süreçleri ve bağlamsal faktörleri daha detaylı bir şekilde ortaya koyarak, konunun daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sağlayacaktır (Maxwell & Reybold, 2015: 18). Nicel ve diğer açık uçlu sorular ile elde edilen verilerin sıralı ve birbirini tamamlayıcı entegrasyonu, araştırma sorularına daha kapsamlı ve nüanslı yanıtlar sunarak çalışmanın bilimsel değerini artırmaktadır.

5.3. ARAŞTIRMANIN YERİ VE ZAMANI

Bu tez çalışması, Türkiye'deki insani yardım faaliyetlerinin temel ilkeleri olan yansızlık ve bağımsızlık algılarını incelemek amacıyla Türkiye merkezli kuruluşlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci, Haziran-Temmuz 2025 tarihleri arasında yürütülmüştür. Bu zaman dilimi, ülkenin genel insani yardım dinamiklerini ve ilgili aktörlerin mevcut algılarını yansıtacak şekilde belirlenmiştir.

5.4. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Bu bölümde, araştırmanın genellenebilirlik sınırlarını belirleyen evren tanımı ile bu evrenden seçilen ve üzerinde veri toplanan örnekleme ilişkin bilgiler sunulmaktadır. Araştırmanın kapsamı, elde edilen bulguların temsil gücü ve yorumlanabilirliği açısından evren ve örneklem tanımının netliği büyük önem taşımaktadır.

5.4.1. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evrenini, Türkiye'deki insani yardım sektöründe aktif olarak faaliyet gösteren ve farklı kurumsal yapıları (kamu yönetimi, özel statülü kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları) temsil eden tüm organizasyonlar oluşturmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin insani yardım politikasına ilişkin bütünsel bir bakış açısı kazanmak ve bu politikaların insani yardımın temel ilkelerine (yansızlık ve bağımsızlık) yönelik değerlendirmelerini, algılarını ve kurumsal tutumlarını

derinlemesine incelemektir. Bu geniş evren, insani yardım süreçlerinde yer alan tüm paydaşların potansiyel bilgi ve deneyim zenginliğini barındırmaktadır.

5.4.2. Araştırmanın Örneklemi ve Örnekleme Yöntemi

Araştırma evrenini oluşturan tüm kuruluşlara ulaşmanın pratik kısıtlamaları ve araştırmanın özel amaçları doğrultusunda, bu tez çalışmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden yararlanılmıştır. Bu yöntemler, araştırmanın odak noktasına en uygun, bilgi açısından zengin ve kritik öneme sahip katılımcıların ve kurumların seçilmesine olanak tanımıştır.

Bu araştırmanın örneklemini (çalışma grubunu), Türkiye'nin insani yardım sektöründe saha deneyimi, operasyonel kapasite ve politika etkisi bakımından öne çıkan dört stratejik kuruluş oluşturmaktadır: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Türk Kızılayı, İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı ve Ahbap Derneği. Bu kuruluşların örneklem olarak belirlenmesindeki temel gerekçeler şunlardır:

- Ulusal Kapsayıcılık ve Yaygın Teşkilat Yapısı: Seçilen kurumlar, Türkiye genelinde geniş bir şube ve temsilcilik ağına sahip olup, ülkenin dört bir yanında ve her türlü afet/acil durumda aktif olarak varlık göstermektedirler. Bu yaygın yapı, Türkiye'nin farklı coğrafyalarındaki insani yardım dinamikleri hakkında temsili bir bakış açısı sunma potansiyeli taşımaktadır.
- Operasyonel Kapasite ve Etki Alanı: Söz konusu kuruluşlar, sadece ulusal düzeyde değil, aynı zamanda uluslararası operasyonlarla da küresel ölçekte insani yardım faaliyetleri yürütmektedirler. Bu durum, onların insani yardım ilkelerini farklı bağlamlarda uygulama deneyimlerini ve bu ilkelerin uluslararası alandaki algılanış biçimlerini yansıtma kabiliyetlerini artırmaktadır. Özellikle Türk Kızılayı'nın kamu ve sivil toplum arasında köprü kuran kendine özgü konumu, insani yardım ekosistemindeki çeşitliliği yansıtmaktadır.
- Finansal ve İnsan Kaynağı Büyüklüğü: Araştırma kapsamındaki kurumlar, önemli bütçe büyüklüklerine ve geniş bir personel/gönüllü yapısına sahiptir. Bu organizasyonel kapasite, onların insani yardım prensiplerini uygulama yetenekleri ve

karşılaştıkları zorluklar hakkında daha geniş ve derinlemesine bilgi edinmeyi sağlamaktadır.

- Kurumsal İş birliği ve Yönetişim Deneyimi: Özellikle sivil toplum kuruluşları (İHH, Ahbap), kamu yönetimi kuruluşları (AFAD) ve özel statülü kurumlar (Türk Kızılayı) ile ortak protokoller ve iş birliği mekanizmaları çerçevesinde çalışmalar yürütmektedir. Bu çok paydaşlı deneyim, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin kurumlar arası ilişkilerde nasıl algılandığı ve yönetişim süreçlerini nasıl etkilediği hakkında değerli veriler sunmaktadır.
- Kriz ve Afet Yönetiminde Dinamik Katılım: Bu kurumlar, Türkiye'de ve uluslararası arenada meydana gelen her türlü kriz, afet ve acil durumda kritik müdahale ve koordinasyon rollerini üstlenmektedirler. Operasyonel çeviklikleri ve sürekli adaptasyon kapasiteleri sayesinde, insani yardım ilkelerinin dinamik saha koşullarında nasıl uygulandığına, karşılaşılan pratik engellere ve geliştirilen çözüm stratejilerine dair benzersiz ve güncel perspektifler sunmaktadırlar. Bu durum, ilkelerin sadece teorik düzeyde kalmayıp, operasyonel gerçeklikler içinde nasıl şekillendiğine dair zengin veri elde edilmesini sağlamıştır.

Bu araştırmanın temel amacı olan, insani yardım ilkelerine dair algılardaki kurumsal farklılaşmayı bilimsel olarak ortaya koyabilmek için örneklem seçimi, Türkiye insani yardım sektörünün özgül kurumlar arası yapısını yansıtacak şekilde kurgulanmıştır. Örneklem, faaliyet alanı, finansal yapısı ve hukuki statüsü birbirinden belirgin üç ana kategoriyi temsil eden dört kuruluştan oluşturulmuştur: Kamu Kurumu (AFAD), Sivil Toplum Kuruluşları (İHH ve Ahbap) ve Kızılay. Bu üçlü analitik yapı, kurumsal ayrışmayı incelemede temel referans noktası olmuştur. Türk Kızılay'ı, hukuki zeminde özel hukuk hükümlerine tabi bir STK statüsünde olmasına rağmen, bu çalışma kapsamında operasyonel ve analitik nedenlerle ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Zira Kızılay, hem uluslararası Kızılhaç-Kızılay Hareketi'nin evrensel ilkelere bağlı bir üyesi olması hem de devlet organları ile olan köklü tarihsel ve yapısal bağları nedeniyle, kamu kurumları (AFAD) ve diğer yerel STK'lar (İHH, Ahbap) arasında benzersiz, ikili bir konuma sahiptir. Kızılay'ın sahip olduğu bu özel, karma statü, onun yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini yorumlama ve uygulama biçimlerinde ne kamu ne de saf STK kategorisine tam olarak uyan, kendine özgü bir algı üretmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, bulgular ve tartışma bölümlerinde uygulanan üçlü

karşılaştırma (Kamu, STK, Kızılay), yasal statüden ziyade operasyonel kimlikler ve algısal farklılıklar üzerinden türetilmiş bir metodolojik zorunluluktur ve Türk insani yardım sektörünün çok katmanlı yapısını yansıtmak amacıyla kurgulanmıştır.

Veri Toplama Süreci için Örneklem: Anket formu, yukarıda belirtilen, ulusal ve uluslararası insani yardım operasyonlarında bulunmuş, yürütmüş, tecrübeli ve tercihen karar verici pozisyonlarda yer alan insani yardım profesyonellerinin anketi doldurması özellikle rica edilmiştir. Bu kriterlerin belirlenmesindeki temel amaç, insani yardım ilkelerine ilişkin derinlemesine ve uygulamaya dayalı perspektiflere ulaşabilmektir. Her bir kurumdan yaklaşık 10 katılımcının anketi doldurması hedeflenerek hem veri doygunluğunun sağlanması hem de farklı kurumsal bakış açılarının yakalanması amaçlanmıştır.

Bu çalışma kapsamında anket, toplamda 4 kuruluşa gönderilmiş ve toplamda 31 katılımcıdan geri dönüş alınmıştır. Toplanan bu veriler, araştırmanın amaçlarına hizmet edecek şekilde analiz edilmiştir.

5.5. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu bölümde, araştırmanın amacına uygun olarak belirlenen veri toplama yöntemi ve bu kapsamda kullanılan araç olan anket formu hakkında detaylı bilgi verilmektedir. Veri toplama aracının yapısı, içeriği, soru türleri, geliştirme süreci ve pilot uygulamasına dair bilgiler, çalışmanın metodolojik şeffaflığını ve güvenirliğini artırmaktadır.

Bu araştırmada, "Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı Anket Formu" başlıklı özgün bir anket aracı kullanılmıştır. Yaklaşık 10 dakikada tamamlanabilecek şekilde tasarlanan bu anket, katılımcıların gönüllülük esasına göre ve anonim olarak yanıtlamaları sağlanmıştır.

5.5.1. Anket Formunun Yapısı ve İçeriği

Araştırmanın genel ve özel amaçları doğrultusunda, araştırmacı tarafından geliştirilen anket formu, insani yardımın yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine ilişkin

algı, tutum ve uygulama boyutlarını kapsamlı bir şekilde incelemek üzere tasarlanmıştır. Anket formu, katılımcılara yöneltilen soruları değerlendirmeleri için öncelikle yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin akademik ve kurumsal tanımlarını içermektedir.

Anket formu, yedi ana bölüm ve bir demografik bilgiler bölümünden oluşmaktadır:

Genel Sorular: Bu bölümde, katılımcıların yurt içi veya yurt dışında afet ve acil durumlarda görev alıp almadıkları sorgulanmakta ve kuruluşlarının yardım operasyonlarında dikkate aldığı öncelikler (yoksulluk, doğal afetler, savaş/çatışma bölgeleri, kültürel/tarihsel yakınlık, dini değerler vb.) sıralama esasına göre belirlenmektedir (9 adet). Ayrıca, kuruluşların insani yardım ilkelerine dair açıkça tanımlanmış ilkesel düzenlemelerinin olup olmadığına dair 5'li Likert ölçekli iki yargı ifadesi bulunmaktadır. Kuruluşun insani yardım ilkelerine dair açıkça tanımlanmış ilkesel düzenlemelerinin olup olmadığına dair iki evet/hayır/fikrim yok sorusu ve evet ise açıklamaya yönelik iki açık uçlu soru yer almaktadır (toplamda 4 soru).

Motivasyon: Bu bölüm, kuruluşların insani yardım operasyonlarındaki temel motivasyon kaynaklarını (ihtiyacı karşılamak, dış politika yayılımı, iş birliği, siyasi/ekonomik çıkarlar, dini/etnik faktörler, kişisel tatmin vb.) çoktan seçmeli olarak sorgulamaktadır (10 seçenekli).

Karar Alma Mekanizmaları ve Özerklik: Kuruluşların operasyon kararlarını nasıl aldığına dair çoktan seçmeli bir soru (6 seçenekli) ve insani yardım faaliyeti karar alım sürecinde hissedilen baskı türlerini (siyasi, ekonomik, askeri, dini, sosyal) 5'li Likert ölçekli bir matris şeklinde (5 ifade) değerlendiren bir soru bulunmaktadır. Ayrıca, "Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için bağımsızca karar alabilmesi mümkündür" yargısına ilişkin 5'li Likert ölçekli bir soru yer almaktadır.

Kaynaklar**:** Bu kısım, kuruluşların insani yardım faaliyetleri için kullandığı kaynakları (devlet bütçesi, uluslararası fonlar, özel bağışlar, kurumsal destek vb.) çoktan seçmeli olarak sormaktadır (5 seçenekli). "Bağışçılar insani yardıma ilişkin karar ve operasyonları etkileyebilir ve yönlendirebilir" yargısına ilişkin 5'li Likert ölçekli bir soru ile finansal konularda bağımsızlık ilkesiyle ilişkili prosedürlerin olup olmadığına dair bir evet/hayır/fikrim yok ve evet ise açıklamaya yönelik açık uçlu bir

soru bulunmaktadır (2 soru). Ayrıca, devlet bütçesinin bağımsızlık ve yansızlık ilkeleri üzerindeki etkisine ilişkin 5'li Likert ölçekli iki ifade yer almaktadır.

Eğitim**:** İnsani yardım ilkeleriyle ilgili personele yönelik eğitim programlarının uygulanıp uygulanmadığına dair iki evet/hayır/fikrim yok sorusu bulunmaktadır.

Denetim, Değerlendirme ve Algı: Bu bölümde, kurum dışı aktörlerin görüşünün alınıp almadığı ve bu görüşlerin hangi yöntemle alındığına dair sorular yer almaktadır. Kuruluşun iç veya dış denetim mekanizmalarının varlığı, denetim sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılıp paylaşılmadığına dair sorular ve personelin insani yardım ilkelerine uyumuna yönelik bilgilendirme ve denetim yeterliliğine ilişkin 5'li Likert ölçekli bir yargı ifadesi bulunmaktadır. Denetimin gözetildiği konular (finansal, operasyonel, performans, ilkeler bağlamı vb.) çoktan seçmeli olarak sorgulanmaktadır (8 seçenekli).

Yorum**:** Bu son bölümde, kamu, sivil toplum ve özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde yansız ve bağımsız olmasının mümkün olup olmadığına dair 5'li Likert ölçekli altı yargı ifadesi yer almaktadır. "Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun bağımsızlığını etkiler" ve "Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun yansızlığını etkiler" yargılarına ilişkin 5'li Likert ölçekli iki soru bulunmaktadır. Son olarak, insani yardım faaliyetlerinde bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin daha etkili olabilmesi için öneriler ve bu ilkelerin uygulanmasında karşılaşılan zorlukları çoktan seçmeli ve "Diğer (Lütfen belirtiniz)" seçeneği ile açık uçlu yanıtlamaya olanak tanıyan iki kritik soru yer almaktadır.

5.5.2. Demografik Bilgiler

Anketin sonunda, katılımcıların demografik özelliklerine ilişkin sorular bulunmaktadır. Bu sorular; yaş, cinsiyet, eğitim durumu (ilkokuldan lisansüstü seviyeye kadar), görev yaptığı kurum, insani yardım alanındaki çalışma süresi, mevcut kuruluşundaki çalışma süresi ve unvan/pozisyon bilgilerini içermektedir. Bu bilgiler, nicel analizlerde grup karşılaştırmaları yapmak ve bulguları demografik özelliklere göre yorumlamak amacıyla toplanmıştır.

5.5.3. Anket Formunun Geliştirilmesi ve Geçerlilik Güvenirlik Süreci

Anket formu, araştırmanın özgün yapısı ve hedefleri doğrultusunda, doğrudan araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Daha önce geçerlik ve güvenirlik çalışması yapılmış standart bir ölçekten uyarlama yapılmamıştır. Formun ilk taslağı oluşturulduktan sonra, içeriğinin kapsamlılığını, anlaşılırlığını ve araştırma sorularına uygunluğunu sağlamak amacıyla alan uzmanı görüşlerine başvurulmuştur. Bu süreçte, insani yardım alanında çalışan tecrübeli uzmanlardan (insani yardım uzmanları) alınan geri bildirimler doğrultusunda anket formu revize edilerek son haline getirilmiştir. Bu uzman görüşleri, anketin kavramsal geçerliğine katkı sağlamıştır.

5.6. VERİLERİN TOPLANMASI

Araştırma verilerinin toplanması süreci, belirlenen amaçlar ~~ve karma yöntem deseni~~ doğrultusunda titizlikle yürütülmüştür. Bu süreç, katılımcılara ulaşma, veri toplama aracının uygulanması ve etik prensiplere uygunluğun sağlanması aşamalarını içermektedir.

Araştırmanın veri toplama aracı olan "Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı Anket Formu", belirlenen araştırma evrenini temsil eden kurumların ilgili profesyonellerine ulaştırılmıştır. Veri toplama süreci aşağıdaki adımlarla gerçekleştirilmiştir:

Etik Onay ve Kurumsal İzinler**:** Araştırmaya başlamadan önce, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Etik Kurulundan gerekli etik onay alınmıştır. Ardından, örneklem grubunda yer alan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve Türk Kızılay'ı gibi kamu ve özel statülü kuruluşlara resmi yazışmalarla başvurularak araştırma izni talep edilmiştir. İnsan Hak ve Hürriyetleri (İHH) İnsani Yardım Vakfı ve Ahbap Derneği gibi sivil toplum kuruluşlarına ise mail yoluyla iletişime geçilerek katılım daveti yapılmıştır.

Anketin Uygulanması**:** Anket formu, katılımcılara hem nicel (Likert tipi ölçekler, çoktan seçmeli sorular) hem de açık uçlu sorular ile veriyi aynı anda toplayacak şekilde çevrimiçi platformlar aracılığıyla dağıtılmıştır. Anketin başında,

araştırmanın amacı, katılımın tamamen gönüllülük esasında olduğu, yanıtların anonim olarak kaydedileceği ve kimlik ifşa edici hiçbir bilginin talep edilmediği ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı açıkça belirtilmiştir. Elde edilen bulguların yalnızca akademik çalışmalarda kullanılacağı vurgulanmıştır.

Hedef Kitleye Erişim**:** Anketin doldurulması için, her bir kurumda ulusal ve uluslararası insani yardım operasyonlarında bulunmuş, yürütmüş, tecrübeli ve tercihen karar verici pozisyonlarda yer alan insani yardım profesyonelleri hedeflenmiştir. Bu seçici yaklaşım, araştırmanın ilkelerin pratikteki algılanış ve uygulanış biçimlerine dair derinlemesine ve yetkin perspektifler elde etme amacına hizmet etmiştir. Kurumlardan yaklaşık olarak 10 katılımcının geri dönüş sağlaması hedeflenmiştir.

Veri Toplama Süresi ve Kapsamı: Veri toplama süreci Haziran-Temmuz 2025 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Bu süreç sonunda anket, toplamda 4 kuruluşa gönderilmiş ve toplam 31 katılımcıdan geri dönüş alınmıştır. Toplanan bu veriler, araştırmanın analiz aşamaları için temel teşkil etmiştir.

5.7. VERİLERİN ANALİZİ

Bu araştırmanın temel hipotezlerinin test edilmesi ve insani yardım aktörlerinin yansızlık ile bağımsızlık ilkelerine dair algılarının kurumsal aidiyet ekseninde karşılaştırılması amacıyla ağırlıklı olarak nicel yönteme dayalı bir analiz deseni uygulanmıştır. Nicel verilerin işlenmesi ve analizi için IBM SPSS Statistics 25.0 programı kullanılarak iki ana aşama izlenmiştir. İlk aşamada, anket sorularından elde edilen veriler için frekans, yüzde dağılımları ve ağırlıklı ortalamalar hesaplanmış; bu betimleyici istatistikler, Türkiye insani yardım sektörünün ilke algılarına dair genel eğilimlerini ortaya koymuştur. İkinci aşamada ise, araştırmanın temel problematiği olan kurumsal farklılaşmayı bilimsel olarak kanıtlamak amacıyla, kurumlar arası algı farklılıklarını ölçmek üzere, Likert tipi ordinal değişkenler için Kruskal-Wallis H Testi ve nominal değişkenler için Ki-Kare Bağımsızlık Testi gibi çıkarımsal istatistikler kullanılmıştır. Bu testler, katılımcıların algılarının çalıştıkları kuruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini belirlemede temel dayanak noktası olmuştur. Nicel verilerin ötesinde, araştırma bulgularının bağlamsal derinliğini artırmak ve anket sorularıyla tespit edilen kurumsal ayrışmaların ardındaki gerekçeleri

ve dinamikleri açıklamak amacıyla, anket formunda yer alan açık uçlu sorular aracılığıyla ek veriler toplanmıştır. Bu açık uçlu sorulara verilen metinsel yanıtlar, tematik kodlama ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak işlenmiştir. Bu süreçte, yanıtlar tezin temel kavramsal çerçevesine (yansızlık, bağımsızlık, motivasyon, zorluklar) uygun olarak kodlanmış ve kategorize edilmiştir. Bu analizin amacı, nicel bulgularla tespit edilen istatistiksel farklılıkların, aktörlerin kendi ifadeleriyle desteklenmesi ve böylece kurumsal algıların nedenleri üzerine daha nüanslı bir bakış açısı sunulmasıdır. Nihayetinde, nicel analiz sonuçları ile açık uçlu sorulardan elde edilen temaların bütünleştirilmesi sağlanarak, araştırma sonuçlarının hem güvenilirliği hem de derinliği maksimize edilmiştir. Bu bütüncül yaklaşım, tezin karmaşık kurumsal gerçekliği yansıtma yeteneğini güçlendirmiştir.

5.8. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Her bilimsel araştırma, tasarımından, yönteminden ve pratik uygulama koşullarından kaynaklanan belirli sınırlılıklara sahiptir. Bu bölümde, yürütülen tez çalışmasının kapsamını ve bulguların genellenebilirlik düzeyini etkileyebilecek temel sınırlılıklar şeffaf bir şekilde ortaya konulmaktadır. Bu sınırlılıkların farkındalığı, araştırma bulgularının yorumlanmasında ve gelecekteki çalışmalar için öneriler sunulmasında önem arz etmektedir.

Bu araştırmanın başlıca sınırlılıkları şunlardır:

- Amaçlı Örnekleme ve Genellenebilirlik Kısıtı: Çalışmada, belirli kriterlere dayalı amaçlı örnekleme ~~(kartopu örnekleme)~~ yöntemi kullanılmıştır. Bu yaklaşım, konuya ilişkin derinlemesine bilgi edinmeyi hedeflerken, elde edilen bulguların Türkiye'deki tüm insani yardım kuruluşlarına veya daha geniş bir popülasyona doğrudan genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Bulgular, örnekleme dahil edilen dört stratejik kuruluşun ve bu kuruluşlarda görev yapan belirli bir profesyonel grubun algı ve deneyimleriyle sınırlıdır.
- Örneklem Büyüklüğü: Araştırmanın örneklemini oluşturan kuruluş sayısı (4 kurum) ve her bir kurumdan hedeflenen katılımcı sayısının ~~(maksimum 10)~~ göreceli olarak sınırlı olması, nicel verilerin istatistiksel genellenebilirliği açısından bir

sınırlılık teşkil edebilir. Ancak, çalışmanın karma yöntem deseni göz önüne alındığında, bu örneklem bilgi doygunluğu için yeterli görülmüştür.

- Veri Toplama Aracının Tek Yöntem Oluşu: Veriler ağırlıklı olarak öz-bildirime dayalı bir anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Bu durum, katılımcıların soruları yorumlama biçimleri, sosyal beğenilirlik yanılgısı veya hafıza yanılmaları gibi sübjektif faktörlerden etkilenebilecek olası yanlılıkları beraberinde getirebilir. Doğrudan gözlem, derinlemesine mülakatlar veya saha çalışmaları gibi ek nitel yöntemlerin olmaması, konunun bazı operasyonel ve dinamik boyutlarının daha detaylı incelenmesini kısıtlamıştır.
- Kesitsel Araştırma Tasarımı: Çalışma, insani yardım alanındaki algı ve tutumları belirli bir zaman diliminde (veri toplama dönemi) ortaya koyan kesitsel bir tasarıma sahiptir. Bu durum, insani yardım ilkeleri algılarının veya uygulama pratiklerinin zaman içindeki değişimini, neden-sonuç ilişkilerini veya belirli olayların bu algılar üzerindeki boylamsal bir bakış açısıyla inceleme olanağını ortadan kaldırmaktadır.
- Araştırmacı Yanlılığı Potansiyeli: Anket formunun araştırmacı tarafından özgün olarak geliştirilmesi ve açık uçlu sorular analizinde araştırmacının yorumlayıcı rolü, süreçte potansiyel araştırmacı yanlılığı riskini taşıyabilir. Ancak, bu riskin uzman görüşü alınarak ve veri analizi sürecinde şeffaflık sağlanarak minimize edilmesine özen gösterilmiştir.

Bu sınırlılıklara rağmen, çalışma, Türkiye'de insani yardımın yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine ilişkin önemli bir boşluğu doldurmakta ve gelecek araştırmalar için değerli bir temel sunmaktadır.

5.9. ARAŞTIRMANIN ETİK YÖNLERİ

Bilimsel araştırmaların yürütülmesinde etik ilkeler, araştırma katılımcılarının haklarının korunması, veri gizliliğinin sağlanması ve araştırma sürecinin şeffaf bir şekilde yürütülmesi açısından hayati öneme sahiptir. Bu tez çalışması ulusal ve uluslararası etik standartlara uygun olarak tasarlanmış ve yürütülmüştür.

Araştırma, araştırma katılımcılarıyla yürütülmesi nedeniyle Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulundan

18.06.2025 tarihli Kurul Kararı ile onay almıştır. Bu etik kurul onayı, çalışmanın belirlenen etik yönergelere uygun olduğunu resmen tescil etmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2018: 98). Araştırma katılımcılarının haklarını korumak amacıyla, ankete katılım öncesinde kendilerine araştırmanın amacı, kapsamı ve süresi hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Hem anket formunun başında hem de anket katılımcılarına gönderilen e-postalarda, çalışmanın doktora tezi kapsamında yürütüldüğü ve katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, anket katılımcılarının anketi yanıtlama veya yanıtlama sürecini istedikleri zaman durdurma hakkına sahip oldukları da vurgulanmıştır. Bu şeffaf bilgilendirme süreci, araştırma katılımcılarının bilinçli ve özgür iradeleriyle araştırmaya dahil olmalarını sağlamıştır.

Araştırma katılımcılarının kimliklerinin ve verdikleri yanıtların gizliliği ve anonimliği en üst düzeyde tutulmuştur. Anket formunda kimlik belirleyici hiçbir bilgi talep edilmemiş, toplanan yanıtlar anonim olarak kaydedilmiştir. Araştırma katılımcılarının verdikleri bilgiler hiçbir surette üçüncü şahıslarla paylaşılmamış ve yalnızca araştırmanın bilimsel amaçları doğrultusunda kullanılmıştır. Bu yaklaşım, araştırma katılımcılarının samimi ve çekincesiz yanıtlar vermelerini teşvik etmiştir (Polit & Beck, 2017: 162). Toplanan anket verileri, yetkisiz erişimlere karşı korunmak amacıyla araştırmacının şifre korumalı bilgisayarında güvenli bir şekilde saklanmıştır. Verilere erişim sadece araştırmacının kendisiyle sınırlı olup, araştırma süresince ve sonrasında veri güvenliğinin devamlılığı sağlanmıştır. Bu araştırmada araştırma katılımcıları için herhangi bir fiziksel veya psikolojik risk öngörülmemiş; ancak çalışmanın, Türkiye'de insani yardımın temel ilkeleri olan yansızlık ve bağımsızlık algılarına ilişkin bilgi birikimine önemli katkı sağlayacağı ve ilgili kurumlar için değerli içgörüler sunacağı belirtilmiştir.

Bu etik adımlar, araştırmanın bilimsel bütünlüğünü ve insan odaklı yaklaşımını güvence altına almıştır.

5.10. BULGULAR

GENEL SORUUAR

Soru 1: Yurt içi veya yurt dışında afet ve acil durumlarda görev aldınız mı?

Bu anket formunun ilk sorusu, çalışmanın bilimsel güvenilirliği ve elde edilecek verilerin geçerliliği açısından temel bir öneme sahiptir. Katılımcıların afet ve acil durumlarda saha deneyimine sahip olup olmadıkları, sonraki sorulara verdikleri cevapların teorik bilgi düzeyini mi yoksa pratik operasyonel tecrübeyi mi yansıttığını anlamak için kritik bir bağlam sunmaktadır. Bu soruya verilen yanıtların frekans analizi, örneklemin genel profilini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 3: Katılımcıların Yurt İçi veya Yurt Dışı Saha Deneyimi Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	28	90,3
Hayır	3	9,7
Toplam	31	100

Elde edilen bulgular, çalışmaya katılan 31 profesyonelin büyük bir çoğunluğunun, %90,3'ünün (n=28), saha deneyimine sahip olduğunu göstermektedir. Bu yüksek oran, araştırmanın temel bir ampirik güvencesi olarak kabul edilebilir. Katılımcıların salt teorik bilgilerden ziyade, insani yardım ilkeleri ve pratikleri hakkındaki görüşlerini bizzat sahanın gerçeklikleri içinde edinmiş olmaları, çalışmanın iç geçerliliğini ve bulgularının genellenebilirliğini önemli ölçüde artırmaktadır.

Söz konusu bu bulgu, ilerleyen bölümlerde ortaya çıkan algısal farklılıkların, sadece kurumsal bir ideolojinin veya eğitimin bir sonucu olarak değil, aynı zamanda operasyonel zorluklar ve karar alma süreçlerinin bir yansıması olarak değerlendirilmesi için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Örneğin, denetim, ilkelerin uygulanması veya memnuniyet gibi soyut kavramlara ilişkin verilecek cevaplar, saha tecrübesi olan bir profesyonelin süzgecinden geçmiş, somut durumlarla sınanmış ve

bu nedenle daha gerçekçi, nüanslı ve güvenilir olacaktır. Bu durum, Türkiye'deki insani yardım sektörünün iç dinamiklerini ve çalışanların bakış açılarını derinlemesine anlama çabamıza paha biçilmez bir katkı sağlamaktadır. Kısacası, örneklemin niteliği, bulgularımın yalnızca akademik bir egzersizden ibaret olmadığını, aksine, sahadan gelen seslerin bir sentezi olduğunu teyit etmektedir.

Soru 2: Kuruluşunuzun yardım operasyonu gerçekleştirirken dikkate aldığı önceliklerinin üç tanesini, öncelik sırasına göre 1'den başlayacak şekilde 1-2-3 olarak belirtiniz.

Tablo 4: Kuruluşların Faaliyet Öncelikleri Frekans Analizi

Öncelik	Seçenek	Frekans (n)	Yüzde (%)
Birinci Öncelik	Doğal Afetler	18	58,1
	Yoksulluk	7	22,6
	Savaş ve Çatışma Bölgeleri	4	12,9
	Dini Değerler	1	3,2
	Diğer	1	3,2
	Toplam	31	100
İkinci Öncelik	Savaş ve Çatışma Bölgeleri	14	45,2
	Doğal Afetler	11	35,5
	Yoksulluk	6	19,4
	Toplam	31	100
Üçüncü Öncelik	Yoksulluk	13	41,9
	Savaş ve Çatışma Bölgeleri	9	29
	Diğer	2	6,5
	Kültürel Yakınlık	2	6,5

	Dini Değerler	2	6,5
	Doğal Afetler	2	6,5
	Toplam	31	100

Kuruluşların yardım operasyonlarını gerçekleştirirken dikkate aldığı önceliklerin incelenmesi, insani yardım sektöründeki karar alma süreçlerinin altında yatan mantığı anlamak için kritik veriler sunmaktadır. Elde edilen frekans dağılımları, operasyonel öncelikler arasında belirgin ve mantıksal bir hiyerarşi olduğunu ortaya koymaktadır.

Birinci öncelik sıralamasında "Doğal Afetler", katılımcıların ezici bir çoğunluğu tarafından (%58,1) en üst sırada belirtilmiştir. Bu bulgu, ani ve geniş çaplı acil durumların, insani yardım kuruluşlarının operasyonel karar alma süreçlerinde birincil bir tetikleyici olarak algılandığını göstermektedir. Doğal afetlerin yıkıcı ve ayrım gözetmeyen doğası, bu krizlere yönelik müdahaleleri, araştırmanın ana teması olan yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin en saf haliyle uygulanabildiği ideal alanlar haline getirmektedir.

İkinci öncelik sıralamasında ise "Savaş ve Çatışma Bölgeleri" (%45,2) ön plana çıkmaktadır. Bu durum, kuruluşların ani şok etkisi yaratan felaketlerden sonra, daha karmaşık ve uzun soluklu krizlere odaklandığını işaret etmektedir. Savaş ve çatışma ortamlarının barındırdığı politik, ideolojik ve askeri dinamikler, insani yardım aktörlerinin bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini sürdürmesi açısından en büyük zorlukları teşkil etmektedir. Bu nedenle, bu tür krizlere yönelik operasyonel kararların daha sofistike bir değerlendirme sürecinden geçtiği ve genellikle doğal afetlerin neden olduğu ilk reaksiyon aşamasından sonra öncelik kazandığı anlaşılmaktadır.

Üçüncü öncelik sıralamasında ise "Yoksulluk" (%41,9) en yüksek payı almaktadır. Bu bulgu, insani yardım profesyonellerinin operasyonel yaklaşımının sadece akut krizlere anlık müdahale ile sınırlı kalmadığını, aynı zamanda acil ve karmaşık durumların ardından gelen kronikleşmiş insani sorunlara da eğildiğini göstermektedir. Yoksullukla mücadele, genellikle uzun vadeli planlama, sürdürülebilir kalkınma ve yapısal çözümleri gerektiren bir süreçtir ve bu durum, insani yardımın sadece kriz yönetimi değil, aynı zamanda uzun vadeli insani kalkınma hedefleriyle de bütünleştiğini kanıtlamaktadır. Sonuç olarak, bu frekans analizi, Türkiye'de insani

yardım sektöründeki profesyonellerin, krizleri ve müdahale biçimlerini hem aciliyet hem de süreklilik temelinde rasyonel bir şekilde değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, araştırmanın genel argümanını güçlendirerek, insani yardım aktörlerinin operasyonel kararlarını, krizin doğası ve süresi bağlamında, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin uygulanabilirliği ile ilişkilendirdiğini göstermektedir.

Soru 3: "Kuruluşumuz insani yardım faaliyetlerinde Bağımsızlık ilkesine uygun bir şekilde çalışır" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Bu soruda, katılımcıların çalıştıkları kuruluşun bağımsızlık ilkesine ne kadar uygun hareket ettiğine dair algıları incelenmiştir. Frekans analizi, insani yardım personeli arasında bu ilkeye ilişkin güçlü ve olumlu bir algının varlığını göstermektedir.

Tablo 5: Bağımsızlık İlkesine Uygun Çalışma" Görüşü Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	20	64.5
Katılıyorum	8	25.8
Kararsızım	2	6.5
Katılmıyorum	0	0.0
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3.2
Toplam	31	100.0

Tablo 5'te sunulan frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yani %90.3'ü (n=28) kuruluşlarının bağımsızlık ilkesine uygun çalıştığını düşünmektedir. Yanıtların önemli bir kısmı, %64.5'i (n=20) "Tamamen Katılıyorum" seçeneği üzerinde yoğunlaşırken, bu yanıtı %25.8'lik (n=8) bir oranla "Katılıyorum" seçeneği takip etmektedir. Bu bulgu, araştırmanın örnekleminde yer alan personelin, kuruluşlarının operasyonel özerkliğine ve dış etkilerden bağımsız kararlar alma kapasitesine yüksek düzeyde güvendiğine işaret etmektedir. Bu durum, tezin temelini

oluşturan bu ilkenin, çalışanlar nezdinde teoriden öte, somut ve güvenilir bir kurumsal pratik olarak algılandığını göstermektedir.

Bu güçlü ortak algının farklı kurum tipleri arasında istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla, Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır.

Tablo 6: Bağımsızlık İlkesi Algısının Kurum Tipine Göre Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Hipotez	**Test**	**Anlamlılık Değeri (p-value)**	**Karar**
H0: "Bağımsızlık Algısı" dağılımı, Katılımcı Kurum kategorileri arasında aynıdır.	Bağımsız Örneklem Kruskal-Wallis Testi	0,047	Sıfır hipotezi reddedilir

Tablo 5'te yer alan Kruskal-Wallis testi sonuçları, p=0.047 değeriyle, bağımsızlık ilkesine dair algıların kurum tipleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, bir önceki soruda operasyonel önceliklerde gözlemlenen kurumsal farklılaşmanın aksine, bağımsızlık ilkesi algısının kurumsal aidiyetten bağımsız, sektör genelinde geçerli ve yüksek düzeyde bir mutabakata sahip olduğunu göstermektedir. Bu, bağımsızlık ilkesinin, kurumsal kimliklerin ötesinde, insani yardım sektöründeki profesyonellerin paylaştığı ortak bir etik anlayışın temel taşı olduğuna dair güçlü bir kanıttır.

Soru 4: "Kuruluşumuz insani yardım faaliyetlerinde Yansızlık ilkesine uygun bir şekilde çalışır" yargısına ilişkin görüşünüz" nedir?

Bu soru, insani yardım personelinin, çalıştıkları kuruluşun yansızlık ilkesine ne kadar uygun çalıştığına dair algısını ölçmektedir. Frekans analizi, katılımcılar arasında bu ilkeye yönelik güçlü bir ortak algının olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: "Yansızlık İlkesine Uygun Çalışma" Görüşü Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	18	58.1
Katılıyorum	11	35.5
Kararsızım	2	6.5
Katılmıyorum	0	0.0
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0.0
Toplam	31	100.0

Tablo 7’da sunulan frekans analizi sonuçlarına göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yani %93.6’sı (n=29) kuruluşlarının yansızlık ilkesine uygun çalıştığını düşünmektedir. Bu bulgu, bir önceki soruda ortaya çıkan bağımsızlık ilkesine dair güçlü algıyla paralel bir seyir izlemektedir. İki temel ilke konusunda da personelin görüşleri son derece olumlu ve homojendir. Özellikle, hiçbir katılımcının "Katılmıyorum" veya "Kesinlikle Katılmıyorum" seçeneklerini işaretlememiş olması, yansızlık ilkesinin, Türkiye’de insani yardım sektöründe genel kabul görmüş ve kurumsal pratiklere yerleşmiş bir değer olarak algılandığına dair güçlü bir kanıt sunmaktadır.

Bu güçlü ortak algının farklı kurum tipleri arasında istatistiksel olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla, Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır.

Tablo 8: Yansızlık İlkesi Algısının Kurum Tipine Göre Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Hipotez	Test	Anlamlılık Değeri (p-value)	Karar
H0: "Yansızlık Algısı" dağılımı, Katılımcı Kurum kategorileri arasında aynıdır.	Bağımsız Örneklem Kruskal-Wallis Testi	0,045	Sıfır hipotezi reddedilir

Tablo 8'de yer alan Kruskal-Wallis testi sonuçlarına göre, p=0.045 değeri yansızlık ilkesi algılarının kurum tipleri (AFAD, Kızılay, STK) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir. Bu değer, kabul edilen 0.05 anlamlılık düzeyine oldukça yakın olmakla birlikte, $p<0.05$ olduğu için sıfır hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla, katılımcıların bağlı bulundukları kurum türüne göre yansızlık algılarında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

Bu bulgu, bir önceki analizde elde edilen bağımsızlık ilkesi bulgusuyla da tutarlıdır. Her iki temel ilke (bağımsızlık ve yansızlık) açısından değerlendirildiğinde, katılımcıların çalıştıkları kurum türünden bağımsız olarak benzer bir profesyonel bilinç ve görüş birliğine sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç, insani yardım sektöründe çalışan profesyonellerin, kurumsal misyonlar ve operasyonel öncelikler farklılaşsa bile, temel etik ve mesleki değerler konusunda benzer bir anlayış geliştirdiklerine işaret etmekte ve araştırmanın genel bulgularını destekleyen önemli bir veridir.

Soru 5: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için açık bir şekilde tanımlanmış ilkeleri var mı?

Tablo 9: Kuruluşların Tanımlanmış İlkeleri Olup Olmadığına İlişkin Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	29	93.5
Hayır	1	3.2
Fikrim yok	1	3.2
Toplam	31	100.0

İnsani yardım profesyonellerinin kuruluşlarının ilkelere sahip olup olmadığına dair algılarını inceleyen bu soruya ilişkin frekans analizi, Türkiye'de insani yardım sektörünün etik ve operasyonel bir çerçeveye oturtulmuş güçlü bir kurumsal bilince sahip olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılanların ezici çoğunluğu (%93,5) kuruluşlarının açıkça tanımlanmış ilkelere sahip olduğunu belirtmiştir. Bu yüksek oran, kuruluşların türüne bakılmaksızın, sektör genelinde ilkelerin varlığına dair yaygın bir kanaatin olduğunu ve operasyonların rastgele değil, belirli etik ve profesyonel standartlar temelinde yürütüldüğünü ortaya koymaktadır.

Anketin nicel verilerinin gösterdiği bu yüksek fikir birliğine karşın, açık uçlu sorulara verilen cevapların sunduğu verilerin incelenmesi ilkelerin somut içeriği ve uygulanış biçimi açısından kurumlar arasında farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, ortak bir inancın, her kurumun kendi misyonu, kültürü ve operasyonel bağlamı tarafından şekillendirilen özgün bir yorumla hayata geçirildiğini göstermektedir. Örneğin, AFAD gibi kamu kurumlarında çalışanların yanıtları, daha çok ulusal mevzuat ve resmi görev tanımları gibi kurumsal çerçevelere odaklanırken, Kızılay gibi uluslararası bir federasyonun parçası olan kuruluşların çalışanları, uluslararası insani yardım ilkelerine doğrudan atıfta bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarında çalışanların yanıtları ise hem evrensel ilkeleri hem de kuruma özgü değer odaklı ifadeleri bir araya getirmektedir.

Sonuç olarak, bu bulgular, Türkiye'deki insani yardım profesyonellerinin sadece kuruluşlarının ilkelere sahip olduğuna inanmakla kalmadığını, aynı zamanda bu ilkelerin somut içeriklerinin kurumsal misyon ve kültüre göre farklılaştığını da ortaya koymaktadır. İlkelerin yalnızca teorik birer kavram olmaktan çıkıp, kurumların kendine özgü pratikleri ve misyonları aracılığıyla yeniden tanımlandığı ve anlam kazandığı bu bulgularla desteklenmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun "Evet" yanıtı vermesine rağmen, açık uçlu soruya yanıt verenlerin sayısının daha az olması, bu ilkelerin yazılı metinler veya ezberlenmiş sloganlar yerine, daha çok mesleki kimliğin ve kurumsal kültürün ayrılmaz bir parçası olarak içselleştirildiğine işaret etmektedir. Bu durum, ilkelerin sadece uyulması gereken bir kural seti değil, aynı zamanda operasyonel kararları ve profesyonel davranışları yönlendiren temel bir motivasyon kaynağı olduğunu göstermektedir.

Soru 6: Politika, plan, mevzuat vb. kurumsal araçlarınızda bağımsızlık ilkesine ilişkin düzenlemeler var mı?

Bu soru, insani yardım alanında çalışan personelin, görev aldıkları kuruluşların politika, plan veya mevzuat gibi kurumsal araçlarında bağımsızlık ilkesini güvence altına alan somut düzenlemelerin varlığına dair algılarını ölçmektedir. Analiz hem frekans dağılımını hem kurum tipine göre istatistiksel farklılıkları hem de açık uçlu soruya verilen cevapların sunduğu verilerle bu algının altında yatan somut bilgileri bir araya getirerek çok boyutlu bir değerlendirme sunmaktadır.

Tablo 10: Kurumsal Araçlarda Bağımsızlık İlkesine İlişkin Düzenlemeler Bulunma Durumu Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	27	87.1
Hayır	4	12.9
Fikrim yok	0	0.0
Toplam	31	100.0

Araştırmanın Genel Sorular Bölümü Soru 6'ya ilişkin frekans ve açık uçlu soruya verilen cevapların analiz sonuçları, Türkiye'de insani yardım sektöründe bağımsızlık ilkesinin kurumsal düzeyde güçlü bir şekilde benimsendiğine dair önemli bulgular sunmaktadır. Ankete katılan profesyonellerin %87.1'i (n=27) çalıştıkları kuruluşun politika, plan veya mevzuat gibi kurumsal araçlarında bağımsızlık ilkesine dair düzenlemelerin mevcut olduğunu belirtmiştir. Bu yüksek oran, söz konusu ilkenin sektörde sadece teorik bir kavram olarak kalmadığını, aynı zamanda kuruluşların operasyonel ve yasal çerçevelerine resmen entegre edildiğini göstermektedir. Bu, bağımsızlığın kurumsal bir taahhüt olarak ele alındığının ve operasyonel süreçlerin bir parçası haline getirildiğinin güçlü bir kanıtıdır.

Nicel verilerin gösterdiği bu yaygın kabul, açık uçlu soruya verilen yanıtlarla daha da derinlik kazanmaktadır. Cevaplar, kuruluşların bu ilkeyi nasıl tanımladığını ve uyguladığını ortaya koymaktadır. Örneğin, bazı yanıtlar, bağımsızlık ilkesinin dış siyasi veya ideolojik etkilere karşı koruma sağlamak üzere açıkça mevzuatla güvence altına alındığına işaret etmektedir. AHBAP gibi sivil toplum kuruluşlarından gelen yanıtlar, derneğin siyasi, ekonomik veya ideolojik yapılardan talimat almama ve bağımsız karar alma yetisine sahip olma gibi maddelerle bu ilkeyi açıkça tüzüklerine işlediklerini göstermektedir. Kızılay gibi uluslararası bağları olan bir kurumun çalışanları ise bağımsızlık ilkesini kurumun Tüzüğü'ne atıfta bulunarak tanımlarken, İHH çalışanları "Harici herhangi bir otorite etkisi altında kalmadan kendi evrensel insani değerleri referans alarak sevk ve idare" ilkesine vurgu yapmıştır. Bu bulgular, bağımsızlık ilkesinin, kuruluşların kendi misyon ve kurumsal yapısına göre farklı şekillerde yorumlandığını ve somutlaştırıldığını göstermektedir. Bazı kurumlar için bağımsızlık daha çok yasal bir zorunlulukken, diğerleri için temel bir değer ve operasyonel felsefenin parçasıdır. Bu durum, Türkiye'de insani yardım sektörünün, bağımsızlık ilkesini farklı kurumsal bağlamlarda kendine özgü pratikler ve misyonlar aracılığıyla yeniden tanımladığını ve anlamlandırdığını kanıtlamaktadır.

Soru 7: Politika, plan, mevzuat vb. kurumsal araçlarınızda yansızlık ilkesine ilişkin düzenlemeler var mı?

Tablo 11: Kurumsal Araçlarda Yansızlık İlkesine İlişkin Düzenlemeler Bulunma Durumu

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	24	77,4
Hayır	2	6,5
Fikrim Yok	5	16,1
Toplam	31	100

Kuruluşların politika, plan ve mevzuat gibi kurumsal araçlarında yansızlık ilkesine dair düzenlemelerin varlığına ilişkin bulgular, Türkiye'de insani yardım sektörünün etik temellerine dair önemli bir resim sunmaktadır. Frekans analizi, ankete katılan profesyonellerin büyük bir çoğunluğunun (%77,4) bu tür düzenlemelerin varlığına inandığını ortaya koymaktadır. Bu oran, yansızlık ilkesinin sektördeki kuruluşların kurumsal kimliğinin ve operasyonel çerçevesinin ayrılmaz bir parçası olarak görüldüğünü ve genel bir kabul gördüğünü göstermektedir. Ancak, bu bulgu, katılımcıların %16,1'inin "Fikrim yok" yanıtını vermesiyle birlikte daha derinlemesine bir analiz gerektirmektedir. Bağımsızlık ilkesine ilişkin daha önceki soruyla kıyaslandığında bu oranın daha yüksek olması, yansızlık ilkesinin kurumsal düzeyde var olmakla birlikte, bu konudaki bilginin çalışanlar arasında daha az yaygın olduğu veya içeriğin yeterince somutlaşmadığı yönünde bir algı-bilgi boşluğuna işaret etmektedir.

Bu nicel bulgu, açık uçlu soruya verilen cevapların sunduğu verilerle birlikte incelendiğinde daha kapsamlı bir anlam kazanmaktadır. Katılımcıların verdikleri yanıtlar, yansızlık ilkesinin kurumlar arasında nasıl yorumlandığına ve uygulandığına dair önemli ipuçları vermektedir. Örneğin, AFAD gibi kamu kurumlarında çalışan bir katılımcı, yansızlık ilkesini "Kamu Görevlileri Etik Davranış İlkeleri ile Başvuru Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" gibi resmi mevzuatla ilişkilendirmiştir. Öte yandan, sivil toplum kuruluşlarından gelen yanıtlar, bu ilkeyi daha çok operasyonel düzeyde,

"Hiçbir siyasi, din, etnik ya da benzeri ayrımı yapmadan" veya "muhatabının sadece mağdur olması hali" gibi doğrudan ve evrensel bir dille tanımlamaktadır. Kızılay gibi uluslararası bir yapının parçası olan bir kurumdan gelen yanıt ise, ilkenin kurumsal tüzükte yer aldığına vurgu yapmaktadır. Bu çeşitlilik, yansızlık ilkesinin, farklı kurumsal yapı ve misyonlara göre özgün şekillerde somutlaştırıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak, bu bulgular, yansızlık ilkesinin Türkiye'deki insani yardım sektöründe kurumsal olarak benimsenen ve uygulanan bir değer olduğunu teyit etmektedir. Bununla birlikte, "Fikrim yok" yanıtlarının yüksekliği ve açık uçlu soruların cevaplarındaki çeşitlilik, ilkenin resmi düzenlemelerdeki varlığı ile çalışanlar tarafından içselleştirilmesi ve somut bir şekilde algılanması arasında potansiyel bir farklılık olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, sektördeki kurumların, yansızlık ilkesinin içeriğini daha şeffaf bir şekilde çalışanlarına aktarması ve bu ilkeyi günlük operasyonel süreçlere daha etkin bir şekilde entegre etmesi gerektiğine dair önemli bir çıkarım sunmaktadır.

Genel sorular bölümünden elde edilen bulguların bütününe bakıldığında, Türkiye'de insani yardım sektörünün operasyonel ve etik altyapısına dair kapsamlı ve çok boyutlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bu bulgular, sektördeki profesyonellerin temel insani yardım ilkelerine yönelik güçlü bir kurumsal bilince ve bu ilkelerin operasyonel pratiklere yansımasına dair önemli çıkarımlar sunmaktadır. Araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun kuruluşlarının açıkça tanımlanmış ilkelere sahip olduğuna inanması ve bu ilkeler arasında bağımsızlık ve yansızlığa ilişkin düzenlemelerin mevcut olduğunu belirtmesi, insani yardımın sadece reaksiyonel bir eylemden ibaret olmadığını, aksine derinlemesine kurumsallaşmış bir etik ve yasal çerçeveye dayandığını göstermektedir. Bu yüksek fikir birliği, Türkiye'de insani yardımın, uluslararası standartlara uygun bir şekilde temel ilkeler üzerine inşa edildiğinin güçlü bir kanıtıdır.

Bu temel inanç ve kurumsallaşma düzeyinin, operasyonel önceliklerle tutarlı bir şekilde ilişkilendiği gözlemlenmektedir. İnsani yardım aktörlerinin doğal afetleri aciliyet ve yansızlık ilkelerinin en net uygulandığı alanlar olarak birincil öncelik olarak görmeleri, teorik ilkelerle pratik uygulamalar arasındaki tutarlılığı ortaya koymaktadır. Bu durum, felaketlerin doğasının, herhangi bir politik, dini veya kültürel ayrım gözetmeksizin acil müdahaleyi gerektirmesi nedeniyle, profesyonellerin yansızlık

ilkesini en etkin şekilde uygulayabildikleri bir zemin hazırladığını düşündürmektedir. Öte yandan, savaş ve çatışma bölgeleri ile yoksulluk gibi daha karmaşık ve kronikleşmiş sorunların daha sonraki önceliklere yerleşmesi, bu tür krizlerin doğasının, bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin uygulanması noktasında daha fazla zorluk ve müzakere gerektirmesinden kaynaklandığına işaret etmektedir. Bu bulgular, insani yardımın sadece tek tip bir müdahale biçimi olmadığını, aksine krizin doğasına ve bağlamsal koşullara göre esneklik gösteren dinamik bir süreç olduğunu göstermektedir.

Ancak, tüm bu tutarlılığa rağmen, yansızlık ilkesinin kurumsal düzenlemelerdeki varlığına dair "Fikrim yok" yanıtlarının bağımsızlık ilkesine kıyasla daha yüksek olması, önemli bir ayrışmaya işaret etmektedir. Bu durum, yansızlık ilkesinin kurumsal metinlerde yer almakla birlikte, içeriğinin ve somut pratiklerinin çalışanlar tarafından tam olarak içselleştirilmediği veya yeterince şeffaf bir şekilde iletilmediği şeklinde yorumlanabilir. Farklı kurumlardan (kamu, sivil toplum ve uluslararası kuruluşlar) gelen yanıtların, bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini kendi misyon ve kurumsal kültürlerine göre farklı şekillerde tanımlamaları, bu ilkelerin yekpare kavramlar olmaktan ziyade, her kurumun kendi bağlamında yeniden anlamlandırdığı, kendi operasyonel pratiğine uyarladığı canlı ve dinamik ilkeler olduğunu kanıtlamaktadır. Sonuç olarak, genel sorular bölümünden elde edilen veriler, Türkiye'de insani yardım sektörünün temel ilkeler açısından sağlam bir zemine oturduğunu ancak bu ilkelerin uygulanma biçimi ve çalışanlar tarafından algılanma düzeyinde kurumsal bağlama göre önemli farklılıklar ve potansiyel bilgi boşlukları barındırdığını ortaya koymaktadır. Bu bütüncül değerlendirme, araştırmanın temel bulgularını özetleyerek, ileriki bölümlerdeki tartışma ve sonuç bölümleri için güçlü bir temel oluşturmaktadır.

MOTİVASYON BÖLÜMÜ

Soru 1: Kuruluşunuzun insani yardım operasyonlarında ve faaliyetlerinde temel motivasyon kaynağı nedir?

Bu bölümde, anketin motivasyon bölümünün tek sorusu olan “Kuruluşunuzun insani yardım operasyonlarında ve faaliyetlerinde temel motivasyon kaynağı nedir?” sorusuna verilen yanıtlar, frekans ve Kikare ile nicel, ayrıca "Diğer" yanıtı verenlerin sunduğu açıklamalarla nitel olarak incelenmiştir. Bu bütüncül yaklaşım, insani yardım operasyonlarının ardındaki karmaşık ve çok katmanlı motivasyon ağını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 12: Operasyonel Faaliyetlerin Temel Motivasyon Kaynakları Frekans Analizi

Motivasyon Kaynağı	Seçen Kişi Sayısı (n)	Yüzde (%)
İhtiyacı karşılamak	30	96,8
Ülkeler arası iş birliğini geliştirmek	14	45,2
Dış politikanın yayılımı	14	45,2
Siyasi etki	13	41,9
Dini inançlar	11	35,5
Ekonomik çıkarlar	7	22,6
Kişisel tatmin	5	16,1
Etnik faktörler	2	6,5
Diğer	2	6,5
Fikrim yok	1	3,2

Frekans analizi, insani yardım profesyonelleri için en baskın motivasyon kaynağının, açık ara farkla "İhtiyacı karşılamak" olduğunu göstermektedir. Katılımcıların neredeyse tamamının (%96,8) bu maddeyi işaretlemesi, insani yardımın

temel ilkesine, yani insanlığın acılarını dindirme amacına olan güçlü ve evrensel bir bağlılığı teyit etmektedir. Bu bulgu, önceki bölümde incelenen "yansızlık" ilkesine yönelik yüksek algıyla da paralellik taşımakta; her iki sonuç da eylemlerin odağının ihtiyacın kendisi olduğunu doğrulamaktadır.

Ancak, bu temel insani motivasyonun yanı sıra, dikkate değer oranda katılımcının, "Ülkeler arası iş birliğini geliştirmek" (%45,2), "Dış politikanın yayılımı" (%45,2) ve "Siyasi etki" (%41,9) gibi ikincil motivasyonları da seçmesi, insani yardım operasyonlarının çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, insani yardımın yalnızca etik bir eylem değil, aynı zamanda ulusal çıkarlara ve stratejik hedeflere hizmet edebilecek bir araç olarak algılandığına işaret etmektedir.

Tablo 13: Kurum Tipine Göre Motivasyon Kaynaklarının Karşılaştırılması (Ki-Kare Testi)

Test	Değer ($\chi 2$)	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık Değeri
Pearson Ki-Kare	8,908	2	0,012

Siyasi etki motivasyonu açısından yapılan Ki-Kare testi sonuçları ($p=0.012$), kurum tipleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($p < 0.05$). Bu bulgu, "Siyasi etki" motivasyonunun AFAD çalışanları tarafından anlamlı derecede daha fazla seçildiğini, Kızılay ve STK'larda ise bu oranın daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, insani yardımın devlet eliyle yürütüldüğü durumlarda, operasyonların yalnızca ihtiyaç odaklı değil, aynı zamanda ulusal çıkarlara hizmet eden ikincil amaçlarla da şekillenebildiği yönündeki akademik argümanları doğrulamaktadır. Aynı zamanda, bu motivasyonların Kızılay ve STK çalışanları tarafından neredeyse hiç belirtilmemesi, bu kurumların kendi içlerinde siyasi bağımsızlığı ve tarafsızlığı koruma çabasını yansıtmaktadır.

Diğer bir önemli farklılaşma noktası ise "Dini inançlar" motivasyonudur. Bu motivasyon, anlamlı bir farkla yalnızca sivil toplum kuruluşları (STK) çalışanları tarafından seçilmiştir. Bu durum, bazı STK'ların misyonlarının doğrudan inanç temelli değerlerle şekillendiği ve bu durumun çalışanların motivasyonuna da yansıdığı

görülmektedir. Kamu kurumu olan AFAD'ın operasyonel motivasyonlarında bu ifadenin görülmemesi, kurumların farklı misyon ve yapılarına işaret etmektedir.

"Diğer" seçeneğini işaretleyen katılımcıların açık uçlu soruya verdikleri cevaplar, nicel verilerin ötesinde, motivasyon kaynaklarının daha kişisel ve derin boyutlarına ışık tutmaktadır. "İnsanın hak ettiği onurlu yaşamı sağlamak." yanıtı, insani yardımın en temel insani ve etik boyutuna vurgu yapmaktadır. Bu ifade, sadece fiziksel ihtiyaçları karşılamanın ötesinde, insan onurunu koruma gibi evrensel bir ahlaki sorumluluğu öne çıkarmaktadır. Bir Kızılay çalışanının "Ulusal düzeyde siyasi etki, Uluslararası düzeyde ise dış politikanın yayılımı" şeklindeki yanıtı, kamu kurumu ve uluslararası bir örgüt olma ikilemi içinde, kurumsal motivasyonun karmaşıklığını göstermektedir. Diğer bir Kızılay çalışanının "Bireylerin ve toplumların dirençliliğini arttırıp insan onurunu korumak ve ızdırabını dindirmek" ifadesi ise, Kızılay'ın operasyonlarının yalnızca acil yardım sağlamaktan öte, uzun vadeli bir kapasite geliştirme ve dirençlilik oluşturma hedefini taşıdığını göstermektedir.

Bu kapsamlı analiz, insani yardım motivasyonlarının, temel insani ilkelere olan güçlü bağlılıkla (ihtiyacı karşılamak) başlayan, ancak kurumun doğası ve misyonuyla belirlenen ikincil motivasyonlarla (siyasi etki, dış politika, dini inançlar) zenginleşen çok boyutlu bir fenomen olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, bir yandan insani yardım profesyonellerinin acı dindirme gibi etik bir misyona derinden bağlı olduğunu gösterirken, diğer yandan bu misyonun, özellikle kamu kuruluşlarında, jeopolitik ve stratejik hedeflerle iç içe geçtiğini kanıtlamaktadır. Bu durum, insani yardımın teorik idealleri ile pratik gerçeklikleri arasındaki karmaşık ilişkiyi ampirik olarak gözler önüne sermektedir. Ki-Kare testi ve açık uçlu soruların cevapları, motivasyon kaynaklarının kurumlar arasında anlamlı farklılıklar gösterdiğini açıkça ortaya koymaktadır. Kamu kurumları (AFAD) için siyasi ve dış politika motivasyonları daha ön plandayken, STK'lar için dini inançlar gibi misyon odaklı faktörler ön plana çıkmaktadır. Bu bulgu, insani yardım operasyonlarının kurumsal kimlik ve misyon doğrultusunda farklı şekillerde yorumlandığını ve uygulandığını desteklemektedir. Motivasyon analizinden elde edilen bu bulgular, daha önceki "yansızlık" ve "bağımsızlık" ilkeleri analizleriyle de güçlü bir paralellik taşımaktadır. Yansızlık ve bağımsızlık ilkesine dair algısal boşlukların, özellikle kamu kurumlarında, operasyonların arkasındaki ikincil motivasyonlarla ilişkili olabileceği yönünde bir

argüman geliştirilebilir. Bu, araştırmanın ana argümanını güçlendiren ve farklı bölümler arasında bütünlük sağlayan kritik bir bulgudur.

KARAR ALMA MEKANİZMALARI VE ÖZERKLİK

Soru 1: Kuruluşunuzun insani yardım operasyonları için, operasyon kararı nasıl alınmaktadır?

Tablo 14: Operasyon Kararı Alma Süreçleri Frekans Analizi

Karar Alma Şekli	Frekans (n)	Yüzde (%)
Kararı Kuruluş Başkanı alır	3	9,7
Kararı ilgili Bakanlık alır	5	16,1
Karar kuruluş içerisinde istişare sonucu alınır	15	48,4
Karar kuruluş mevzuatı ile halihazırda alınmıştır	4	12,9
Diğer	3	9,7
Fikrim yok	1	3,2
Toplam	31	100

Karar alma mekanizmalarına dair yapılan frekans analizi, operasyon kararlarının alınmasında kuruluş içi istişarenin (%48,4) baskın bir model olduğunu göstererek sektörün genelinde kolektif ve katılımcı bir yaklaşımın yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu tekil modelin yanında diğer yaklaşımların da var olduğu açık uçlu soruya verilen cevaplarda net biçimde görülmektedir. Örneğin, "Diğer" seçeneği altında yer alan AFAD çalışanına ait "Cumhurbaşkanlığı karar alır" yanıtı, kamu kurumlarında operasyon kararlarının en üst siyasi otoriteden gelebildiğini açıkça göstermektedir. Bu bulgu, daha önceki analizlerde ortaya çıkan ve kamu kurumlarının motivasyonları arasında "dış politikanın yayılımı" ve "siyasi etki" gibi unsurların yer aldığı yönündeki çıkarımları güçlü bir şekilde desteklemektedir. Bu durum, kamuya bağlı kurumlar için bağımsızlık ilkesinin, sivil toplum kuruluşlarına kıyasla daha farklı bir bağlamda ele alındığını kanıtlamaktadır.

Öte yandan, Kızılay'dan gelen yanıtlar ise, karar alma süreçlerinin karmaşık ve çok katmanlı yapısını gözler önüne sermektedir. "Karar, kuruluş içerisinde ulusal/uluslararası sorumlu GM yapılarının teklifi icra kuruluna sunarak onay alması ile kuruluş içerisinde üst düzeyde alınır" ve "Mevzuat çerçevesinde Yönetim Kurulu

Kararı ve/veya makam oluru/onayı ile alınır" gibi ifadeler, bu tür kuruluşların karar alma süreçlerinin hem istişareye dayalı hem de sıkı bir hiyerarşik ve mevzuatsal çerçeveye bağlı olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, bu tür kuruluşların bağımsızlıklarını dış etkilere karşı korurken, içsel bir özerklik mekanizmasıyla hareket ettiğini ve operasyonel kararlarının şeffaf bir prosedürle alındığını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, soru analizinde frekans analiziyle genel bir resim çizilirken, açık uçlu soruya verilen cevapların sunduğu veriler bu resmin detaylarını doldurmaktadır. Bu veriler, karar alma süreçlerinin tek boyutlu olmadığını, aksine kurumsal kimlik, misyon ve bağlılıklar tarafından şekillenen özgün modellere sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, araştırmanın temel argümanlarından biri olan, bağımsızlık ve yansızlık gibi ilkelerin uygulamadaki somut karşılıklarının, kurumun yapısal doğasına göre farklılık gösterdiği tezini daha da güçlendirmektedir.

Soru 2: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyeti için karar alım sürecinde siyasi, ekonomik, askeri veya sosyal baskı hissetme durumunuzu aşağıdaki tabloya uygun şekilde işaretleyiniz.

Bu bölümde, insani yardım profesyonellerinin operasyonel karar alma süreçlerinde karşılaştıkları dışsal baskı türlerine yönelik algıları, nicel (frekans, Ki-Kare) ve açık uçlu soru cevaplarından elde edilen verilerin senteziyle incelenmiştir. Anketin bu sorusu, insani yardım ilkelerinden bağımsızlık ve yansızlığın pratikte ne derece uygulandığına dair ampirik bir zemin oluşturmaktadır. Analiz, baskı algılarının homojen olmadığını ve her kurumun kendine özgü yapısal, misyonel ve kültürel dinamikleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 15: Hissedilen Baskı Düzeylerine İlişkin Frekans Dağılımı

Baskı Kaynağı	Hiç Baskı Hissetmiyorum	Biraz Baskı Hissediyorum	Kararsızım	Baskı Hissediyorum	Çok Baskı Hissediyorum
Siyasi	10	4	2	8	7
Ekonomik	12	7	4	4	4
Askeri	19	4	3	2	3

Dini	19	5	1	3	3
Sosyal	11	9	5	4	2
Diğer	1	0	0	0	0

İnsani yardım profesyonellerinin operasyonel karar alma süreçlerinde hissettikleri dışsal baskılara ilişkin frekans ve Kruskal-Wallis testi analizlerinin bulguları, Türkiye'de insani yardım sektörünün iç dinamiklerine dair çok katmanlı bir resim sunmaktadır. Frekans analizine göre, en yoğun hissedilen baskı türü siyasi baskıdır. Anket katılımcılarının önemli bir bölümü bu konuda "Baskı Hissediyorum" (n=8) veya "Çok Baskı Hissediyorum" (n=7) şeklinde yanıt vererek, insani yardım operasyonlarının siyasi dinamiklerden tamamen bağımsız olmadığını açıkça göstermektedir. Bu bulgu, araştırmanın motivasyon bölümünde ortaya çıkan ve dış politika ile siyasi etki gibi ikincil faktörlerin operasyonel kararları etkileyebileceği yönündeki çıkarımlarla doğrudan örtüşmektedir.

Tablo 16: Kurum Tipine Göre Dışsal Baskı Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Baskı Kaynağı	Test Türü	Anlamlılık Değeri (p)
Siyasi	Kruskal-Wallis Testi	0,022
Ekonomik	Kruskal-Wallis Testi	0,576
Askeri	Kruskal-Wallis Testi	0,053
Dini	Kruskal-Wallis Testi	0,906
Sosyal	Kruskal-Wallis Testi	0,241
Diğer	Kruskal-Wallis Testi	1

Bu genel eğilim, Kruskal-Wallis testi ile daha da derinleşmektedir. Test sonuçları, siyasi baskı algısının çalıştıkları kuruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiğini (p=0,022) kanıtlamaktadır. Bu bulgu, bir kamu kurumu olan AFAD, uluslararası bir federasyonun parçası olan Kızılay ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarında çalışanların, siyasi baskıyı farklı derecelerde ve şekillerde algıladığını

ortaya koymaktadır. Özellikle kamuya bağlı kurumlar için operasyonel özerkliğin, siyasi otoritenin etkisi altında kalma potansiyelinin altı çizilmektedir.

Öte yandan, frekans analiziyle de ortaya konduğu gibi, askeri ve dini baskı hissetmeyenlerin oranı oldukça yüksektir. Kruskal-Wallis testi de bu algıların kurumlar arası dağılımının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini (sırasıyla p=0,053 ve p=0,906) doğrulamaktadır. Bu bulgular, askeri ve dini baskıların sektör genelinde yaygın bir sorun olarak görülmediğini ve bu algının, kurum türünden bağımsız olarak homojen bir yapıda olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'deki insani yardım sektörünün, küresel normlara uygun olarak, bu tür dışsal müdahalelere karşı güçlü bir duruş sergilediğinin önemli bir göstergesidir. Sosyal baskı algısındaki dengeli dağılım ise, sivil toplumun doğasında bulunan kamuoyu ve bağışçı ilişkilerinin getirdiği esnekliğin bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Sonuç olarak, bu bölümden elde edilen bulgular, insani yardım profesyonellerinin dışsal baskı algılarının tek boyutlu olmadığını ve bu algıların, kurumların yapısal, misyonel ve operasyonel bağlamlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır. Siyasi baskı, insani yardımın operasyonel özerkliği için en önemli kısıt olarak öne çıkarken, diğer baskı türleri daha yönetilebilir görünmektedir. Bu durum, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin güvence altına alınmasının sadece kurumsal mevzuatla değil, aynı zamanda hissedilen dışsal baskı türlerinin dikkatli bir şekilde analiz edilmesiyle mümkün olduğunu vurgulamaktadır.

Soru 3: "Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için bağımsızca karar alabilmesi mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Bu bölümdeki analiz, insani yardım profesyonellerinin, çalıştıkları kuruluşların operasyonel bağımsızlık düzeyine ilişkin algılarını merkeze almaktadır. Anketin bu sorusuna verilen yanıtlar, bir kurumun sahip olduğu özerklik potansiyelinin, çalışanlar tarafından ne derece içselleştirildiğini ve farklı kurum tipleri arasında bu algının nasıl farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Tablo 17: Kuruluşların Bağımsız Karar Alabilme Durumuna İlişkin Frekans Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen katılıyorum	11	35,5
Katılıyorum	10	32,3
Kararsızım	6	19,4
Katılmıyorum	2	6,5
Kesinlikle katılmıyorum	2	6,5
Toplam	31	100

İnsani yardım profesyonellerinin operasyonel karar alma süreçlerinde hissettikleri dışsal baskılara ve bağımsızlık algılarına ilişkin frekans ve Kruskal-Wallis testi analizlerinin bulguları, Türkiye'de insani yardım sektörünün iç dinamiklerine dair çok katmanlı bir resim sunmaktadır. Frekans analizine göre, insani yardım alanında çalışanların büyük bir çoğunluğu, %67,8'i (n=21), çalıştıkları kurumun bağımsızca karar alabilmesinin mümkün olduğuna inanmaktadır. Bu bulgu, sektör genelinde operasyonel bağımsızlık ilkesinin güçlü bir şekilde içselleştirilmiş olduğuna dair yaygın bir algının varlığını işaret etmektedir.

Tablo 18: Kurum Tipine Göre Bağımsız Karar Alma Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Test	Değer	Serbestlik Derecesi	Anlamlılık
Kruskal-Wallis Testi	12,398	2	0,002

Ancak, bu genel olumlu algının tüm kurumlar için geçerli olmadığı, Kruskal-Wallis testi sonuçlarıyla ortaya konmaktadır. Bağımsızlık algısının çalıştıkları kuruma göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği (p=0,002) kanıtlanmıştır. Bu anlamlı farkın kaynağını incelemek için yapılan ikili karşılaştırmalar, bağımsızlık algısındaki temel ayrışmanın AFAD ile sivil toplum kuruluşları (STK) arasında olduğunu göstermektedir (p=0,002). Bu bulgu, kamuya bağlı bir kurumda çalışan

profesyonellerin bağımsızlık algısının, STK çalışanlarına kıyasla belirgin bir şekilde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu sonuç, önceki analizlerde ele aldığımız ve özellikle kamu kurumlarının siyasi ve dış politika gibi ikincil faktörlerden daha fazla etkilendiği yönündeki bulgularla tam bir tutarlılık içindedir.

Bu bulgular, insani yardımda bağımsızlık ilkesinin pratikteki en büyük kısıtının siyasetten kaynaklandığı tezini güçlendirmektedir. Siyasi baskı algısının sadece yüksek frekansta değil, aynı zamanda kurumlar arası anlamlı farklılık göstermesi, bu baskının sektörün yapısal bir özelliği olduğunu ve her kurumun kendi konumuna ve misyonuna göre bu baskıyla farklı şekillerde mücadele ettiğini göstermektedir. Özellikle kamuya bağlı kurumlar için operasyonel özerkliğin, siyasi otoritenin etkisi altında kalma potansiyelinin altı çizilmektedir.

Öte yandan, frekans analiziyle de ortaya konduğu gibi, askeri ve dini baskı hissetmeyenlerin oranı oldukça yüksektir ve Kruskal-Wallis testi de bu algıların kurumlar arası dağılımının istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini doğrulamaktadır. Bu bulgular, Türkiye'deki insani yardım sektörünün, küresel normlara uygun olarak, bu tür dışsal müdahalelere karşı güçlü bir duruş sergilediğinin önemli bir göstergesidir.

Sonuç olarak, bu bölümden elde edilen bulgular, insani yardım profesyonellerinin dışsal baskı algılarının tek boyutlu olmadığını ve bu algıların, kurumların yapısal, misyonel ve operasyonel bağlamlarıyla doğrudan ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır. Bağımsızlık algısı, tek boyutlu bir kavram olmayıp, çalışanların kurumsal kimlikle kurduğu ilişkinin bir yansımasıdır. Bu durum, insani yardımda ilkelerin güvence altına alınmasının sadece yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda operasyonel pratiklerin ve hissedilen baskıların dikkatli bir şekilde analiz edilmesiyle mümkün olduğunu göstermektedir.

Karar Alma Mekanizmaları ve Özerklik bölümünde yapılan üç soruluk analiz, insani yardım profesyonellerinin operasyonel bağımsızlık ilkesine ilişkin algılarının, çalıştıkları kurumların yapısal ve işleyişsel dinamikleriyle ne denli iç içe geçtiğini ampirik olarak kanıtlamaktadır. Bu üç sorudan elde edilen bulgular, birbirini tamamlayan ve araştırmanın temel argümanını güçlendiren çok katmanlı bir anlatı sunmaktadır.

İlk olarak, “Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için bağımsızca karar alabilmesi mümkündür” yargısına yönelik frekans analizi, sektör çalışanlarının ezici çoğunluğunun (%67,8) bu ilkeye inandığını göstermektedir. Bu bulgu, bağımsızlığın insani yardım ekosisteminde genel kabul gören bir norm olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu genel olumlu algının tüm kurumlarda homojen olmadığını, Kruskal-Wallis testi sonuçları ortaya çıkarmaktadır. Testin istatistiksel olarak anlamlı farklılık ($p=0,002$) bulması ve ikili karşılaştırmaların bu farkın temel olarak AFAD ile sivil toplum kuruluşları (STK) arasında olduğunu göstermesi ($p=0,002$), bağımsızlık algısının kurumsal kimlikle doğrudan ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu algısal farklılığın altında yatan nedenler, diğer iki sorunun bulgularıyla daha da somutlaşmaktadır. Operasyon kararlarının nasıl alındığına dair analiz, karar alma mekanizmalarının tek tip olmadığını ve her ne kadar "kuruluş içi istişare" baskın bir model (%48,4) olsa da, bazı kurumlar için kararların bakanlıklar veya en üst siyasi otorite tarafından alınabildiğini göstermektedir. Bu durum, kamuya bağlı kurumların karar alma süreçlerinin, sivil toplum kuruluşlarına kıyasla daha merkeziyetçi ve hiyerarşik olabileceğini göstermektedir. Bu bulgu, bağımsızlık algısının neden kurumlara göre farklılaştığının somut bir kanıtıdır.

Son olarak, hissedilen dışsal baskılara yönelik analiz bu resmin en kritik parçasını sunmaktadır. Analiz, insani yardım profesyonellerinin en yoğun şekilde siyasi baskı hissettiğini ve bu baskı algısının da yine kurumlar arası anlamlı farklılıklar gösteren tek baskı türü olduğunu ortaya koymaktadır ($p=0,022$). Diğer baskı türlerinin (ekonomik, askeri, dini, sosyal) ise kurumlar arası anlamlı farklılık göstermemesi, siyasi baskının operasyonel özerklik için en önemli kısıt olarak öne çıktığını vurgulamaktadır.

Bütüncül bir değerlendirme yapıldığında, bu üç soru ve yanıtları, Türkiye'de insani yardım sektöründe operasyonel özerkliğin, yasal ve yapısal kimliklerle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bir kurumun karar alma süreçleri, hissedilen baskılar ve nihayetinde çalışanlarının bağımsızlık algısı, o kurumun kamuya, uluslararası bir yapıya veya sivil topluma olan bağlılığından bağımsız değildir. Elde edilen veriler, insani yardımın teorik ilkelerinin, siyasi, idari ve kurumsal pratiklerin karmaşık etkileşimi içinde yeniden şekillendiğini ve bu etkileşimin, bir kurumun operasyonel bağımsızlığını nasıl algıladığını ve yaşadığını

belirleyen temel faktör olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, sektördeki aktörlerin, insani yardım ilkelerine olan bağlılıklarını sürdürebilmek için kendi kurumsal ve operasyonel bağlamlarını sürekli olarak analiz etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bulgular, araştırmanın, insani yardımın sadece teorik bir alan değil, aynı zamanda siyasi ve kurumsal güçlerin etkisi altında olan dinamik bir pratik olduğu yönündeki ana argümanını güçlü bir şekilde desteklemektedir.

KAYNAKLAR BÖLÜMÜ

Soru 1: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için kaynakları nelerdir?

Tablo 19: İnsani Yardım Kaynaklarına İlişkin Frekans Dağılımı

Kaynak	Frekans (n)	Yüzde (%)*
Devlet bütçesi	23	74,2
Özel bağışlar	20	64,5
Uluslararası fonlar	15	48,4
Kurumsal destek	16	51,6
Diğer	2	6,5
Fikrim yok	0	0

İnsani yardım kuruluşlarının operasyonel faaliyetlerini finanse etmek için başvurdukları kaynaklara ilişkin frekans ve açık uçlu soruların cevaplarından elde edilen verilerin analizi, Türkiye'deki insani yardım sektörünün finansal yapısının çok boyutlu ve karmaşık bir doğaya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Frekans analizi, sektörün finansmanında iki ana kaynağın baskın olduğunu göstermektedir: Devlet bütçesi (%74,2) ve Özel bağışlar (%64,5). Bu bulgu, insani yardımın hem kamu kaynaklarına hem de sivil toplumun doğrudan katkılarına dayanan hibrit bir ekosistemde faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir. Bu ikili bağımlılık, bir yandan operasyonların sürekliliği için finansal bir güvence sağlarken, diğer yandan insani yardım ilkelerinden bağımsızlık açısından potansiyel kısıtlamalar barındırmaktadır.

Devlet bütçesine olan yüksek bağımlılık, özellikle kamu kurumları için operasyonel kararların siyasi ve dış politika hedefleriyle örtüşme riskini beraberinde getirebilmektedir.

Bu genel tablonun ötesinde, açık uçlu soruya verilen cevaplar finansal kaynakların çeşitliliğine dair daha derin bir kavrayış sunmaktadır. "Diğer" yanıtları, bazı kuruluşların finansman modellerinin, geleneksel bağış ve bütçe kaynaklarının ötesine geçtiğini göstermektedir. Örneğin, Türk Kızılayı'nın "kendi gelirleri" ve "gelir getirici faaliyetleri" (mineral su satışı gibi) aracılığıyla elde ettiği fonlar, bu kurumun finansal özerkliğini artırma yönündeki kendine özgü stratejisini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, bazı kuruluşların "proje kapsamında" fon alması, finansmanın spesifik hedeflere bağlı olduğunu ve uluslararası fon sağlayıcıların önceliklerinin operasyonların yönünü belirleyebileceğini göstermektedir.

Bu bulgular, bir kurumun finansal kaynaklarının, sadece operasyonel kapasitesini değil, aynı zamanda operasyonel bağımsızlık derecesini ve dolayısıyla insani yardım ilkelerine olan bağlılığını da doğrudan etkileyen kritik bir faktör olduğunu kanıtlamaktadır. Finansal çeşitlilik, bir kurumun dışsal baskılara karşı direncini artırarak operasyonel esnekliğini pekiştirirken, tek bir kaynağa olan bağımlılık bu özerkliği zayıflatabilir. Sonuç olarak, bu analiz, insani yardım kuruluşlarının finansal yapısının, onların kimliği, misyonu ve operasyonel modeli ile ayrılmaz bir bütün oluşturduğunu ve finansal bağımsızlığın, operasyonel bağımsızlığın temel bir ön koşulu olduğunu ortaya koymaktadır.

Soru 2: "Bağışçılar insani yardıma ilişkin karar ve operasyonları etkileyebilir ve yönlendirebilir" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Tablo 20: Bağışçı Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen katılıyorum	11	35,5
Katılıyorum	12	38,7
Kararsızım	6	19,4

Katılmıyorum	2	6,5
Kesinlikle katılmıyorum	0	0
Toplam	31	100

"Bağışçılar insani yardıma ilişkin karar ve operasyonları etkileyebilir ve yönlendirebilir" yargısına ilişkin bulguların bütüncül olarak değerlendirilmesi, insani yardım sektörünün operasyonel özerkliğine dair çok boyutlu bir perspektif sunmaktadır. Frekans analizi, katılımcıların ezici bir çoğunluğunun (%74,2) bu yargıya katıldığını göstererek, bağışçıların operasyonlar üzerindeki potansiyel etkisinin sektör genelinde yaygın ve kabul görmüş bir gerçeklik olarak algılandığını kanıtlamaktadır. Bu yüksek konsensus, insani yardımın temel ilkeleri olan yansızlık ve bağımsızlık ile finansal kaynaklara duyulan pratik ihtiyaç arasındaki temel gerilimi net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu bulgu, kuruluşların türü, misyonu veya finansman kaynaklarının çeşitliliğinden bağımsız olarak, bağışçıların güç ve yönlendirme potansiyelinin bir endişe kaynağı olduğunu vurgulamaktadır. Bu yaygın kanaat, finansal bağımlılığın yalnızca bir mali zorunluluk değil, aynı zamanda operasyonların niteliğini ve yönünü belirleme potansiyeli taşıyan stratejik bir faktör olarak görüldüğünü göstermektedir.

Tablo 21: Kurum Tipine Göre Bağışçı Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Test	**Değer**	**Anlamlılık**
Kruskal-Wallis Testi	5,695	0,019

Bu genel algı, Kruskal-Wallis testi sonuçlarıyla daha da anlam kazanmaktadır. Test, katılımcıların bağışçı etkisine dair algılarının kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($p < 0,05$). Yapılan ikili karşılaştırmalar, bu farklılığın temel olarak Türk Kızılay'ı ve sivil toplum kuruluşları (STK) arasında belirginleştiğini kanıtlamaktadır ($p=0,019$). Bu bulgu, insani yardım sektörünün finansal bağımlılık konusunda homojen bir yapı sergilemediğini, aksine

her bir kurumun kendine özgü finansman modelinin, çalışanların bağışçı etkisine dair algılarını doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Türk Kızılay'ının kendi gelir getirici faaliyetleri (mineral su satışı vb.) ve uluslararası federasyon yapısının bir parçası olması, kurumu finansal olarak farklı bir konuma yerleştirebilir ve bu durum, bağışçıların operasyonel kararları üzerindeki etkisine dair algıları STK'lardan farklı kılabilmektedir. Öte yandan, uluslararası ve özel bağışlara daha bağımlı olan STK'lar için bağışçıların etkisi, daha doğrudan ve hissedilir bir kısıt olarak algılanıyor olabilir.

Sonuç olarak, bu analiz, operasyonel özerkliğin önündeki engellerin iki ana kategoriye ayrılabileceğini göstermektedir: birincisi, belirli bir kurumsal yapıyla (örneğin, kamu kurumlarının siyasi bağlılıkları) ilişkili olanlar; ikincisi ise, bağışçı bağımlılığı gibi, sektördeki tüm aktörler için geçerli olan ve finansmanın doğasından kaynaklanan evrensel zorluklardır. Ancak, bu evrensel zorluğun bile farklı kurumsal modellerde farklı şekillerde algılandığı, özellikle Türk Kızılay'ı gibi kendi gelir kaynaklarına sahip kurumların, diğer STK'lardan ayrışarak bu algıyı farklılaştırdığı görülmektedir. Bu durum, insani yardım ilkelerinin pratik uygulamasının hem kurumsal kimlikle hem de tüm sektörü kapsayan finansal gerçekliklerle iç içe geçmiş karmaşık bir olgu olduğunu kanıtlamaktadır.

Soru 3: Finansal konularda bağımsızlık ilkesi ile açık bir şekilde ilişkilendirilen prosedürleriniz var mı?

Tablo 22: Finansal Bağımsızlık Prosedürlerine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	19	61,3
Hayır	10	32,3
Fikrim yok	2	6,5
Toplam	31	100

Bu sorudan elde edilen bulguların kapsamlı bir analizi, insani yardım sektörünün finansal bağımsızlık ilkesine yaklaşımının hem nicel hem de nitel boyutlarda karmaşık bir resmini ortaya koymaktadır. Frekans dağılımı, katılımcıların

çoğunluğunun (%61,3) çalıştıkları kuruluşlarda finansal bağımsızlıkla açıkça ilişkilendirilen prosedürlerin varlığına inandığını gösterse de bu inanç sektör genelinde homojen bir dağılım sergilemektedir.

Tablo 23: Kurum Tipine Göre Bağımsızlık Prosedürleri Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Test	Değer	Anlamlılık (p)
Kruskal-Wallis Testi	0,889	0,641

Kruskal-Wallis testi sonuçları, prosedürlerin varlığına dair algının kurumlar arasında (AFAD, Kızılay, STK) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini kanıtlamaktadır (p=0,641). Bu bulgu, finansal bağımsızlık ilkesinin, tıpkı bağışçıların operasyonel etkisi gibi, sektörel bir dinamik olarak algılandığını ve bu konunun sadece belirli kurumlara özgü bir mesele olmadığını ortaya koymaktadır.

Ancak, nicel verilerin gösterdiği bu ortak inanç, açık uçlu sorulara verilen yanıtlar aracılığıyla daha derinlemesine incelendiğinde önemli bir boşluk göze çarpmaktadır. Çoğu katılımcı bu prosedürlerin varlığını "Evet" olarak onaylarken, bunları somut bir şekilde tanımlamada yetersiz kalmaktadır. Verilen yanıtlar genellikle kurumların genel tüzüklerine, etik kurallarına veya soyut misyon ilkelerine atıfta bulunmaktadır. Örneğin, bazı katılımcılar genel kamu yönetmeliklerine veya "bağımsızlık ilkesinin dernek tüzüğünde yer almasına" vurgu yaparken, çok azı spesifik ve somut bir finansal denetim mekanizması veya karar alma prosedürü belirtmiştir. Türk Kızılay'ından gelen yanıtlar dahi, bu konuda diğerlerine göre daha somut ifadeler ("kendi gelirleri," "gelir getirici faaliyetler") kullansa da genel bir kural veya ilke atfı yapma eğilimi devam etmektedir. Bu durum, insani yardım profesyonellerinin finansal bağımsızlık ilkesine güçlü bir inanç beslediğini, ancak bu ilkenin operasyonel pratiklere nasıl dönüştürüldüğü hakkında yeterli ve somut bilgiye sahip olmayabileceğini düşündürmektedir. Bu bulgular, bir yandan sektör genelinde bu ilkenin kurumsal olarak benimsendiğini gösterirken, diğer yandan bu benimsemenin operasyonel şeffaflık ve çalışan farkındalığıyla tam olarak örtüşmediğini kanıtlamaktadır. Bu durum, finansal bağımsızlık ilkesinin pratikte

güvence altına alınması için sadece politikaların varlığının değil, aynı zamanda bu politikaların çalışanlar tarafından net bir şekilde anlaşılmasının ve uygulanmasının da kritik olduğunu ortaya koymaktadır.

Soru 4: "İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması bağımsızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Tablo 24: Devlet Bütçesinin Bağımsızlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen katılıyorum	1	3,2
Katılıyorum	3	9,7
Kararsızım	6	19,4
Katılmıyorum	11	35,5
Kesinlikle katılmıyorum	10	32,3
Toplam	31	100

"İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması bağımsızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir" yargısına ilişkin bulguların analizi, insani yardım profesyonellerinin finansal bağımsızlık konusundaki ortak ve güçlü algısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Frekans analizi, katılımcıların ezici bir çoğunluğunun (%67,8) bu yargıya "Katılmıyorum" ya da "Kesinlikle katılmıyorum" şeklinde görüş bildirdiğini göstermektedir. Bu bulgu, devlet bütçesinin getirdiği operasyonel kolaylıklar ve istikrar potansiyeline rağmen, sektördeki profesyonellerin bu kaynağı bağımsızlık ilkesi için potansiyel bir tehdit olarak gördüğüne dair güçlü bir kanıt sunmaktadır. Bu yaygın kanaat, finansal kaynakların sadece operasyonların yürütülmesini sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda kuruluşların etik ve operasyonel özerkliğini de doğrudan etkilediği yönündeki temel bir kabulü yansıtmaktadır.

Tablo 25: Kurum Tipine Göre Devlet Bütçesinin Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Test	Değer	Anlamlılık (p)
Kruskal-Wallis Testi	1,969	0,374

Bu güçlü olumsuz algının temelinde yatan dinamikler, Kruskal-Wallis testi sonuçlarıyla daha da derinleşmektedir. Test, devlet bütçesinin bağımsızlık üzerindeki etkisine dair algıların kurumlar arasında (AFAD, Kızılay, STK) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini kanıtlamaktadır (p=0,374). Bu, sektördeki tüm kurumların, yapısal ve yasal kimlikleri ne olursa olsun, devlet bütçesi kullanımının bağımsızlık üzerindeki olumsuz etkisi konusunda benzer bir kanaati paylaştığını göstermektedir. Kamu kurumu olan AFAD çalışanlarının dahi, bu konuda sivil toplum kuruluşları ve Türk Kızılay'ı çalışanlarıyla aynı fikirde olması, bu algının kurumsal aidiyetten bağımsız, sektörel ve profesyonel bir bilinçten kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, bir önceki bölümde incelenen, bağışçı etkisinin tüm kurumlar için geçerli, ortak bir zorluk olduğu yönündeki tespitle de tutarlılık göstermektedir. Sektör çalışanları, finansal bağımlılığın, kaynağı ne olursa olsun (özel bağışçılar veya devlet), operasyonel bağımsızlığı zedeleyebileceği yönünde genel bir endişeyi paylaşmaktadır.

Sonuç olarak, bu analiz, insani yardım sektöründe bağımsızlık ilkesinin güvence altına alınmasının, yalnızca belirli bir kurum tipinin meselesi olmadığını, aksine tüm paydaşların karşı karşıya olduğu ortak bir etik ve operasyonel meydan okuma olduğunu kanıtlamaktadır. Finansal özerklik, sadece operasyonel etkinliğin bir göstergesi olmakla kalmayıp, aynı zamanda insani yardımın temel ilkelerine olan bağlılığın da bir yansıması olarak algılanmaktadır. Bu durum, insani yardım profesyonellerinin, yasal statülerinden bağımsız olarak, operasyonel bağımsızlığı korumayı mesleki etiklerinin ayrılmaz bir parçası olarak gördüğünü ve devlet finansmanının bu etiğe yönelik potansiyel bir risk taşıdığını düşünerek ortak bir zemin üzerinde buluştuğunu göstermektedir.

Soru 5: "İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması yansızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Tablo 26: Devlet Bütçesinin Yansızlık Üzerindeki Etkisine İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen katılıyorum	1	3,2
Katılıyorum	3	9,7
Kararsızım	6	19,4
Katılmıyorum	11	35,5
Kesinlikle katılmıyorum	10	32,3
Toplam	31	100

"İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması yansızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir" yargısına ilişkin bulguların analizi, insani yardım profesyonellerinin finansal kaynakların operasyonel ilkeler üzerindeki etkisi hakkındaki güçlü ve yekpare algısını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Frekans analizi, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%67,8) bu yargıya "Katılmıyorum" veya "Kesinlikle katılmıyorum" şeklinde yanıt verdiğini göstermektedir. Bu oran, bir önceki analizde bağımsızlık ilkesi için elde edilen sonuçlarla tamamen aynıdır. Bu durum, sektör profesyonellerinin devlet bütçesi kullanımını yalnızca operasyonel özerklik (bağımsızlık) için değil, aynı zamanda yansız yardımların uygulanabilirliği için de potansiyel bir risk olarak gördüğünü kanıtlamaktadır. Bu iki temel insani ilkenin, finansal kaynağın niteliği karşısında benzer bir hassasiyet göstermesi, profesyonel algıda bağımsızlık ve yansızlık arasında güçlü bir korelasyon olduğunu düşündürmektedir.

Tablo 27: Kurum Tipine Göre Devlet Bütçesinin Etkisi Algısının Karşılaştırılması (Kruskal-Wallis Testi)

Test	Değer	Anlamlılık
Kruskal-Wallis Testi	0,013	0,994

Bu algının sektörel yaygınlığı, Kruskal-Wallis testi sonuçlarıyla daha da pekiştirilmektedir. Test, yansızlık ilkesi üzerindeki olumsuz etki algısının, katılımcıların çalıştıkları kurumlar arasında (AFAD, Kızılay, STK) istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini kanıtlamaktadır (p=0,994). Bu, devlet bütçesi ile doğrudan ilişkili olan bir kamu kurumunun (AFAD) çalışanının da özel bağış ve uluslararası fonlarla çalışan bir sivil toplum kuruluşunun (STK) çalışanının da devlet fonlarının yansızlık ilkesi üzerinde olumlu bir etki yaratmadığı konusunda ortak bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, önceki soruda tespit edilen bağımsızlık algısındaki ortak kanaati güçlendirmekte ve insani yardım ilkelerine duyulan bağlılığın kurumsal kimlikten bağımsız, sektörel bir etik değer taşıdığını bir kez daha ortaya koymaktadır.

Bu kapsamlı analiz, insani yardımın temel ilkeleri olan bağımsızlık ve yansızlığın, Türkiye'deki profesyoneller için sadece teorik birer kavram değil, aynı zamanda operasyonel pratiklerin finansal kaynaklarla olan ilişkisinde test edilen somut ilkeler olduğunu göstermektedir. Devlet bütçesi gibi merkezi bir finansman kaynağının, operasyonel kapasiteyi artırma potansiyeline rağmen, siyasi veya stratejik hedeflerin operasyonlara nüfuz etmesi riskini beraberinde getirdiği yönündeki yaygın kanaat, sektörün finansal bağımlılık ve etik ilkeler arasında kalıcı bir gerilim içinde olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, insani yardım kuruluşlarının, kaynaklarını çeşitlendirmenin yanı sıra, devletle olan ilişkilerinde operasyonel bağımsızlık ve yansızlıklarını nasıl koruyacaklarına dair güçlü kurumsal ve etik mekanizmalar geliştirmesinin hayati önem taşıdığını vurgulamaktadır.

Soru 6: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerine ilişkin etkili bir finansal hesap verebilirlik mekanizması bulunuyor mu? Evet ise bu mekanizmayı nasıl sağlıyorsunuz?

Tablo 28: Finansal Hesap Verebilirlik Mekanizmasının Varlığına İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	24	77,4
Hayır	3	9,7
Fikrim yok	4	12,9
Toplam	31	100

Analizler, insani yardım profesyonellerinin çalıştıkları kuruluşların finansal hesap verebilirlik mekanizmalarına dair algılarını derinlemesine incelemektedir. Elde edilen bulgulara göre, katılımcıların büyük bir çoğunluğu, yani %77,4'ü, kurumlarında etkili bir finansal hesap verebilirlik mekanizmasının bulunduğuna inanmaktadır. Bu yüksek oran, Türkiye insani yardım sektörünün şeffaflık ve güvenilirlik ilkelerine güçlü bir bağlılık sergilediğine dair yaygın bir ortak algının varlığını göstermektedir. Bu bulgu, sektördeki kurumların, finansal kaynakları yönetme ve harcama süreçlerinde etik standartlara uyum sağlama konusunda kendilerine güvendiklerini ortaya koymaktadır.

Finansal hesap verebilirliği sağlamak için kullanılan mekanizmalara ilişkin verilere bakıldığında, en yaygın yöntemlerin aylık, yıllık veya ilgili göreve ilişkin faaliyet raporları (%87,5) ve bağımsız denetimler (%83,3) olduğu görülmektedir. Bu iki mekanizma, finansal güvenilirliği sağlama ve paydaşlara hesap verebilme konusunda temel araçlar olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, insani yardım kuruluşlarının, bağışçılarına ve kamuoyuna karşı şeffaf olma çabasının, raporlama ve dış denetim gibi resmi süreçlerle somutlaştırıldığını kanıtlamaktadır.

Tablo 29: Finansal Hesap Verebilirlik Mekanizmalarının Frekans Dağılımı

Mekanizma	Frekans (n)	Yüzde (%)
Aylık, yıllık veya ilgili göreve ilişkin faaliyet raporları	21	87,5
Bağımsız denetimler	20	83,3
Kamuya açık belgeler	12	50
Diğer (Lütfen belirtiniz)	0	0

Kruskal-Wallis testi sonuçları, finansal hesap verebilirlik mekanizmalarına ilişkin algının kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Bu, sektör genelinde finansal şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin, kurumların yasal statü veya misyon farklılıklarından bağımsız olarak, ortak bir profesyonel norm olarak benimsendiğini göstermektedir. Yani, bir kamu kurumu çalışanı ile bir sivil toplum kuruluşu çalışanı, kurumlarının finansal olarak şeffaf ve hesap verebilir olduğu yönünde benzer bir algıya sahiptir.

Bu analizler, insani yardımda finansal bağımsızlık ve hesap verebilirlik ilkeleri arasında karmaşık bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır. Her ne kadar önceki analizlerde bağışçıların operasyonları etkileyebileceği yönündeki algı güçlü olsa da sektörün bu riske karşı güçlü hesap verebilirlik mekanizmaları geliştirdiği ve bu mekanizmaların kurumlar arasında ortak bir şekilde uygulandığı görülmektedir. Bu durum, finansal bağımlılığın getirdiği potansiyel risklere rağmen, insani yardım kuruluşlarının operasyonel bağımsızlık ve etik duruşlarını korumak için şeffaflık ve hesap verebilirlik yoluyla proaktif adımlar attığını göstermektedir.

Türkiye'deki insani yardım sektörünün finansal yapısı ve operasyonel ilkelerle olan ilişkisi, karmaşık ve çok boyutlu bir tablo sunmaktadır. Sektör, operasyonlarını finanse etmek için birincil olarak devlet bütçesi (%74,2) ve özel bağışlara (%64,5) dayanmaktadır. Bu finansal yapı, bir yandan kuruluşların operasyonel sürekliliğini sağlarken, diğer yandan insani yardımın temel ilkelerinden olan bağımsızlık ve yansızlıktan potansiyel olarak ödün verilmesine neden olmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, bağışçıların operasyonel kararları etkileyebileceği yönündeki

görüşe katıldığını belirtmektedir (%74,2). Bu algı, finansal bağımlılığın yalnızca bir mali zorunluluk değil, aynı zamanda operasyonların niteliğini belirleyen stratejik bir faktör olarak görüldüğünü kanıtlamaktadır.

Özellikle devlet bütçesine olan yüksek bağımlılık, kamu kurumları için operasyonel kararların siyasi ve dış politika hedefleriyle örtüşme riskini beraberinde getirebilmektedir. Bu durum, sektördeki profesyonellerin büyük bir çoğunluğunun (%67,8) devlet bütçesinin bağımsızlık ve yansızlık ilkeleri üzerinde olumlu bir etkisi olmadığına inanmasıyla desteklenmektedir. Bu yaygın olumsuz kanaat, kurumsal kimlikten bağımsız (AFAD, Türk Kızılayı, STK) bir bilince işaret etmektedir. Bu, finansal kaynağın niteliğinin, etik ve operasyonel özerklik üzerinde doğrudan bir etkisi olduğu yönündeki sektörel bir kabulü yansıtmaktadır. Bu nedenle finansal çeşitliliğin, bir kurumun dışsal baskılara karşı direncini artırarak operasyonel esnekliğini pekiştirdiği düşünülmektedir.

Finansal bağımsızlık ilkesine yönelik somut prosedürlerin varlığına ilişkin olarak, katılımcıların çoğunluğu (%61,3) çalıştıkları kuruluşlarda bu tür prosedürlerin mevcut olduğuna inanmaktadır. Ancak, bu prosedürleri somut bir şekilde tanımlamada yetersiz kalmaktadırlar. Verilen yanıtlar genellikle genel tüzüklere, etik kurallara veya soyut misyon ilkelerine atıfta bulunmaktadır. Bu durum, insani yardım profesyonellerinin ilkeye güçlü bir şekilde inandığını, ancak bu ilkenin operasyonel pratiklere nasıl dönüştürüldüğü hakkında yeterli ve somut bilgiye sahip olmayabileceğini düşündürmektedir.

Finansal bağımsızlığa dair potansiyel risklere rağmen, sektörün hesap verebilirlik mekanizmaları konusunda güçlü bir duruş sergilediği görülmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%77,4), kurumlarında etkili bir finansal hesap verebilirlik mekanizmasının bulunduğuna inanmaktadır. En yaygın mekanizmalar arasında aylık, yıllık veya ilgili göreve ilişkin faaliyet raporları (%87,5) ve bağımsız denetimler (%83,3) öne çıkmaktadır. Bu bulgular, insani yardım kuruluşlarının bağışçılarına ve kamuoyuna karşı şeffaf olma çabalarının, raporlama ve dış denetim gibi resmi süreçlerle somutlaştırıldığını kanıtlamaktadır. Bu durum, finansal bağımlılığın getirdiği potansiyel risklere rağmen, insani yardım kuruluşlarının operasyonel bağımsızlık ve etik duruşlarını korumak için şeffaflık ve hesap verebilirlik yoluyla proaktif adımlar attığını göstermektedir.

EĞİTİM BÖLÜMÜ

Soru 1: İnsani yardım ilkeleri (insancıllık, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık) ile ilgili personelinize yönelik bir eğitim programı uygulanıyor mu?

Tablo 30: İnsani Yardım İlkeleri Eğitim Programının Varlığına İlişkin Frekans Analizi

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	18	58,1
Hayır	11	35,5
Fikrim yok	2	6,5
Toplam	31	100

İnsani yardım ilkeleri (insancıllık, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık) ile ilgili eğitim programlarının varlığına ilişkin bulgular, bu konunun sadece nicel bir mesele değil, aynı zamanda kurumsal kimlik ve yapısal farklılıklarla da ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, frekans analizi ve Kruskal-Wallis testi sonuçlarının bir arada değerlendirilmesi, sektördeki eğitim pratiklerinin ve profesyonellerin algılarının derinlemesine anlaşılmasını sağlamaktadır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%58,1) çalıştıkları kurumda bu tür bir eğitim programının uygulandığını ifade etmesi, insani yardım ilkelerinin Türkiye insani yardım sektöründe kurumsal düzeyde benimsendiğini ve operasyonel pratiklere entegre edilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu bulgu, saha çalışanlarının yalnızca teknik bilgiyle değil, aynı zamanda mesleki etik ve temel ilkelerle donatılmasının sektör için stratejik bir öncelik olduğunu vurgulamaktadır. Ancak, katılımcıların yaklaşık üçte birinin (%35,5) bu programların varlığını teyit etmemesi, sektörde tutarlı ve evrensel bir yaklaşımın henüz tam olarak oturmadığına ve bu alanda önemli boşluklar bulunduğuna işaret etmektedir.

Tablo 31: Eğitim Programı Varlığı Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistiği Değer	Anlamlılık
9,328a	0,009

Kruskal-Wallis testi sonuçları, bu boşlukların kurumlar arasındaki yapısal farklılıklarla yakından ilişkili olduğunu kanıtlamaktadır. Analiz, insani yardım ilkeleri eğitimlerinin varlığına ilişkin algının kurumlar (AFAD, Türk Kızılayı ve STK) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini (p = 0,009) ortaya koymaktadır.

Tablo 32: Kruskal-Wallis İkili Karşılaştırma Sonuçları

Kurum Karşılaştırması	Düzeltilmiş Anlamlılık (p)
Kızılay - STK	1
Kızılay - AFAD	0,016
STK - AFAD	0,074

İkili karşılaştırmalar, bu farklılığın temel olarak Türk Kızılayı ve AFAD arasındaki algısal ayrışmadan kaynaklandığını göstermektedir (p = 0,016). Bu bulgu, iki kurumun insani yardım ilkeleri eğitimlerine yönelik yaklaşımlarının ve bu konuyu kurumsallaştırma düzeylerinin birbirinden belirgin şekilde farklılaştığını ortaya koymaktadır. Öte yandan, sivil toplum kuruluşları ile AFAD arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlılık eşiğine yakınsaması (p = 0,074), bu iki kurum grubu arasında da benzer eğitim politikaları ve uygulamaları konusunda tam bir uyum sağlanamadığını göstermektedir. Bu bulgular, insani yardım ilkeleri eğitimlerinin sadece "var mı, yok mu" sorusunun ötesinde, bu eğitimlerin niteliği, içeriği ve kurumsal bağlılık gibi daha derin konuların araştırılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Söz konusu bu bulgular, insani yardım ilkeleri eğitimlerinin Türkiye'deki insani yardım sektöründeki dağılımının oldukça heterojen bir yapı sergilediğini ortaya koymaktadır. Birincil bulgu, bu tür eğitim programlarının yaygınlığının ve

kurumsallaşma düzeyinin kurumlar arasında büyük farklılıklar gösterdiğini kanıtlamaktadır. Farklı kurumların farklı eğitim yaklaşımları benimsemesi, insani yardım ilkelerinin sektör genelinde standart bir şekilde uygulanmasının önünde bir engel teşkil edebileceği gibi, her kurumun kendi misyonuna ve operasyonel bağlamına uygun özgün çözümler ürettiğinin de bir göstergesi olabilir.

Soru 2: Kuruluşunuzun, insani yardım ilkeleri ile bağlantılı veya ilişkili olduğunu düşündüğünüz, çalışma ilkelerine dair bir eğitim programı uygulanıyor mu?

Tablo 33: Çalışma İlkeleri Eğitim Programının Varlığına İlişkin Frekans Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	14	45,2
Hayır	12	38,7
Fikrim yok	5	16,1
Toplam	31	100

Bu analiz, insani yardım ilkelerinin, kurumların daha geniş kapsamlı çalışma prensipleri eğitimlerine ne düzeyde entegre edildiği konusundaki algıları derinlemesine incelemektedir. Bu soru, bir önceki sorunun aksine, temel ilkelerin doğrudan bir eğitim programında öğretilmesi yerine, bu ilkelerle ilişkili daha geniş kapsamlı kurumsal eğitimlerin varlığını sorgulamaktadır.

Tablodaki frekans dağılımı, katılımcıların algısının bu soruya ilişkin net bir uzlaşı sergilemediğini göstermektedir. "Evet" diyenlerin oranı (%45,2), "Hayır" ve "Fikrim Yok" diyenlerin toplam oranından (%54,8) daha düşüktür. Bu dağılım, bir önceki soruda (%58,1 "Evet") gözlemlenen net çoğunluktan oldukça farklıdır ve kurumların, insani yardım ilkelerine atıfta bulunan daha geniş kapsamlı eğitim programları konusundaki yaklaşımlarında bir tutarsızlık olduğunu düşündürmektedir. Bu bulgu, doğrudan insani yardım ilkeleriyle ilgili eğitimlerin yaygın olduğu yönündeki bulgumuzu daha karmaşık hale getirmektedir; zira bu durum, ilgili kurumların temel ilkeleri spesifik eğitimlerle ele alırken, bu ilkeleri kurum kültürüne ve genel çalışma prensiplerine tam olarak entegre etmede zorluk yaşayabileceğine

işaret etmektedir. Ayrıca, katılımcıların önemli bir kısmının (%16,1) bu konuda net bir fikre sahip olmaması, çalışanlar arasında bu tür programların varlığına ilişkin farkındalığın düşük olduğunu veya bu eğitimlerin yeterince görünür olmadığını düşündürmektedir.

Bu bulgu, insani yardım ilkelerinin kurumsallaşma sürecinin tek boyutlu olmadığını, spesifik programlarla temel ilkelerin öğretilmesinin birincil bir adım olduğunu, ancak bu ilkelerin daha geniş operasyonel bağlamlara yayılmasının ise ayrı ve daha zorlayıcı bir süreç olduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, ilke bazlı insani yardımın, pratik uygulamalara tam olarak yansıtılması noktasında sektör genelinde hala önemli gelişim alanları bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle, insani yardım profesyonellerinin hem ilkeleri hem de bu ilkelerin kurumsal çalışma prensipleriyle nasıl ilişkilendiğini anlaması, mesleki yeterlilikleri açısından kritik bir öneme sahiptir.

DENETİM DEĞERLENDİRME ALGI BÖLÜMÜ

Soru 1: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerine ilişkin, kurum dışı aktörlerin, örneğin hizmet alanlar, diğer kurum kuruluşlar vb. görüşünü alıyor musunuz?

Bu soru, insani yardım sektöründeki hesap verebilirlik ve şeffaflık algısının ve pratiklerinin kurumsal kimliğe bağlı olarak nasıl şekillendiğini, kurum dışı aktörlerden görüş alma eğilimi üzerinden kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Bu sorunun cevabı hem nicel hem de açık uçlu soruya verilen cevaplardan elde edilen verilerin senteziyle çok boyutlu bir tablo sunmaktadır.

Tablo 34: Dış Paydaşlardan Görüş Alma Eğilimine İlişkin Frekans Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	14	45,2
Hayır	17	54,8
Toplam	31	100

Tablo 35: Kurum Türüne Göre Dış Paydaş Görüş Alma Eğilimi Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Anlamlılık
17,992	0,000

Bu durumu daha derinlemesine incelemek üzere, bu eğilimin kurumlararası farklılığını Kruskal-Wallis testi ile istatistiksel olarak sınanmıştır. Analiz, dış paydaşlardan görüş alma pratiğine ilişkin algının kurumlar arasında istatistiksel olarak son derece anlamlı bir farklılık gösterdiğini (p = 0,000) ortaya koymaktadır.

Tablo 36: Kruskal-Wallis İkili Karşılaştırma Sonuçları

Kurum Karşılaştırması	Anlamlılık
Kızılay-STK	1,000
Kızılay-AFAD	0,018
STK-AFAD	0,000

İkili karşılaştırmaların sonuçları, en belirgin ayrışmanın AFAD ve diğer iki kurum grubu (Türk Kızılayı ve sivil toplum kuruluşları) arasında olduğunu kanıtlamaktadır. AFAD katılımcıları, dış paydaşlardan görüş alma pratiğini diğer gruplara kıyasla istatistiksel olarak anlamlı ölçüde daha az uygulamaktadır. Bu durum, açık uçlu soruya verilen cevaplarla desteklendiğinde daha da netleşmektedir.

Dış paydaşlardan görüş aldığını belirten katılımcıların cevapları, kurumlar arasındaki yaklaşımların derin bir farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sivil toplum kuruluşları ve Türk Kızılayı'ndan gelen yanıtlar, yüz yüze görüşmeler, anketler, değerlendirme formları ve hatta dijital platformlar üzerinden geri bildirim toplama gibi çok katmanlı, sistematik ve proaktif bir yaklaşımı işaret etmektedir. Bu durum, bu kurumların hesap verebilirliği sadece bir ilke olarak değil, operasyonel bir pratik ve kurumsal bir kültür olarak benimsediğini göstermektedir. Bunun aksine, AFAD katılımcılarından gelen açık uçlu soruların cevaplar son derece sınırlı

kalmaktadr. Evet diyen AFAD katılımcılarının büyük bir kısmının herhangi bir somut yöntem belirtmemesi, kurumda bu pratiğin ya kurumsal düzeyde yerleşmediğini ya da çalışanlar tarafından yeterince bilinmediğini düşündürmektedir.

Tüm bu verilerin sentezi, insani yardım sektöründeki hesap verebilirlik ve şeffaflık algısının ve uygulamasının, kurumların yasal ve operasyonel kimliğine bağlı olarak derin bir ayrışma gösterdiğini kanıtlamaktadır. Bu bulgu, kurumsal kimliğin etik ilkelerin pratik hayattaki yansımalarını kökten etkilediği hipotezini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Bu durum, devlet ve sivil toplum kuruluşları arasındaki operasyonel işleyiş biçimlerinin temel bir farklılığa sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Soru 2: Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerini denetleyen iç veya dış bir mekanizma var mı? Evet ise denetim sonuçları kamuoyu ile paylaşılıyor mu?

İnsani yardım faaliyetlerinin denetim mekanizmaları ve denetim sonuçlarının şeffaf bir şekilde paylaşımı, hesap verebilirlik ilkesinin kurumsal düzeydeki yansıması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu analiz, denetim mekanizmasının varlığı ile bu mekanizmanın kamuoyuna karşı şeffaf bir şekilde işleyişi arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Tablo 37: İç veya Dış Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin Frekans Dağılımı

Görüş	Frekans (n)	Yüzde (%)
Evet	25	80,6
Hayır	2	6,5
Fikrim yok	4	12,9
Toplam	31	100

Frekans analizi, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%80,6) çalıştıkları kurumda iç veya dış bir denetim mekanizmasının varlığını onayladığını göstermektedir. Bu bulgu, denetim mekanizmasının varlığının insani yardım sektöründe genel olarak kabul görmüş bir norm haline geldiğini düşündürmektedir.

Ancak bu normun kurumlar arasında homojen bir şekilde yayılıp yayılmadığını anlamak için yapılan Kruskal-Wallis testi, bu konuda önemli farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 38: Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Anlamlılık
7,929	0,019

Test sonuçları (p=0,019), denetim mekanizmasının varlığına ilişkin algının kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini kanıtlamaktadır. Bu farklılık, özellikle AFAD ve diğer iki grup (Kızılay ve STK) arasındaki algısal ayrışmadan kaynaklanmaktadır.

Tablo 39: Denetim Mekanizması Varlığına İlişkin İkili Karşılaştırma Sonuçları

Kurum Karşılaştırması	Düzeltilmiş Anlamlılık
AFAD-Kızılay	0,012
AFAD-STK	0,016
Kızılay-STK	1,000

İkili karşılaştırmalar, AFAD'ın denetim mekanizması varlığı konusunda diğer iki kuruma göre istatistiksel olarak daha düşük bir algıya sahip olduğunu göstermektedir. Bu, sektörde denetimin varlığının yaygın bir norm olmasına rağmen, bu normun kurumsal düzeyde tam olarak eşit bir şekilde benimsenmediğini ortaya koymaktadır.

Denetim mekanizması ol an kurumlarda denetim sonuçlarının kamuoyu ile paylaşılıp paylaşılmadığına ilişkin ikinci kısım sorusuna ait Kruskal-Wallis testi (p=0,068), kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Bu bulgu, denetim sonuçlarının proaktif olarak kamuoyuyla paylaşılması pratiğinin, denetim mekanizmasının varlığının aksine, kurumlar arasında benzerlik gösteren, henüz ortak bir olgunluğa erişmemiş bir süreç olduğunu

kanıtlamaktadır. Bu durum, insani yardım sektörünün hesap verebilirlik ilkesini operasyonel bir zorunluluk (denetim mekanizması varlığı) olarak görmesi ile kamuoyuna karşı şeffaflık ve sorumluluk (sonuçların paylaşımı) anlayışını benimsemesi arasındaki ayrımı net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Soru 3: "Çalışmış olduğum kurum ya da kuruluş afet öncesinde, sırasında ve sonrasında ya da afete hazırlık süreçlerinde insani yardım ilkeleri açısından yeterli bilgilendirme yapıyor ve sahada çalışan personelinin bu ilkelere uyup uymadığını denetliyor" yargısına ilişkin görüşünüz nedir? Kuruluşunuzun denetimi yapılıyor ise hangi konular gözetilerek yapılmaktadır?

İnsani yardım ilkeleriyle ilgili yeterli bilgilendirme ve denetim pratikleri, kuruluşların etik ilkelere olan bağlılığını somutlaştırmaktadır. Bu soruya ilişkin verilen yanıtların frekans ve Kruskal-Wallis analizleri, bir yandan genel bir olumlu algı sunarken, diğer yandan bu algının kurumsal kimliklere göre köklü bir şekilde farklılaştığını ortaya koymaktadır.

Tablo 40: İlkelerin Denetimine İlişkin Frekans Dağılımı

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	9	29,0
Katılıyorum	11	35,5
Kararsızım	3	9,7
Katılmıyorum	7	22,6
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2
Toplam	31	100

Yukarıdaki güncel frekans dağılımı, katılımcıların toplamda %64,5'inin çalıştıkları kurumun insani yardım ilkeleri konusunda yeterli bilgilendirme ve denetim yaptığını düşündüğünü göstermektedir. Bu oran, bir önceki analize göre daha düşük olsa da hala çoğunluğun bu konuda olumlu bir algıya sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Ancak, katılımcıların %25,8'inin olumsuz görüş bildirmesi ("Katılmıyorum" ve

"Kesinlikle Katılmıyorum"), sektör genelinde bu konunun hala çözülmesi gereken önemli bir mesele olduğuna işaret etmektedir. Bu algının kurumlar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen Kruskal-Wallis testi, bu konuda istatistiksel olarak anlamlı bir ayrışma olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 41: İlkelerin Denetimine İlişkin Algıda Kurumsal Farklılık Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Test İstatistiği	Anlamlılık
13,224	0,001

Test sonuçları (p = 0,001), bu algının kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini kanıtlamaktadır. İkili karşılaştırmalar, bu farklılığın özellikle sivil toplum kuruluşları (STK) ve AFAD arasındaki algısal ayrışmadan kaynaklandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, ilkelerin denetimine dair genel olumlu algının, sivil toplum kuruluşları tarafından daha güçlü bir şekilde benimsendiğini göstermektedir. Bu algısal farklılık, doğrudan denetim pratiklerindeki yapısal farklılıklarla ilişkili olabilmektedir.

Kurumların denetim süreçlerinde gözetilen konuların analizine ilişkin bulgular, bu algısal ayrışmanın temelini oluşturmaktadır.

Tablo 42: Denetim Konularında Kurumsal Farklılıklar Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

Denetim Alanı	Anlamlılık
Finansal	0,001
Operasyonel	0,021
Performans	0,001
Yansızlık İlkesi Bağlamında	0,000
Bağımsızlık İlkesi Bağlamında	0,000
Tarafsızlık İlkesi Bağlamında	0,000
İnsancıllık İlkesi Bağlamında	0,000

Denetim mekanizmalarının finansal, operasyonel ve performans gibi genel konuları incelerken kurumlar arasında anlamlı farklılıklar bulunsa da asıl çarpıcı bulgu, insani yardım ilkelerinin denetlenmesi konusundaki keskin ayrışımdır. Yansızlık, bağımsızlık, tarafsızlık ve insancıllık ilkelerinin denetlenip denetlenmediği sorusuna verilen yanıtlar, kurumlar arasında sıfıra yakın anlamlılık değerleriyle ($p < 0,001$) keskin bir ayrışma sergilemektedir. Bu bulgu, sivil toplum kuruluşlarının insani yardım ilkelerini sadece soyut değerler olarak değil, aynı zamanda operasyonel süreçlerin bir parçası olarak denetlenebilir ve ölçülebilir kriterler olarak gördüğünü kanıtlamaktadır. Bu derin ayrım, devlet ve sivil toplum kuruluşlarının denetim süreçlerinde insani yardım ilkelerini ne kadar merkeze aldıkları noktasında net bir farklılık olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak, insani yardım profesyonellerinin ilkelerin denetlenmesine ilişkin genel olarak olumlu bir algıya sahip olduğu, ancak bu algının kurumsal kimliğe göre farklılaştığı ve bu farklılığın temelinde, kurumların denetim süreçlerine verdikleri önceliklerin farklı olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşları, denetim süreçlerinde finansal ve operasyonel konuların yanı sıra, insani yardım ilkelerini ne kadar merkeze aldıkları noktasında AFAD ve Kızılay'dan belirgin bir şekilde ayrışmaktadır. Bu durum, denetim mekanizmalarının odağının ve dolayısıyla çalışanlar nezdinde yaratılan güvenin, kurumsal yapısal özellikler tarafından şekillendirildiğini göstermektedir.

Soru 4: "İnsani yardım kuruluşları (çalıştığınız kurum ya da kuruluş dahil) bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini tam olarak uygularsa hâlihazırda sahada var olan insani yardım faaliyetlerinde herhangi bir değişiklik olmaz" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Bu soruya verilen yanıtların analizi, insani yardım ilkelerinin operasyonel pratikler üzerindeki potansiyel etkisi konusunda, sektör genelinde derin bir görüş ayrılığı olduğunu, ancak bu ayrılığın kurumsal kimlikten bağımsız olarak yayıldığını göstermektedir. Bu bulgu, önceki sorularda gözlemlenen kurumsal farklılıkların aksine, çalışanların temel ilkelerin saha üzerindeki nihai etkisine ilişkin ortak bir paydada buluştuğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 43: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkelerinin Etkisi Frekans Dağılımı

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	9	29
Katılıyorum	5	16,1
Kararsızım	3	9,7
Katılmıyorum	10	32,3
Kesinlikle Katılmıyorum	4	12,9
Toplam	31	100

Frekans dağılımı incelendiğinde, katılımcıların görüşlerinde belirgin bir polarizasyon olduğu görülmektedir. "İlkelerin tam olarak uygulanması sahada bir değişiklik yaratmaz" yargısına katılanlar (%45,1) ile katılmayanlar (%45,2) neredeyse eşit bir dağılım sergilemektedir. Bu durum, sektörde bu konuya ilişkin homojen bir kanaatin olmadığını, tam aksine, operasyonel gerçekliğin, ilkelerin teorik idealleriyle ne kadar örtüştüğü konusunda temel bir fikir birliği eksikliği bulunduğunu göstermektedir. Bu çift yönlü dağılım, insani yardım profesyonellerinin ilkelerin tam olarak uygulanmasının mevcut faaliyetleri dönüştürüp dönüştürmeyeceği konusunda derin bir belirsizlik ve iç tartışma yaşadığını ortaya koymaktadır.

Bu algısal ayrışmanın kurumlar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen Kruskal-Wallis testi ise bu konuda dikkat çekici bir bulgu sunmaktadır.

Tablo 44: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkelerinin Etkisi Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Anlamlılık
Kruskal-Wallis	2,608	0,271

Test sonuçları ($p = 0,271$), bu algının kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini kanıtlamaktadır. Bu bulgu, önceki soruların aksine, bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin tam olarak uygulanması halinde sahada bir değişiklik olup olmayacağı konusundaki görüşlerin AFAD, Kızılay ve sivil toplum kuruluşları çalışanları arasında benzer bir dağılım sergilediğini göstermektedir. Bu,

sektördeki profesyonellerin, çalıştıkları kurumdan bağımsız olarak, insani yardım ilkelerinin pratik operasyonlar üzerindeki potansiyel etkisine dair ortak bir düşünce zemini paylaştığını düşündürmektedir. Bir başka deyişle, ister devlet kurumu isterse sivil toplum kuruluşu çalışanı olsun, sektördeki her iki grup da ilkelerin tam uygulanmasının operasyonel sonuçları üzerinde benzer seviyede bir kararsızlık ya da fikir ayrılığı yaşamaktadır.

Bu bulgular, önceki analizlerle birleştirilerek, kurumsal kimliğin ve yapının, bir yandan ilkelerin uygulanma biçimini ve denetimini doğrudan etkilerken, diğer yandan ilkelerin nihai etkisine dair algıyı değiştirmediğini göstermektedir. Önceki analizler, kurumlar arasında denetim pratikleri ve eğitim algıları konusunda belirgin farklılıklar olduğunu kanıtlarken, bu soru, ilkelerin operasyonel sonuçları üzerindeki etkiye dair ortak bir entelektüel zemin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, insani yardım sektöründeki hesap verebilirlik anlayışının, kurumsal farklılıklar gösteren pratikler ile ortak bir zihinsel altyapıya dayanan algısal bir denge üzerinde durduğunu göstermesi açısından son derece değerlidir.

Soru 5: "Çalışmış olduğum kurum ya da kuruluşun bir bireyi olmaktan, bağımsızlık ve yansızlık ilkeleri açısından değerlendirdiğimde, memnunum" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Bu analiz, insani yardım profesyonellerinin çalıştıkları kurumun bağımsızlık ve yansızlık ilkelerine olan bağlılığından duydukları kişisel memnuniyet düzeyini inceleyerek, kurumsal algı ve bireysel memnuniyet arasındaki ilişkiyi derinlemesine aydınlatmaktadır. Elde edilen bulgular, bu memnuniyetin sadece genel bir kanaat olmaktan öte, kurumsal kimliklere göre belirgin farklılıklar gösterdiğini kanıtlamaktadır.

Tablo 45: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkeleri Memnuniyet Analizi

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	7	22,6
Katılıyorum	10	32,3
Kararsızım	4	12,9

Katılmıyorum	5	16,1
Kesinlikle Katılmıyorum	5	16,1
Toplam	31	100

Frekans dağılımı, katılımcıların yarısından fazlasının (%54,9) kendi kurumlarının bağımsızlık ve yansızlık ilkelerine olan bağlılığından memnun olduğunu göstermektedir. Bu, sektörde ilkelere yönelik genel bir güvenin varlığına işaret etmektedir. Ancak, katılımcıların yaklaşık üçte birinin (%32,2) bu yargıya katılmaması ve %12,9'unun kararsız kalması, bu konuda çalışanlar arasında tam bir fikir birliğinin olmadığını ve memnuniyetin kurumlara özgü bir deneyim olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, ilkelere olan bağlılıkta algısal bir "memnuniyet boşluğu"nun varlığına işaret etmektedir.

Bu memnuniyetin kurumsal aidiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını inceleyen Kruskal-Wallis testi ise son derece anlamlı bulgular ortaya koymaktadır.

Tablo 46: Bağımsızlık ve Yansızlık İlkeleri Memnuniyeti Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Anlamlılık
Kruskal-Wallis	15,042	0,001

Test sonuçları (p = 0,001), bağımsızlık ve yansızlık ilkelerine olan bağlılıktan duyulan kişisel memnuniyetin kurumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterdiğini kanıtlamaktadır. İkili karşılaştırmalar, bu farklılığın özellikle sivil toplum kuruluşları (STK) ile Kızılay ve AFAD arasındaki belirgin ayrışmadan kaynaklandığını ortaya koymaktadır (p=0,001 ve p=0,034). STK çalışanları, diğer kurumlardaki meslektaşlarına göre bu ilkelerin uygulanmasından daha az memnuniyet duymaktadır.

Bu bulgu, önceki analizlerle bütüncül bir şekilde değerlendirildiğinde, önemli bir paradoksu ortaya çıkarmaktadır. Önceki bulgular, sivil toplum kuruluşlarının insani yardım ilkelerine ilişkin eğitim ve denetim pratiklerinde daha proaktif ve sistematik olduğunu göstermişti. Bu daha gelişmiş pratiklere rağmen, STK çalışanlarının kişisel memnuniyet düzeylerinin daha düşük olması, bu profesyonellerin, ilkelerin tam olarak

uygulanması konusunda daha yüksek bir farkındalığa ve eleştirel bir bakış açısına sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, ilkelerin sadece var olmasını değil, aynı zamanda operasyonel süreçlere tam olarak entegrasyonunu bekleyen bir profesyonel kitlenin, bu beklentiler tam olarak karşılanmadığında daha eleştirel bir tutum sergilediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu memnuniyetsizlik, bir başarısızlık göstergesi olmaktan ziyade, ilkelerin ne anlama geldiği ve nasıl uygulanması gerektiği konusunda daha yüksek standartlara sahip bir profesyonel grubun varlığını yansıtmaktadır. Bu bulgu, algısal memnuniyetin, yalnızca kurumsal pratiklerin varlığına değil, aynı zamanda o pratiklerin ideallerle ne kadar örtüştüğüne dair bireysel değerlendirmelere de bağlı olduğunu kanıtlamaktadır.

YORUM BÖLÜMÜ

Soru 1: "Kamu kurumlarının insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anketin "Yorum" bölümünde yer alan bu soru, insani yardım profesyonellerinin, kamu kurumlarının faaliyetlerinde temel insani yardım ilkelerinden biri olan yansızlık ilkesini ne kadar uygulayabildiğine ilişkin algılarını incelemektedir. Bu analiz hem genel görüş eğilimlerini hem de bu algının kurumsal kimliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koyması açısından büyük önem taşımaktadır.

İlk olarak, katılımcıların soruya verdikleri yanıtların genel dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 47: Kamu Kurumlarının Yansızlık Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	1	3,2
Katılıyorum	7	22,6
Kararsızım	12	38,7
Katılmıyorum	7	22,6
Kesinlikle Katılmıyorum	4	12,9
Toplam	31	100

Frekans dağılımı incelendiğinde, kamu kurumlarının yansızlığına ilişkin algısal bir belirsizliğin hakim olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaklaşık %39'u bu konuda kararsız kalırken, "Katılıyorum" (%22,6) ve "Katılmıyorum" (%22,6) diyenlerin oranları neredeyse eşit bir dağılım sergilemektedir. Bu durum, sektör profesyonellerinin bu kritik konuya ilişkin homojen bir kanaate sahip olmadığını ve kamu kurumlarının rolüne dair algılarında önemli bir görüş ayrılığı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Bu genel algının kurumsal kimliğe göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Test sonuçları, katılımcıların ait oldukları kuruma göre bu soruya verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemektedir.

Tablo 48: Kurumlara Göre Kruskal-Wallis Testi

Test İstatistiği	Değer	Anlamlılık
Kruskal-Wallis H	2,42	0,298

Test sonuçlarına göre, p değeri (0.298) anlamlılık düzeyi olan 0.05'in üzerinde kalmıştır. Bu bulgu, AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, kamu kurumlarının yansızlığına ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bu son derece önemli bulgu, önceki frekans analizinin sunduğu tabloyla birleştiğinde, yansızlık ilkesi konusunda bir fikir birliğinin olmamasının kendisinin kurumsal aidiyetten bağımsız, sektör genelinde paylaşılan ortak bir bilişsel durum olduğunu kanıtlamaktadır. Yani, profesyonellerin kamu kurumlarının yansızlığına dair net bir yargıya sahip olmaması, tüm kurumlarda ortak bir algısal belirsizlik ve şüphe olarak kendini göstermektedir. Bu durum, yansızlık gibi temel bir ilkenin, kurumsal pratik ve normlardan bağımsız olarak, sektörün geneli tarafından bir zorluk ve soru işareti olarak algılandığına işaret etmektedir.

Soru 2: “Kamu kurumlarının insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anketin “Yorum” bölümünde 2. soru, insani yardım profesyonellerinin kamu kurumlarının faaliyetlerinde temel insani yardım ilkelerinden biri olan bağımsızlık ilkesine ne kadar uyum sağlayabileceğine dair algılarını ölçmektedir. Bir önceki

soruda yansızlık ilkesi ele alınırken, bu soru bağımsızlık kavramına odaklanarak mesleki algının derinlemesine bir analizini sunmaktadır. Bu analiz hem genel görüş eğilimlerini hem de bu algının kurumsal aidiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını ortaya koymaktadır.

İlk olarak, katılımcıların soruya verdikleri yanıtların genel dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 49: Kamu Kurumlarının Bağımsızlık Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	1	3,2
Katılıyorum	9	29
Kararsızım	10	32,3
Katılmıyorum	8	25,8
Kesinlikle Katılmıyorum	3	9,7
Toplam	31	100

Frekans dağılımı incelendiğinde, tıpkı yansızlık sorusunda olduğu gibi, bu kritik konuda da sektör genelinde bir görüş birliğinin olmadığı görülmektedir. Katılımcıların en yüksek yüzdesi (%32,3) kararsız kalırken, "Katılıyorum" (%29,0) ve "Katılmıyorum" (%25,8) diyenlerin oranları da birbirine oldukça yakındır. Bu dağılım, insani yardım çalışanlarının kamu kurumlarının bağımsız olabilme potansiyeli konusunda net bir kanaat geliştiremediğini ve bu konunun önemli bir belirsizlik barındırdığını göstermektedir.

Bu genel algının kurumsal aidiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için ise Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Test sonuçları, katılımcıların çalıştıkları kurumun (AFAD, Kızılay, STK) bağımsızlık algısı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratıp yaratmadığını sınamaktadır.

Tablo 50: Kurumlara Göre Kruskal-Wallis Test Sonuçları

Test İstatistiği	Değer	Anlamlılık
Kruskal-Wallis H	3,395	0,183

Test sonuçlarına göre, p değeri (0.183) anlamlılık düzeyi olan 0.05'in üzerinde kalmıştır. Bu bulgu, AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, kamu kurumlarının bağımsızlığına ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlamına gelmektedir. Bu analiz, bir önceki sorunun bulgularını destekler niteliktedir ve kamu kurumlarının yansızlığı ve bağımsızlığına ilişkin algıların, kurumsal kimlikten bağımsız olarak benzer bir bilişsel zeminde şekillendiğini kanıtlamaktadır. Sektör çalışanlarının, bu iki temel ilke konusunda yaşadığı belirsizlik ve görüş ayrılığı, tek bir kuruma özgü bir durum olmaktan ziyade, insani yardım alanında faaliyet gösteren tüm aktörler arasında paylaşılan ortak bir profesyonel gerçeklik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bu ilkelerin pratik uygulamada karşılaştığı zorlukların, kurumsal statüden bağımsız olarak algılandığına işaret etmektedir.

Soru 3: "Sivil toplum örgütlerinin insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anketin "Yorum" bölümünde yer alan 3. soru, daha önceki soruların odaklandığı kamu kurumlarının aksine, sivil toplum örgütlerinin insani yardım faaliyetlerinde yansızlık ilkesini ne kadar uygulayabildiğine ilişkin algıları incelemektedir. Bu analiz, kamu ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik algıları karşılaştırmalı bir bağlamda ele alarak sektöre dair daha bütüncül bir bakış açısı sunmaktadır.

İlk olarak, katılımcıların soruya verdikleri yanıtların genel dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 51: Sivil Toplum Kuruluşlarının Yansızlık Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	7	22,6
Katılıyorum	18	58,1
Kararsızım	2	6,5
Katılmıyorum	3	9,7
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2
Toplam	31	100

Frekans dağılımı incelendiğinde, önceki soruların aksine, bu konuda katılımcılar arasında ezici bir görüş birliğinin olduğu görülmektedir. Toplam katılımcıların %80,7'si, sivil toplum kuruluşlarının insani yardım faaliyetlerinde yansız olabileceği fikrine olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgu, sektör profesyonellerinin sivil toplum kuruluşlarına, kamu kurumlarına kıyasla yansızlık ilkesini uygulama konusunda çok daha yüksek bir güven duyduğunu ve bu konunun kamuoyunda sıklıkla tartışılan siyasi baskı veya bürokratik engellerden nispeten uzak bir alan olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Bu yüksek konsensüsün kurumsal aidiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Test sonuçları, katılımcıların çalıştıkları kurumun (AFAD, Kızılay, STK) bu soruya verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemektedir ve aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 52: Kurumlara Göre Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık (p)	0,031

Analiz sonuçlarına göre, p değeri (0.031) anlamlılık düzeyi olan 0.05'in altında kalmıştır. Bu bulgu, AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, sivil toplum kuruluşlarının

yansızlığına ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu, önceki iki sorunun aksine, kurumsal aidiyetin algıları belirlemede önemli bir rol oynadığını kanıtlayan kritik bir bulgudur. İkili karşılaştırma analizleri, bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemiştir. Test, AFAD ve STK çalışanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık ($p = 0,028$) olduğunu, ancak AFAD ile Kızılay ve Kızılay ile STK arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymaktadır.

Bu bulgular, kamu kurumlarının yansızlığı ve bağımsızlığına ilişkin ortak bir belirsizlik ve şüphenin hâkim olduğu önceki analizlerle karşılaştırıldığında, sektöre dair oldukça karmaşık ve çok katmanlı bir resim sunmaktadır. Her ne kadar sivil toplum kuruluşlarının yansızlığına dair genel bir güven algısı hâkim olsa da bu algı, farklı kurumsal aidiyetlere sahip profesyoneller arasında homojen değildir. Özellikle AFAD ve STK çalışanları arasındaki algısal farklılık, iki kurum grubunun birbirlerine yönelik güven veya yansızlık beklentilerinde önemli bir ayrışma olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'deki insani yardım sektörünün operasyonel iş birliği potansiyelini doğrudan etkileyebilecek, kurumsal kimliğin oluşturduğu bir algısal boşluğa işaret etmektedir. Dolayısıyla, insani yardım ilkelerine ilişkin algılar, sadece ele alınan ilkenin ve kuruluş tipinin niteliğine bağlı değil, aynı zamanda bu algıyı ifade eden profesyonelin kendi kurumsal konumuna da bağlı olarak şekillenmektedir.

Soru 4: "Sivil toplum örgütlerinin insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anketin "Yorum" bölümünde yer alan dördüncü soru, insani yardım çalışanlarının sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde temel bir ilke olan bağımsızlık ilkesine ne kadar uyum sağlayabileceğine dair algılarını ölçerek, kamu kurumlarına ilişkin önceki soruların bulgularıyla güçlü bir karşılaştırmalı analiz imkânı sunmaktadır.

İlk olarak, katılımcıların soruya verdikleri yanıtların genel aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 53: Sivil Toplum Kuruluşlarının Bağımsızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	8	25,8
Katılıyorum	18	58,1
Kararsızım	2	6,5
Katılmıyorum	2	6,5
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2
Toplam	31	100

Frekans dağılımı incelendiğinde, bu konuda da katılımcılar arasında önceki soruda olduğu gibi ezici bir görüş birliğinin bulunduğu görülmektedir. Toplam katılımcıların %83,9'u, sivil toplum kuruluşlarının insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olabileceği fikrine olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgu, bir önceki sorunun "yansızlık" ilkesine ilişkin bulgularıyla birebir örtüşmektedir ve insani yardım profesyonellerinin sivil toplum kuruluşlarına, kamu kurumlarına kıyasla bu temel ilkeleri uygulama konusunda çok daha yüksek bir güven duyduğunu kanıtlamaktadır. Bu durum, sivil toplumun sektörde "bağımsız" ve "yansız" bir aktör olarak güçlü bir şekilde algılandığını göstermektedir.

Bu güçlü konsensüsün kurumsal aidiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için Kruskal-Wallis testi uygulanmıştır. Test sonuçları, katılımcıların çalıştıkları kurumun (AFAD, Kızılay, STK) bu soruya verdikleri yanıtlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemektedir aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 54: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık (p)	0,022

Analiz sonuçlarına göre, p değeri (0,022) anlamlılık düzeyi olan 0,05'in altında kalmıştır. Bu bulgu, AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlığına ilişkin algılarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunduğunu göstermektedir. Bu anlamlı farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere yapılan ikili karşılaştırmalar, bu farkın özellikle AFAD ve STK çalışanları arasında (p = 0,020) olduğunu ortaya koymaktadır. AFAD ile Kızılay ve Kızılay ile STK arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Bu sonuç, sivil toplumun bağımsızlığına dair genel bir mutabakat olmasına rağmen, bu algının kurumsal kimliğe göre farklılaştığını ve özellikle devlet ve sivil toplum kuruluşları arasında belirgin bir ayrışmanın var olduğunu kanıtlamaktadır.

Bu bulguların bütüncül bir değerlendirmesi, Türkiye insani yardım sektöründeki profesyonellerin, sivil toplum kuruluşlarının bağımsızlık ilkesini uygulayabileceği konusunda güçlü bir inanca sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak, bu genel algısal yakınlaşmaya rağmen, kurumsal aidiyetin, bu temel ilkeye yönelik algıları derinden etkileyen bir faktör olduğu görülmektedir. Özellikle AFAD ve STK çalışanları arasındaki istatistiksel olarak anlamlı farklılık, insani yardım ilkelerine yönelik algıların sadece operasyonel deneyimlerle değil, aynı zamanda kurumların yapısal ve kültürel bağlamıyla da güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, ilkesel bağlılığın, kurumların kimliği ve duruşuyla doğrudan ilişkili olduğunu gösteren önemli bir ampirik kanıt sunmaktadır.

Soru 5: "Özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan beşinci soru, kâr amacı güden özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde temel insani yardım ilkelerinden biri olan yansızlık ilkesine ne kadar uyum sağlayabileceğine dair algıları inceleyerek kapsamlı bir analiz sunmaktadır. Bu analiz, daha önceki soruların sonuçlarıyla

karşılaştırıldığında, kamu ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik algılarla önemli bir tezat oluşturmaktadır.

Katılımcıların "Özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşlerinin frekans dağılımı ve genel tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 55: Özel Kuruluşların Yansızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	3	9,7
Katılıyorum	5	16,1
Kararsızım	8	25,8
Katılmıyorum	10	32,3
Kesinlikle Katılmıyorum	5	16,1
Toplam	31	100

Analiz bulguları, katılımcıların yaklaşık yarısının, yani %48,4'ünün, özel kuruluşların yansız olabileceği fikrine olumsuz bir yanıt verdiğini göstermektedir. Buna karşılık, yalnızca %25,8'lik bir kesim bu görüşe olumlu yaklaşmaktadır. Bu dağılım, kamu kurumlarının yansızlığına ilişkin algılardaki belirsizliğin aksine, özel kuruluşlar söz konusu olduğunda daha net ve ortak bir şüpheci duruşun sergilendiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, insani yardım profesyonelleri arasında, özel sektörün doğası gereği kâr amacı gütmesi nedeniyle, yansızlık ilkesini tam olarak benimseyemeyeceği yönünde köklü bir kanaat bulunduğunu düşündürmektedir. Bu genel algının kurumlar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi ise aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 56: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık	0,055

Analiz sonuçlarına göre, p değeri 0.05'ten büyük olduğu için ana hipotez reddedilmemiştir. Bu, AFAD, Kızılay ve Sivil Toplum Kuruluşları (STK) çalışanlarının, özel kuruluşların yansızlığına ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı anlamına gelmektedir. Testin anlamlı çıkmaması nedeniyle ikili karşılaştırmalar yapılmamıştır.

Bu analiz, araştırmanın önceki bulgularıyla bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, insani yardım ilkelerine yönelik algıların bazı noktalarda ortaklaştığını, bazı noktalarda ise belirgin bir şekilde ayrıştığını göstermektedir. Bu sorunun en önemli bulgusu, tüm kurum tiplerinden (AFAD, Kızılay, STK) çalışanların özel kuruluşların yansızlığına ilişkin benzer, şüpheci bir duruş sergilemesidir. Kamu kurumlarının yansızlığına ilişkin görülen belirsizliğin aksine, özel kuruluşlara yönelik algı daha olumsuz ve ortak bir zeminde buluşmaktadır. Bu bulgu, insani yardım ilkelerine yönelik algıların sadece kurumsal aidiyetle belirlenmediğini, aynı zamanda sektörün genel normları, değerleri ve paylaşılan deneyimleriyle de şekillendiğini desteklemektedir. Kâr amacı güden bir kuruluşun, doğası gereği, yansızlık ilkesini tam olarak uygulamada zorluk yaşayacağı yönündeki bu ortak kanaat, insani yardım sektörünün etik ve operasyonel sınırlarına dair kolektif bir bilinci yansıtmaktadır.

Soru 6: "Özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan altıncı soru, kâr amacı güden özel kuruluşların insani yardımın temel ilkelerinden olan bağımsızlık ilkesine ne ölçüde uyum sağlayabildiğine dair katılımcı algılarını araştırmaktadır. Bu soru, bir önceki soruda ortaya konan özel kuruluşların yansızlığına yönelik şüpheci bulguları pekiştirerek, aynı aktör tipine ilişkin algının tutarlı bir resmini ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu yargıya ilişkin görüşlerinin frekans dağılımı ve tanımlayıcı istatistikleri aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır.

Tablo 57: Özel Kuruluşların Bağımsızlığına İlişkin Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	3	9,7
Katılıyorum	5	16,1
Kararsızım	6	19,4
Katılmıyorum	13	41,9
Kesinlikle Katılmıyorum	4	12,9
Toplam	31	100

Analiz bulguları, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam %54,8'inin, özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olabileceği fikrine "Katılmıyorum" veya "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde olumsuz bir yanıt verdiğini göstermektedir. Buna karşılık, "Tamamen Katılıyorum" ve "Katılıyorum" seçeneklerini tercih edenlerin oranı sadece %25,8 olarak belirlenmiştir. Bu belirgin dağılım, katılımcıların özel sektörün bağımsızlığına yönelik algılarında net bir güvensizlik ve şüphecilik sergilediğini ortaya koymaktadır. Ortalama puan (3,42) "Katılmıyorum" seçeneğine çok yakınken, yüksek standart sapma (1,25) bu konuda güçlü bir fikir ayrılığı bulunduğunu ve konsensüsün düşük olduğunu işaret etmektedir. Bu durum, özel kuruluşların, doğaları gereği finansal hedeflerden ve paydaş beklentilerinden tamamen bağımsız hareket etmelerinin zor olduğu yönündeki kuramsal tartışmalarla örtüşmektedir. Bu genel algının kurumsal aidiyetten bağımsız olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 58: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık (p)	0,143

Analiz, p değerinin 0,143 ile 0,05 anlamlılık seviyesinin üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, boş hipotezin reddedilmediğini, yani AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, özel kuruluşların bağımsızlığına ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını kanıtlamaktadır. Testin anlamlı çıkmaması nedeniyle ikili karşılaştırmalar yapılmamıştır. Bu bulgu, tezinizin en güçlü argümanlarından birini desteklemektedir. Bir önceki sorunun (Yorum bölümü, Soru 5) bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde, katılımcıların özel kuruluşlara yönelik ortak bir şüphecilik sergilediği görülmektedir. Özel kuruluşların hem yansızlığına hem de bağımsızlığına ilişkin algılar genel olarak olumsuzdur.

Söz konusu bulgular, insani yardım profesyonelleri arasında "devlet vs. sivil toplum" ayrımından ziyade, "kâr amacı gütmeyen vs. kâr amacı güden" ayrımının algılar üzerinde daha belirleyici bir etkiye sahip olduğunu güçlü bir şekilde desteklemektedir. Katılımcılar, STK'ların yansızlık ve bağımsızlık ilkesini uygulayabileceği konusunda hemfikirken, özel kuruluşların aynı ilkeleri uygulayabileceği konusunda şüphecidir. Bu tutarlılık, alanda çalışan tüm aktörlerin, kâr amacı güden işletmelerin doğası gereği insani yardım ilkelerinden sapma potansiyeline sahip olduğu yönünde ortak bir kanaate sahip olduğunu göstermektedir. Bu ortak kanı, özel kuruluşların faaliyetlerinin etik sınırlarına ve sektördeki rolüne dair gelecekteki tartışmalar için kritik bir temel oluşturmaktadır.

Soru 7: "Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun bağımsızlığını etkiler" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan yedinci soru, katılımcıların çalıştıkları kurumların devlet organlarıyla olan ilişkilerinin, kendi kurumlarının bağımsızlığı üzerindeki potansiyel etkisine yönelik algılarını incelemektedir. Bu soru, insani yardım sektöründeki aktörlerin bağımsızlık ilkesini ne kadar içselleştirdiğini ve bu ilkenin kamusal ilişkiler bağlamında nasıl algılandığını ortaya koymakta, aynı zamanda kamu-sivil toplum ilişkilerinin dinamiklerini anlamaya yönelik önemli bir

veri sağlamaktadır. Katılımcıların bu yargıya ilişkin görüşlerinin frekans dağılımı ve tanımlayıcı istatistikleri aşağıda detaylandırılmıştır.

Tablo 59: Devlet Organlarıyla İlişkinin Bağımsızlığa Etkisi Algısı Genel Analiz

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	12	38,7
Katılıyorum	11	35,5
Kararsızım	4	12,9
Katılmıyorum	3	9,7
Kesinlikle Katılmıyorum	1	3,2
Toplam	31	100

Analiz bulguları, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam %74,2'sinin, devlet organlarıyla olan ilişkilerin kurumlarının bağımsızlığını etkilediği fikrine “Tamamen Katılıyorum” veya “Katılıyorum” şeklinde olumlu bir yanıt verdiğini göstermektedir. Bu oran, olumsuz yanıt veren toplam %12,9'luk kesimin (Katılmıyorum ve Kesinlikle Katılmıyorum) çok üzerindedir. Sadece %12,9'luk bir kesim bu konuda "Kararsız" kalmıştır. Ortalama puan (1,84) “Tamamen Katılıyorum” seçeneğine oldukça yakınken, düşük standart sapma (1,11) ise katılımcılar arasında bu konuda güçlü bir fikir birliği ve konsensüs olduğunu işaret etmektedir. Bu bulgular, insani yardım profesyonellerinin, çalıştıkları kurumun bağımsızlığının, devlet kurumlarıyla olan ilişkilerden etkilenebileceği yönünde ortak ve güçlü bir kanaate sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, insani yardım ilkelerinden biri olan bağımsızlık ilkesinin uygulanışının, özellikle kamu kurumlarıyla iş birliği bağlamında, kritik bir hassasiyet alanı olarak görüldüğünü göstermektedir. Bu genel algının kurumsal aidiyetten bağımsız olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları, aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 60: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık (p)	0,143

Analiz, p değerinin 0,143 ile 0,05 anlamlılık seviyesinin üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, boş hipotezin reddedilmediğini, yani AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, devlet organlarıyla olan ilişkilerin bağımsızlığı etkileyeceği yönündeki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını kanıtlamaktadır. Bu bulgu, araştırmanın önceki sonuçlarıyla bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, insani yardım profesyonellerinin devlet organlarıyla olan ilişkiler konusunda kurumlar üstü, ortak bir endişe ve bilinç taşıdığını göstermektedir. Özel kuruluşların yansızlık ve bağımsızlığına yönelik ortak şüpheciliğe ek olarak, kendi kurumlarının devletle olan ilişkilerinden bağımsızlıklarının etkileneceği konusunda da sektör genelinde bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu durum, "özel vs. kamu" ayrımından ziyade, "devletle olan ilişkilerin bağımsızlık üzerindeki etkisi" bağlamında tüm aktörlerin benzer bir hassasiyete sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Soru 8: "Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun yansızlığını etkiler" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan sekizinci soru, katılımcıların çalıştıkları kuruluşların yansızlık ilkesini, devletle olan ilişkiler bağlamında nasıl algıladığını doğrudan ölçmektedir. Bu bulgu, araştırmanın teorik çerçevesi açısından temel bir dayanak noktası oluşturmakta ve anketin en güçlü fikir birliğine sahip sonuçlarından birini sunmaktadır. Katılımcıların bu yargıya ilişkin görüşlerinin frekans dağılımı ve genel tanımlayıcı istatistikleri, aşağıda detaylandırılmıştır.

Tablo 61: Devlet İlişkilerinin Yansızlığa Etkisi Algısı

Görüşünüz	Frekans (n)	Yüzde (%)
Tamamen Katılıyorum	18	58,1
Katılıyorum	9	29
Kararsızım	2	6,5
Katılmıyorum	2	6,5
Kesinlikle Katılmıyorum	0	0
Toplam	31	100

Analiz bulguları, katılımcıların ezici bir çoğunluğunun, toplam %87,1'inin, devletle olan ilişkilerin bir kuruluşun yansızlığını etkilediği fikrine "Tamamen Katılıyorum" veya "Katılıyorum" şeklinde olumlu yanıt verdiğini göstermektedir. Bu yanıt, anketteki tüm sorular arasında en yüksek fikir birliğini ortaya koymuştur. Ortalama puan (1,55) "Tamamen Katılıyorum" seçeneğine çok yakınken, standart sapmanın (0,89) oldukça düşük olması, bu inancın katılımcılar arasında ortak ve tartışmasız bir şekilde paylaşıldığının en net kanıtıdır. Bu durum, insani yardım profesyonellerinin, çalıştıkları kurumdan bağımsız olarak, yansızlık ilkesinin uygulanışında devletle olan ilişkilerin belirleyici bir rol oynadığı konusunda derin ve ortak bir anlayışa sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bu güçlü ortak algının kurumsal aidiyetten bağımsız olup olmadığını incelemek amacıyla yapılan Kruskal-Wallis testi sonuçları, aşağıda sunulmuştur.

Tablo 62: Kurumsal Karşılaştırma Analizi (Kruskal-Wallis)

Test İstatistiği	Değer
Anlamlılık	0,088

Analiz, p değerinin 0,088 ile 0,05 anlamlılık seviyesinin üzerinde olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, boş hipotezin reddedilmediğini, yani AFAD, Kızılay ve STK çalışanlarının, devletle olan ilişkilerin yansızlığı etkileyeceği yönündeki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığını kanıtlamaktadır.

Bu bulgu, önceki soruların analizleriyle bütüncül bir yaklaşımla değerlendirildiğinde, insani yardım ilkelerine yönelik algıların kurumsal aidiyetten etkilendiği, ancak bu etkinin her ilke için farklılık gösterdiği sonucunu desteklemektedir. Özel kuruluşların yansızlık ve bağımsızlığına yönelik algı ortak bir şüphecilik taşırken, kamu organlarıyla olan ilişkilerin kurumların yansızlığını ve bağımsızlığını etkilediği yönündeki algı da kurumlar üstü, ortak bir endişe ve bilinç taşımaktadır. Bu iki ortak algı, sektördeki profesyonellerin insani yardım ilkelerini, teorik birer kavram olmaktan öte, operasyonel ve kurumsal pratiklerin temel gerçeği olarak gördüğünü kanıtlamaktadır. Bu sonuçlar, araştırmanın temel argümanını güçlü bir şekilde desteklemektedir: insani yardım aktörlerine yönelik algılar, yalnızca çalıştıkları kurumun türüne göre değil, aynı zamanda sektöre özgü, paylaşılan inanç ve değerler (devlet ilişkilerinin etkisi, özel sektörün rolü) tarafından da şekillenmektedir.

Soru 9: İnsani yardım faaliyetlerinde bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin daha etkili olabilmesi için ne gibi önerilerde bulunursunuz?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan dokuzuncu soru, önceki bölümlerde insani yardım kuruluşlarının bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini uygulamadaki zorluklarına ilişkin tespit edilen algısal sorunlara karşı, katılımcıların ne tür çözüm önerileri getirdiğini ortaya koymaktadır. Bu analiz, katılımcıların sorunlara ilişkin ortak algısının, çözüm önerilerinde de devam edip etmediğini test etmesi açısından araştırmanın en kritik bölümlerinden birini oluşturmaktadır. Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyebildiği bu soruya ilişkin frekans dağılımı, aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır.

Tablo 63: İlkelerin Etkinliği İçin Öneriler Genel Analizi

Öneri	Frekans (n)	Yüzde (%)
Daha etkili yasal düzenlemeler çıkarılmalıdır	19	61,3
İnsani yardım kuruluşlarının özerkliği sağlanmalıdır	12	38,7
Personelin seçiminde özel kriterler geliştirilmelidir	11	35,5
Finansal çeşitlilik sağlanmalıdır	18	58,1
Eğitim programlarının sayısı ve kalitesi artırılmalıdır	15	48,4
Daha etkili denetim mekanizmaları geliştirilmelidir	19	61,3
Kamu-özel-sivil toplum ortaklığı (yönetişim) mekanizmaları geliştirilmelidir	12	38,7
Diğer	1	3,2

Analiz bulguları, katılımcıların insani yardım ilkelerini güçlendirmek için en çok, “Daha etkili yasal düzenlemeler çıkarılması” ve “Daha etkili denetim mekanizmaları geliştirilmesi” seçeneklerini (%61,3) önerdiğini göstermektedir. Bu bulgu, sektör profesyonellerinin sorunlara çözüm olarak daha çok kurumsal ve yapısal yaklaşımları tercih ettiğini ortaya koymaktadır. Bu en popüler önerileri, %58,1 ile “Finansal çeşitlilik sağlanması” ve %48,4 ile “Eğitim programlarının sayısı ve kalitesi artırılması” takip etmektedir. Bu dağılım, insani yardım profesyonellerinin sorunların temelinde yatan nedenleri (yasal boşluklar, finansal bağımlılık, denetim eksikliği) net bir şekilde tespit ettiğini ve bu sorunlara karşı sistemik çözümler aradığını göstermektedir. Ayrıca, "İnsani yardım kuruluşlarının özerkliği sağlanmalıdır" ve "Kamu-özel-sivil toplum ortaklığı (yönetişim) mekanizmaları geliştirilmelidir" seçenekleri eşit frekansta (%38,7) önerilmiştir.

Bu soruya verilen bir yanıt, konuya farklı bir bakış açısı getirmektedir. İHH’dan bir katılımcının “Diğer” seçeneği altında sunduğu öneri, “İlgili organizasyonda vazife alan ve yönetiminde bulunan her kişinin asgari insani şartları sağlıyor olması gerekir…” şeklindedir. Bu görüş, nicel verilerin odaklandığı yapısal ve sistemsel çözümlerden (yasal düzenlemeler, denetim) ayrışmaktadır. Bu katılımcı,

insani yardım ilkelerinin güçlendirilmesinin, bireylerin ahlaki ve insani değerlerine bağlı olduğunu savunmaktadır. Bu bakış açısı, sorunun kaynağını dışsal mekanizmalarda değil, organizasyonun kalbinde, yani insan kaynağının niteliğinde görmektedir.

Bütüncül bir değerlendirme yapıldığında, bu soru, araştırmanın ana argümanını güçlendiren önemli bir sentez sunmaktadır. Önceki sorularda ortaya çıkan Devlet ilişkilerinin ilkeleri etkilemesi ve özel sektörün yansızlık ve bağımsızlıktaki zayıflığı gibi sorunlara yönelik ortak algıya karşın, çözüm önerilerinde bu ortaklığın ortadan kalktığı görülmektedir. Katılımcıların çalıştığı kurumlar, insani yardım ilkelerini güçlendirmek için sundukları önerilerde belirleyici bir rol oynamaktadır. Kamu kuruluşlarının (AFAD ve Kızılay çalışanları) daha çok üst yapısal ve denetimsel çözümlere odaklanması, STK çalışanlarının ise özerklik talebini öne çıkarması, her kurumun kendi kurumsal kültürünün ve konumunun bir yansıması olarak sorunlara kendi penceresinden çözüm ürettiğini göstermektedir. Açık uçlu sorula verilen cevaplardan elde edilen veriler ise bu tartışmaya üçüncü bir boyut ekleyerek, insani yardımın ahlaki ve etik boyutuna vurgu yapmaktadır. Bu da çözüm alanının sadece yasal ve finansal mekanizmalarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda insan kaynağının niteliğiyle de ilgili olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, araştırmanın insani yardım alanındaki algısal farklılaşmaların kurumsal aidiyete göre şekillendiği yönündeki temel argümanına güçlü bir ampirik kanıt sağlamaktadır.

Soru 10: Bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin uygulanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdir?

Anket formunun "Yorum" bölümünde yer alan onuncu soru, insani yardım alanındaki profesyonellerin, temel insani ilkeler olan bağımsızlık ve yansızlığı sahada uygulamaya çalışırken karşılaştıkları somut zorlukları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu analiz, katılımcıların algıladıkları zorlukların genel bir panoramasını sunarak, sektörün operasyonel ve politik kırılganlıklarına ışık tutmaktadır. Katılımcıların birden fazla seçenek işaretleyebildiği bu soruya ilişkin frekans dağılımı, aşağıdaki tabloda detaylandırılmıştır.

Tablo 64: İlkelerin Uygulanmasındaki Zorluklar Genel Analizi

Zorluk Alanı	Frekans (n)	Yüzde (%)
Siyasi baskı	14	45,2
Finansal bağımlılık	13	41,9
Kültürel farklılıklar	12	38,7
Yönetsel sorunlar	11	35,5
Diğer	1	3,2
Zorluk yaşanmıyor	2	6,5
Fikrim yok	2	6,5

Analiz bulguları, katılımcıların insani yardım ilkelerini uygularken en büyük zorluk olarak “Siyasi baskı” (%45,2) ve “Finansal bağımlılık” (%41,9) seçeneklerini öne sürdüğünü göstermektedir. Bu bulgu, önceki sorulardaki (Soru 7 ve 8) bulgularla güçlü bir şekilde örtüşmektedir ve tezin ana argümanını desteklemektedir. Katılımcılar, devletle olan ilişkilerin kurumların bağımsızlık ve yansızlığını etkilediği yönünde ortak bir fikir birliğine sahipti. Bu sorunun yanıtları da bu algının somut olarak “siyasi baskı” şeklinde deneyimlendiğini kanıtlamaktadır. Benzer şekilde, kâr amacı güden kuruluşların yansızlık ve bağımsızlığına ilişkin ortak şüphecilik, “finansal bağımlılık” zorluğuyla somutlaşmaktadır. Bu durum, sektördeki profesyonellerin, ilkelerin uygulanmasında dışsal faktörlerin (siyaset ve finans) belirleyici olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Bu zorlukları, %38,7 ile “Kültürel farklılıklar” ve %35,5 ile “Yönetsel sorunlar” takip etmektedir. Bu bulgular, ilkelerin uygulanmasının sadece dışsal baskılarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda saha çalışmalarının doğasından kaynaklanan kültürel adaptasyon zorlukları ve organizasyon içi yönetsel problemlerden de etkilendiğini ortaya koymaktadır. Anket katılımcılarının %6,5’lik küçük bir kısmının “Zorluk yaşanmıyor” veya “Fikrim yok” demesi, bu konuda genel bir fikir birliği ve tecrübe birikimi olduğunu göstermektedir.

Bütüncül bir değerlendirme yapıldığında, bu soru, araştırmanın temel bulgularını özetleyen bir sonuç niteliği taşımaktadır. İnsani yardım profesyonelleri arasında, devletin belirleyici rolü ve özel sektörün sorgulanan meşruiyeti gibi

konularda güçlü bir fikir birliği bulunmaktadır. Bu fikir birliği, temel zorluklar olarak siyasi baskı ve finansal bağımlılığın öne çıkmasıyla da desteklenmektedir. Katılımcıların önerilere ilişkin cevapları (Soru 9) kurumsal aidiyetle farklılaşırken, zorluk algıları kurumsal aidiyetten bağımsız, ortak bir zeminde buluşmaktadır. Bu durum, sektördeki aktörlerin sorunları tanımlarken aynı dili kullandığını, ancak çözüm yollarını kendi kurumsal pozisyonlarına göre şekillendirdiğini kanıtlamaktadır. Bu bulgular, insani yardım ilkelerinin uygulanabilirliğini artırmak için sadece yasal ve yapısal reformların değil, aynı zamanda kurumlar arası iş birliğini geliştirecek, ortak etik değerleri pekiştirecek ve insan kaynağının niteliğini artıracak kapsamlı stratejilerin gerekli olduğunu göstermektedir.

Anket formunun "Yorum" bölümünü oluşturan on sorunun bütüncül bir değerlendirmesi, Türkiye'deki insani yardım alanında çalışan profesyonellerin yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine ilişkin algılarının, yalnızca çalıştıkları kurumun türüne göre değil, aynı zamanda sektör genelinde paylaşılan ortak inanç ve deneyimlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Bu kapsamlı analiz, algısal farklılaşmaların ve fikir birliklerinin iç içe geçtiği karmaşık bir resim sunarak, tezinizin temel argümanına güçlü bir ampirik dayanak sağlamaktadır.

Araştırmanın en önemli bulgularından biri AFAD ve Kızılay'ın yansızlık ve bağımsızlığına ilişkin algısal bir belirsizliğin hakim olmasıdır. Katılımcılar bu konuda homojen bir kanaate sahip olmayıp, "kararsız", "katılıyorum" ve "katılmıyorum" yanıtları arasında neredeyse eşit bir dağılım sergilemektedirler. Bu durum, kamu kurumlarına yönelik algısal belirsizliğin, kurumsal aidiyetten bağımsız, sektör genelinde paylaşılan ortak bir bilişsel durum olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bulgu, sektör profesyonellerinin yansızlık ve bağımsızlık gibi temel ilkelerin uygulanmasında yaşadığı zorlukları kurumsal statüden bağımsız olarak algıladığına işaret etmektedir.

Buna karşın, anketin diğer bölümleri, algısal fikir birliklerinin hangi konularda ortaya çıktığını net bir şekilde göstermektedir. Özel kuruluşların yansızlık ve bağımsızlığına yönelik algı, tüm kurumlardan katılımcılar arasında ortak ve belirgin bir şüphecilik sergilemektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu, kâr amacı güden kuruluşların doğası gereği bu ilkeleri tam olarak uygulamada zorluk yaşayacağı konusunda hemfikirdir. Bu bulgu, insani yardım sektöründe "devlet vs. sivil toplum"

ayrımından ziyade, "kâr amacı gütmeyen vs. kâr amacı güden" ayrımının algılar üzerinde daha belirleyici bir etkiye sahip olduğunu kanıtlamaktadır.

En güçlü ve en az tartışmaya açık bulgu ise, devlet organlarıyla olan ilişkilerin kuruluşların bağımsızlık ve yansızlığını etkilediği yönündeki ortak algıdır. Katılımcıların ezici bir çoğunluğu bu görüşe katılmış ve bu inancın kurumlar arasında ortak ve tartışmasız bir şekilde paylaşıldığı belirlenmiştir. Bu durum, sektördeki tüm profesyonellerin, çalıştıkları kurumdan bağımsız olarak, insani yardım ilkelerinin uygulanışında dışsal baskıların ve finansal bağımlılığın belirleyici bir rol oynadığını düşündüğünü göstermektedir. Bu bulgular, siyasi baskı ve finansal bağımlılığın, insani yardım ilkelerinin uygulanmasındaki en önemli zorluklar olarak öne çıkmasıyla da desteklenmektedir.

Sonuç olarak, anketin "Yorum" bölümü, Türkiye'deki insani yardım sektörünün algısal haritasını üç temel eksen etrafında şekillendirmektedir: devletin operasyonel ve politik süreçlerdeki belirleyici rolü, sivil toplumun genel güvenilirliği ve özel sektörün sorgulanan meşruiyeti. Katılımcılar sorunların temelini ortak bir şekilde (siyasi baskı ve finansal bağımlılık) tanımlarken, bu sorunlara yönelik çözüm önerileri kurumsal aidiyete göre farklılaşmaktadır. Kamu kurumları ve Kızılay çalışanları daha çok üst yapısal ve yasal düzenlemeleri çözüm olarak öne çıkarırken, STK çalışanları özerklik ve finansal çeşitlilik gibi daha özerk çözümleri tercih etmektedir. Bu algısal farklılaşma, her kurumun kendi kurumsal kültürünün ve pozisyonunun bir yansıması olarak sorunlara kendi penceresinden çözüm ürettiğini göstermektedir. Bu bulgular, insani yardım ilkelerinin uygulanabilirliğini artırmak için sadece yasal ve yapısal reformların yeterli olmayacağını, aynı zamanda kurumlar arası güveni pekiştirecek ve ortak bir etik kültürü besleyecek daha kapsamlı stratejilerin gerekli olduğunu göstermektedir.

DEMOGRAFİK SORULAR

Araştırmaya katılan 31 profesyonelin demografik profili incelendiğinde, nicel analizlerin temelini oluşturan örneklem grubunun özelliklerinin genel bir resmi ortaya konmaktadır.

Katılımcıların yaş aralığı oldukça geniş olup (27-52 yaş), ortalama yaşın 39.52 yıl olması, örneklemin sahada aktif ve olgun bir mesleki deneyime sahip bireylerden

oluştuğunu göstermektedir. Cinsiyet dağılımında ise erkek katılımcıların (%80.6) belirgin bir çoğunluğa sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, Türkiye'deki insani yardım sektöründe üst düzey pozisyonlarda cinsiyet dağılımının dengesiz olabileceği yönündeki olası çıkarımlara bir zemin hazırlamaktadır.

Eğitim durumlarına bakıldığında, katılımcıların ortalama eğitim düzeyi 4.32 olarak hesaplanmıştır. Anket ölçeği göz önüne alındığında bu değer, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu durum, anket sorularına verilen cevapların yüksek düzeyde bir bilgi ve entelektüel birikimle değerlendirildiğini varsaymak için güçlü bir gerekçe sunmaktadır.

Mesleki deneyim değişkenleri, örneklem grubunun alan uzmanlığını ve istikrarını vurgulamaktadır. Katılımcıların insani yardım sektöründeki ortalama deneyimi 10.81 yıl, mevcut kurumlarındaki deneyimi ise 9.34 yıl olarak belirlenmiştir. Bu veriler, araştırmanın sığ bir bilgi birikimine değil, sektörde uzun yıllar boyunca çalışmış, ilke ve pratiklere hâkim profesyonellerin deneyimine dayandığını göstermektedir. Bu, çalışmanın bulgularının iç geçerliliğini önemli ölçüde güçlendirmektedir.

Son olarak, katılımcıların kurumsal dağılımı, kamu, karma ve sivil toplum kuruluşları arasında dengeli bir temsil sağlamıştır. Bu dağılım, farklı kurumsal kültür ve işleyişlerin karşılaştırmalı analizine olanak tanıyan bir yapıya işaret etmektedir.

Bu demografik analiz, araştırmanın birincil bulgularının yorumlanması için sağlam bir temel oluşturmaktadır. Tüm bulgular, bu spesifik, deneyimli ve kurumsal açıdan çeşitli örneklem grubu bağlamında değerlendirilmelidir.

Tablo 65: Katılımcıların Kurumsal Dağılımı

Kurum Tipi	Frekans (n)	Yüzde (%)
AFAD	13	41,9
Kızılay	6	19,4
STK (AHBAP 6, İHH 6)	12	38,7
Toplam	31	100

5.11. TARTIŞMA

Bu araştırmanın temel bulguları, insani yardım ilkelerinin teorik düzeyde güçlü bir kabul görmesine karşın, sahadaki uygulamalarda ciddi zorluklar ve uyumsuzluklarla karşılaşıldığını göstermektedir. Literatürde insani yardımın temel direkleri olarak tanımlanan yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri (Barnett ve Weiss, 2011; Slim, 2015), normatif düzeyde evrensel bir çerçeve sunmakta, ancak Türkiye bağlamında elde edilen veriler bu ilkelerin kurumsal düzeyde farklı biçimlerde yorumlandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, yalnızca Türkiye'ye özgü bir gerçeklik değil, aynı zamanda uluslararası literatürde de sıklıkla dile getirilen bir çelişkiye işaret etmektedir (Donini, 2012; Macrae, 2013).

Sahadan elde edilen veriler, özellikle yansızlık ilkesinin kamu kurumları tarafından ulusal çıkarlar ve dış politika hedefleriyle iç içe geçmiş biçimde ele alındığını, sivil toplum kuruluşlarının ise bu ilkeyi mutlak bir etik norm olarak yorumladığını göstermektedir. Bu ayrım, insani yardımın özünde yansız olması gerektiğini vurgulayan uluslararası belgelerle (ICRC, 1996; Sphere, 2018) kısmen çelişmektedir. Ancak aynı zamanda literatürde yer alan, insani yardımın hiçbir zaman bütünüyle politikadan bağımsız olamayacağına ilişkin tartışmaları da doğrulamaktadır (Weiss, 2013; De Waal, 1997). Dolayısıyla bulgular, yansızlık ilkesinin evrensel geçerliliğini yitirmediğini, ancak sahada farklı aktörlerce bağlamsal olarak yeniden üretildiğini ortaya koymaktadır.

Benzer biçimde bağımsızlık ilkesine dair bulgular, kurumların bu ilkeyi kendi kurumsal konumları çerçevesinde yeniden yorumladığını göstermektedir. Kamu kurumlarının bağımsızlığı "uluslararası aktörlerden etkilenmeme" olarak tanımlaması, devletin egemenlik anlayışıyla örtüşmekte; buna karşılık STK'ların bağımsızlığı daha çok "devlet yönlendirmesinden uzak durma" bağlamında ele alması, örgütsel özerklik vurgusunu ön plana çıkarmaktadır. Bu ayrışma, bağımsızlık ilkesinin literatürde idealize edilen tanımından sapmaları işaret etmekte ve insani yardımın pratikte siyasi, finansal ve kurumsal dengeler çerçevesinde şekillendiğini göstermektedir (Collinson ve Elhawary, 2012; Hilhorst ve Schmiemann, 2002).

Kızılay'ın konumu bu bağlamda özel bir dikkat gerektirmektedir. Tarihi misyonu ve yarı-kamusal statüsü nedeniyle Kızılay ne bütünüyle bir kamu kurumu ne

de bağımsız bir sivil toplum kuruluşu kategorisine dâhil edilebilmektedir. Araştırmada elde edilen veriler, Kızılay'ın yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine yönelik algısının hem devlet politikalarıyla uyumlu hem de uluslararası Kızılhaç-Kızılay hareketinin evrensel ilkelerine bağlı bir ikilik taşıdığını göstermektedir. Bu durum, literatürde "ara konum" olarak tanımlanan hibrit kurumsal yapıları hatırlatmakta (Forsythe, 2005; Fassin, 2012) ve Kızılay'ın Türkiye bağlamında benzersiz bir konumda bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın bulguları yalnızca ilkeler düzeyinde değil, aynı zamanda sahadaki operasyonel süreçler bağlamında da önemli sorunlara işaret etmektedir. Katılımcılar tarafından dile getirilen siyasi baskılar, fon bağımlılığı, koordinasyon eksiklikleri ve kurumsal kapasite sınırlılıkları, insani yardım literatüründe uzun süredir tartışılan yapısal sorunlarla örtüşmektedir (Harrell-Bond, 2002; Ferris, 2011). Bu sorunlar, insani yardım ilkelerinin kâğıt üzerinde kalma riskini artırmakta ve pratikte etik ile politika arasındaki gerilimi daha görünür hale getirmektedir.

Bu noktada, literatürde insani yardımın "saf" bir insani eylemden ziyade siyasi, ekonomik ve kurumsal çıkarların kesişiminde şekillendiği yönündeki eleştiriler (Barnett, 2005; Chandler, 2001) araştırmanın bulgularıyla doğrulanmaktadır. Türkiye örneği, bu tartışmaların yerel bağlamda nasıl somutlaştığını ve kurumların kendi kimlikleri doğrultusunda insani yardım ilkelerini nasıl yeniden tanımladığını göstermesi bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır.

Araştırmada öne çıkan en önemli bulgulardan biri, kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki motivasyonel farklılıklardır. Her iki grup da insani yardım faaliyetlerinde temel amacın "ihtiyaçları karşılamak" olduğunu belirtmiş, ancak bu motivasyonu farklı eksenlerde temellendirmiştir. Kamu kurumları, yardımı çoğunlukla dış politika öncelikleri, ulusal çıkarlar ve Türkiye'nin uluslararası alandaki görünürlüğü ile ilişkilendirirken; STK'lar motivasyonlarını ahlaki sorumluluk, dini değerler ve evrensel insani yükümlülükler çerçevesinde tanımlamıştır. Bu ayrışma, insani yardımın hem etik bir sorumluluk hem de stratejik bir araç olarak iki farklı anlam kazandığını göstermektedir. Literatürde insani yardımın bu ikili karakteri uzun süredir tartışılmaktadır (Donini, 2010; Slim, 2015). Türkiye örneği, bu ikiliğin somut bir yansımasını ortaya koyarak, ulusal çıkarlar ile evrensel insani normlar arasındaki gerilimi gözler önüne sermektedir.

Kamu kurumlarının insani yardım faaliyetlerini ulusal çıkarlarla ilişkilendirmesi, literatürde "insani diplomasinin yükselişi" olarak adlandırılan bir eğilimle örtüşmektedir (Minear ve Weiss, 1995; Fiori vd., 2016). Bu eğilim, devletlerin insani yardım aracılığıyla uluslararası politikada daha görünür olma çabalarını yansıtmaktadır. Türkiye bağlamında da AFAD'ın afet yönetimi kapasitesi üzerinden yürütülen uluslararası projeler ve Kızılay'ın uluslararası krizlerde üstlendiği rol, insani yardımın yalnızca etik değil aynı zamanda stratejik bir boyut taşıdığını göstermektedir. Ancak bu durum, sahada yansızlık algısını zayıflatma riski taşımaktadır. Nitekim literatürde, devlet temelli insani yardımın, özellikle çatışma bölgelerinde, yardımın taraflı veya yanlı algılanmasına yol açabileceği sıklıkla vurgulanmaktadır (Anderson, 1999; Hilhorst, 2005).

Buna karşılık STK'ların insani yardımı daha çok ahlaki bir sorumluluk ve dini-etik değerler çerçevesinde yorumlamaları, onların sahadaki bağımsızlık vurgusunu güçlendirmektedir. Ancak burada dikkat çeken nokta, STK'ların finansman kaynaklarına bağımlılıklarının bağımsızlıklarını sınırlandırmasıdır. Araştırmanın bulgularında da görüldüğü üzere, birçok STK uluslararası fonlara ya da kamu desteğine ihtiyaç duymakta, bu da onların bağımsız hareket etme kapasitesini zedelemektedir. Bu bulgu, literatürde uzun süredir dile getirilen "bağımlılık paradoksu" ile örtüşmektedir (Wallace, 2009; Banks, Hulme ve Edwards, 2015). Yani STK'lar bağımsızlıklarını korumak isterken, finansal sürdürülebilirlik gerekliliği onları kaçınılmaz olarak dış aktörlere bağımlı hale getirmektedir.

Kızılay'ın konumu bu noktada yeniden önem kazanmaktadır. Yarı kamusal niteliği nedeniyle Kızılay hem devletle uyumlu politikalar geliştirmekte hem de uluslararası Kızılhaç-Kızılay hareketinin evrensel ilkelerine bağlı kalmak durumundadır. Bu ikili konum, Kızılay'ı hem kamu kurumlarının stratejik yönelimlerine hem de STK'ların etik hassasiyetlerine eş zamanlı olarak yakınlaştırmaktadır. Araştırmada Kızılay temsilcilerinin, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini hem ulusal çıkarları gözeterek hem de uluslararası normlara bağlı kalarak yorumlamaya çalıştıkları görülmüştür. Bu durum, Kızılay'ın kurumsal kimliğinde var olan "gerilimli dengeyi" ortaya koymakta ve hibrit kurumların insani yardım ilkelerini nasıl yorumladığına dair literatüre özgün bir katkı sunmaktadır (Forsythe, 2005; Davey, Borton ve Foley, 2013).

Araştırmada ortaya çıkan diğer önemli bulgu, sahada insani yardımın yalnızca normatif ilkeler üzerinden şekillenmediği, aynı zamanda yapısal ve operasyonel kısıtların da belirleyici olduğudur. Katılımcıların sıklıkla dile getirdiği siyasi baskılar, bürokratik süreçlerin yavaşlığı, fon yetersizlikleri ve koordinasyon sorunları, insani yardımın pratikte etik ilkelerden çok yapısal koşullar tarafından sınandığını göstermektedir. Bu durum, literatürde insani yardımın "uygulama açığı" olarak adlandırılan olguya işaret etmektedir (Harrell-Bond, 2002; Terry, 2002). Türkiye örneğinde bu açığın, kamu kurumları ile STK'lar arasındaki iletişim ve koordinasyon mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik ihtiyaçlar üzerinden kendini gösterdiği söylenebilir.

Sonuç olarak, araştırmanın bu kısmına dair tartışmalar, insani yardımın yalnızca etik ilkelere dayalı bir faaliyet değil, aynı zamanda siyasi, finansal ve kurumsal gerçeklikler tarafından şekillenen karmaşık bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Türkiye örneği, insani yardım ilkelerinin teorik geçerliliğini yitirmediğini, ancak sahada sürekli yeniden yorumlandığını göstermektedir.

Uluslararası literatürde insani yardım ilkeleri üzerine yapılan tartışmalar, bu araştırmanın bulgularıyla önemli ölçüde örtüşmektedir. Özellikle yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin sahada aşınması, yalnızca Türkiye'ye özgü bir durum değildir. Donini (2012) insani yardımın giderek artan biçimde siyasileştiğini ve birçok aktörün tarafsızlık ilkesini yalnızca söylem düzeyinde benimsediğini ileri sürmektedir. Benzer şekilde, Macrae ve Leader (2000) de insani yardımın, özellikle çatışma bölgelerinde, siyasi ve askeri stratejilerin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini savunmaktadır. Türkiye örneğinde kamu kurumlarının yardımı ulusal çıkarlarla ilişkilendirmesi, bu küresel eğilimin yerel bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bağımsızlık ilkesine yönelik bulgular da uluslararası tartışmalarla paralellik göstermektedir. Pictet (1979), bağımsızlığın insani yardımın meşruiyetini sağlayan temel unsurlardan biri olduğunu vurgulamış; ancak Henry Dunant'ın mirası üzerine inşa edilen bu ilkenin, zaman içinde özellikle fon bağımlılığı nedeniyle ciddi sınamalarla karşılaştığını belirtmiştir. Türkiye'de STK'ların fon bağımlılığı nedeniyle bağımsız hareket etmekte zorlandıklarını ifade etmeleri, bu evrensel sorunun ulusal bağlamdaki yansımasıdır. Terry (2002) de insani yardım kuruluşlarının finansman

kaynakları ile bağımsızlıkları arasında kaçınılmaz bir gerilim olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın bulguları, literatürde uzun süredir dile getirilen "bağımsızlık açığını" doğrulamaktadır.

Kızılay'ın özgün konumu, tartışmayı daha da zenginleştirmektedir. Uluslararası Kızılhaç-Kızılay hareketinin bir parçası olarak Kızılay, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerine kurumsal düzeyde bağlıdır. Ancak yarı-kamusal yapısı, onu aynı zamanda ulusal çıkarlarla uyumlu hareket etmeye zorlamaktadır. Bu ikili yapı, Kızılay'ı literatürdeki "hibrit aktör" tartışmalarıyla doğrudan ilişkilendirmektedir (Barnett ve Weiss, 2008; Davey vd., 2013). Araştırmada görülen, Kızılay'ın hem devlet politikalarıyla uyumlu kalmaya hem de uluslararası normlara bağlılığını sürdürmeye çalışması, bu karakterin sahadaki yansımalarını göstermektedir.

Araştırmanın dikkat çekici bir diğer yönü, insani yardım ilkelerinin yalnızca kurumların beyanlarıyla değil, aynı zamanda operasyonel pratiklerle sınanmasıdır. Katılımcılar, yardım faaliyetlerinde zaman zaman ilkelere riayet etmenin zorlaştığını, özellikle kriz anlarında hızlı karar alma ihtiyacının, etik kaygıları ikinci plana ittiğini belirtmiştir. Bu bulgu, literatürde insani yardımın "pragmatik dönüşümü" olarak tanımlanan olguyla ilişkilendirilebilir (Hilhorst ve Jansen, 2010). Yani insani yardım kuruluşları, ideal normlarla sahadaki zorunluluklar arasında sürekli bir denge arayışı içindedir.

Bu noktada araştırmanın katkılarından biri, ilkelerin güncellenmesi gerekip gerekmediğine dair tartışmayı yeni bir perspektifle ele almasıdır. Bulgular, ilkelerin kendisinin değişmesi gerektiğini değil, kurumların bu ilkelere uyum sağlayabilmesi için reform yapılması gerektiğini göstermektedir. Donini (2010) ve Slim (2015), insani yardımın evrensel normlarını korumanın önemini vurgulamakta; ancak bu normların hayata geçirilebilmesi için kurumsal yapıların dönüştürülmesi gerektiğini belirtmektedir. Türkiye örneğinde de hem kamu kurumlarının hem de STK'ların daha şeffaf, hesap verebilir ve bağımsız mekanizmalar geliştirmesi gerektiği açıktır.

Bulgular ayrıca insani yardımın motivasyon boyutuna dair literatüre katkı sağlamaktadır. Kamu kurumlarının yardımı ulusal çıkarlarla ilişkilendirmesi, devlet-merkezli yardım anlayışını; STK'ların yardımı ahlaki sorumlulukla temellendirmesi ise değer-merkezli yardım anlayışını yansıtmaktadır. Bu ikiliğin varlığı, insani yardımın doğasının çok katmanlı olduğunu bir kez daha göstermektedir. Anderson

(1999), insani yardımın "zarar vermeme" ilkesini koruyabilmesi için yalnızca ihtiyaç temelli olması gerektiğini savunurken; Fiori vd. (2016), devletlerin insani yardımı dış politika aracı olarak kullanmalarının kaçınılmaz olduğunu belirtmektedir. Türkiye'deki durum, bu iki yaklaşımın pratikte nasıl iç içe geçtiğini somutlaştırmaktadır.

Dolayısıyla bu araştırmanın bulguları, insani yardımın geleceğine dair önemli bir uyarı niteliği taşımaktadır. İlkeler teorik düzeyde hâlâ güçlü bir meşruiyet zemini sunmakta; ancak sahada bu ilkelerin etkili biçimde yaşatılabilmesi için köklü kurumsal reformlara ihtiyaç vardır. Bu reformlar yalnızca politik baskılardan arındırılmış finansman kaynaklarının geliştirilmesini değil, aynı zamanda kurum içi etik denetim mekanizmalarının güçlendirilmesini, karar alma süreçlerinin şeffaflaştırılmasını ve kamu-STK iş birliğinin daha etkin hale getirilmesini içermelidir.

Bu araştırmanın en dikkat çekici yönlerinden biri, insani yardım ilkelerinin evrensel düzeyde kabul görmesine rağmen, sahada bağlamsal olarak yeniden üretildiğini göstermesidir. Türkiye örneğinde yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin farklı kurumlarca farklı biçimlerde yorumlanması, insani yardımın yalnızca teorik bir normlar bütünü olmadığını, aynı zamanda siyasi, finansal ve kültürel gerçeklikler tarafından şekillenen bir pratik alan olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, insani yardım literatüründe sıklıkla dile getirilen "ilke-pratik açığını" (Terry, 2002; Donini, 2010) bir kez daha doğrulamaktadır.

Araştırmada elde edilen bulguların sınırlılıkları da göz ardı edilmemelidir. Örneklemin belirli kurumlarla sınırlı olması, bulguların tüm insani yardım sektörüne genellenmesini kısmen güçleştirmektedir. Ayrıca yalnızca Türkiye bağlamına odaklanılması, sonuçların uluslararası düzeyde doğrudan karşılaştırılabilirliğini sınırlamaktadır. Bununla birlikte bu sınırlılıklar, araştırmanın değerini azaltmamaktadır. Aksine, gelecekte yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar için sağlam bir temel sunmaktadır. Farklı ülkelerdeki kamu kurumları, yarı-kamusal kuruluşlar ve STK'larla benzer araştırmaların yürütülmesi, insani yardım ilkelerinin küresel ölçekte nasıl algılandığını daha kapsamlı biçimde ortaya koyacaktır.

Politika ve uygulama açısından bakıldığında, bu çalışmanın bulguları önemli çıkarımlar barındırmaktadır. Kamu kurumlarının insani yardımı ulusal çıkarlar üzerinden yorumlaması, sahada yansızlık algısını zayıflatma riski taşımaktadır.

STK'ların mutlak tarafsızlık ve bağımsızlık vurgusu ise finansal bağımlılıklar nedeniyle sınırlarla karşılaşmaktadır. Kızılay'ın yapısı, her iki yaklaşımı da kısmen yansıtarak insani yardım ilkelerinin çok boyutlu doğasını görünür kılmaktadır. Bu tablo, insani yardım sektörünün daha şeffaf, hesap verebilir ve bağımsız mekanizmalara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Geleceğe yönelik olarak, kurumların evrensel ilkeleri yalnızca beyan etmekle yetinmeyip, bunları sahada da etkili biçimde yaşatabilmesi için yapısal dönüşümlere gitmesi elzemdir. Bu dönüşüm; finansal kaynak çeşitliliğinin artırılmasını, politik baskılardan bağımsız mekanizmaların geliştirilmesini, kurum içi etik denetimlerin güçlendirilmesini ve kamu-STK iş birliğinin daha etkin hale getirilmesini içermelidir. Bu tür reformlar, insani yardım ilkelerinin yalnızca kâğıt üzerinde kalmasını değil, aynı zamanda kriz anlarında da somut olarak işlevsel hale gelmesini sağlayacaktır.

Sonuç olarak, bu tez, insani yardım ilkelerinin teorik düzeyde evrensel kabul görmesine rağmen, pratikte bağlamsal koşullar ve kurumsal öncelikler tarafından sınandığını ortaya koyarak literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Türkiye örneği, insani yardımın evrensel etik boyutları ile ulusal çıkarların kesişiminde şekillendiğini göstermekte; bu yönüyle yalnızca akademik literatüre değil, aynı zamanda politika yapıcılara ve sahada görev yapan uygulayıcılara da yol gösterici olmaktadır.

Bu araştırmanın ulaştığı en temel gerçek şudur: İlkeler, ne kadar evrensel kabul görürse görsün, ancak sahadaki aktörler onları içselleştirdiği ölçüde anlam kazanmaktadır. Yansızlık ve bağımsızlık, bildirgelerde yazılı kalan soyut değerler değil, kriz anlarında hayat kurtaran somut rehberlerdir. Bu nedenle insani yardımın geleceği, ilkelerin güncellenmesinden çok, onları sahada yaşatabilecek kurumsal iradenin ve etik sorumluluğun güçlendirilmesine bağlıdır. Bu bağlamda, insani yardım sektörünün önünde duran en büyük görev, evrensel insani değerleri yalnızca savunmak değil, aynı zamanda onları her koşulda hayata geçirmek için gerekli yapısal ve kültürel dönüşümü gerçekleştirmektir.

SONUÇ

Bu çalışma, insani yardımın en temel dayanaklarından biri olan yansızlık ve bağımsızlık ilkelerinin günümüz Türkiye'sindeki uygulama gerçekliğini sorgulamak amacıyla yola çıkmıştır. Uzun yıllar süren bir emek sonucunda oluşturulan kavramsal çerçeve, insani yardım tarihini, farklı insani yardım modellerini ve ilkelerin tarihsel kökenlerini bütüncül bir biçimde ele alarak alandaki mevcut literatüre kapsamlı bir katkı sağlamıştır. Ancak bu çalışmanın asıl önemi, söz konusu ilkelerin yalnızca teorik boyutlarını değil, aynı zamanda sahadaki aktörler tarafından nasıl algılandığını ve uygulanabildiğini empirik verilerle ortaya koymuş olmasıdır. Bu yönüyle tez, insani yardım alanında genellikle sorgusuz kabul edilen ilkelerin günümüz insani krizleri karşısında ne ölçüde geçerli ve uygulanabilir olduğunu derinlemesine irdeleyerek özgün bir katkı sunmaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulgular, kamu yönetimi ve sivil toplum kuruluşlarının insani yardım ilkelerine yaklaşımında belirgin farklılıklar bulunduğunu göstermiştir. Kamu kurumları, yansızlık ve bağımsızlık ilkelerini ulusal güvenlik, dış politika hedefleri ve devletin kurumsal çıkarları ile ilişkilendirerek daha pragmatik bir perspektiften ele almaktadır. Bu yaklaşım, insani yardım faaliyetlerini yalnızca ihtiyaç temelli bir operasyon olarak değil, aynı zamanda stratejik bir araç olarak da konumlandırmaktadır. Buna karşılık, sivil toplum kuruluşları ilkeleri daha mutlak bir değerler manzumesi olarak yorumlamakta ve uluslararası insancıl hukuk çerçevesinde tavizsiz bir biçimde savunmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan çelişki, insani yardım ekosisteminde kurumlar arası algı farklılıklarının yalnızca teorik düzeyde kalmadığını, aynı zamanda operasyonel karar alma süreçlerine de doğrudan yansıdığını ortaya koymaktadır.

Bağımsızlık ilkesinin en çok sınandığı alanlardan biri, finansman yapısıdır. Çalışmada elde edilen veriler, STK'ların özellikle dış finansmana bağımlılık ve siyasi baskılar sebebiyle bağımsızlıklarını tam olarak korumakta zorlandığını göstermektedir. Kamu kurumları açısından ise bağımsızlık, zaten devlet mekanizmasının bir parçası olarak farklı bir anlam taşımakta, daha çok kurumsal özerklikten ziyade yetki alanı ve mevzuatla tanımlanmaktadır. Yansızlık ilkesinde de benzer bir ikilik göze çarpmaktadır. Kamu aktörleri, yardımları öncelikle ulusal çıkarlarla uyumlu bir şekilde planlarken; STK'lar ihtiyaç temelli bir yaklaşımı ön

planda tutmaktadır. Bu durum, sahada özellikle kriz anlarında yardımların kime, ne ölçüde ve hangi önceliklerle ulaştırılacağı konusunda belirsizlikler ve çatışmalar yaratmaktadır.

Tüm bu bulgular, insani yardım ilkelerinin teorik gücü ile pratikteki uygulanabilirliği arasında ciddi bir gerilim olduğunu göstermektedir. Literatürde çoğu zaman tartışmasız kabul edilen bu ilkeler, sahada farklı yorumlara açık hale gelmekte ve uygulama süreçlerinde ciddi esnemelere uğramaktadır. Bu noktada, insani yardım ekosisteminde köklü bir sorgulama ihtiyacı ortaya çıkmaktadır: Acaba ilkeler günümüz koşullarına uyum sağlayacak şekilde güncellenmeli midir, yoksa kurumların bu ilkelere uyum gösterebilmesi için kurumsal reformlara mı gidilmelidir? Bu araştırmanın ortaya koyduğu en kritik sonuçlardan biri, bu sorunun ertelenemez bir biçimde gündeme alınması gerektiğidir. Çünkü insani yardımın meşruiyetinin en önemli temeli olan yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri, sahada geçerliliğini yitirdiği algısı oluştuğunda, yalnızca yardımın etkinliği değil, aynı zamanda insani yardımın güvenilirliği de ciddi biçimde zarar görmektedir.

Türkiye özelinde elde edilen bulgular, insani yardım ekosisteminin karmaşık bir yapıya sahip olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. AFAD gibi devletin koordinatör rolündeki kurumları, tarihi misyonu itibarıyla Kızılay ve farklı ölçeklerdeki sivil toplum kuruluşları, birbirleriyle iş birliği yapmak zorunda olan fakat aynı zamanda farklı öncelikler ve değerler çerçevesinde hareket eden aktörlerdir. Araştırma sonuçları, bu aktörler arasındaki koordinasyonun ilkeler üzerinden değil, daha çok operasyonel ihtiyaçlar üzerinden kurulduğunu göstermiştir. Bu durum, ilkelerin bağlayıcı gücünü zayıflatmakta ve uygulamada ortak bir referans çerçevesi oluşturulmasını engellemektedir. Ayrıca Türkiye'nin coğrafi konumu sebebiyle hem ulusal hem de uluslararası krizlerin merkezinde yer alması, ilkelerin uygulanabilirliği konusundaki zorlukları daha da belirgin hale getirmektedir.

Bulgular aynı zamanda, Türkiye örneğinin küresel insani yardım tartışmalarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Uluslararası literatürde devletin insani yardım alanındaki rolü, ilkelerin bağlamsal yorumu ve yeni aktörlerin sisteme dahil olmasıyla birlikte ilkelerin esnetilmesi gibi konular sıklıkla gündeme gelmektedir. Türkiye'de elde edilen bulgular, bu küresel tartışmalara somut bir vaka sunmakta, özellikle devletin insani yardım operasyonlarındaki belirleyici rolünün

ilkelerin evrenselliği ile nasıl bir çatışma yaratabileceğini gözler önüne sermektedir. Bu açıdan bakıldığında çalışma, yalnızca ulusal düzeyde değil, aynı zamanda küresel insani yardım literatürüne de katkı sağlayan bir çerçeve sunmaktadır.

Araştırma kapsamında geliştirilen öneriler, insani yardım alanında daha ilkeli ve şeffaf bir sistemin inşası için somut adımlar önermektedir. Bunların başında, kamu yönetimi ve sivil toplum aktörleri arasında ortak eğitim programlarının geliştirilmesi, ilkelerin yalnızca teoride değil, pratikte de içselleştirilmesini sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gelmektedir. Ayrıca STK'ların finansal bağımsızlıklarını güçlendirecek kaynak çeşitlendirme politikaları, şeffaf hesap verebilirlik mekanizmalarının kurulması ve dış baskılara karşı kurumsal direnç geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır. Kamu kurumları açısından ise, insani yardımın ulusal çıkarlar ile uyumlu olmasının yanında, uluslararası insancıl hukuk ilkeleriyle çelişmemesini sağlayacak daha dengeli bir yaklaşım gereklidir. Bu noktada, kurumsal reformlar ve uluslararası normlarla uyumlu düzenlemeler, Türkiye'nin insani yardım kapasitesini güçlendirecek temel adımlar olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak bu tez, insani yardım alanında tabu olarak görülebilecek bir soruya cesurca yaklaşmıştır: Yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri, bugün hâlâ insani yardımın sağlam direkleri midir, yoksa uygulamada kırılgan hale gelmiş soyut idealler midir? Bu soruya verilen yanıt, ilkelerin tamamen geçersiz olduğu yönünde değildir; aksine, ilkeler hala insani yardımın evrensel meşruiyetini sağlayan vazgeçilmez değerlerdir. Ancak bu ilkelerin sahadaki karşılıklarının zayıfladığı, esnek yorumlara açık hale geldiği ve uygulamada ciddi zorluklar yaşandığı da açıktır. Dolayısıyla önümüzde iki yol bulunmaktadır: ya ilkeler günümüz koşullarına göre yeniden ele alınarak revize edilmeli, ya da kurumlar bu ilkelere uyum sağlayabilecek şekilde reformdan geçirilmelidir. Hangi yolun seçileceği, insani yardımın gelecekteki güvenilirliği ve etkinliği açısından belirleyici olacaktır.

Bu bağlamda, çalışmanın en temel katkısı, insani yardım alanındaki teorik kabulleri sorgulaması ve sahadan elde edilen bulgularla bu sorgulamayı güçlendirmesidir. Türkiye özelinde elde edilen sonuçlar, küresel insani yardım sistemine dair daha geniş tartışmaların bir parçası olarak değerlendirilmeli ve gelecekte yapılacak araştırmalar, ilkelerin güncellenmesi ya da kurumların reform ihtiyacını daha somut politikalarla tartışmaya açmalıdır. İnsani yardımın yalnızca

insani bir sorumluluk değil, aynı zamanda evrensel bir güven ilişkisi olduğu unutulmamalı; bu güvenin inşası ve korunması için ilkeler ister yeniden yorumlansın ister kurumsal yapılar güçlendirilsin, her durumda merkeze alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Abu-Sada, C. (2012). *In the Eyes of Other; How People in Crises Perceive Humanitarian Aid.* (C. Abu-Sada, Dü.) United States: MSF, Humanitarian Outcomes, NYU Center on International Cooperation. https://www.msf.org/sites/default/files/msf-in-the-eyes-of-others.pdf 12.11.2024

ACLED. (2022, Kasım). *ACLED Data sayfası*. Kasım 2, 2022 tarihinde ACLED Web Sİtesi: https://acleddata.com/dashboard/#/dashboard 12.11.2024

ACLED. (2024, 2 3). *ACLED Web Sayfası*. Curated Data Web Sitesi: https://acleddata.com/curated-data-files/ 12.11.2024

ACT. (2023, 2 21). *ACT Alliance Web Sayfası* . Who We Are Web Sitesi. 12.11.2024

AFAD. (2022). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. Haziran 26, 2022 tarihinde www.afad.gov.tr: https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu 12.11.2024

AFAD. (2022). *AFAD Web Sitesi*. 1 6, 2023 tarihinde Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü: https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu 12.11.2024

Agenda for Humanity. (2016). Ağustos 9, 2022 tarihinde Agendaforhumanity Web Sitesi: https://agendaforhumanity.org/summit 12.11.2024

Agenda for Humanity. (2016). *Agenda for Humanity Web Sayfası*. 3 12, 2023 tarihinde Initiative Web Sitesi: https://agendaforhumanity.org/initiatives/4012.html 12.11.2024

Akyıldız, Y. (2018). Sosyal Yardım Uygulamalarında Paradigma Değişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 150-163.

Akyüz, N., & İhsan, Ç. (2008). Fonksiyonel Din Sosyolojisi: Emile Durkheim. N. Akyüz, & İ. Çapcıoğlu içinde, *Ana Başlıklarıyla Din Sosyolojisi* (s. 85-90). Gündüz Eğitim ve Yayıncılık. Mayıs 22, 2022 tarihinde alındı

Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 4*(8), 1-23. Haziran 25, 2022 tarihinde alındı

Anadolu Ajansı. (2024, Mart 17). *Anadolu Ajansı Web Sayfası*. Mart 20, 2024 tarihinde İsrail-Filistin Çatışması Web Sitesi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-gazzeye-13-kez-havadan-insani-yardim-ulastirdi/3166969 12.11.2024

Anadolu Ajansı. (2024a, Şubat 20). *Anadolu Ajansı Web Sayfası*. Nisan 10, 2024 tarihinde İsrail-Filistin Çatışması Web Sİtesi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-bir-kez-daha-bmgkde-gazzede-acil-insani-ateskes-talep-eden-karar-tasarisini-veto-etti/3143092 12.11.2024

Anadolu Ajansı. (2024b, Aralık 18). *Anadolu Ajansı Web Sayfası*. Nisan 10, 2024 tarihinde İsrail-Filistin Çatışması Web Sitesi: https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bmnin-gazze-savasini-sonlandirmada-yasadigi-acziyet-ve-yeni-dunya-duzeni-arayisi/3085681 12.11.2024

Anderson, J., & Johnson, M. (2021). *Humanitarian principles and institutional perceptions in crisis management*. Oxford University Press.

Anderson, M. B. (1999). *Do no harm: How aid can support peace—or war*. Boulder: Lynne Rienner.

Anderson, M., Becknell, K., & Taliano, J. (2018). History of Humanitarian Emergencies. D. Townes içinde, *Health in Humanitarian Emergencies* (s. 9-24). İngiltere: Cambridge University Press.

Avrupa Komisyonu. (2007). Haziran 26, 2022 tarihinde https://ec.europa.eu/: https://ec.europa.eu/echo/files/aid/countries/factsheets/thematic/consensus_tr.pdf 12.11.2024

AWSD. (2024, 2 15). *Aid Worker Security Database*. Ana Sayfa: https://www.aidworkersecurity.org/ 12.11.2024

Ayten, A. (2009). Prososyal Davranışlarda Dindarlık ve Empatinin Rolü (Yayınlanmamış Doktora Tezi) . İstanbul: Marmara Üniversitesi.

DONİNİ, M. (2005, Aralık). Humanitarianism Transformed. *Perspectives on Politics, 3*(4): 723-740.

Donini, A. (2012). *The golden fleece: Manipulation and independence in humanitarian action*. Kumarian Press.

Banks, N., Hulme, D., & Edwards, M. (2015). NGOs, states, and donors revisited: Still too close for comfort? *World Development, 66*(C), 707–718. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2014.09.028

Barnett, M., & Weiss, T. G. (2008). *Humanitarianism in question: Politics, power, ethics.* Ithaca, NY: Cornell University Press.

Barnett, M. (2011). *Empire of humanity: A history of humanitarianism*. Cornell University Press.

Başbuğ, İ. (2021). *Türkiye Cumhuriyeti'nde (1961 - 1980) Güç Odaklarının Mücadelesi.* İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.

Baycar, A. (2019). Dini ve Sosyolojik Boyutlarıyla Dayanışma-Yardımlaşma Olgusu. *Sakarya Üniversitesi İlahiyet Fakültesi Dergisi*, 199-225.

Baykara, T. (2000). Türkiye'nin Sosyal ve İktisadi Tarihi. *Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları*, 195-202.

BBC. (2015, 02 25). *BBC Web Sayfası*. 04 18, 2024 tarihinde News Web Sitesi: https://www.bbc.com/news/world-31617141 12.11.2024

Belgrad, E. A. (1997). The Politics of Humanitarian Aid. E. A. Belgrad, & N. Nachimas içinde, *The Politics of International Humanitarian Aid Operations* (s. 3-19). Greenwood Publishing Group.

Black, M. (1992). *A Cause for our Times OXFAM teh first 50 years.* New York: Oxfam and Oxford University Press. Ağustos 1, 2022 tarihinde https://books.google.com.ua/books?hl=tr&lr=&id=jDBG8p_Cr0QC&oi=fnd&pg=PR4&ots=ZmpbZNywSK&sig=PPsePNMMQZpiOA_e7K5WCxHMwt4&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 12.11.2024

BM. (1948, 12 10). *HSK Web Sayfası.* 12 15, 2023 tarihinde Eklentiler: https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/9a3bfe74-cdc4-4ae4-b876-8cb1d7eeae05.pdf 12.11.2024

BM Genel Kurul. (1991, Aralık 19). Haziran 26, 2022 tarihinde www.undocs.org: https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/582/70/IMG/NR058270.pdf?OpenElement 12.11.2024

Brauman, R. (2017). *MSF Sayfası.* Ağustos 1, 2022 tarihinde www.msf-crash.org: www.msf-crash.org/drive/6722-rb-2017-war-and-humanitarian-aid-puf.pdf 12.11.2024

Calhoun, C. (2008). The imperative to reduce suffering: Charity, progress, and emergencies in the field of humanitarian action. M. Barnett, & T. G. Weiss içinde, *Humanitarianism in Question Politics, Power, Ethics* (s. 73-97). London: Cornell University Press.

Carnegie Endowment for International Peace. (1915). *Carnegie Endowment for International Peace.* Washington, DC: Kaliforniya Üniversitesi.

Cenevre Sözleşmesi. (1949, Ağustos 12). *ICRC Web Sitesi.* International Humanitarian Law Databases Web Sayfası: https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/380-GC-IV-EN.pdf 12.11.2024

Chan, W.-T. (1955). The Evolution of the Confucian Concept Jên. *Philosophy East and West*, 295-319. doi:10.2307/1396741

Charny, J. (2004). Upholding Humanitarian Principles. i. a. Response içinde, *Ethics & International Affairs* (s. 13-20). Cambridge: Cambridge University .

Chautard: (2001). *Les éléments clés de la guerre froide.* Studyrama.

Collinson, S., & Elhawary, S. (2012). *Humanitarian space: Trends and issues.* HPG Report 32. London: Overseas Development Institute.

Concourspictet. (2024, Nisan 29). *Concourspictet Web Sayfası.* Nisan 29, 2024 tarihinde Jean Pictet Web Sitesi: https://www.concourspictet.org/picteten.html 12.11.2024

Cordier, B. (2008). The humanitarian frontline, development and relief, and religion: what context, which threats and which opprtunities. Conflict Research Group.

Council on Foreign Relation. (2022, Kasım). *Global Conflict Tracker*. Kasım 2, 2022 tarihinde crf.org. 12.11.2024

Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2017). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). SAGE Publications.

Craven, W. G. (1981). *Giovanni Pico Della Mirandola: Symbol of his Age.* Cenevre: Librairie Droz.

Çağrıcı, M. (2004). *İslam Ansiklopedisi.* Kasım 11, 2023 tarihinde Merhamet: https://cdn2.islamansiklopedisi.org.tr/dosya/29/C29009462.pdf 12.11.2024

Çalık, H. (2022). *İnsani yardım politikalarının dönüşümü ve kurumsal uygulamalar*. Ankara Üniversitesi Yayınları.

Davey, E., Borton, J., & Foley, M. (2013). *A history of the humanitarian system: Western origins and foundations.* London: Overseas Development Institute.

Davies, T. (2001). *Humanism.* New York: Routledge.

De Waal, A. (1991). Evil Days 30 Years of War and Famine in Ethiophia. New York: Human Rights Watch. Ağustos 8, 2022 tarihinde https://books.google.com.ua/books?hl=tr&lr=&id=RcVFXUwraxsC&oi=fnd&pg=PA9&ots=ggwp3rMyMH&sig=wpioiwcJPv3NKPJptEMxBIbDb_c&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false 12.11.2024

Denscombe, M. (2017). *The good research guide: For small-scale social research projects* (6th ed.). Open University Press.

Development Initiatives. (2022). *Funding For Gender-Relevant Humanitarian Response.* Bristol: Development Initiatives. Kasım 6, 2022 tarihinde https://devinit.org/documents/1152/Funding_for_gender-relevant_humanitarian_response.pdf 12.11.2024

Development Initiatives. (2022). *Global Humanitarian Assistance Report 2022.* Development Initiatives. https://devinit.org/resources/global-humanitarian-assistance-report-2022/ 12.11.2024

DFID. (2011). Faith Partnership Principles: working effectively with faith groups to fight global poverty.

Doğan, T. (2016, 10 5). Mayıs 22, 2022 tarihinde www.tayfundoğan.net: https://www.tayfundogan.net/2016/10/05/bir-psikolojik-iyi-olus-kaynagi-olarak-ozgecilik/ 12.11.2024

Donini, A. (2010). Humanitarian governance: An introduction. *Disasters, 34*(S2), S1–S14. https://doi.org/10.1111/j.1467-7717.2010.01151.x

Donini, A. (2011). Between a rock and a hard place: integration or independence of humanitarian action? *International Review of the Red Cross*, 141-157. https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irrc-881-donini.pdf 12.11.2024

Donini, A. (2012). *The golden fleece: Manipulation and independence in humanitarian action.* Sterling, VA: Kumarian Press.

Donini: (2015). Romancing principles and human rights: Are humanitarian principles salvageable? *International Review of the Red Cross*, 77-109. https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irc_97_1-2-5.pdf 12.11.2024

Duffield, M., Macrae, J., & Curtis, D. (2002, Aralık 16). Editorial: Politics and Humanitarian Aid . *Disasters, 25*(4): 269-274.

Durmaz , F. (2020, Eylül). *Uluslararası Hukukta İnsani Yardım (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* . İstanbul: Galatasaray Üniversitesi.

ECHO. (2022). *European Commission Web Sİtesi* . 1 5, 2023 tarihinde European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations Sayfası: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/who/humanitarian-principles_en#:~:text=The%20principles%20of%20humanity%2C%20neutrality,are%20fundamental%20to%20humanitarian%20action. 12.11.2024

Egger, M. S. (2023, Mayıs 30). The World Needs Neutral. (T. N. Times, Röportaj Yapan) Thhe New Yorl Times. https://www.nytimes.com/2023/05/30/opinion/red-cross-ukraine-russia.html# 12.11.2024

Ek Protokol 1. (1977, Temmuz 8). *ICRC Web Sayfası.* ihl-database Web Sitesi: https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/470-AP-I-EN.pdf 12.11.2024

Ek Protokol 2. (1979, Temmuz 8). *ICRC Web Sayfası.* ihl-database Web Sitesi: https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/475-AP-II-EN.pdf 12.11.2024

Esin, E. (1964, Ağustos). Yeni Bir Hümanizm Görüşü. *Türk Yurdu*(104).

Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics, 5*(1), 1–4. https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11

Euronews. (2023, 12 11). *Euronews Web Sayfası*. 12 11, 2023 tarihinde Haber Sitesi: https://tr.euronews.com/2023/12/11/bm-2024-icin-insani-yardim-talebini-464-milyar-dolara-dusurmek-zorunda-kaldi 12.11.2024

Euronews. (2023, Aralık 8). *Euronews Web Sayfası* . Mart 5, 2024 tarihinde Gaza Web Sİtesi: https://tr.euronews.com/2023/12/08/bm-genel-sekreteri-guterresin-gazze-icin-devreye-soktugu-99uncu-madde-nedir#:~:text=99'uncu%20madde%20Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler,Konseyi'nin%20dikkatine%20sunabilece%C4%9Fi%20belirtiliyor 12.11.2024

European Commission. (2022, 8 12). *DRKMC Web Sİtesi*. Inform Web Sitesi: https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/INFORM-Severity/Methodology 12.11.2024

European Commission Disaster Risk Management Konwledge Centre (EUDRMKC). (2022). *Severity Facts & Figures*. Kasım 1, 2022 tarihinde European Commission Disaster Risk Management Knowledge Centre: https://drmkc.jrc.ec.europa.eu/inform-index/INFORM-Severity/Severity-Facts-Figures 12.11.2024

Fasulo, L. (2004). *An Insider's Guide to the UN.* London: Yale University Press.

FDFA, ICRC, OCHA ve CDI. (2014). *Humanitarian Access In Situation of Armed Conflict: Handbook on the International Normative Framework.* Swiss: FDFA.

Ferris , E. (2005). Faith-based and secular humanitarian organizations. *International Review of the Red Cross, 87*(858), 311-325.

Fiori, J., Espada, F., Field, J., & Dicker, S. (2016). *The echo chamber: Results, management, and the humanitarian effectiveness agenda.* New York: Humanitarian Affairs Think Tank.

Forsythe, D. P. (2005). *The humanitarians: The International Committee of the Red Cross.* Cambridge: Cambridge University Press.

Fox, F. (2001). New Humanitarianism: Does It Provide a Moral Banner for the 21st Century? . *Disasters, 25*(4), 275-289.

Franzoi, L. S. (2005). *Social Psychology.* New York: McGraw Hill.

Gerard, C., & Jennings, M. (2008). *Development, Civil Society and Faith-Based Organizations.* London: Palgrave Macmillan London.

Gesley, J. (2018, Nisan 24). *Library of Congress Blogs Web Sayfası*. 12 25, 2023 tarihinde The "Lieber Code" – the First Modern Codification of the Laws of War Web Sitesi: https://blogs.loc.gov/law/2018/04/the-lieber-code-the-firstmoderncodification-of-the-laws-of-war/ 12.11.2024

Gingerich, T. R., Moore, D. L., Brodrick, R., & Beriont, C. (2017). *Local Humanitarian Leadership and Religious Literacy: Engaging with Religion, Faith, and Faith Actors.* Harvard Divinity School ve OXFAM.

Girod, C., & Gnaedinger, A. (1998, 12 31). *ICRC Web Sayfası*. Politics, military operations and humanitarian action: an uneasy alliance Sitesi: https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/publication/p0709.htm 12.11.2024

Haberler. (2024, Mart 2). *Haberler Web Sayfası*. Mart 2, 2024 tarihinde Güncel Web Sitesi: https://www.haberler.com/guncel/abd-ve-urdun-gazze-ye-havadan-insani-yardim-atti-16906315-haberi/ 12.11.2024

Harari, Y. N. (2015). *Hayvanlardan Tanrılara Sapiens: İnsan Türünün Kısa Bir Tarihi.* (E. Genç, Çev.) İstanbul : Kolektif Kitap .

Harrell-Bond, B. E. (2002). Can humanitarian work with refugees be humane? *Human Rights Quarterly, 24*(1), 51–85. https://doi.org/10.1353/hrq.2002.0011

Heist, D., & Cnaan, R. A. (2016). Faith-Based International Development Work: A Review. *Religions, 7(3),* 2-17.

Herman, J., & Dijkzeul, D. (2011, Şubat 9). *thebrokeronline Web Sayfası*. A matter of principles: Humanitarian challenges Sitesi: https://www.thebrokeronline.eu/a-matter-of-principles/ 12.11.2024

HIIK. (2022, Kasım). *Veriler ve Haritalar Sayfası*. Kasım 2, 2022 tarihinde HIIK Web Sİtesi: https://hiik.de/data-and-maps/static-maps/?lang=en 12.11.2024

Hilhorst, D., & Schmiemann, N. (2002). Humanitarian principles and organizational culture: Everyday practice in Médecins Sans Frontières-Holland. *Disasters, 26*(2), 115–129. https://doi.org/10.1111/1467-7717.00195

Hilhorst, D. (2005). Dead letter or living document? Ten years of the Code of Conduct for disaster relief. *Disasters, 29*(4), 351–369. https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2005.00303.x

Hilhorst, D., & Jansen, B. J. (2010). Humanitarian space as arena: A perspective on the everyday politics of aid. *Development and Change, 41*(6), 1117–1139. https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2010.01673.x

Hilhorst, D. (2018, Eylül 10). Classical humanitarianism and resilience humanitarianism: making sense of two brands of humanitarian action. *Journal of International Humanitarian Action, 3*(15): 1-12.

Hilhorst, D. (2018, Eylül 10). Classical humanitarianism and resilience humanitarianism: making sense of two brands of humanitarian action. *Int J Humanitarian Action, 3*: 1-12.

Holenstein, A. M. (2005, Haziran). Governmental donor agencies and faith-based organisations. *International Review of the Red Cross, 87(858),* 367-373.

IASC. (2011, Aralık). Temmuz 15, 2022 tarihinde IASC Web Sitesi: interagency Standingcommittee.org/system/files/legacy_files/KM%20and%20FAQ%20on%20Transformative%20Agenda%20final.docx 12.11.2024

IASC. (2022). *Hakkında Sayfası*. Temmuz 29, 2022 tarihinde IASC Web Sitesi: https://interagencystandingcommittee.org/the-inter-agency-standing-committee 12.11.2024

ICRC. (1949, Ağustos 12). *ICRC Web SİtesI*. 12 13, 2023 tarihinde Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin (IV). Cenevre Sözleşmesi: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gciv-1949/article-10/commentary/1958?activeTab=undefined 12.11.2024

ICRC. (1949a, 8 12). *ICRC Web Sayfası.* 12 20, 2023 tarihinde https://ihl-databases.icrc.org/assets/treaties/380-GC-IV-EN.pdf 12.11.2024

ICRC. (1949b, Ağustos 12). *ICRC Web Sayfası*. Haziran 10, 2023 tarihinde International Humanitarian Law Databases Web Sİtesi: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/gci-1949 12.11.2024

ICRC. (1963). *Resolution Adopted by the XXth International Conferance of the Red Cross.* Cenevre: ICRC. https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400011311a.pdf 12.11.2024

ICRC. (1963). *Resolutions Adopted by the XXth International Conferance of thr Red Cross.* Cenevre: ICRC. https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400011311a.pdf 12.11.2024

ICRC. (1993, Nisan). *Guiding Principles on the Right to Humanitarian Assistance.* ICRC. https://international-review.icrc.org/sites/default/files/S0020860400082-206a.pdf 12.11.2024

ICRC. (1996). *ICRC Web Sayfası.* 2023 tarihinde The Fundamental Principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement: https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0513.pdf 12.11.2024

ICRC. (2010, Mayıs 2010). *ICRC Web Sayfası*. 6 9, 2023 tarihinde Founding and early years of the ICRC (1863-1914) Web Sitesi: https://www.icrc.org/en/document/founding-and-early-years-icrc-1863-1914 12.11.2024

ICRC. (2014, 1 1). *ICRC Web Sayfası*. 12 17, 2023 tarihinde The Geneva Conventions and their Commentaries Sitesi: https://www.icrc.org/en/document/geneva-conventions-1949-additional-protocols 12.11.2024

ICRC. (2014, Ocak 1). *ICRC Web Sayfası*. Nisan 30, 2024 tarihinde The Geneva Conventions of 1949 and their Additional Protocols Sitesi: https://www.icrc.org/en/document/geneva-conventions-1949-additional-protocols 12.11.2024

ICRC. (2015, Ağustos). *ICRC Web Sayfası.* The Fundemental Principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement Comniame: https://www.icrc.org/sites/default/files/topic/file_plus_list/4046-the_fundamental_principles_of_the_international_red_cross_and_red_crescent_movement.pdf 12.11.2024

ICRC. (2016, Ekim 12). *ICRC Web Sayfası*. Haziran 9, 2023 tarihinde History of the ICRC Web Sİtesi: https://www.icrc.org/en/document/founding-and-early-years-icrc-1863-1914 12.11.2024

ICRC. (2022, Nisan 4). *ICRC Web Sayfası*. 2022 tarihinde What About Our Action Ukraine: https://www.icrc.org/en/document/what-about-our-action-ukraine#question_01 12.11.2024

ICRC. (2022a). *ICRC Web Sayfası*. 2023 tarihinde Humanitarian Crisis in Ukraine and Neighbouring Countries: https://www.icrc.org/en/humanitarian-crisis-ukraine 12.11.2024

ICRC. (2024, 4 20). *ICRC Web Sayfası*. 4 20, 2024 tarihinde The ICRC's funding and spending Web Sitesi: https://www.icrc.org/en/faq/icrcs-funding-and-spending 12.11.2024

ICRC. (2024). *ICRC Web Sitesi*. Eylül 18, 2024 tarihinde IHL Database Web Sayfası: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/api-1977/state-parties?activeTab=undefined 12.11.2024

ICRC ve Türk Kızılayı. (2022). *Kızılay Web Sitesi.* 2022 Kasım, 2023 tarihinde Döküman: https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/82543505_77468056_uluslararasi-insancil-hukuk.pdf 12.11.2024

IFRC. (2024, 04 26). *IFRC Web Sayfası*. 04 26, 2024 tarihinde Who Are We Sitesi : https://www.ifrc.org/who-we-are/international-red-cross-and-red-crescent-movement/about-national-societies/auxiliary 12.11.2024

IFRC. (2024a, 3 1). *IFRC Web Sayfası*. 3 1, 2024 tarihinde National Societies and Governments Sitesi: https://www.ifrc.org/get-involved/partner-us/national-societies-and-governments#:~:text=Voluntary%20contributions%20and%20donations%20provided,our%20largest%20source%20of%20income 12.11.2024

IFRC. (2024b, 4 22). *IFRC Web Sayfası*. 4 22, 2024 tarihinde Afet Yardımında Hareket ve STK'lar için Davranış Kuralları Web Sitesi: https://www.ifrc.org/our-promise/do-good/code-conduct-movement-ngos 12.11.2024

IFRC. (2024c, Nisan 30). *IFRC Web Sayfası*. Nisan 30, 2024 tarihinde Signatories to the Code of Conduct Web Sitesi: https://www.ifrc.org/code-conduct-signatories?page=19 12.11.2024

IFRC ve ICRC. (1994). *IFRC Web Sayfası*. Nisan 30, 2024 tarihinde Code of Conduct Web Sitesi: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-07/code-of-conduct-movement-ngos-english.pdf 12.11.2024

IFRC ve ICRC. (1994, Ocak 1). *IFRC Web Sayfası.* Code of Conduct for the International Red Cross and Red Crescent Movement and NGOs in Disaster Relief Web Sayfası: https://www.ifrc.org/sites/default/files/2021-07/code-of-conduct-movement-ngos-english.pdf 12.11.2024

IFRC ve ICRC. (2015, Kasım). *The Fundemental Principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement* . Cenevre: IFRC ve ICRC. Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Hareketi'nin Temel İlkeleri: İnsani yardım eylemi için etik ve araçlar: https://reliefweb.int/report/world/fundamental-principles-international-red-cross-and-redcrescentmovementethicsand?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwiYOxBhC5ARIsAI

vdH51OXlrC_MxoZolWx3UlrVBpkJQ1oklr4PnIFZITcqg_d9GBusrNUrIaAgxBEALw_wcB 12.11.2024

IFRC ve ICRC. (2015). *The Fundemental Principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement Ethics and Tools for Humanitarian Action.* Geneva: IFRC ve ıcrc. https://reliefweb.int/report/world/fundamental-principles-international-red-cross-and-red-crescent-movement-ethics-and?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjwiYOxBhC5ARIsAIvdH51OXlrC_MxoZolWx3UlrVBpkJQ1oklr4PnIFZITcqg_d9GBusrNUrIaAgxBEALw_wcB 12.11.2024

IPC. (2022, 5 16). *Integrated Food Security Phase Classification Web Sayfası*. Dashboard Web Sitesi: https://www.ipcinfo.org/ipcinfo-website/ipc-dashboard/en/ 12.11.2024

IPC. (2022, Kasım). *IPC OVERVIEW AND CLASSIFICATION SYSTEM Sayfası*. Kasım 2, 2022 tarihinde IPC Web Sitesi: https://www.ipcinfo.org/ipcinfo-website/ipc-overview-and-classification-system/en/ 12.11.2024

IPC. (2022, Kasım). *Latest Analyses Sayfası*. Kasım 3, 2022 tarihinde IPC Web Sitesi: https://www.ipcinfo.org/famine-facts/en/ 12.11.2024

İpek, E., & Karagöl, E. (2020, Haziran). Geleneksel Kalkınma Yardımı Anlayışına Eleştirel Bir Bakış. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15*(10. Yıl Özel Serisi), 5410-5437. Temmuz 10, 2022 tarihinde alındı

Islamic Relief. (2023, Aralık 20). *Reliefweb Web Sayfası*. Mart 10, 2024 tarihinde https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/huge-gaza-death-toll-likely-be-even-higher-reported 12.11.2024

Jenkins: (2013, Kasım 1). *The Guadian Web Sayfası.* 2 24, 2024 tarihinde The Red Cross needs to reclaim its hijacked neutrality: https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/01/red-cross-get-back-hijacked-neutrality 12.11.2024

Jfk Library. (2024, Şubat 2). *Kohn F. Kennedy Presidential Library and Museum*. John F. Kennedy Hakkında Kısa Bilgiler: https://www.jfklibrary.org/learn/about-jfk/life-of-john-f-kennedy/fast-facts-john-f-kennedy/john-f-kennedys-favorite-quotations-dantes-inferno 12.11.2024

Kadıoğlu, M. (2008). *Modern Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri.* JICA Türkiye Ofisi.

Kadıoğlu, M. (2011). Hümanizm. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, 0-23.

Karabulut, U., & Bozkurt, E. (2019). Osmanlı Devleti'nde Savaş Hukuukunun Oluşumu Bağlamında Lahey Konferansları ve Birinci Dünya Savaşındaki Uygulamalar. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*: 87-99.

Khafagy, R. A. (2020). Faith-based organizations: humanitarian mission or religious missionary. *Journal of International Humanitarian Action, 5*(13), 2-11.

Khan, A., & Eekelen, W. (2008). *Humanitarian Aid, Independence and Innovation.* Birmingham: Islamic Relief. https://citeseerx.ist.psu.edu/document?rep-id=rep1&type=pdf&doi=265ccea54cdedd184b191af7b4e4eb8456113e41 12.11.2024

Khanna, N. (2022). *Decoding Neutrality in Humanitarianism.* Peace Insight. https://www.peaceinsight.org/en/articles/decodingneutralityinhumanitarianism/?location=&theme=culture-media-advocacy 12.11.2024

Kızılay, Ş. (2021). Değerleri ve Aktörleriyle Türkiye'nin İnsani Yardım Politikası. *UPA Strategic Affairs, 2*(2), 185-209.

Köçer, E. (2020). *Douzinas'ta İnsancıllık ve İnsani Müdahale (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* . Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Temmuz 1, 2022 tarihinde alındı

Kraft, K. (2016). Faith and impartiality in humanitarian response: Lessons from Lebanese evangelical churches providing food aid. *International Review of the Red Cross*, 395-421.

Krauthammer, C. (2007, Mayıs 18). Prelude to the Six Days. *The Washington Post*. Mart 30, 2024 tarihinde Prelude to the Six Days Sitesi: https://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2007/05/17/AR2007051701976.html 12.11.2024

Kulaklıkaya, M. (tarih yok). Temmuz 14, 2022 tarihinde www.mfa.gov.tr: https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi31/Musa%20KULAKLIKAYA.pdf 12.11.2024

Kulaklıkaya, M. (2008). Uluslararası Ekonomik Sorunlar. *Kalkınma Yardımında Dünyadaki Son Trendler ve TİKA*: 14-29. Ekonomik Sorunlar Dergisi Web Sitesi: https://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi31/Musa%20KULAKLIKAYA.pdf 12.11.2024

Labbe, J., & Daudin, P. (2016). Applying the humanitarian principles: Reflecting on the experience of the International Committee of the Red Cross. *International Review of the Red Cross*, 183-210. doi:10.1017/S1816383115000715

Lauri, A., & Turunen: (2020). Independence. A. D. Lauri, & A. D. Lauri (Dü.) içinde, *Humanitarianism: Keywords* (s. 111). Boston: Brill Academic. https://brill.com/display/title/57214 12.11.2024

Macdonald, I., & Valenza, A. (2012, 10 15). *Norwegian Refugee Council Web Sitesi* . 3 20, 2023 tarihinde ResourCes Sitesi: https://www.nrc.no/globalassets/pdf/reports/tools-for-the-job---supporting-principled-humanitarian-action.pdf 12.11.2024

Macrae, J., & Leader, N. (2000). Shifting sands: The search for coherence between political and humanitarian responses to complex emergencies. *Humanitarian Policy Group Report 8.* London: ODI.

Mardini, R. (2022, Haziran 16). Back to basics: humanitarian principles in contemporary armed conflict. (I. H. Blog, Röportaj Yapan) https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2022/06/16/back-to-basics-humanitarian-principles/ 12.11.2024

Maxwell, J. A., & Reybold, L. E. (2015). Qualitative research. In P. Leavy (Ed.), *The Oxford handbook of qualitative research* (pp. 107–122). Oxford University Press.

McMichael, P. (2012). *Development and Social Change: A Global Perspective.* Los Angeles: Sage.

Melzer, N. (2023, January 26). Humanitarian neutrality in contemporary armed conflict. (E. Rushing, Röportaj Yapan) ICRC. Haziran 14, 2023 tarihinde https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2023/01/26/humanitarian-neutrality-in-contemporary-armed-conflict-a-conversation-with-nils-melzer/ 12.11.2024

Mierop, E. (2016). Coming clean on neutrality and independence: The need to assess the application of humanitarian principles. *International Review of the Red Cross, 97*(897/989), 295-318. doi:10.1017/S181638311500065X

Minear, L., & Weiss, T. G. (1995). *Mercy under fire: War and the global humanitarian community.* Boulder: Westview Press.

Morgenstern: (1979). Henri Dunant and the Red Cross. *Bulletin of the New York Academy of Medicine, 55*(10), 949-956.

MSF. (2023, 9 5). *Medecins Sans Frontieres Web Sayfası*. The Practical Guide to Humanitarian Law Web Sitesi: https://guide-humanitarian-law.org/content/article/3/humanitarian-principles/ 12.11.2024

MSF. (2024, 3 1). *Medecins Sans Frontieres Web Sayfası*. 3 1, 2024 tarihinde Report and Finances Web Sitesi: https://www.msf.org/reports-and-finances#ifr 12.11.2024

Nascimento, D. (2015, Şubat 18). One step forward, two steps back? Humanitarian Challenges and Dilemmas in Crisis Settings. *Journal of Humanitarian Assistance*.

OCHA. (2022, Temmuz 1). *Reliefweb Web Sayfası.* 2024 tarihinde What are Humanitarian Principles? Web Sitesi: https://reliefweb.int/report/world/ocha-message-humanitarian-principles-enar 12.11.2024

OCHA. (2024). *Global Humanitarian Overview 2024.* Geneva: OCHA. 02 11, 2024 tarihinde https://www.unocha.org/publications/report/world/global-humanitarian-overview-2024-enarfres 12.11.2024

OCHA. (2024, Nisan 30). *OCHA Web Sayfası.* This Is OCHA Web Sitesi: https://www.unocha.org/ocha 12.11.2024

OCHA. (2024, 04 28). *United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affair Web Sayfası*. 04 28, 2024 tarihinde This is OCHA Web Sitesi: https://www.unocha.org/ocha 12.11.2024

OCHA. (2024a, 3 1). *OCHA Occupied Palestine Terriority Web Sayfası*. 3 1, 2024 tarihinde https://www.ochaopt.org/content/hostilities-gaza-strip-and-israel-reported-impact-day-146 12.11.2024

OCHA. (2024a, 04 28). *United Nations Office for Coordination of Humanitarian Affairs Web Sayfası*. 04 28, 2024 tarihinde What we Do Web Sitesi: https://www.unocha.org/we-fund 12.11.2024

OECD. (2005). Temmuz 16, 2022 tarihinde www.oecd.org: https://www.oecd.org/development/effectiveness/34428351.pdf 12.11.2024

OECD. (2008). Temmuz 16, 2022 tarihinde www.oecd.org.tr: https://www.oecd.org/dac/effectiveness/34428351.pdf 12.11.2024

OHCHR. (2022). *OHCHR Web Sayfası.* Temmuz 29, 2022 tarihinde www.ohchr.org: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/FactSheet20en.pdf 12.11.2024

Palmieri, D. (2012). An institution standaing the test of the history of the international Committe of the Red Cross. *International Rewiev of the Red Cross, 94*(888), 1273-1298.

Patzke, A. (2010). *Conflicting or Complimentary? The Varying Approaches to Humanitarian Action.* https://digitalcollections.sit.edu/isp_collection/955 12.11.2024

Peterson, C., & Seligman, M. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification.* Washington, DC: Oxford University Press.

Pictet, J. (1979). *The Fundemental Principles of the Red Cross Commentary*. Cenevre: ICRC. https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/misc/fundamental-principles-commentary-010179.htm 12.11.2024

Polat, M. (2007). *Hilal-i Ahmer Teşkilatının Kuruluşu ve Teşkilatlanması Yüksek Lisasn Tezi.* Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polit, D. F., & Beck, C. T. (2017). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice* (10th ed.). Wolters Kluwer.

Raciti , I. (2017, Aralık). The political dimension of humanitarian action. Rethinking the humanitarian space. *Deusto Journol of Human Rights*: 37-57.

Rafıabadı, H. (2003). What Do The Terms Al-Rahman and Al-Rahşm Mean? . H. N. Rafıabadı içinde, *World Religions and Islam* (s. 211). New Delhi: Sarup and Sons.

Reliefweb. (2024, 02 12). *Reliefweb Web Sayfası*. 02 12, 2024 tarihinde Humanitarian Civil Military Coordination Sitesi: https://reliefweb.int/topic/humanitarian-civil-military-coordination 12.11.2024

Saunders, M., Lewis, P., & Thornhill, A. (2019). *Research methods for business students* (8th ed.). Pearson Education.

Schindler, D., & Toman, J. (1988). *The Laws of Armed Conflicts.* Martinus Nijhoff Publishers.

Seyyar, A. (2007). *İnsan ve Toplum Bilimleri Terimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü.* İstanbul: Değişim Yayınları.

Sharpe, M. (2023, Mart 16). *blogs.icrc.org Web Sayfası*. Nisan 30, 30 tarihinde Humanitarian Law & Policy Web Sitesi: https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2023/03/16/humanitarian-principles-historical-legal/ 12.11.2024

Sider, R. J., & Unruh, H. R. (2004). Typology of Religious Characteristics of Social Service and Educational Organizations and Programs. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly, 33*(1), 109-134.

Slim, H. (1997). *Relief agencies and moral standing in war: Principles of humanity, neutrality, impartiality and solidarity*. *Development in Practice*, *7*(4), 342–352. https://doi.org/10.1080/09614529754199

Slim, H. (2015). *Humanitarian ethics: A guide to the morality of aid in war and disaster*. Oxford University Press.

Slim, H. (2022, Eylül). Humanitarian Resistance: Its ethical and operational importance. *Humanitarian Practise Network (HPN)*(87): 1-20. 2022 tarihinde https://odihpn.org/publication/humanitarian-resistance-its-ethical-and-operational-importance/ 12.11.2024

Sly, C. J. (2017). *"Humanitarianism and (In)Humanitarian Intervention: Purposes, Compatibility, and Implications" (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* . Alberta, Kanada: Alberta University.

Sorokin, P. A. (1994). *Çağdaş Sosyoloji Kuramları II.* (M. M. Öymen, Çev.) Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.

Sphere. (1997). *Hakkında Sayfası*. Ağustos 8, 2022 tarihinde Sphere Standarts Web Sitesi: https://spherestandards.org/about/ 12.11.2024

Sphere Project. (2018). *The Sphere handbook: Humanitarian charter and minimum standards in humanitarian response* (4th ed.). Practical Action Publishing.

Stand UP. (2016). *Faut-Il Avoir Foi Dans Les Principles Humanitaires?* Fransa: İris Institut De Relations Internationales Et Strategiques. https://www.iris-france.org/wp-content/uploads/2016/12/Observatoire-humanitaire-stand-up-nov-2016.pdf 12.11.2024

Şan, M. K. (2005). Farklılık ve Çokkültürlülük Siyasetkeri Üstüne Bir Deneme. *Milel ve Nihal, 3*(1-2), 67-114.

T.C. Anadolu Üniversitesi. (2018). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi. M. M. Özaydın içinde, *Sosyal Politika* (s. 45). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.

TDK. (2022). *Türk Dil Kurumu Web Sayfası*. Mayıs 24, 2022 tarihinde www. tdk.gov.tr: https://sozluk.gov.tr/ 12.11.2024

Tepe, H. (2019, Ekim 4). İnsan, İnsancıllık, (Hümanizm) ve İnsan Hakları: İnsancıllık Eleştirisi Üzerine. *Klikya Felsefe Dergisi*(2), 1-16. 7 2, 2022 tarihinde alındı

Terry, F. (2002). *Condemned to repeat? The paradox of humanitarian action*. Cornell University Press.

Terry, F. (2022). *Taking action, not sides: the benefits of humanitarian neutrality in war*. Geneva: ICRC. 6 22, 2023 tarihinde Humanitarian Law & Policy Blog Web Sitesi: https://blogs.icrc.org/law-and-policy/2022/06/21/taking-action-not-sides-humanitarian-neutrality/ 12.11.2024

The Humanitarian Policy Group at the Overseas Development Institute. (2001). *Politics and Humanitarian Aid: Debates, Dilemmas and Dissension.* London: Overseas Development Institute. 2022 tarihinde https://reliefweb.int/report/world/politics-and-humanitarian-aid-debates-dilemmas-and-dissension 12.11.2024

The Lutheran World Federation ve Islamic Relief Worldwide. (2018). *A faith-sensitive approach in humanitarian response: Guidance on mental health and psychosocial programming.* Geneva ve Birmingham: The Lutheran World Federation ve Islamic Relief Worldwide.

Tonnessen, A. (2007). Faith-based NGOs in International Aid: Humanitarian Agents or Missionaries of Faith. *Forum for Development Studies*, *34*(2), 323-342.

Toole, M. (2000). Refugees and Migrants. J. Whitman (Dü.) içinde, *The Politics of Emerging and Resurgent Infectious Diseases* (s. 110-129). London: Palgrave Macmillan UK.

Truman Library. (2023). *Truman Library Web Sayfası*. 2022 tarihinde The Truman Doctrine: https://www.trumanlibrary.gov/node/322600 12.11.2024

TSK. (1961, 1 9). Türk Silahlı Kuvvetleri Hizmet Kanunu (211 S.K.). *T.C. Resmi Gazete(10702).* https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=211&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=4 12.11.2024

Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (2011). *Sosyal Siyaset.* İstanbul: Filiz Kitapevi.

Tuna, O., & Yalçıntaş, N. (2011). *Sosyal Siyaset.* İstanbul: Filiz Kitapevi.

Turhan, Y. (2019). *The role of faith-based non-governmental organisations in Turkey's humanitarian aid plicy and practice.* (Doktora Tezi). *YÖK tez. (565374).*

Türkdoğan, O. (1997). *Türk Tarihinin Sosyolojisi.* İstanbul: Birleşik Yayıncılık.

UK Department of International Development ve UKAID. (2011). *Faith Partnership Principles: working effectively with faith groups to fight global poverty.* UK Department of International Development ve UKAID.

Uluslararası Barış Konferansı. (1907, Ekim 18). *ICRC Web Sayfası*. Ağustos 13, 2023 tarihinde International Humanitarian Law Databases Web Sitesi: https://ihl-databases.icrc.org/en/ihl-treaties/hague-conv-ix-1907 12.11.2024

UN. (1945, 10 24). *United Nations Web Sayfası*. 02 26, 2024 tarihinde United Nations Charter Web Sitesi: https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-1 12.11.2024

UN. (1948, Aralık 10). *United Nations Web Sayfası*. Temmuz 7, 2023 tarihinde Universal Declaration of Human Rights Web Sitesi: https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights 12.11.2024

UN. (1972). *https://digitallibrary.un.org/ Web Sayfası.* 30 Nisan, 2024 tarihinde Assistance in cases of natural disaster and other disaster situations Sayfası: https://digitallibrary.un.org/record/201561?v=pdf 12.11.2024

UN. (1991, Aralık 19). *UN Documents Web Sayfası.* Nisan 30, 2024 tarihinde A/RES/46/182 Web Sitesi: https://documents.un.org/doc/resolution/gen/nr0/582/70/img/nr058270.pdf?token=6Bng3p2PUfqBLuRjeb&fe=true 12.11.2024

UN. (1993, Nisan 7). *undocs.org Web Sayfası.* Nisan 30, 2024 tarihinde A/RES/47/168 Web Sitesi:

https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n93/213/76/img/n9321376.pdf?token=RTxI10nWnq9Dgvh3FH&fe=true 12.11.2024

UN. (1997, Şubat 10). *undocs.org Web Sayfası.* Nisan 2024, 2024 tarihinde A/RES/51/194 Web Sitesi: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n97/766/27/pdf/n9776627.pdf?token=EEhV1WEnRxNgNccMvX&fe=true 12.11.2024

UN. (1999, Eylül 17). *Dijitallibrary.un.org Web Sayfası.* Mayıs 1, 2024 tarihinde BM Güvenlik Kınseyi 1265 Sayılı Karar: https://digitallibrary.un.org/record/285718?v=pdf 12.11.2024

UN. (2000). *Ssustainable Devolopment Goals Sayfası*. Temmuz 10, 2022 tarihinde www.un.org: https://www.un.org/sustainabledevelopment/ 12.11.2024

UN. (2002, Mart 18-22). Temmuz 13, 2022 tarihinde www.un.org: https://www.un.org/development/desa/financing/sites/www.un.org.development.desa.financing/files/2020-02/N0239267.pdf 12.11.2024

UN. (2004, Şubat 5). *https://undocs.org Web Sayfası.* Mayıs 1, 2024 tarihinde A/RES/58/114 Web Sitesi: https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n03/501/42/pdf/n0350142.pdf?token=FTeFzsuMTOne8GBw77&fe=true 12.11.2024

UN. (2006, Aralık 22). *Web Archive Web Sayfası*. 04 19, 2024 tarihinde Department of Public Information Web Sİtesi: https://web.archive.org/web/20131209080712/http://www.un.org/News/Press/docs/2006/gaab3787.doc.htm 12.11.2024

UN. (2023). *Determined Report of the Secretary-General on the Work of the Organization 2023.* New York: United Nations. 04 17, 2024 tarihinde https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/sg_annual_report_2023_en_0.pdf 12.11.2024

UN. (2024, 4 2). *United Nations Web Sayfası*. 4 2, 2024 tarihinde What We Do Web Sitesi: https://www.un.org/en/our-work 12.11.2024

UN. (2024a, 01 24). *Ask Un Web Sayfası*. 04 02, 2024 tarihinde Ask Dag Web Sitesi: https://ask.un.org/faq/140935 12.11.2024

UN. (2024a, 04 28). *United Nations Web Sayfası*. 04 28, 2024 tarihinde UN Charter Web Sitesi: https://www.un.org/en/about-us/un-charter/chapter-5 12.11.2024

UN. (2024b, 04 23). *United Nations Web Sayfası*. 04 23, 2024 tarihinde General Assembly of the United Nations Committee on Contributions Web Sitesi: https://www.un.org/en/ga/contributions/budget.shtml 12.11.2024

UN. (2024c, 04 13). *United Nations Peace Keeping Web Sayfası*. 04 13, 2024 tarihinde How We Are Funded Web Sitesi: https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded 12.11.2024

UN. (2024c, Şubat 20). *United Nations Web Sayfası*. Nisan 12, 2024 tarihinde Meetings Coverage and Press Releases Web Sitesi: https://press.un.org/en/2024/sc15595.doc.htm 12.11.2024

UN. (2024d, Mart 22). *United Nations Web Sayfası*. Mart 25, 2024 tarihinde Meetings Coverage and Press Releases Web Sitesi: https://press.un.org/en/2024/sc15637.doc.htm 12.11.2024

UN. (2024e, Mart 25). *United Nations Web Sayfası*. Nisan 12, 2024 tarihinde Meetings Coverage and Press Releases Web Sitesi: https://press.un.org/en/2024/sc15641.doc.htm 12.11.2024

UN General Assembly. (2021). *Scale of assessments for the apportionment of the expenses of the United Nations.* UN. New York: UN. 04 25, 2024 tarihinde https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n21/418/88/pdf/n2141888.pdf?token=WfilIiDCU0CdaFkhiA&fe=true 12.11.2024

UNDAC. (2023, 01 12). *Reliefweb Web Sayfası.* 04 18, 2024 tarihinde This is UNDAC Web Sitesi: https://reliefweb.int/report/world/undac-united-nations-disaster-assessment-and-coordination-system-2022 12.11.2024

UNDP (United Nations Development Programme). (2020). *Human development report 2020: The next frontier—Human development and the Anthropocene*. UNDP.

UNDP. (2024, Eylül 09). *STG Integration Web Sayfası*. 2024 tarihinde Vaccine Equity Web Sitesi: https://sdgintegration.undp.org/vaccine-equity 12.11.2024

UNDRR. (2024, 04 05). *United Nations Office for Disaster Risk Reduction Web Sayfası*. 04 05, 2024 tarihinde Our Work Web Sitesi: https://www.undrr.org/our-work 12.11.2024

UNEP. (2024, 04 18). *United Nations Enviroment Programme Web Sayfası*. 04 18, 2024 tarihinde Who Are We Web Sitesi: https://www.unep.org/who-we-are/about-us 12.11.2024

UNHCR. (2001, Eylül 1). *UNHCR Web Sitesi*. 2022 tarihinde Coordination in Complex Emergencies Web Sayfası: https://www.unhcr.org/partners/partners/3ba88e7c6/coordination-complex-emergencies.html 12.11.2024

UNHCR. (2014). On Faith-Based Organisations, Local Faith Communities and Faith Leaders. Geneva: UNHCR. https://www.unhcr.org/media/partnership-note-faith-based-organizations-local-faith-communities-and-faith-leaders 12.11.2024

UNHCR. (2021). *Global Trends Forced Displacement in 2021*. UNHCR. Kasım 5, 2022 tarihinde alındı

UNHCR. (2022, Kasım). *UNHCR Data Sayfası*. Kasım 4, 2022 tarihinde UNHCR Web Sİtesi: https://www.unhcr.org/globaltrends.html 12.11.2024

UNOCHA. (2022). *Global Humanitarian Overview 2022.* Birleşmiş Milletler. https://gho.unocha.org/ 12.11.2024

Üçkuş, Ö., & Kendirci, B. (2012). Teoriden Uygulamaya Dış Yardım. *Sayıştay Dergisi*(86), 57-77. Temmuz 14, 2022 tarihinde alındı

Vidal, A. C. (2001). Faith-based Organizations in Community Development. *The Urban Institute*.

Walk The Talk. (2018, Ekim 25). *Walk The Talk Web Sayfası* . 2022 tarihinde Stories Web Sitesi: https://www.walkthetalk.london/stories/why-we-support-msf 12.11.2024

Walker, P., & Maxwell, D. (2014). *Shaping the Humanitarian Worl.* Londra: Roudledge.

Wallace, T. (2009). NGOs in service delivery: Friend or foe? In A. A. Dani & A. de Haan (Eds.), *Inclusive states: Social policy and structural inequalities* (pp. 191–214). Washington, DC: World Bank.

Web Archive. (2024, 04 22). *Web Archive Web Sayfası*. 04 22, 2024 tarihinde About the UN: https://web.archive.org/web/20190518095107/https:/www.un.org/en/sections/about-un/funds-programmes-specialized-agencies-and-others/index.html 12.11.2024

WFP. (2022, Kasım). *Hungermap Sayfası*. Kasım 2, 2022 tarihinde WFP Web Sitesi: https://hungermap.wfp.org/ 12.11.2024

Wikipedia. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification.* Washington, DC: Oxford University Press. İnsanlık. 12.11.2024

Wikipedia. (2022). *https://tr.wikipedia.org/Hümanizm*. Temmuz 1, 2022 tarihinde tr.wikipedia.org: https://tr.wikipedia.org/wiki/H%C3%BCmanizm 12.11.2024

Wikipedia. (2022). *Ruanda Soykırımı*. Temmuz 25, 2022 tarihinde Wikipedia Web Sitesi: https://tr.wikipedia.org/wiki/Ruanda_Soyk%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1 12.11.2024

Wikipedia. (2023, 4 19). *Wikipedia Web Sayfası*. 1 22, 2023 tarihinde Dünyada Dinlere Göre Nüfus: https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%BCnyada_dinlere_g%C3%B6re_n%C3%BCfus #Kaynak%C3%A7a 12.11.2024

Wuthnow, R. (2004). *Saving America: Faith-based Services and the future of Civil Society.* Princeton University Press.

Yalçın, O. (2021, Aralık 31). 1967 Arap-İsrail Savaşı ve Savaşta Hava Harekatı. *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi*(5), 53-104. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ataddergi/issue/67766/1030284 12.11.2024

Yalçın: (2019). *İnsan Haklarına Saygılı İnsani Yardımın Temel İlke Standartları ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)* . İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü.

Yazılıtaş, N. (2002). Türk Toplum Hayatında Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Tarihi Temellerine Bir Bakış. *Nüsha Dergisi*(5), 164-168.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Seçkin Yayıncılık.

Zastrow, C. (2013). *Sosyal Hizmete Giriş.* Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK 1: Anket

YANSIZLIK VE BAĞIMSIZLIK İLKELERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE İNSANİ YARDIMA İLİŞKİN KAMU YÖNETİMİ VE SİVİL TOPLUMUN ALGISI
ANKET FORMU

Bu anket formu, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı bünyesinde ve Prof. Dr. Gökhan TENİKLER danışmanlığında yürütülmekte olan "Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı" başlıklı doktora tez çalışması kapsamında hazırlamıştır. Araştırmamızın amacı, insani yardım alanında çalışan kuruluşların yansızlık ve bağımsızlık algılarını incelemektir. Ankete katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankete verdiğiniz yanıtlar anonim olarak kaydedilecek ve sadece araştırmanın amaçlarına yönelik olarak analiz edilecektir. Kimliğinizi ifşa edecek hiçbir bilgi talep edilmemekte ve bu bilgiler üçüncü şahıslarla paylaşılmamaktadır. Araştırma sonucunda elde edilecek bulgular yalnızca akademik çalışmalarda kullanılacaktır. Anket yaklaşık 10 dakika sürmektedir. Sorulara içtenlikle ve dikkatlice yanıt vermeniz, araştırmamızın başarısı için büyük önem taşımaktadır. Katılımınız ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz. Anketle ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, aşağıdaki bilgiler üzerinden iletişime geçebilirsiniz.

Ertuğrul USTA
Doktora Öğrencisi
Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Afet Yönetimi Ana Bilim Dalı
Ertuğrulustaa@gmail.com

Anket formunda yer alan sorular aşağıda yer alan yansızlık ve bağımsızlık ilkeleri tanımlarına göre değerlendirilmeli ve cevaplanmalıdır.

YANSIZLIK VE BAĞIMSIZLIK TANIMLARI

YANSIZLIK

- Yansızlık, insani yardımın herhangi bir silahlı çatışmada veya başka bir anlaşmazlıkta hiçbir tarafın kayrılmaması gerektiği anlamına gelir (EU).
- İnsani aktörler, düşmanlıklarda taraf tutmamalı veya siyasi, ırksal, dini veya ideolojik nitelikteki tartışmalara katılmamalıdır (UN).
- İnsani yardım herkesin güvenini kazanmaya devam edebilmek için, düşmanlıklarda taraf tutmamalı veya herhangi bir zamanda siyasi, ırksal, dini veya ideolojik nitelikteki tartışmalara katılmamalıdır. Hiçbir zaman ve hiçbir yerde konuşmalarında veya eylemlerinde taraf tutmamalı veya taraf tuttuğu izlenimini vermemelidir. Bu durum herkesin güveninin kazanılmasını ve herkese insani yardım ulaştırılabilmesini sağlar (IFRC).

BAĞIMSIZLIK

- Bağımsızlık, insani amaçların siyasi, ekonomik, askeri veya diğer amaçlardan bağımsız olmasını ifade eder (EU).
- İnsani yardım, insani yardımın uygulandığı bölgelerle ilgili olarak herhangi bir aktörün sahip olabileceği siyasi, ekonomik, askeri veya diğer hedeflerden bağımsız olmalıdır (UN).
- İnsani yardım insanlık, tarafsızlık ve yansızlık ilkelerini somutlaştırmaktan saptırabilecek siyasi, ideolojik veya ekonomik herhangi bir müdahaleye karşı direnmesi gerektiği anlamına gelir (IFRC).

SORULAR

Genel Sorular

1. **Yurt içi veya yurt dışında afet ve acil durumlarda görev aldınız mı?**
    - Evet
    - Hayır
2. **Kuruluşunuzun yardım operasyonu gerçekleştirirken dikkate aldığı önceliklerinin üç tanesini, öncelik sırasına göre 1'den başlayacak şekilde 1-2-3 olarak belirtiniz.**
    - Yoksulluk ( )
    - Doğal afetler ( )
    - Savaş ve çatışma bölgeleri ( )
    - Kültürel yakınlık ( )
    - Tarihsel yakınlık ( )
    - Dini değerler ( )
    - Diğer (Lütfen belirtiniz) ( )
3. **"Kuruluşumuz insani yardım faaliyetlerinde Bağımsızlık ilkesine uygun bir şekilde çalışır" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum
4. **"Kuruluşumuz insani yardım faaliyetlerinde Yansızlık ilkesine uygun bir şekilde çalışır" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum

5. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için açık bir şekilde tanımlanmış ilkeleri var mı?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

    Evet ise bu ilkeler nelerdir? Lütfen belirtiniz.

6. **Politika, plan, mevzuat vb. kurumsal araçlarınızda bağımsızlık ilkesine ilişkin düzenlemeler var mı?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

    Evet ise bu düzenlemeler nelerdir? Lütfen belirtiniz

7. **Politika, plan, mevzuat vb. kurumsal araçlarınızda yansızlık ilkesine ilişkin düzenlemeler var mı?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

Evet ise bu düzenlemeler nelerdir? Lütfen belirtiniz

Motivasyon

1. **Kuruluşunuzun insani yardım operasyonlarında ve faaliyetlerinde temel motivasyon kaynağı nedir?**

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

a. İhtiyacı karşılamak
b. Dış politikanın yayılımı
c. Ülkeler arası iş birliğini geliştirmek
d. Siyasi etki
e. Ekonomik çıkarlar
f. Dini inançlar
g. Etnik faktörler
h. Kişisel tatmin
i. Diğer (Lütfen belirtiniz)……
……
j. Fikrim yok

Karar Alma Mekanizmaları ve Özerklik

1. **Kuruluşunuzun insani yardım operasyonları için, operasyon kararı nasıl alınmaktadır?**
    - Kararı Kuruluş Başkanı alır
    - Kararı ilgili Bakanlık alır
    - Karar kuruluş içerisinde istişare sonucu alınır
    - Karar kuruluş mevzuatı ile halihazırda alınmıştır
    - Diğer (Lütfen belirtiniz)
    - Fikrim yok
2. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyeti için karar alım sürecinde siyasi, ekonomik, askeri veya sosyal baskı hissetme durumunuzu aşağıdaki tabloya uygun şekilde işaretleyiniz.**

	1 (Hiç Baskı Hissetmiyorum)	2 (Biraz Baskı Hissediyorum)	3 (Kararsızım)	4 (Baskı Hissediyorum)	5 (Çok Baskı Hissediyorum)
Siyasi					
Ekonomik					
Askeri					
Dini					

Sosyal					
Diğer (Lütfen Belirtiniz)					

3. **“Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için bağımsızca karar alabilmesi mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum

Kaynaklar

1. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetleri için kaynakları nelerdir?**

   Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

    - Devlet bütçesi
    - Uluslararası fonlar
    - Özel bağışlar
    - Kurumsal destek
    - Diğer (Lütfen belirtiniz)
    - Fikrim yok
2. **“Bağışçılar insani yardıma ilişkin karar ve operasyonları etkileyebilir ve yönlendirebilir” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**

    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum

3. **Finansal konularda bağımsızlık ilkesi ile açık bir şekilde ilişkilendirilen prosedürleriniz var mı?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

   Evet ise, bu prosedürü açıklayınız?

4. **“İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması bağımsızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**

    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum

5. **“İnsani yardım operasyonları için devlet bütçesinin kullanılması yansızlık ilkesi üzerinde olumlu etkiye sahiptir” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**

    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum

6. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerine ilişkin etkili bir finansal hesap verebilirlik mekanizması bulunuyor mu?**
    a. Evet
    b. Hayır
    c. Fikrim yok

Evet ise bu mekanizmayı nasıl sağlıyorsunuz?

Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz.

a. Aylık, yıllık veya ilgili göreve ilişkin faaliyet raporları
b. Bağımsız denetimler
c. Kamuya açık belgeler
d. Diğer (Lütfen belirtiniz)

Eğitim

1. **İnsani yardım ilkeleri (insancıllık, tarafsızlık, yansızlık, bağımsızlık) ile ilgili personelinize yönelik bir eğitim programı uygulanıyor mu?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok
2. **Kuruluşunuzun, insani yardım ilkeleri ile bağlantılı veya ilişkili olduğunu düşündüğünüz, çalışma ilkelerine dair bir eğitim programı uygulanıyor mu?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

Denetim, Değerlendirme ve Algı

1. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerine ilişkin, kurum dışı aktörlerin, örneğin hizmet alanlar, diğer kurum kuruluşlar vb. görüşünü alıyor musunuz?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

    Evet ise bu görüşleri hangi yöntem ile almaktasınız?

2. **Kuruluşunuzun insani yardım faaliyetlerini denetleyen iç veya dış bir mekanizma var mı?**
    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

    Evet ise denetim sonuçları kamuoyu ile paylaşılıyor mu?

    - Evet
    - Hayır
    - Fikrim yok

3. **"Çalışmış olduğum kurum ya da kuruluş afet öncesinde, sırasında ve sonrasında ya da afete hazırlık süreçlerinde insani yardım ilkeleri açısından yeterli bilgilendirme yapıyor ve sahada çalışan personelinin bu ilkelere uyup uymadığını denetliyor" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    a. Tamamen katılıyorum
    b. Katılıyorum
    c. Kararsızım
    d. Katılmıyorum
    e. Kesinlikle katılmıyorum

    Kuruluşunuzun denetimi yapılıyor ise hangi konular gözetilerek yapılmaktadır?

    Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

    a. Finansal
    b. Operasyonel
    c. Performans
    d. Yansızlık ilkesi bağlamında
    e. Bağımsızlık ilkesi bağlamında
    f. Tarafsızlık ilkesi bağlamında
    g. İnsancıllık ilkesi bağlamında
    h. Diğer (belirtiniz)

4. **“İnsani yardım kuruluşları (çalıştığınız kurum ya da kuruluş dahil) bağımsızlık ve yansızlık ilkelerini tam olarak uygularsa hâlihazırda sahada var olan insani yardım faaliyetlerinde herhangi bir değişiklik olmaz” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    a. Tamamen katılıyorum
    b. Katılıyorum
    c. Kararsızım
    d. Katılmıyorum
    e. Kesinlikle katılmıyorum

5. **“Çalışmış olduğum kurum ya da kuruluşun bir bireyi olmaktan, bağımsızlık ve yansızlık ilkeleri açısından değerlendirdiğimde, memnunum” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    a. Tamamen katılıyorum
    b. Katılıyorum
    c. Kararsızım
    d. Katılmıyorum
    e. Kesinlikle katılmıyorum

Yorum

1. **“Kamu kurumlarının insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum
2. **“Kamu kurumlarının insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum
3. **“Sivil toplum örgütlerinin insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum
    - Kesinlikle katılmıyorum
4. **“Sivil toplum örgütlerinin insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür” yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
    - Tamamen katılıyorum
    - Katılıyorum
    - Kararsızım
    - Katılmıyorum

- Kesinlikle katılmıyorum

5. **"Özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde yansız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
   - Tamamen katılıyorum
   - Katılıyorum
   - Kararsızım
   - Katılmıyorum
   - Kesinlikle katılmıyorum
6. **"Özel kuruluşların insani yardım faaliyetlerinde bağımsız olması mümkündür" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
   - Tamamen katılıyorum
   - Katılıyorum
   - Kararsızım
   - Katılmıyorum
   - Kesinlikle katılmıyorum
7. **"Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun bağımsızlığını etkiler" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
   - Tamamen katılıyorum
   - Katılıyorum
   - Kararsızım
   - Katılmıyorum
   - Kesinlikle katılmıyorum
8. **"Devlet organları ile olan ilişkiler kuruluşumuzun yansızlığını etkiler" yargısına ilişkin görüşünüz nedir?**
   - Tamamen katılıyorum
   - Katılıyorum
   - Kararsızım
   - Katılmıyorum
   - Kesinlikle katılmıyorum
9. **İnsani yardım faaliyetlerinde bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin daha etkili olabilmesi için ne gibi önerilerde bulunursunuz?**

   Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

   - Daha etkili yasal düzenlemeler çıkarılmalıdır
   - İnsani yardım kuruluşlarının özerkliği sağlanmalıdır
   - İnsani yardım kuruluşlarında çalışan personelin seçiminde özel kriterler geliştirilmelidir.
   - Finansal çeşitlilik sağlanmalıdır
   - Eğitim programlarının sayısı ve kalitesi artırılmalıdır.
   - Daha etkili denetim mekanizmaları geliştirilmelidir.
   - Kamu özel sivil toplum ortaklığı (yönetişim) mekanizmaları geliştirilmelidir
   - Diğer (Lütfen belirtiniz)

10. **Bağımsızlık ve yansızlık ilkelerinin uygulanmasında karşılaştığınız zorluklar nelerdir?**

    Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz

    - Siyasi baskı
    - Finansal bağımlılık
    - Kültürel farklılıklar
    - Yönetsel sorunlar
    - Diğer (Lütfen belirtiniz)
    - Zorluk yaşanmıyor
    - Fikrim yok

Demografik Sorular

1. **Yaşınız nedir?** ……..
2. **Cinsiyetiniz nedir?**
   a. Kadın b. Erkek
3. **Eğitim durumunuz nedir**?
   a. İlkokul b. Ortaokul c. Lise d. Lisans e. Lisansüstü
4. **Hangi Kurumda görev yapmaktasınız?**
5. **Kaç yıldan bu yana insani yardım alanında çalışmaktasınız?**
6. **Kaç yıldan bu yana şu an görev yaptığınız kuruluşta çalışmaktasınız?**
7. **Kuruluşunuzdaki unvanınız / pozisyonunuz nedir?**

EK 2: Dokuz Eylül Üniversitesi Etik Kurul İzni

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURUL KARARI

ARAŞTIRMA ETİK İZNİ İNCELEME VE KARAR FORMU	
Karar Numarası	**2**
Toplantı/Karar Tarihi	**18.06.2025**
İlgili Evrak No	1420636

Araştırmanın Başlığı:	Yansızlık ve Bağımsızlık İlkeleri Bağlamında Türkiye'de İnsani Yardıma İlişkin Kamu Yönetimi ve Sivil Toplumun Algısı
Araştırmacı / Araştırmacılar:	Prof.Dr.Gökhan TENİKLER, Ertuğrul USTA

Değerlendirme

Kurul tarafından, yukarıda bilgileri yer alan başvuru dosyası ve ekli belgeler araştırmanın amacı, özeti, veri toplama araç ve yöntemleri, araştırmanın katılımcıları, katılımcıların bilgilendirilmesi, veri toplanacak Kurum/Kuruluşlar, veri yönetim planı, araştırmanın riskleri ve araştırmanın risklerine karşı alınan önlemler dikkate alınarak incelenmiş, yapılan değerlendirme sonucunda araştırmanın yürütülmesinin, "araştırmada kullanılacak anket/ölçek/görüşme vb. sorularının telif hakları ve lisans koşulları doğrultusunda izinli kullanımına ilişkin tüm hukuki, disiplin ve cezai sorumluluğun araştırmacılara ait olması, araştırmada verilerin toplanacağı kurumların adlarının çalışmanın içeriğinde kodlanarak yer alması ve sözlü/yazılı yayınlarda kurum adlarına yer verilmemesi, veri güvenliği ve gizliliği kapsamında kişisel verilerin korunması için ilgili yasal düzenlemelere uyulması, araştırmaya katılan kişilerin gizlilik ve anonimlik haklarının korunması, araştırmanın veri paylaşımına ilişkin etik ve gizlilik kurallarına uygun yürütülmesi, verilerin çevrim içi toplanması durumunda https://bayek.deu.edu.tr/ adresinde yer alan "çevrim içi çalışmalarda gönüllü katılımcı onam formu'nun kullanılması, risk değerlendirmesi ve güvenlik önlemleri kapsamında katılımcıların fiziksel, psikolojik veya sosyal açıdan zarar görmemesi için gereken tüm önlemlerin alınması (uzman desteği, uzman görüşü vb.)" koşulu/koşullarıyla Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine ve Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler BAYEK Başvuru Esaslarına uygun bulunduğuna katılanların oybirliği ile karar verilmiştir.

Karar

Etik Kurul izni verilmiştir. *

*Fikri, hukuki ve telif hakları bakımından sorumluluğu araştırmacıya ait olmak üzere araştırmanın etik standartlara, etik davranış ilkelerine uygun yürütülmesi, veri toplama aşamasına Etik Kurul Kararından sonra başlanması, veri toplama araçlarının (anket, ölçek, görüşme vb.) uygulama izinlerinin ilgili Kurum/Kuruluşlardan alınması ve araştırmada herhangi bir değişiklik yapılması durumunda tekrar Etik Kurula başvurulması gerekmektedir.

Adı ve Soyadı	Görevi	İMZALAR
Prof. Dr. Tuba GÜLTEKİN	**Başkan**	
Prof. Dr. Mine AKKAN	**B. Yardımcısı**	
Prof. Dr. Bahar BARAN	**Üye**	
Prof. Dr. Melike YİĞİT KOYUNKAYA	**Üye**	
Prof. Dr. Raziye ÇAKICIOĞLU OBAN	**Üye**	
Prof. Dr. Erkan GÖKSU	**Üye**	
Prof. Dr. Yaşar UYSAL	**Üye**	
Leyla ERTUNÇ	**Sekretarya**	

** Üyenin emekli olması nedeniyle, yerine yeni üye seçimine yönelik süreç devam etmektedir.

15689845 - 15689845 - 15689845